IENTACVLA

REVERENDISSIMI Domini THOMAE de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI præclarissima sexagintaquatuor notabilium sententiarum Noui Testamenti literalis expositio, in duodecim capita distincta: quæ totidem IENTACVLA Noui Testamenti, ratione operis initio reddita, inscribuntur.

LVGD. APVD IACOBVM GIVNCTI.
M. D. XXXIX.

INDEX EORVM QVAE in hoc opuſculo tractantur.

In primo ientaculo de uerbis domini circa ipſius ex hoc mundo tranſitum, tractantur quæſtiones.xiij.

Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam.

Vndecima, Cur interroganti Pilato: Mihi non loqueris: Nescis quia potestatem habeo &c. respondit dominus: Non haberes aduersum me potestatem vllam nisi tibi desuper datum esset &c.

Duodecima, Cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus, nihil omnino respondit: quum tamē affulgeret spes profectus.

Tertiadecima, Cur Pilatus hāc domini causam super crucem scripserit: Iesus Nazarenus rex Iudæorum.

In secundo de diuersis documentis de filijs dei, tractantur quæstiones quatuor.

Prima de verbis Pauli apostoli ad Ro. j. de vnigenito filio dei quibus dicit: Qui prædestinatus est filius dei in virtute secūdum spiritum sanctificationis ex resurrectione mortuorū Iesu Christi domini nostri. Item expositio horum duorum ab apostolo ibidē dictorum: scilicet, Qui factus est ei ex semine Dauid secundū carnem. &, Per quem accepimus gratiam & apostolatū ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius.

Secunda de verbis Ioannis Euāgelistæ. Ioan. j. de filijs dei adoptiuis: Dedit eis potestatem filios dei fieri: qui non ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex volūtate viri, sed ex deo nati sunt.

Tertia, de verbis Pauli apostoli. j. ad Cor. xv. de baptismo quo generantur filij dei, quum dicitur: Alioquin quid facient qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgūt? Vt quid & baptizantur pro illis?

Quarta est de verbis eiusdem apostoli ad Gal. iij. de hæreditate filiorum dei per fidem repromissa, non per legem, quum dicit: Lex ordinata per angelos in manu mediatoris. mediator autem vnius non est. deus autem vnus est.

In tertio de diuersis scripturæ dictis de sacerdotio, tres tractantur quæstiones.

Prima, de verbis Apoc. c. v. Fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes. & capi. j. fecit nos regnum & sacerdotes deo & patri suo.

Secunda, de verbis Petri apostoli in.c.ij.primæ suæ epistolæ: vos autem genus electum regale sacerdotiū, gens sancta &c.

Tertia, de verbis eiusdem petri apostoli in eo.c. Ad quem accedentes & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spiritales in sacerdotiū sanctum: offerentes spiritales hostias acceptabiles deo per Iesum Christum.

In quarto de nouem beatitudinibus euangelicis præmittũtur earum tractationi quinq; quæsita.

Primū, cur domin⁹ in principio has beatitudines proposuit.

Secundo, cur multas.

Tertio, cur tot, id est nouem.

Quarto, cur pluraliter.

Quinto, an gradatim enumerentur.

Prima beatitudo euangelica est hæc: Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Secunda: Beati mites: quoniam ipsi possidebunt terram,

Tertia: Beati qui lugent: quoniam ipsi consolabuntur.

Quarta: beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur.

Quinta: Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur.

Sexta: Beati mundo corde quoniam ipsi deum vedebunt.

Septima: Beati pacifici: quoniam filij dei vocabuntur.

Octaua: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnum cœlorum.

Nona: Beati estis quum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersus vos mentientes, propter me: gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlis

In quinto quinq; tractantur sententiæ.

Prima, Mat.xv. Munus quodcunque ex me est, tibi proderit

Secunda, ibidem: Omne quod in os intrat: in secessum emittitur.

Tertia, Luc.xvj. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori.

Quarta, ibidem: Si Moysen & prophetas non audient, neque si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

Quinta Io.j. Quotquot receperunt eum: dedit eis potestatem filios dei fieri.

In sexto tractantur sex.

Primum, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vsq; in diem illum quum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei.

Secũdum, verbum domini ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius.

Tertium, verbum domini ad Petrum quũ percussit Malchũ: Conuerte gladium tuum in locum suum. omnes enim qui acceperint gladium, gladio peribunt.

Quartum, apud Marcũ euangelistã: Adolescẽs aũt quidam sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerũt eum &c.

Quintum, Erat autem parasceue Paschæ.

Sextum, apud Ioannem Accipite eum vos, & crucifigite.

In septimo tractantur tria.

Primũ est apud Lucã, de duobus discipulis eũtibus in Emaus: Oculi autem eorum tenebantur ne eum agnoscerent.

Secundum, vnde scitur quód Thomas tetigit manus & latus Christi, vt doctores affirmant.

Tertium, Apoc.v. Dignus est agnus qui occisus est, accipere diuinitatem.

In octauo declarantur de peccatis quinq;.

Primum, Mat.xij. Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus: spiritus autem blasphemiæ non remittetur.

Secundum.j.ad Corint.vj. omne peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat.

Tertium.j.Ioã.vltimo. Qui scit fratrem suũ peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei vita, peccãti non ad mortem. Est peccatum ad mortem: non pro illo dico vt roget quis.

Quartum Apoc.iij. Vtinam esses calidus aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo: & nescis quia miser es & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus.

Quintum, Apoc.vlt. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc.

In nono declarantur quatuor.

Primum. Mat.xix. Erunt duo in carne vna: itaq; iam non sunt duo, sed vna caro.

Secũdum, Mat.xxj. & Luc.xx. Qui ceciderit super lapidẽ istũ, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum.

Tertium, Luc.xiij. Ite & dicite vulpi illi: ecce ejcio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consumor: verũtamen oportet me hodie & cras & sequenti die ambulare: quia nõ capit prophetam perire extra Hierusalem.

Circa quod quæruntur tria. Primo, quorsum tendant hæc de Herode verba: quum in euangelio non legatur quod ipse insidiatus fuerit Christo. Secũdo, quid sibi velit replicata hæc distinctio per tria tempora, hodie, cras, & tertia die. Tertio, quid significetur per illa verba, Quia non capit prophetam perire extra Hierusalem: quum Latina constructio nullam videatur habere significationem.

Quartum. j. ad Corin. vj. Omnia mihi licent, sed non omnia expediunt. omnia mihi licent: sed ego sub nullius redigar potestate. & capitu. x. Omnia mihi licent: sed non omnia ædificant.

In decimo tractantur quatuor domini dicta apud Ioannẽ.

Primum, Ioan. v. Si ego testimonium perhibeo de meipso: testimonium meum non est verum. quum tamen Ioan. viij. dicat: Si ego testimonium perhibeo de meipso; verum est testimoniũ meum.

Secundũ quoq; Ioã. v. Quõ vos potestis credere, qui gloriam abinuicem accipitis: & gloriã quæ à solo deo est, non quæritis?

Tertium, Ioã. xiiij. In domo patris mei mãsiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum. Circa quod fiunt tres quæstiunculæ. Prima, quid negetur per illa verba, Si quo minus. Secunda, quid sit illud quod affirmat dñs cõditionaliter tamẽ, se fuisse dicturum discipulis, in illis verbis, Dixissem, vobis. Tertia, qũo dñs vadat parare discipulis locum: quum ipse dixerit filijs Zebedæi, parata esse electis loca à suo patre. & quum dixerit se in iudicio dicturum: Venite possidete regnũ paratum vobis à constitutione mundi.

Quartum est Ioan. xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud

temetipsum, claritate quam habui priusquàm mundus fieret apud te.

In undecimo tractantur tria occultiora.

Primnm est Ioan.x.quum dominus postquàm dixerat se esse verum deum, Iudæis ipsum propterea lapidare volentibus respõdit scriptum esse: Ego dixi dñ estis &c. Vbi videtur dominus diuertere sermonem à deitate per essentiam, ad deitatem per participationem

Secundum, ad Phi.ij. Qui quum in forma dei esset, nõ rapinã arbitratus est esse se æqualem deo: sed exinaniuit semetipsum formam serui accipiens.

Tertium, Apoc.iiij. Tu creasti omnia: & per voluntatem tuam erant, & creata sunt.

In duodecimo tractantur circa res gestas, quinq;.

Primum, Luce.vij.quo pacto mulier peccatrix stans lauerit pedes domini lachrymis,

Secundum, vnde constet ex euangelio hãc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari.

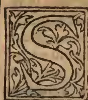
Tertium, cur Marci.viij.dominus cæcum illuminauit paulatim: ita quod primo imperfectè, dum dixit: Video homines ambulantes sicut arbores. & secũdo impositione manuum perfecte vt clarè videret omnia.

Quartum, cur Paulus apostolus tam primæ ad Timo.iij. quã ad Titu.j.tradens conditiones requisitas ad episcopum, tradit tãtummodo conditiones positiuas (puta sobrium, prudẽtem &c.) & nunquam meminit conditionis comparatiuæ: scilicet quod sit dignior alijs.

Quintum, cur tentator Christi in prima & secunda tentatione dixit, Si filius dei es. in tertia autem nõ hoc dixit: sed ad maximũ scelus ausus est Christum prouocare.

Explicit index.

CLEMENTI VII. PONT. Max. Thomas de Vio. S.

SAPIENTIAE DIVInæ, Clemens ſeptime Pontifex maxime, menſam poſt perfectã peccatorum Summulã inſtruere quum Hungarica peregrinatio uetaret: ne ieiuna omnino mẽs manusq́ trãſiret, Ientacula quædam parare curaui. Abſq́ ordine ſiquidem & delectu occurrentes nõnullæ per Nouũ Teſtamentũ ſententiæ, literali ſenſu hic declarantur. Nec propterea finem feci, quòd omnes declaratione dignas arbitrarer me complexum eſſe: ſed ubi obtulit ſi cõmoditas inchoãdi cõmentariæ pſalmorum iuxta literalem ſenſum, omiſsis Ientaculis conuiuio apparando uacandũ credidi. Non dedignaberis itaq́ pater beatiſsime, exiguum hoc munuſculum ſuſcipere: quandoquidem & mea omnia tuæ beatitudini debentur, & diuina eſt materia.

Felix Vale.

IENTACVla Noui Testamēti THOMAE de Vio Caietani Cardinalis S. XISTI.

OCCVRRVNT in primis circa verba domini nostri Iesu Christi, circiter ipsius ex hoc mūdo transitum quæstiones quatuor. Prima ex de verbis domini in excusatione Magdalenæ: Quid molesti estis huic mulieri &c. Secunda est de verbis domini ad discipulos pro emēdo gladio: Quando misi vos sine sacculo & pera &c. Tertia est de responsionib9 domini ad suos quatuor iudices: Annā. Caiphā, Herodem, & Pilatum. Quarta est causa ipsius domini scripta: Iesus Nazarenus Rex Iudæorum.

Circa verba siquidem domini pro Magdalena, admiramur primo cur reprehensi sint discipuli ægre ferentes effundi preciosum vnguentū in vnctionem pedum vnius pauperrimi prædicatoris tantam sanctitatem profitentis. Videntur siquidē rationabiliter indignati. Tum quia talis vnctio ad delitias non qualescunq;, sed preciosas, spectare videtur magnorum nobilium. Et fortè nullus erat tam celsus vt vteretur tam præcioso vnguēto pro pedibus, sed pro capite: Christus autem ignobilis secundū mūdū (vtpote filius fabri & faber) & pedes eius vngebantur tam delicata vnctione. Tum quia hodie scādalizaremur si videremus aliquē prædicatorem sanctæ famæ, permittere se deliniri hmōi delicijs preciosis. multum enim indecens iudicaremus. Tum quia discipulis quibus est mādatū vt emulentur charismata meliora, incūbebat diuertere Mariā ab hac effusione vnguenti, propter opus euidētur melius, scilicet vt venderetur, & pretiū daretur in pauperū eleemosynā.

Admiramur secūdo quantum valeat excusatio domini, Opus enim bonū operata est in me. nam pauperes semper habebitis vobiscum, me autē nō semper habebitis. Ex differentia nāq; tēporis habēdi pauperes, & ipsum (quia illos semper, ipsum vero non semper essent habituri) non apparet vnde inferatur, seu vnde reddatur ratio quòd illa

bonũ opus operata sit. Etẽm ex ista differentia non tollitur quin vnctio illa fuerit excessiua vtpote delitiosa nimis & impeditiua melioris boni, scilicet tãtæ eleemosynæ in pauperes: pro quibus tãto magis solicitũ oportet hominẽ esse, quanto nunq̃ deficiunt, sed semper durãt. Admiramur tertio de aliis trib9 verbis dñi adiectis, tanq̃ impertinentibus ad excusationẽ Magdalenę vngentis ipsum, quorsum hæc? Apposuit sepulturæ suæ præuentionẽ, apposuit perpetuã memoriã huius vnctionis in laudẽ Magdalenæ futuram, apposuit quod fecit hoc quod habuit. Nihil aũt horũ excusat vnctionem Magdalenæ. Nõ primũ: tum quia prę ter intentionẽ Mariæ vngẽtis erat quod ad sepulturã referretur. opus autẽ iudicatur bonũ scd̃m intentionem operantis. nõ enim intendebat illa præuenire sepulturam, sed vngere viuentẽ Christũ: tum quia etiã pro sepultura, excessiua erat vnctio tam pretiosa: in cuius signũ, Nicodemus pro sepulturæ Christi officio mixturam aloes & myrrhæ, & non vnguentũ nardi pretiosi attulit. Nõ secundũ: quia ad euẽtũ spectat subsecuta laus, non ad intentionẽ operantis. Non tertiũ: quia omnino impertinens videtur illa appositio, quũ nullus calumniaretur eam quasi fecisset vnctionem de alieno, aut de necessario sibi: quorum vtrũq; excluditur per hoc quod fecit quod habuit, vt facere bene posset.

AD clariorẽ intellectũ dñicæ sentẽtiæ pręnotanda est dispositio mulieris vngentis in animo suo, vt percipiat quale fuerit illi9 hoc op9 ex parte sua. Ipsa siquidem credebat Iesum esse verũ Messiã: quum soror eius Martha dixerit dño. Ego credidi quia tu es Christus filius dei. multo ẽm magis ipsa Maria hoc credidit, quæ optimã partẽ elegerat. Credidit quoq; eundẽ habere potestatẽ dimittendi peccata, iuxta verbũ dñi ad eam: Remittũtur tibi peccata tua: fides tua te saluã fecit. Amabat quoq; multum saluatorẽ: vt dictum sit de ea: Dimissa sunt ei peccata multa: quoniã dilexit multũ. Ex tam sancta igit mẽtis dispositione erga Christũ, videri facile potest Mariã ad vnctionẽ istã ꝓcessisse vt multa simul exequeretur officia: scilicet humanitatis, gratiæ, ac religionis. Humanitatis quidẽ: quoniam mos erat in regione illa vnctionẽ exhibere. Vnde &

Simō Pharisæus quasi repre hensus est à dño quòd caput eius nō vnxisset. Et sicut cōso num erat inuitato Christo ad cœnā preparare epulas lautio res (quę scilicet magnatib⁹ so lent parari) qn̄ sic decebat inuitātē: ita arbitrata est Magda lena decere se exhibere in vnctionē tanti viri inuitati delicatū ac pretiosum vnguentū. Gratiæ vero: qm̄ memor rece pti beneficij, remissionis scilicet peccatorum vngēdo aliâs Christū, debitricē se arbitrata est vt iterū quā melius posset vngeret Iesum. Vnde primū pedes, ex quorū priore vnctio ne veniā hauserat, deinde caput, à cui⁹ ore verbū & venię & vitæ toties perceperat, non solū vnxit, sed quodāmodo abluit: ꝓ quāto versando vas vnguēti, effudit illud super ca put: vt Euangelistæ testantur. Nec putauit preciosum aliqd reputandū ad referendā gratiā de tāto beneficio. Religionis autē: qm̄ Mesiæ dei filio offerebat vnctionem illam in ipsius Mesię scd̄m assumptā carnē corporale refrigeriū: & propterea putauit, & bene, oportere esse optimam ac pre tiosissimam hmōi vnctionē.

Ex quib⁹ oībus simul collectis, manifestè apparet Mariā scd̄m rectæ rōnis iudiciū elegisse in hmōi delicata & pretiosa vnctione bonū ac lauda bile opus deuotionis, pn̄ꝗ obsequū in dn̄m Iesum Christū: & ꝓpterea discipulos īdi gnatos de hoc, meritò à dño reprehensos ꝙ molesti essent mulieri illi, dicēdo: Vt qd pdi tio ista? Nō enim est vnguēti perditio, vsus ille vnguēti ad quē tot virtutes incitabāt: qui pro gratia referēda, pro pieta te, proq; religione opportun⁹ erat. Quod vero ad excusandos discipulos primo affer tur (quia nimis delicata ac pretiosa vnctio erat respectu tam pauperis, & pedū pręser tim) excluditur per hoc quòd Iesus erat, & credebat verus Mesias, ac per hoc dignior oīb⁹ hoīb⁹. Et neq; hoc, neq; quodcūq; aliud vnguentum erat excessiuū respectu illius, & pedū ei⁹. Quicqd, em̄ cuicūq; excellentissimo homini pōt exhiberi, min⁹ est vt cōdi gnū sit ad vsum corpis ipsi⁹ Mesiæ & pedū eius. Extabat nihilomin⁹ spiritalis ratio vn gendi pedes, quæ dicta est.

Quod deinde subiūgit de rationabili discipulorū scādalo excludit p idē: qa si hodie viderem⁹ verū Mesiā testib⁹ tot miraculis, teste tunc Laza ro pręsente qui ex mortuis ve niens testabatur illū esse verū

Mesſiā, hoc eſt regē regū, & dn̄m dominātiū(vnde multi ex Iudæis credebant in Chriſtū)nō ſcādalizaremur rōnabiliter:ſed rōnabiliter admiraremur & ſtuperem⁹ quod dignatur ſeipſum ſic exinanire vt iſtis noſtris vnctionib⁹ deliniatur, vt à muliere vngat̄, vt iſtiuſmodi refrigeriis egeat. Irrationabiles autē hoīes fuiſſerēt cū Iuda occaſionē ſcandali. Quod deniq; ſubdit̄ de melioris boni æmulatione (quia melius fuiſſet vnguenti pretiū in pauperes erogatū) à dn̄o excluditur: vt patebit declarata reſpōſione dn̄i. Sed & ex dictis excluditur: quoniā opus tantæ gratię, pietatis, & religionis, nō eſt min⁹ bonū q̄ eleemoſyna illa fuiſſet in pauperes: imò tanto maius bonū fuit, quāto Chriſtus prę ſtat omnib⁹ pauperibus, quāto caput mēbris, quāto dominus ſeruis. Arguēdi igit̄ diſcipuli erant. Ad admirationē de ratione reddita à dn̄o quare opus vnctionis huius non fuerit prętermittendū ꝓpter pauperes: dicit̄ quod quia diſcipuli nō ſolum prætulerant eleemoſynā, ſed vituperauerant illā vnctionē, dicēdo, Vt quid ꝑditio iſta? ideo domin⁹ vtrūq; cōfutando, primū aſſerit Mariā feciſſe opus bonū & hoc cōtra illud, Vt quid perditio iſta? Deinde nō fuiſſe hoc prętermittēdū ꝓpter eleemoſynā faciendā: quia pauperes ſemꝑ haberēt &c. & hoc contra illud, Potuit eīm vnguētū iſtud venūdari, & dari pauperibus. Et quidem quod opus illud fuerit bonū, dn̄ica rn̄ſio in ſingulis clauſulis probat. Primum, ex illa prępoſitione in, dicēdo, In me. Vbi recolito aliud eſſe credere deū, et aliud credere in deū. Primū ſiqdē cōmune eſt bonis & malis. Secūdū autē ꝓpriū eſt bonorū: quia eſt actus fidei formatæ. Et ſiſr opari aliquod bonū opus, cōmune pōt eſſe bonis & malis. ſed bonū opus opari in Chriſtū, propriū eſt bonorū: qa ſignificat̄ quod operando quis tendit in Chriſtū: quod eſt charitatis ꝓgreſſus. Dicēdo ergo quod maria operabat̄ bonū opus in me: monſtrauit opus illud eſſe meritorium, & à charitate procedēs. Deinde ex ratione cōparationis ad eleemoſynam: ex qua vtrunq; ſimul manifeſtatur.

Et ſi ſubtilius fuerit cōſiderata, apparebit quod aliud primo occurſu ſenſus offert, & aliud interi⁹ portat. Nam prima frōte ratio dn̄ica ex duplici differētia inter eleemoſynā & hoc humanitatis officium

sibi exhibitũ, docet nõ fuisse vnctionẽ, istã prætermittẽdã. Vna differentia est inter tẽpus instãs, & expectãs: quia scilicet tẽpus faciendi elemosynã nõ vrget nunc, sed expectat, quoniã semper est: tẽpus autẽ exhibendi mihi huiusmodi humanitatis officia, nunc instat: quia nõ semper me habebitis ĩ pr̨ęsentia corporali carnis passibilis in qua sum modo vobiscũ, & nõ solũ nõ sẽper sed paucissimis diebus sic me habebitis. fuit enim hoc ante sex dies Pache, hoc est sabbato ante ramos palmarũ Altera differẽtia est inter certam personã & indeterminatos pauperes: quia scilicet obsequium hoc debitũ est certæ personæ, mihi scilicet: eleemosyna autẽ debita est nõ alicui certo pauperi, sed pauperibus indeterminate. Vtranq; siquidem differẽtiã dñica ratio manifeste affert, dicẽs: Nã pauperes (nõ hunc vel illum) habebitis vobiscũ semper, & nõ instat nũc necessitatis articulus me aũt (ecce certa persona) non semper. Quasi diceret, nunc tantũ habebitis, scilicet vobiscũ in carne passibili & indigente his obsequĳs cõuersantẽ. Ex ambabus aũt differẽtĳs simul iunctis relucet & cõmunis doctrina, quòd humanitatis officia quæ alicui certæ psonæ exhibere postulat certũ tẽpus: nõ sunt pr̨ętermittẽda propter communia debita quæ indeterminatẽ debem⁹ proximis: Nõ vult cœlestis magister vt hõ prætermittat conuiuium nuptiale, officiũ sepulturæ, politicũ conuictũ cũ ciue, & similia, vt fiãt elemosynæ. Ipse enim qui est autor gratiæ, non venit destruere sed pficere rationem naturalẽ, Relucet & specialis ratio facti. Nã ex hoc ipso quòd tẽpus illud quo talis tantusq; hospes officiosẽ tractari posset, præteribat, posthabẽdi erãt pauperes nõ tũc instãtes quibus aliunde & tũc & alias poterat bene fieri. Vnde liquet redditam esse rationem & quod opus fuit, bonũ & quod præponendum fuit eleemosynæ pauperum quæ ex illo precio potuisset fieri

Continet autem interius penetrata hæc ratio ratione personæ demonstratæ per illud pronomen me, superesfluentem causam non solum bonitatis, sed excellentis proiectionis huius vnctionis. Tẽpus nanque illud quo verbum caro factum, inter homines homo passibilis, humanisq; officĳs subdit⁹. dignatũ est conuersari: articulum

constituebat vrgentis necessitatis ad exhibendum illi quæcunque possibilia officia si obsequia, nullius pretii, nullarumque delitiarum finibus limitanda quantũ est ex parte ipsius meriti, & humani debiti. Vnde nulla ex parte vnctio ista minus bona fuit, sed præferenda vndique curę pauperũ. quæ cura quamuis debeat semper hominẽ solicitare, non tamẽ ex alio debito officio auellere: & multo minus tollere debet hoc opus longe excellentius.

Ad admirationem tertiam de appositis tribus à domino sententiis in hac causa, respondetur. Et circa ea quæ de sepultura dicuntur, notandum est vnctionem istam relatam esse ad Christi sepulturam ex dominicis verbis, triplici relatione: hoc est per significationem, per præuentionem, per duratione. Significauit enim vnctio illa Christũ dominũ sepeliendum esse: testante domino apud Matt. Mittẽs hæc mulier hoc vnguentũ in corpus meum, ad sepeliendum me fecit: hoc est, sepelibilem me indicauit. corpora enim sepeliẽda tunc temporis vngebantur. Præuenit quoque officium vnctionis pro sepultura vnctio illa: testante domino apud Mar. Præuenit vngere corpus meum in sepulturã. Quãuis enim Maria ipsa nesciret, dominus tamẽ sciebat quod impediẽda erat ab vnctione ipsius Christi defuncti: quia prius resurrexit quàm potuerit ab illa vngi: & propterea nũc præuenisse dicitur officium sepulturæ. Durauit quoque vnctio illa vsque ad sepulturam (dicente dño apud Ioan. Sinite illam vt in diem sepulturæ meæ seruet illud) pro quanto vnctio illa vltima fuit quantum ad Mariæ vnctionem: & sic per negationem succedentis, seruata vsque in diem sepulturæ. Tanquam si aperte diceret: Sinite illã, quia ista computatur pro tota vita mea vsque ad sepulchrum: ita quod nec viuo, nec mortuo mihi exhibebit amplius officium vnctionis. Totus autem huiusmodi sermo referens vnctionem hãc ad sepulturæ officium, à clementissimo magistro dictus est, vt intelligerent discipuli nõ quare Magdalena vngebat, sed quare ipse dominus susciperet vnctionem illam. Magdalena enim intẽdebat officiũ humanæ pietatis, gratiæ & religionis impẽdere Christo sed christus opus illud suscipiebat vt sepeliendus: tanquam si aperte diceret, Non putetis quòd vt

deliciosus vngor.nam vngor vt sepeliẽdus,vngor vt quàm citius moriturus.nõ est tẽpus hoc deliciarũ, sed mortis & sepulturæ. Et licet Mariæ animus ad hoc nõ tẽderet ex se: vt motus tamẽ & directus à spũsancto ad hoc tẽdebat significãdũ, preueniẽdũ,ac seruãdũ, nesciẽs tũc quo ad hoc qd faceret. Quia igit̃ hæc verba nõ sunt apposita ad alterã excusationẽ Magdalenæ, sed ad rationẽ ex parte dñi quare pmiserit se vngi, nõ oportet mirari quorsum hæc. Põt nihilominus hæc sentẽtia referri ad Magdalenæ excusationẽ, intelligẽdò illam vt sit pars prioris sententiæ vtpote declaratio illius dicti, Me aũt nõ semper habebitis. Tanꝙ expresserit quid intẽderit per li non semper, modicũ valde tẽpus: quia ꝓximus sum sepulturę: ita quòd per hãc adiectionẽ declaratus est articulus instãtis proximæ sepulturæ, & soliciti timoris fouẽtis animũ Marię ad hanc vnctionẽ. Doctrina siquidẽ dñi de ipsi⁹ morte ac resurrectione, erat adeò publica, vt etiam ad Iudęorũ põtifices puenerit: quũ dixerint Pilato: Dñe, recordati sum⁹, quia seductor ille adhuc viuẽs dixit, Post tres dies resurgã. Et quòd tũc ꝓxima esset dñi mors, Magdalena cũ aliꝭ mulieribus audierat: vt patet ex eo quod quũ dixisset paulo ante dñs, Ecce ascendimus Hierosolymã: & filius hominis tradet̃ &c. & tertia die resurget: mater filiorum Zebedæi petiꝭt vt filiꝭ sui sederẽt ad dexterã & sinistrã ipsi⁹ in regno resurrectionis eius. Ex eo igit̃ qđ Maria quę multum diligebat Christũ, tẽpus mortis Christi ꝓximũ meditabat̃, solicitaꝗ erat ne fortè ampli⁹ similẽ cõmoditatẽ officiose obsequẽdi Christo non haberet: oblata tũc occasione conuiuiꝭ Lazaro resuscitato, vtendũ duxit. Et sic etiam ex parte soliciti timoris adhibentis quasi calcaria Mariæ, vnctio ista nõnullũ respectũ ad sepulturã Christi habuit: & quia tẽpus vrgens ad vnctionẽ constituebat, ad opus illud bonũ reddẽdum pertinebat.

Nec obstat si non tam preciosa vnguẽta ad vsum essent sepulturę, sed myrrha et aloe: quoniam ad sepulchra regũ preciosiora adhiberi credibile est: & dignitas Mesiæ supra oẽs & reges & summos sacerdotes erat & est, ita vt nihil quantũcunꝗ aliꝭs preciosum, ipsi poterat cõdigne exhiberi. De apposita aũt futura memoria hui⁹ vnctionis,

facite

facile patet quod ad commendationem operis Magdalenæ spectatur. Tum quia licet laudari præter intentionem Mariç fuerit, esse tamen opus tale vt sit laude dignũ, non est præter intẽtionem recte operãtis: quoniam intendit opus virtutis: ac per hoc laude dignum. Tũ quia laudandũ esse ab euãgelicæ perfectionis viris, maximum est testimoniũ boni operis peracti. Mõstrauit ergo dominus vnctionẽ illã non solum esse irrepræhẽsibilem, & præponendã tũc curæ pauperum, sed optimũ fuisse opus: vtpote & dignũ perpetua laude, & quod perpetua esset pro sequendũ cõmẽdatione in dei ecclesia. Quorsum aũt verba quæ solus Marcus interserit (scilicet, Quod habuit hoc fecit) tendant: non est difficile videre. Ad occultam siquidẽ spectant tam Mariæ mẽtem, quàm ipsius domini dignitatem. Murmurabant discipuli de pretiositate vnguẽti, respõdet dominus apud mulieris illius animum non esse vnguẽtum hoc pretiosum, sed si pretiosius habuisset, pretiosius effudisset. tãti me facit. sed quia nõ habuit pretiosius: quod habuit, hoc fecit. Ac si aperte diceret, Vos arguẽdam putatis de excessu, & tamen secundũ veritatem dignitatis meæ & rectam fidem ac deuotionẽ huius mulieris, excusanda est qđ nõ plus fecit: sed hoc quod habuit, fecit. Est igitur hæc domini sententia & ad Mariç opus commendandum, & ad discipulos confutandum non impertinens, sed opportuna. Hęc de prima quæstione.

Circa secũdam quæstionem de verbis domini ad discipulos tẽpore passionis imminentis (Quando misi vos sine sacculo & pera, nunquid aliquid vobis defuit? Dicunt ei, Nihil. Ait illis, Sed nunc qui habet sacculum, tollat, similiter & perã & qui non habet gladium, vẽdat tunicam, & emat gladiũ. oportet enim impleri de me: Et cũ sceleratis reputatus est) quæstio non spernenda cõsurgit, quo pacto hæc verificẽtur ad literam: quãdoquidẽ oportet ea ad literã verificare: quoniam & dominus ad literam loquitur de sacculo & pera, vt patet: ergo & de gladio: & discipulis de gladio ad literam intelligentibus & respondentibus, Ecce duo gladij hic: annuit dominus dicẽs, Satis est.

Literalẽ igitur sensum intuendo, admiramur hanc domini doctrinam. Primum, quia videtur instruxisse disci-

pulos vt sumerēt arma defensiua pro sui defensione in iminente sibi persecutione Iudæorum : dum vendendam etiam tunicam pro emendo gladio consulit,& passionem propriam pro ratiōe assignat quia ipse vt iniquus tractādus est,sicut & fuit tāquàm latro quæsitus & captus, & demū cum latronibus crucifixus.

Deinde quia videtur docuisse discipulos vt tempore persecutionis arma similiter caperēt defensiua.hoc enim sequitur ex exemplo sui.Si em̄ contra persecutionem ipsius capitis sumenda sunt arma,consequens est vt contra persecutionem membrorū armati prograediamur. Exemplum ; inquit,meum dedi vobis,vt quēadmodum ego feci,& vos faciatis. Neutrum autem horū bene sonat,sed Christianorū pias aures offendit:& vtrunq; à gestis Christi & sanctorum in suis persecutionibus dissonat:vt patet. Videtur deniq; doctrina hæc reuocare præcepta prius ab ipsomet discipulis data:scilicet, Si quis percusserit te in vnam maxillam, præbe illi alteram.& similia. Et confirmatur:quia sicut mutauit hic dominus pręceptum de non portandis sacculo & pera,olim prohibendo, nunc concedendo:ita consequenter dicendum est quod mutauit præcepta olim data de omittēda defensione armata, concedendo discipulis vt si contra eos insurgerent homines,resisterent armata manu.'constat aūt hoc prædicatoribus euangelicis, quales erant apostoli quibus loquebatur dominus, non conuenire: quàmuis imperfectioris vitæ Christianis licitum sit.

AD hanc quæstionem respondendo, dicitur quòd hæc domini verba ad literam non dirigebant ad defendendum dominum Iesum in imminēte sibi persecutione:nec discipuli intellexerunt sumenda sibi fore arma pro defensione Christi. Manifesto vtrūq;:& primo primū, ex tribus.Primo ex eo quòd simul eandem protulit sententiam de rebus tribus : scilicet sacculo,in quo portantur pecuniæ:& pera,in qua portantur victualia: & gladio , quo protegimur ab inuasoribus. Constat autem quod ad persecutionem illam nō erat opus sacculo neq; pera:quum ipsi non essent persecutionem passuri,sed seruandi ab ipso domino erant solo verbo, *Si ergo me quæritis,sinite hos abire.*& ipse dixerat. Quos dedi-

sti mihi, non perdidi ex eis quenquàm: vt Ioannes testatur. Sicut igitur nõ dicebat: vt tunc sumerẽt sacculum & peram, ita nec dicebat vt sumerent tunc gladios. Secundo ex eo quod dicẽtibus discipulis, Ecce duo gladíj hic: respõdit Satis est. Si enim intendisset quod tunc sumerent arma non dixisset satis esse ad defensionem sui. Constat nanque non satis esse quod duos habere gladios dixerint, ad defensiue armandum viros vndecim contra cohortem Pilati, & ministros Iudæorum cum gladíjs & fustibus. Et similiter cõstat non satis esse necessitati tantæ vt vendenda esset tunica ad emendum gladium, habere duos gladios inter tot personas, si propter imminentem tũc persecutionem debuissent tunc singuli non habentes gladium vẽdere tunicam vt emerent gladium. Quia igitur dixit satis esse, monstrauit se nõ requirere gladios defensiuos sui contra persecutionem imminentem. Tertio ex eo quod Petrum qui nõ expectata domini respõsione gladium pro magistri defensione eduxit, compescuit: Conuerte, inquit gladium tuum in vaginam. Si enim intendisset instruere vt pro eo gladio pugnarent, nõ retraxisset discipulum gladio pugnantem. Clarissime quoque hoc idem patere potest ex voluntaria passione (vnde tunc etiam dixit, An non possum rogare patrem meũ, & exhibebit mihi modo plusquàm duodecim legiones angelorum?) & mille locis scripturæ. Sed hæc sint allata ex illo proprio loco in illa materia & in illa sententia. Secundum autem (scilicet quod discipuli nõ intellexerint de gladio sumendo pro defensione Christi) habetur ex eo quod venientibus satellitibus ad capiendum Christum, discipuli vidẽtes quod futurum erat, interrogauerunt Dominum: domine, si percutimus in gladio? Si enim intellexissent instructos se fuisse vt gladio pugnarent pro defensione Christi, non dubitassent, non petissent, Domine si percutimus in gladio. Nõ igitur intellexerunt domini verba apostoli ad hunc sensum, vt pugnaturi gladio essent pro defensione Christi. Ad quid autem pre dixerint, Ecce duo gladíj hic, post dicetur sicut etiam manifestabitur cur dominus meminerit persecutionis suę, non loquens dę sui defensione.

Quia igitur dominica hęc verba ad ipsius domini defen

sionem nō dirigit manifestū ex litera est, consequens est vt ex ipso euangelīj textu literalis sensus sumatur. Prenota ergo in hac litera quatuor. Primum est diuersitas temporis præteriti & præsentis, denotata per li quando, & li sed nūc. ait enim saluator, quādo misi vos: & subdit, sed nunc. Secūdum est officium prædicationis, de quo fit mentio secundū præteritum tempus: & nulla fit de eo mentio in præsenti tēpore. ait enim saluator: Quando misi vos. proculdubio ad predicandum vt patet in euāgelīj historia Mat. Ioan. & Mar. vj. Et quū dicit, sed nunc qui habet sacculū, nihil dicit de misione ad prædicādum. Tertium est pro ratiōe huius doctrinæ asignari, quod ipse dominus cum iniquis deputādus tūc erat. Quartum est modus dicendi: quia scilicet nō dirigitur nouus sermo ad apostolos in secunda persona, vt olim dixerat. non enim dicit, sed nūc tollite sacculum & peram, & emite gladios: vt olim dixerat, nihil tuleritis in via, non sacculum &c. sed ad tertiam personam conuertendo sermonem dicit: sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui nō habet, vendat tunicam, & emat gladium. Ex his habentur primo duo tempora: scilicet prædicationis, & persecutiōis, nō cuiuscūq;, sed illius qua Christi discipuli cum iniquis reputandi essent. Ad designādum siquidem talis persecutionis tempus proposuit talē personam in persona sua: ꝓpter qđ non meminit crucis aut mortis, sed deputationis cum iniquis. Habentur secūdo duo genera Christianorū: scilicet prędicatorū in apostolis, & aliorum minus perfectorū in tertia persona significatorū. Intēdit igitur ad literam dominus docere, quod mandata data olim de non vehendo sacculū & peram, ad tempus prædicationis spectant: tempore autē persecutionis, & p̄cipue quando reputabuntur vt iniqui, licitum erit cuicunq; volenti munire se & sacculo & pera & gladio defensiuo. Et diuersitatis ratio in promptu est: quia quum licitum est ad prædicādum ire prædicationisq; officio incumbere, inuenietur necessaria, retribuentibus auditoribus temporalia pro spiritualibus & sicut de necessarījs, ita nec de vita debetis esse soliciti. tempore vero quo Christiani vt iniqui reputabuntur, nō inuenientur qui retribuant pro spiritualibus temporalia: &

sicut de pecunia & victu licitum erit curã habere, ita etiã de vitæ cõseruatione: quæ per gladium aduersus inuasores conseruari quandoq; potest. Est ergo sermo dñicus de tempore persecutionis indeterminatè: & sifr de discipulis indeterminatè: ita qđ illud aduerbiũ tẽporis nunc, non demonstrat determinatè illud tẽpus passionis Christi, sed indeterminatè tempus persecutionis præcipue quando reputabuntur iniqui: & similiter illud relatiuum qui, non refert determinatè apostolos, sed indeterminatè Christianum: & docet quòd tempore persecutionis licitũ est curã vitæ, victus & pecuniæ opportunę suis discipulis habere. Et bene notaq̃ optime respõdeant noua hęc Christi documenta priscis. Et enim sicut documenta priora (scilicet nihil tuleritis in via) non sunt mandata, sed libertates edẽdi & bibẽdi quæ apud auditores verbi dei sunt: ita documenta hæc nõ sunt mandata, sed libertates curam gerendi vitę & opportunorum. Docuit enim pius magister licita ambo esse: consuluit aũt vt facerent sicut ipsum videbãt facere. Et apostoli quidẽ ac sancti perfectioris vitæ imitati sunt gesta domini: imperfectiores autem vtuntur libertate sibi à domino declarata.

AD obiecta autem quãtum oportet respondendo, dicitur quòd dominus deputationem suã cum iniquis, pro ratione attulit duorum. Primo temporis persecutionis & nõ suæ defensionis. Ac si aperte diceret. Ex quo ego cum iniquis deputabor, tempus erit vt & mea mẽbra cum iniquis deputentur. Secundo necessitatis: quasi dicat: Tempus erit quo indigebitis his auxilijs: quia ego ipse relinquar deputatus cum iniquis. Si enim ego destitutus ero ita vt cum iniquis deputer ad mortẽ: mei quoq; discipuli deserent similiter: & ideo concedo volentibus recurrere ad huiusmodi humana adminicula vti posse illis. Apostoli autem tanq̃ non plenè penetrantes verba domini (quoniã adhuc nõ erat eis apertus sensus vt intelligerent scripturas, & pari ratione verba dñica) dixerunt: Ecce duo gladij hic, tanq̃ aliquid pertinens ad propositum sermonem de necessitate gladij: quum tamen impertinens esset responsio ad intentionem Christi. Vnde & dominus non respondit, Tollite illos gladios vobiscum: quos non secum, sed ibi esse dixe-

rant.nec respondit: Satis sunt: scilicet duo gladij.sed impersonaliter dixit, Satis est & doctrinæ huic meæ, & solicitudini vestræ.ac si iuxta vsitatum loquendi morem diceret: Sufficit hæc locutio: deponite hãc solicitudinem. Et verè sic erat agendum: quoniam verba dominica dicebantur ad hoc vt post passionem domini imperfectiores, & in casu quãdo expediret, etiam perfectiores libertate hac vterentur. Clarissime itaq; patet, quòd non est dominus hortatus discipulos ad sumendum gladios pro ipsius domini defensiõe. Sed quòd nec consuluerit discipulis suis vt sumerent defensiua arma cõtra suos inuasores, patet ex dictis: quoniam aliud est cõsilium dare, aliud est docere quid licite facere possent. Cõsuluit siquidem ipse discipulis facto sui exempli vt arma non sumerent defensiua: tum retrahẽdo Petrum à percussione: tum aperiẽdo quod plus quàm duodecim legiões angelorum haberet in promptu, si vellet illis vti: tum volũtariè patiendo se tanquam latronem capi, & cum iniquis deputari ad mortem vsq; crucis. Et hoc imitandum intellexerunt apostoli: iuxta illud Petri: Christus passus est pro nobis, vobis relinquens exemplum vt sequamini vestigia eius. Docuit vero dictis verbis licere & imperfectioribus adminiculis se humanis tempore persecutionis fulcire, nõ solum sacculi & peræ sed gladij defensiui: & perfectioribus in casu quo expediret ad humana cõfugere subsidia. Hac namq; doctrina fretus apostolus Paulus, ad adminiculum humanæ appellationis ad Cęsarem confugit, quando hoc expedire iudicauit. Et rursus à parata contra ipsius vitam cõspiratione Iudæorum, tribuni ope se eripi procurauit: quia similiter casus erat in quo expediebat sic suam corporalem vitam adiuuare. Nihil ergo dissonãs sanctorum gestis docuit dominus noster: sed idq̃ in casu etiam à perfectioribus fieri inculpabiliter posset, dignatus est per seipsum manifestare. Patet quoq; ex dictis non esse priora domini pręcepta per hanc doctrinam reuocata: sed declaratum est quod prisca illa de voluntariæ patientiæ operibus, non sic sunt intelligenda quin pro loco & tempore liceat Christi discipulis moderata requirere humana adminicula. Ex hac nanq; doctrina domini, iuncta priori, didicimus confide-

randa esse loca, tempora, ac occurrentia, & quando expedit præbere percutienti alteram maxillam, & quando expedit tueri ac adiuuare nosipsos. Nec est verum quod reuocata sint hinc documenta priora de non portandis sacculo & pera: sed documentis illis adiuncta sunt alia concernentia aliam temporis dispositionem: ita quod hæc iuncta illis docent nos quòd quando expedit, sine sacculo & pera: & quando expedit, cum sacculo & pera procedamus: & quod illud præcipue tempore prædicationis seruandum intelligamus, hoc autem tẽpore necessitatis. Et hæc de secũda quæstione.

CIrca tertiam quæstionem de responsionibus domini nostri Iesu Christi coram quatuor iudicibus: occurrit primo duplex admiratio coram Anna. Altera est de illa responsione, Quid me interrogas? nam apparet & superflua & non decens personam illam tunc: superflua quidem: quia interroganti pontifici Iesum de doctrina & de discipulis eius, sufficiebat dixisse doctrinam suam esse publicam: & propterea examinandos esse publicos testes qui audierãt docentem: & non oportebat apponere, Quid me interrogas? Indecens autem: quia dominus Iesus tunc se gerebat vt subditum. Non est autem subditi arguere iudicem: præsertim de defectu tam paruo, scilicet qđ nõ debebat ipsum interrogare de doctrina tã publica. Et hæc indecentia tanta visa tũc est, vt propterea vnus ministrorũ percusserit domini maxillam, dicens: Sic respõdes pontifici? Altera est de ista responsione data percussori. Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autẽ bene, cur me cedis? Videtur dominus nõ seruasse consiliũ quòd discipulis dederat: Si qs te percusserit in vnã maxillã, prębe ei alteram. nõ solũ nãq; non præbuit alteram: sed contra percutientem argumento ratiõis insurrexit. debebat enĩ ipse seruare quod seruari ab aliĩs voluit. Occurrit secundo admiratio similis coram Caipha: pro quãto adiuratus dominus vt diceret si ipse esset Messias: non solum respõdit se esse Christum, sed adiũxit, Amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris dei &c. Apparet siquidem superflua hæc appositio. Nam si opportuna fuit: aut propter ipsos pontifices & seniores.

Et hoc non: tuum quia dominus dixit tunc quod ipsi audientes se esse Christū. nec crederent, nec ipsum dimitterēt: tum quia ex hoc facti sunt peiores: dicētes Blasphemauit: reus est mortis &c. Aut propter alios & hoc nō: tū quia alīȷ iā alias hanc doctrinā de aduentu Christi ad iudicium audierāt: tū quia ibi nō erant aliȷ, nisi forte ministri, qui etiā ꝑsequebātur dominū, vt patet de ministris & ancillis infestis Petro. Occurrit tertio admiratio corā Pilato quadruplex: iuxta quatuor domini verba ad Pilatum. Prima est circa illā responsionē, A temetipso hoc dicis: an alīȷ tibi dixerunt de me? apparet siquidē impertinēs vt iterrogāti Pilato Iesum, Tu es rex Iudæorū? respondeatur, si à temetipso hoc dicas. Nō eñ videt quomodo hoc spectet ad propositam interrogationem, aut quorsum tendat, Secūda est circa responsionē subiunctam: Regnū meum nō est de hoc mundo. videtur enim quod domin⁹ voluerit se iustificare corā Pilato: tam quàm diceret, Ego nō me impedio de regno huius mundi de quo accusor. Hoc autē non apparet consentaneum esse spontaneæ oblationi suſpsi⁹ ad patiendum. & subeundā sentētiam mortis & crucem. Qui enim studet corā iudice iustificare suā causā, nō quærit cōdēnari, sed poti⁹ euadere Tertia est circa apposita verba, Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mūdū, vt testimoniū perhibeā veritati &c. Nā appositio ista ad aliquod triū ordinata est. Vel ad iustitiā suā aperiēdā. & hoc (vt dictū est) videt incōueniēs: qa non consonat tam voluntariæ passioni. Vel ad instruendum Pilatum. & hoc erat superfluū: quia ille gētilis erat & principium conuertendi ipsum non erat hinc sumendum. vel ad propositam materiam de qua erat sermo: scilicet de regno suo. & hoc non apparet quō veniat ad ꝓpositū, & qua fuerit prudentia dictū Quarta est circa vltimā domini responsionē ad Pilatū: Non haberes aduersus me potestatem vllam, nisi tibi desuper datum esset &c. Apparent enim minus decentia verba: tum quia satis generalia pro responsione darētur Pilato dicenti, Mihi nō loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Tū quia nihil nouum aut ignotum aut necessariū sonātia, vt propter

ipsa dicenda dominus silentium cœptum rumpere deberet. Quis enim ignorabat Pilatum habere potestatem à superiori, quũ constaret quod non erat princeps, sed præses deputatus à Romanis? Tum quia incompactè iuncta cum sequentibus: scilicet, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. in quo nãq; communicet hæc sentẽtia de maioritate peccati, cum præcedente de potestate Pilati, non apparet. Et multominus apparet quomodo hęc ex illa inferatur cum nota causalitatis vt in litera fit inferendo, Propterea q me tradidit &c.

Occurrit quarto admiratio coram Herode, cur interrogatus dominus ab Herode in multis sermonibus, nullũ verbũ protulit: quum tamen spes esset boni aliquid efficiẽdi apud Herodem, qui fidem Iudæorum profitebatur: & de ipso scriptum est quod libenter Ioannem Baptistam audiebat, & audito eo multa faciebat. & euangelista dicit quod tunc gauisus est viso Iesu, & quod multo tempore desiderauerat ipsum videre &c. Ex his enim videtur quod rationabiliꝰ fuisset, quæ dixit Pilato igẽtili, dicere Herodi fideli: vtpote qui de Messia fidem habebat &c.

Ad quæstionem hanc de respõsionibus domini, respõdendum est ordine quo processit ambiguitatũ series. Vnde à verbis dominicis coram Anna pontifice inchoando, dicitur illa domini verba ad Annã, quid me interrogas: non superflua nec indecẽtia, sed opportuna decentiaq; illum tũc fuisse. Quæ vt clare intelligas, perspice dominum vidisse in interrogatione à pontifice facta duo implicari: scilicet rem, & personam. Res de qua interrogatio fiebat: erat doctrina cum discipulis. persona autẽ interrogata, erat ipse Iesus. Et quo ad vtrunq; oportuit dominũ sua responsiõe satisfacere. vnde de doctrina respõdit primo quod erat in publico posita: tum ex loco publico, synagoga scilicet & templo: ita quod locus nõ solum erat publicus, sed publicus ad officium docendi. doctrinæ siquidem publicæ locus erat templum aut synagoga. Tum ex frequentia cõmuni: quia illuc omnes Iudęi conueniebant. Tum ex qualitate temporis: quia semper: quãdo scilicet tempus docendi expostulauit: quãdo in templo, in templo, & quando

in synagoga, in synagoga. Tum ex qualitate dictorum: quia in occulto locutus sum nihil. Deinde dixit qui essent de sua doctrina interrogandi, dicens, Interroga eos qui audierunt. Et protulit vniuersos vt publicos testes, nō mortuos, nō absentes, nō nescios aut immemores, sed præsentes & scię̃tes: Ecce, inquit, ipsi sciunt quid dixerim. Quo ad personam verò interrogatam respondit, Quid me interrogas? Quod dupliciter exponit. vel quid hoc est cur me interrogas? Et sic petit causam non quare pōtifex interrogat, sed quare interrogat ipsum Iesum de doctrina: quū non appareat causa quare ipse Iesus debeat interrogari de sua doctrina, quæ est in publico posita: ac per hoc interrogandi sunt illi qui audierunt & sciūt illam: sicut si doctrina fuisset posita in libro, non esset autor interrogādus de doctrina qualis est, sed liber examinandus. Nec hæc petitio dedecebat subditum: quum Iob petitionem similem deo porrexerit, Indica mihi cur me ita iudices? Et iuxta hunc sensum quia Annas interrogauerat de doctrina publica dominum, qui nō debebat ante examinatam ab aliĳs doctrinę qualitatē examinari: ideo humiliter subditus dominus petit causam quare ipse examinatur: vt si fortè ex causæ manifestatione oporteret aliquid respondere, posset parere. Et sic verba hæc decentia & opportuna inueniūtur.

Vel quid me interrogas? hoc est, quid est quod à me interrogando scire queris? Et sic petit rem interrogatam: sicut Saulus petĳt à Christo rem præceptam dicens, Domine quid me vis facere? Et iuxta hunc sensum supponebat humilis subditus pontificem interrogare ipsum de aliquo quod oporteret ab ipso Iesu nosse, & non de ĳs quæ oportet aliunde cognosci: ac per hoc quia interrogatio de doctrina, pro quanto quærebat qualitatem doctrinæ, ad alios spectabat qui audierant: & nō apparebat pro quo alio articulo spectaret ad ipsum Iesum: ideo humiliter petit, Quid me ĩterrogas? Acsi aperte diceret: Quia non apparet quid est illud quod ego interrogatus respondere debeam, aperi quid est quod à me scire vis. Fortè enim aliquem particularem articulum pontifex manifestasset se quærere: ad quem respondisset. Et sic percipere clare potes non

ſolum opportunam ac decentem, ſed humilem reuerentemq́ꝫ fuiſſe hãc dominicam reſponſionem: quãmuiſ pontificis miniſter ſimilis ſuo põtifici arguerit illam ſuperbiæ, nec dignũ arbitrans dominũ Ieſum vt etiam peteret quod ad ſeipſum ſpectabat noſſe, vt poſſet pontifici ſatisfacere.

Ad alteram autem admirationem de reſponſione data percuſſori, reſpondet̃ quòd dominus Ieſus ita exhibebat ſe ſubditũ, & patientiæ exemplum, vt meminiſſet ſe eſſe doctorem mundi. Docuerat diſcipulos vt percutienti vnã maxillam, præberẽt alteram: & niſi ipſe dignatus fuiſſet interpretari ſua documenta (quod ſcilicet intelligunt̃ pro loco & tempore, & non in omni tempore, loco, euentu, negotio &c.) quis crederet interpreti alteri? Si ipſe domi nus præbuiſſet alterã maxillam, quis ſe vnquam verum Chriſti diſcipulum credere potuiſſet, niſi ſemper et vbiqꝫ ſimile quid feciſſet? & ſimiliter niſi tollenti tunicam, dediſſet & pallium? & ſic de ſimilibus. Modo autem vbi dominus facto ſuo non præbuit alteram maxillam, interpretatus eſt documẽta ſua huiuſmodi non ſemper & vbiqꝫ debere exequi, ſed pro loco & tempore &c. Oportuit ergo dominum reſpondere, & non præbere alteram maxillam, propter noſtram doctrinã. Reſpõdendo quoqꝫ autoritatem iuſtorum ſupra ſuos perſecutores in ſe monſtrandã ſuſcepit, arguendo percuſſorem quod nec in modo loquendi exceſſerit, dicens, Si male locutus ſum. non dixit, ſi malum locutus ſum, ſed ſi male: quia etiam ille repræhenderat ipſum de modo loquendi, dicens, Sic reſpondes? Vndiqꝫ ergo docemur in hac dominica reſponſione: dum & documenta interpretata, & autoritatem iuſtorum inſinuatam ab ipſo noſtro capite habemus. Et ſi quæratur cur non reſponderit dominus aliquid ad interrogationem de diſcipulis, dici poteſt vel quod reſponſio de doctrina, erat quoqꝫ reſponſio de diſcipulis: quoniã ex qualitate doctrinæ pendet qualitas diſcipulorum. Vel quòd percuſsio maxillæ interruperit reſponſionem domini interrogãtis, Quid me interrogas?

AD admirationem de verbis dñi corã Caipha, A modo videbitis filium hominis &c. dici-

tur quod summe necessaria tunc fuerũt, & propter totum mundum, & propter ipsos pontifices ac seniores, vt inexcusabiles se nosse possent.

Ad cuius clariorem intelligentiam sciẽdum summarie est fuisse à prophetis de Messia prædicta sex. Primum, de vita sancta: propter quod miserunt ad Ioannẽ Baptistam, quærendo si ipse erat Christus. Secundum, de doctrina diuina: propter quod etiã Samaritana dicebat quòd Messias docturus esset omnia. Tertium, de miraculorũ multitudine & excellẽtia: propter quod Iudæi dicebant, Christus quum venerit, nunquid plura signa faciet quàm quæ hic facit? Quartũ, quòd ipse esset redempturus & saluaturus populum Israel: propter quod vsq; hodie Iudæi expectant Messiam: vt educat eos de captiuitate, & magnificet eos. Quintũ, quod ipse esset rex potentissimus: imò rex regũ, & dominus dominantium. Vnde Magi quæsierũt, Vbi est qui natus est rex Iudæorum? & Nathanael & turba in die palmarũ Christum regem appellarunt. Sextum, quòd ipse pauper humilisq; cõuersaturus esset cum hominibus: & morte turpissima cũ sceleratis puniendus. Vnde dominus discipulis Ioannis respõdens de seipso, post enumerata potentiæ suæ miracula, æstimationem pauperum, & mortis suæ ignominiam subiunxit dicens: Pauperes euangelizantur: & beatus qui non fuerit scandalizatus in me: scilicet ob mortẽ meam.

Quia igitur hæc de Christo prædicta fuerãt: & in ipso domino conspiciebantur impleta tria prima: & sextũ pro parte executũ: & pro reliqua parte, scilicet passione et morte tunc inceperat & fiebat: restabat vt de aliis duobus (scilicet quarto & quinto) dominus manifestaret põtificibus quod in ipso erant implenda. Et quia erant implenda post resurrectionem suam, & non tũc: ideo dominus & hęc implenda, & ordinẽ simul monstrare dignatus est: dicẽs quòd ipse venturus est iterum cum gloria & potestate à dextris dei &c. vbi se saluatorem & regem omnium aperuit. Et dicens: Ex hoc autẽ erit filius hominis &c. mõstrauit quòd intercedente passione & morte exaltandus esset ad dexterã dei, & venturus cum gloria. Fuit igitur valde necessarium vt dominus mysteriũ duorũ aduẽtuum suorum aperte di-

stingueret:& ad primum spectare vitæ sanctæ, pauperis, humilis &c. conuersationem cum hominibus, cum diuinę doctrinæ & miraculorũ excellentia, & passione ac morte ignominiosa: ad secũdum vero resurrectionẽ, saluationem manifestam: non solum animarum, sed corporum, regiam dignitatẽ, dominiũ vniuersale &c. insinuaret. Tum propter omnes qui audituri erant saltem per euãgelium: quia mysteriũ duorum aduẽtuum occultum valde erat, intantum vt etiam dæmones videatur latuisse. nam si cognouissent, nunquam dominũ gloriæ crucifixissent. Tum propter ipsos senes: quia tunc dominus conspiciebatur ita abiectus, subditus, derelictus, vt nec cogitabile videretur ꝙ ipse esset futurus rex potentissimus saluaturus populum. Et ideo præmonuit tunc eos quod per hanc abiectionem ac subiectionem transiturus erat ad dexteram dei, & iudicaturus orbem cum potestate &c. vt sic quantũ in se erat instrueret pontifices & seniores, vt si vellent, possent resipiscere: nullamq́ excusationẽ ignorantiæ prætenderet: quare nõ aperuit nobis mysteriũ duorum aduẽtuum Mesiæ: quum interrogauerimus & adiurauerimus eum? Eratq́ tunc opportunũ tempus manifestandi mysteriũ hoc, quãdo interrogatio & adiuratio facta à põtificibus & optimatibus, responsionem non habuisset completam & clarã, nisi duorum aduentuũ mysterium fuisset apertum: & quãdo opus quod tunc exercebatur, vt verbo manifestaretur exposcebat. Tunc enim quia causa Iesu quasi impῆ iudicabatur, meruit vt causam & iudiciũ vniuersi orbis acciperet.

AD admirationẽ corã Pilato quadruplicem iuxta quatuor domini verba, dicitur ordinate. Et ad primam de illis verbis, A temetipso hoc dicis? respondetur quod ratio verborũ fuit vt Pilatus gẽtilis capax fieret responsionis dandæ ad quæstionem propositã. Tu es rex Iudæorum? Oblataq́ Iesu nihilominus rationabilis est occasio interponendi hæc verba antequàm responderet ad quæsitum. Occasio siquidem fuit: quia Iesu domino introducto in prætorium, pontifices manserint extra, ne contaminarentur ingrediendo domum viri gentilis durante solennitate paschali: & Pilatus

cerimoniis eorum condescendens, exiuit ad eos, auditurus quam accusationem afferrent aduersus Iesum. Pontifices autē accusauerunt eum quod se Christum regem fecisset. Pilatus autē ingressus in prætorium sine Iudæis, interrogauit Iesum, Tu es rex Iudæorum? Quia igitur dominus Iesus absens fuerat quum fuerat accusatus à Iudæis, occasionem rationabilē habuit quærendi à Pilato, an ex se, an ex Iudæorum ore interrogationem hanc faceret. Ratio vero verborum taliū fuit, ne Pilatus falleretur à seniorum Iudæorum callida accusatione vsurpati tituli regii. Si enim Pilatus ex seipso de regio titulo inquireret, quum Pilatus esset gentilis, & nullum reputaret hominis regnum nisi de hoc mundo interrogando, Tu es rex Iudæorum? planè interrogaret de regno mundano & rege, quales sunt alii reges: & non oportuisset dominum respondendo loqui de regno quod non est de hoc mundo, sed aliter respondere. Sed vbi Pilatus interrogat ex accusatione Iudæorum, qui ipsum ideo regem dicebant se fecisse, quia dicebat se Christum, & regnum Messiæ nō erat de hoc mundo, ideo prudentissime dominus antequam respondeat, interposuit an loqueretur ex se: an ex ore Iudæorum: vt confitens Pilatus se loqui ex ore Iudæorum, intelligeret propriam vocem, audiendo à domino æquiuocationem regni inter regnum Messiæ, de quo loquebatur Pilatus ex ore Iudæorum, nesciens propriam vocem: & regnum mundanum, de quo putabat Pilatus accusationē fieri: & sic capax fieret responsionis futuræ: tanquam audisset: Tu putas facere officium tuum inquirendo de vsurpato titulo regio secundum regna huius mundi: scito quòd regnum Messiæ de quo accusant me Iudæi, non est tale.

Ad secūdum autem de verbis illis Regnum meum nō est de hoc mundo: dicit quòd aliud est iustificationi causæ suæ studere vt euadatur sententia, & aliud est iustificare causam suam quantum sufficit ad tollendam apparentem occasionem scandali. Dominus Iesus coram Pilato non studebat iustificationi causæ suæ vt non damnaretur, qui ad hoc venerat vt morte turpissima afficeretur: sed quoniam ex hoc ipso quòd seipsum affirmauerat Christū,

ac per hoc regē, nonnulla occasio poterat apparere Pilato gentili cogitandi quod dominus Iesus aspiraret ad regnū Iudæorū & ideo prædicaret populo: ideo dñs Iesus hanc quæ apparere poterat scandali occasionem tollere curauit, distinguendo regnū. Messiæ seu suum à regno aliorum regum penes causam & effectum. Penes causam quidem: quia regnum eius non est de hoc mundo. non dixit, non est in hoc mūdo: sed non est de hoc mundo. Regnum enim aliorum est de hoc mundo. Nā est aut à natura. Et hoc vel vt regnū patrisfamilias, qui naturaliter est rex in domo sua. vt in principio mūdi erat: Vel vt regnū eorū qui nascunt reges hereditario iure: vt filij & heredes regū. Aut ab intellectu adiuto arte vel industria: vt sunt ij q vigentes ingenio, industria multa se ad regnum prouehūt. Aut à potentia. vt tyranni. Aut à voluntate: vt sunt ij qui per electionem ad regnū perueniunt. Regnum omniū horum est de hoc mundo qa ab ijs quæ huius mūdi sunt, causatur. Sed regnū Christi non est ex hoc mūdo: vt pote nulla huiusmodi causarum veniens. Sed vt apostolus pro mulgauit, factus est obediēs vsq ad mortem crucis: propter quod & deus exaltauit illum, & dedit illi nomē quod est super omne nomen: vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium terrestrium, & infernorū: Et propterea dominus dixit Pilato. Regnum meum non est de hoc mūdo. Et manifestauit hoc ex affectu quia si ex hoc mūdo esset regnum meum: ministri mei vtiq decertarent vt nō traderer Iudæis. Si quærerē regnare, fecissem vt ministri, sequaces mei decertassent & adhuc decertarent, vt nō traderer voluntati Iudæorū. quod tam longe fuit, vt nullus vnquā nec Ioseph ab Arimathia nec Nicodemus, nec lazarus, nec quispiam vnico etiā verbo certauerit pro Iesu, pendēte eius causa coram Pilato Itaq ex hoc affectu percipere facile potes Pilate quod regnum meum non est de hoc mūdo. quod nō quæro populum auertere vt regem me habeat, Et ex hac domini sentētia intantū apparentia scandali in mente Pilati sublata est vt exierit ad Iudæos, dicens, se nullam causam mortis inuenire in eo. Ad tertiam admirationē de subiūctis verbis: Ego in hoc natus sum, &

ad hoc veni in mundum vt testimoniũ perhibeam veri-tati &c. respõdetur quod hęc verba ordinantur ad proposi-tam materiã de regno Chri-sti: & ad idem tendunt quo priora verba. Et sunt conue-niẽtissime inducta & ex par-te materiæ de qua erat sermo, & ex parte personæ ad quam sermo dirigebatur. Ex parte siquidem materiæ: nam ser-mo erat de regno non ex hoc mundo, & quod Iesus erat rex non ex hoc mundo. Hæc autem figmenta reputantur á sapientibus huius mundi: & tanquam conficta ab ĳs qui religionis curam gerunt pro-pter populos &c. & ideo do-minus veritatem proponit se adeó tueri, vt venerit in mun dum nõ vt adinuentiones hu manas prædicet, sed vt veri-tati testimonium perhibeat. Ex parte veró Pilati qa opor tet eruditorem ex communi-bus sibi & auditori & quan-tum potest ex gratis audito-ri procedere, vt sic capax fiat doctrinę. Christo autem & Pilato non erat communis ra tio scripturarum, nec religio-nis cultus: sed solummodo naturalis mẽs ac per hoc veri tatis amor. nihil enim com-munius ac amabilius est ho-minibus: secundum mentem quàm sit veritas. Merito ergo á veritatis studio processit, suasurus viro gẽtili quod nõ erat figmentum id quod de regno suo non de hoc mun-do dixerat. Duplicauit autem significationem ingressus sui in mundum, per natiuitatem & aduentum (dicens, Ego na tus sum & veni in mũdum) propter duas in se naturas, vt homo enim natus est: vt deus veró venit in mundum, deus homo factus. Et quoniam testimonium Christi de veri-tate, non erat ab omnibus suscipiẽdum fide debita, sub-iungit discernendo suscepturos á non suscepturis, ex di-uersa habitudine ad veritatẽ, dicens, Omnis qui est ex veri tate, audit vocem meam. hoc est, quicunq; amator, inquisi-tor, susceptor, tutorq; est veri-tatis, non in hac vel illa ma-teria (puta geometria, phy-sica &c.) sed veritatis simpli-citer, ita quód nulli veró repu gnet: audit vocẽ meã. omnis siquidem talis est ex verita-te, hoc est, ex parte se tenẽt veritatis, & ex veritate venit tãquàm exemplatũ ab exem plari. Oportuit autem do-minum apponere hæc verba de auditoribus suis, vt hinc posset intelligere Pilat⁹ duo: scilicet & qualitatem eorum

qui audiebant ipsius domini doctrinam, & sequaces illius erant, quod scilicet erant homines nõ vana sectantes, sed veritatem amantes ac sectantes, & qualitatem regni sui, scilicet quod est regnum veritatis: ita vt dignatus sit dominus dicere de regno suo non solum negatiuam, scilicet, nõ est ex hoc mũdo: sed insinuare affirmatiuam, scilicet quod est regnum veritatis: & simul articulũ alium à Iudæis obiectum (scilicet quod subuertebat ac seducebat populum) tacitè elidere eadẽ ratione qua articulum de vsurpato regio titulo: exclusit: & ad innocentiam discipulorum tuẽdam. Ex hoc enim quod ipse soli veritati operam dabat: & ex veritate erant qui eum audiebant: manifeste sequitũ quod nulla erat seductio, nulla subuersio, nullus ad malum, nullus ad vana ꝓuocabatur: sed tota Christi prædicatio, totũ Christi regnum, ex veritate, & in veritate, & ad veritatẽ erat. Poterat ex hac domini sententia Pilatus occasionem discendi à tantæ famæ magistro accipere: sed quum interrogasset, Quid est veritas? nõ expectata respõsione exijt ad Iudæos: vtpote qui non curabat discere à Christo. Ad admirationem demum quartam coram eodem Pilato de respõsione illa, Non haberes aduersus me potestatẽ vllam nisi tibi desuper datum esset: dicitur quod hęc verba domini non sunt verba generalia, sed singularissima, ac valde nouã, occultã, singularemq; Christi innocentiam significantia. Inter Christum enim & reliquos homines hęc erat differẽtia, quod reliqui homines habebãt superiorem iudicem ex duobus capitibus (scilicet & ex parte superiore: quia sic à deo ordinatum est: iuxta illud apostoli: Omnis potestas à deo est: quia quæ à deo sunt ordinata sunt. & ex parte inferiore: hoc est ex proprio peccato, saltem originali, ex quo incidit homo vt ab homine punibilis esset. Christus autẽ quia nullius omnino peccati particeps erat, nihil ex parte sua habebat vnde potestas quæcunq; humana haberet aliquid contra eum: & propterea Pilatus ex sola parte superiore potestatẽ habebat aduersus eum. Singularissimam ergo suam innocentiam dominus significauit per hanc respõsionem, dicens quod nullam aduersus ipsum haberet Pilatus potestatem, nisi ei Pilato datum

esset desuper. Dixit desuper, & non dixit ex Romano imperio, aut Cæsarea autoritate: vt compræhenderetur prima causa, diuina scilicet dispositio, cum secundaria, quæ erat potestas Romani imperij. Acsi aperte diceret, Quod habeas contra me potestatem, non est ex demerito meo sed quia es præses. Et hinc obtime cum nota causalitatis inferuntur sequentia verba, Propterea qui tradidit me tibi, maius peccatum habet. propterea, quia scilicet innocens ego sum, qui me innocentem tradidit tibi tãquam malefactorem: maius peccatum habet. Tu quidem peccas sciens quod per inuidiã tradiderunt me tibi sacerdotes. & non, resipiscens: sed illi qui causa principaliter sunt, maius peccatum habent. Et quod iuxta hunc sensum intellexerit Pilatus domini verba. testatur euangelista dicens quod exinde Pilatus volebat dimittere Iesum. ex audita quippe Iesu innocentia cum proprio peccato, mouebatur Pillati animus ad dimittendum Iesum.

AD admirationem coram Herode, quare dominus non responderit: dicitur quod euangelista nullam explicans specialem interrogationem abl Herode factam, sed per verba generalia narrans Herodem interrogasse dominum in multis sermonibus, simulque narrans quod sperabat videre miraculum aliquod à domino Iesu fieri, insinuauit interrogatiões Herodis non fuisse iudiciales, sed curiosas, eadem etenim curiositate qua mouebatur ad miraculum aliquod videndum, inducebatur ad proponendum domino quæstiones curiosas: & propterea dominus sicut noluit vti potentia sua ad facienda miracula: ita nolluit vti scientia sua ad satisfaciendum curiositati Herodis: instruens per hoc nos vt & potestate & scientia vtamur ad ædificationem, & non ad curiositates aut quascumque alias vanitates. Non suberat ergo causa respõdẽdi Herodi curioso sicut affuit causa respondendi Pilato iudicialiter inquirenti: qui nescius de vero regno Messiæ, poterat scandalizari, vt dictum est. Tacuit ergo dominus coram Herode, vt haberetur & tractaretnr ab Herode vt fatuus: quod & subsecutum est. Herodes quippe vir secundum mundum prudens. conferens audita de Iesu ex fama, & obiecta à pontificibus, præcipue quod faciebat se Messiam, cũ tanto Iesu silentio coram se in-

terrogãte in multis sermonibus, quib⁹ vsus potuisset ipsi⁹ Herodis beneuolentiã acquirere, & tueri se contra persecutores suos, causam habuit cogitandi quòd Iesus esset vanus (vtpote non loquens coram magnis viris, sed coram vulgaribus) & eo amplius quòd viderat Ioannem Baptistam prudenter secum loquentem, Iesum autem nec ad interrogata sua responden tem cernebat: censuitq; quòd esset vt fatuus tractandus: & sic illusit veste alba. Sed saluator altissimo cõsilio se illudi voluit: vt mundus hinc videret quòd non sapientibus huius mundi vijs, non astutijs, non industrijs humanis traxit ad suam fidem mundum: sed viæ eius ad conuertendum ad suum regnũ mũdum, fuerunt tales vt sit habitus fatuus à principibus & sapientibus huius mundi. Propter quod ab omnibus iudicibus voluit reputari imò tractari vt fatuus, non verbo, sed multiplici facto illusionis. nam à pontificibus & Herode & Pilato iudicatus & punitus est vt fatuus. Sciebat enim quod sapientiæ seu astutiæ maxime attribuitur facere se caput nouæ legis populorum: & ideo hanc de se opinionẽ auferre studuit tot proprijs derisionibus: vt vel sic crederemus diuinũ opus esse fidem Christi. Hoc de tertia quæstione.

Circa quartam quæstionem de scripta domini Iesu causa (Iesus nazarenus Rex Iudæorum) nõnulla dubitatio oritur. Tum quia in multis, quatuor scilicet causis, fuerat domin⁹ accusatus: scilicet de tributis non dandis Cæsari, de seductione populi, de blasphemia scilicet quòd filium Dei se fecit, & de læsa maiestate, quòd se regem facere curabat. Tum quia de nulla causa legitur dominum se iustificasse nisi de ista, scilicet de regno (vt patet in euangelio) ac per hoc minus videtur quòd ista debuisset scribi super crucem: vtpote purgata. Et confirmatur: quia Pilatus qui scripsit causam: postq̃ discussit hãc causam, pronuntiauit Iesum nõ esse reum mortis: ac per hoc non esse reum læsæ maiestatis. Mirũ est igitur quòd scripsit hanc causam.

Ad hæc dicitur quòd ex quatuor capitibus oportuit causam hãc scribi. Tum ex parte pontificum, tum ex parte causarũ, tum ex parte Pilati, tum ex

diuina dispositione. Ex parte quidem pontificum alia fuit causa impellens eos ad mortem domini Iesu, & alia fuit causa quam proposuerũt Pilato, vt dominũ Iesum damnaret. Nam causa mouẽs pontificum animos ad domini Iesu mortem, fuit amor propriæ dignitatis & autoritatis, ne Romani tollerent locũ eorum. Quum enim temporibus illis multi quasi prophetæ insurgerent, & populos ad se conuerterent (vt Act. v. Gamaliel refert primo de Theodate, & deinde de Iuda Galilæo: & de Ioanne Baptista Iosephus dicit Herodẽ ipsum cepisse quia timebat concursum populi. quod non solum potuit simul esse verum cum causa incestus relata ab euangelio, sed consonat euangelio: tum quia dominus audito casu Ioannis secessit, quasi causa communis ei & Ioanni fuerit, scilicet concursus populorum ad eorum prædicationem: tum quia dominus Herodẽ vulpem appellauit, quasi astute persequentẽ Ioannem prædicatorem sub specie complacendi Herodiadi.) Quia, inquam, tot concursus populorum erant, timebant pontifices ne tantus populorum concursus ad dominum Iesum pareret aliquam nouitatem, ob quã simul cum tot aliĳs præcedentibus considera tam Romani tollerent pontificatum à Iudæis, & transferrent gentem Iudæorũ in alia loca. Ob hanc causam dixit Caiphas quòd expediret potius hominem mori, ne tota gens sic periret. Hac igitur causa in animo retenta, pontifices excogitauerunt causam aliquam qua possent inducere Pilatum ad interficiẽdum dominum Iesum: & adinuenerũt dictas quatuor causas: scilicet de prohibito cẽsu Cæsaris, de auersione populi, de blasphemia, de vsurpata maiestate. Et quoniam in prima non habebant fundamenta, & secunda nisi coloraretur vt via ad quartam, nõ sufficeret ad pœnam mortis, de tertia autem Pilatus non se intromitteret (vtpote de pertinentibus ad quæstiones legis Iudæorum) deliberarunt astuto consilio crimen læsæ maiestatis imponere domino Iesu: vt ex eo Pilatus, vtpote contra Cæsarem, moueretur ad condemnandum dominum Iesum. Putauerunt enim se posse in hoc præualere, fundantes huius criminis causam super cõfessione ipsius domini qua confessus est se esse Chri-

stum, ac per hoc regem: & super cōmotione populi ad se vt Christum, ac per hoc vt regem: ita quod pontifices licet accusauerint dominum Iesum quatuor criminū: principaliter tamen tendebant ad crimen læsæ maiestatis, quia se regem quęrebat facere: sperantes ex hoc obtinere à Pilato damnationem domini Iesu ad mortem. Ex parte quoq; causarum ipsarū quæ allatæ sunt: oportuit causam regni præualere: quia maiorem habebat apparentiam, ex eo quòd dominus Iesus fatebatur se Christū: & ante quinq; dies clamantes ei turbas quod esset rex, admiserat: veniens Hierusalē super asellum. Hæc enim causa multipliciter probata videtur. Primo, ex ipsius domini Iesu verbis quibus dixit se Christum. Secundo, ex cōmotione populi à Galilæa vsq; huc. Et in hac probatione clauditur non solum seductio populi, sed commotio quæ fuerat ante quinq; dies illic, hoc est in Hierusalē: quum turba cū palmis, cum vestimentis stratis in via, cum clamore dignitatis ac nominis regij concurrit ad honorandū dominum Iesum. Tertio, ex ipsius domini verbis coram Pilato, Regnum meum &c. Vnde & Pilatus dixit, Ergo rex es tu? quod dominus Iesus non negauit. Fuit quoq; aggrauata: Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris: omnis enim qui se regem facit, contradicit Cæsari. Ex parte deinde Pilati causam regni oportuit pręualere. Pilatus enim quū esset gentilis, & de eo quod filium dei se fecit, nihil aut parū curaret (præsertim sciens quod per inuidiā mouebantur pontifices) & de censu prohibito nulla probatio haberetur: cōmotionem populi cum tali ingressu in Hierusalem considerauit, simul cum confessione ipsius domini de regno suo non ex hoc mūdo. Et visum est tam ei quàm Herodi quod dominus Iesus esset nō vt criminosus, sed vt fatuus puniēdus. Cōsideratis enim dictis de regno alterius mundi, & gestis (scilicet quod super asellum, non equū: cum palmis, nō armis: vilis turba, non magnates: repente, non ex condicto, practica, inductione aut vocatione: transitorie, & quasi in momento, nō retinendo secum turbam, nec procedendo postea cum turba, sed veniebat quotidie post more solito in templum ad docendum) iudicauerūt vias

has aspirandi ad regnum, nō esse sani capitis. Et bene iudicabant de mundano regno loquendo. fatuum quippe esset per has vias quærere regnum terrenum, Vnde vterq (scilicet Herodes & Pilatus) tractauit dominum Iesum vt fatuum. Instantibus nihilominus Iudæis quod non esset fatuus, sed malign⁹: vtpote qui filiū dei se fecit, & quod astute inuertit causam regni in regnum alterius mundi, quū non posset negare quod se regem fecerit, cōmouendo populum ad se regem clamandum: Pilatus corripiendum flagellis dominū Iesum censuit: vt vtriusq, fatuitatis scilicet & malitiæ ratione habita, punitus dominus dimitteretur. Sed inualescentibus Iudæis vsq ad tumultum, elegit consideratis omnibus damnare dominum Iesum læsæ maiestatis, eo quod causa hæc ad se directè spectans apud suum tribunal probata ac euidens ita erat vt nisi fatuitate excusaretur, iustè damnationem exposceret. De regno quippe non de hoc mundo ipse stultitiam putabat. Et quia Iudęi qui dominum Iesum magis nouerant, nō admittebant excusationem stultitiæ quā ipse Pilatus admittendam putabat: ideo tanq relinquēs Iudæis criminis curam, se innocentem protestatus est in prolatione sententię qua dominum damnauit ad mortem crucis. Hæc videntur ad literam: coegisse Pilatum ad hanc causam scribendam. Sed hæc omnia ex quarto loco proposita causa (diuina scilicet prouidentia) disposita sunt, vt dominus Iesus damnatus & crucifixus verū suum titulum supra suā crucem scriptum haberet. erat enim & est in veritate, Iesus Nazarenus Rex Iudæorum. Visa quippe est diuina prouidentia iniquitate persequentium & damnantium dominum Iesum, ad perpetuam veritatem regñ tituli de Christo prophetati testificandam coram toto mundo. vnde & Pilato prohibuit ne mutaret illum, sed dixit: Quod scripsi scripsi. & tribus præcipuis linguis omnium linguarum vices gerētibus, ex ipsius etiam trinarñ omnia complectentis perfectione, scribi disposuit. Hæc de quarta quæstione. Deo gratias.

Posonñ in die sancti Damasi. M. D. xxiñ.

Amē.

INCIPIT ſecundum Ientaculum: in quo quatuor quæſtiones tractãtur.

CCVRRVNT ſecũdo circa diuerſa ſacræ ſcripturæ documẽta de filiis dei, quęſtiones item quatuor, Prima eſt de verbis Pauli apoſtoli ad Romanos primo, de vnigenito filio dei, quibus dicit: Qui prædeſtinatus eſt fili⁹ dei in virtute ſcd͞m ſpiritum ſanctificationis ex reſurrectione mortuorum Ieſu Chriſti domini noſtri. Secunda eſt de verbis Ioannis euãgeliſtæ Ioannis primo, de filiis dei adoptiuis: Dedit eis poteſtatẽ filios dei fieri: qui non ex ſanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri: ſed ex deo nati ſunt. Tertia eſt de verbis apoſtoli Pauli primæ ad Corinth. xv. de baptiſmo quo generantur filii dei, quũ dicitur: Alioquin qd faciẽt qui baptizãtur pro mortuis: ſi omnino mortui non reſurgũt? Vt quid & baptizãtur pro illis? Quarta eſt de verbis eiuſdẽ apoſtoli ad Gal. iii. de hæreditate filiorum dei per fidem repromiſſa, nõ per legem, quũ dicitur? Lex ordinata p angelos in manu mediatoris. mediator autẽ vnius non eſt: deus autem vnus eſt:

CIrca primæ quæſtionis v͞ba difficultas eſt. Tum propter proprietatem ſenſus. non enim propriè dictum videtur de filio dei quòd prædeſtinatus eſt filius dei: quãtũcũq; ratione humanæ naturæ verũ ſit prædeſtinatũ eſſe vt humana natura ſit vnita filio dei in perſona: & homo ille, ſcilicet Ieſus filius beatæ virginis, ſit prędeſtinatus filius dei: quia ſignificatur ſuppoſitum illud quatenus eſt humanũ ſuppoſitũ. In propoſitis aũt verbis illud relatiuũ qui, refert filium dei: ſicut primo loco ante poſitũ idem relatiuum refert etiam filium dei, quũ dicitur: Qui factus eſt ei ex ſemine Dauid ſcd͞m carnẽ. ſtatim enim ſubditur: Qui prædeſtinatus eſt.

Tum propter varietatẽ textus apud Latinos et Gręcos, & Græcos inter ſe: dum latini codices communiter habent, Qui prędeſtinatus. Gręci aũt aliqui ſimiliter habẽt. Aliqui habẽt: Qui deſtinatus. Tum

propter pluralitatẽ expositionum, dum vel prædestinatus est, exponitur prædestinatum est, vel declarat⁹ est. vel quod relatiuũ qui, refert filiũ Dauid seu hominis. Hæc enim ambiguitati attestari videntur.

AD hanc quæstionem absq; quocũ preiudicio cuiusuis expositionis respõdẽdo (quod subintelligi volo tam in præcedẽtibus quàm in sequẽtibus totius huius operis) dicit̃ quod sensus proprius literæ & intẽtione Apostoli & cõtextu sumendus est. Intẽtio Apostoli claré apparet. Intẽdit enim materiã euangelij summarié explicare. Q uũ enim proposuisset se apostolũ & segregatum in euangeliũ dei de filio suo: explanandã duxit propositã euangelij materiã: scilicet de filio suo: quæ scilicet euãgelium aperiret de filio dei. Et subiunxit tria cõpræhendentia totã euãgelicã materiam. Primum est: Q ui factus est ei ex semine Dauid secundum carnẽ. Secũdũ est: Q ui prædestinatus est filius dei in virtute secundũ spiritũ sanctificationis ex resurrectione mortuorum Iesu Christi domini nostri. Tertium est. Per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediẽdum fidei in omnibus gẽtibus. Oportebat enim vt qui se euãgelij nũtiũ dicebat, explicaret quid euangeliũ cõtineret: vt sic ad euangelicã epistolã præpararet legentiũ animos. Cõtextus veró suadet specialiter duo. Alterũ est, vt relatiuũ ter repetitũ (scilicet, qui fact⁹, qui prędestinatus, per quẽ accepim⁹) referat semp illud primo propositũ: scilicet filio suo, id est filio dei. Alterũ est, vt similiter distinguatur & intelligatur li secundũ carnẽ, & li scd̃m spiritũ: ita quód sicut primo explicatur filius dei scd̃m carnẽ: ita deinde explicetur filius dei scd̃m spiritũ: vt sit plana constructio, & planus sensus, nec minus altus. Et vt plenius intelligãtur hæc, inchoemus à primo. declarat itaq; mysteriũm incarnationis quãtũ ad quinq;. Primo, quantũ ad personã incarnatã, quod est ipse dei fili⁹, per relatiuũ qui: ita quód nec pater, nec spiritussanctus, sed filius dei refertur per li qui: vt patet in textu.

Secũdo, quantũ ad modũ incarnationis: quod non ex virili semine, seu naturali more genitus est scd̃m carnẽ: sed ex virtute spiritussancti formatus secũdum carnẽ. & hoc significat illud participiũ, fact⁹. Acsi diceret: Q ui nõ natu

rali virtute secundum carnem genitus in materno vtero, sed ab extrinseca spiritussancti virtute factus est. Simile habes ad Gal. iiij. misit deus filiũ suũ factum ex muliere. Tertio, quantum ad coniunctonẽ humanitatis cum deitate: quod scilicet iuncta est deo vt organum coniunctum. Duplex si quidem inuenitur organi genus. Quoddam coniunctum personaliter illi cuius est instrumẽtum: vt manus est organũ quo operatur homo. Quodam verò separatum secũdũ esse ab illo cuius est instrumẽtum: vt serra qua homo secat. serra enim nihil est hominis secantis: sed aliud esse habet: alia hypostasis est. Inter humanitatem itaq; Christi & cęteras creaturas secundum coniunctionem ad deum hæc est differentia, quod reliquæ creaturæ se habent ad deum vt instrumenta separata: ita quod deus vtitur illis instrumẽtis separatis. Et propter hoc omnia tam naturalia quàm voluntaria creaturarum opera deo attribuuntur in sacra scriptura. Omnia inquit Isaias, opera nostra operatus es domine. & Iob: Pelle & carnib⁹ vestisti me: ossibus & neruis cõpegisti me &c. Humanitas aũt Christi iũcta est deo vt organum coniunctum secundũ esse personale: ita quòd deus per humanitatem assumptã operatur sicut ego per linguã meam, per manum meã &c. Et hoc significatur in textu per pronomẽ ei, dum dicit: Quia factus est ei, proculdubio deo. Filius quippe dei secundũ carnem factus est deo organum coniunctum: quia deitas per humanitatem Christi operat̃ sicut per sibi coniunctum proprium organum. iuxta illud. Saluauit sibi dextera eius: & brachium sanctum eius. Ad quod vt verè nouum & mirabile inuitauerat decantãdum, præmittens: Cãtate domino cãticum nouum: quia mirabilia fecit. statim em̃ subdit, saluauit sibi dextera eius & brachium sanctum eius. Acsi dixisset: Quum deus salutẽ multipliciter potuisset operari: hũc tamen modum elegit vt per propriam dexterã & propriũ brachium (hoc est per organũ coniunctum) operaretur salutem in mysterio incarnatiõis. vnde & subdit: Votũ fecit dñs salutare suum &c. Quarto, quãtum ad humanam genealogiam: quod scilicet ex semine Dauid: pro quãto beata virgo ex qua carnem habuit, filia fuit Dauid per tot generationes intermedias. Vbi claudit̃

veritas scripturarũ, Messiam ex semine Dauid promittẽtiũ & regia progenies:& qđ peccator Dauid tãta gloria donatus est à deo, vt de ipsius semine Christus prodiret, & ipsi fieret talis tãtaque promissio.

Quinto, quantũ ad humilitatem: dũ explicat quòd secũdũ carnẽ, quæ est infima pars humanæ naturæ. Minus quippe mirũ esset, si animã tãtum humanam assumpsisset, quũ sit naturæ intellectualis & immortalis. sed vbi cõstat carnẽ quoq; assumpsisse, mirabile valde est:& longe magis exinaniuit semetipsum carnem assumens. Factus ergo secũdum carnem dum dicitur, nihil humanæ naturæ spretum monstratur. Simile quid legis apud Ioannẽ, dũ dicit: Verbũ caro factum est, propter dictã rationem. Est igitur literæ sensus ac ordo: Qui filius dei secũdum carnem factus} supernaturaliter est ei deo vt coniũctũ organũ ex semine Dauid: ꝓ quanto mater descẽdit ex progenie Dauid. Et aduerte qđ prædictarũ quinq; cõditionũ duæ locãtur ex parte subiecti: scilicet per secũdum carnẽ:& tres ex parte prædicati, scilicet factus est ei ex semine Dauid.

Venio nunc ad secũdum de quo præsens est quæstio. Vbi aduerte, quod ex parte subiecti locãtur quoq; duo, scilicet qui secundũ spiritũ:& ex parte prædicati locantur reliqua, scilicet prædestinatus est filius dei in virtute sanctificationis ex resurrectione mortuorũ Iesu Christi dñi nostri. ita quod sicut prius locutus est de filio dei secundũ infimam naturæ humanæ partẽ, scilicet carnẽ: sic nunc loquitur de eodẽ filio dei secũdũ supremam naturæ humanæ partẽ, scilicet spiritũ. Et intendit quòd secundũ spiritum præordinatus est sanctificatiuus propria autoritate ex tẽpore & causa propriæ resurrectionis qua surrexit à mortuis, nõ qualiscunq;, sed saluator Christus ac dominus noster. Quàmuis em̃ infiniti fuerint modi apud deũ quib⁹ sanctificare mundũ potuisset, elegit tamẽ & statuit ab æterno vt virtus sanctificatiua resideret in spiritu qui est anima Iesu Christi: pro quanto voluit vt omnis gratię plenitudo nõ solum vt in singulari, sed vt vniuersali capite etiã cœlestis ecclesiæ in illa anima habitaret: ita tamen quòd sanctificator per eã nõ sanctificaret quasi mẽdicato suffragio, sed propria autoritate vt filius dei ex vna parte, & ex alia parte con causa & tẽpus sanctificationis

esset resurrectio ipsius. De huiusmodi enim causalitate scriptum est ad Romanos quarto. Resurrexit propter iustificationem nostram. De tempore vero Ioan. septimo. Nōdum erat spiritus datus, quia Iesus nondum erat glorificatus. Et secundum hoc vt dictum est ex parte subiecti locantur duę conditiones (persona scilicet filij dei, & spiritus assumptus) dum dicitur, qui secundū spiritum. Potest & altius exponi spiritus: hoc est spirituale esse & operari, nō determinādo ad esse & operari diuinum aut assumptum, sed cōiter significādo per spiritum esse & operari spirituale qđ in Christo fuit: quodcūq; fuerit illud. Et sic ex parte subiecti duæ similiter conditiones locantur: scilicet persona filij dei, & esse ac operari spirituale quodcunque in ipso quomodolibet est ita quod sicut primo locutus est de filio dei secundū esse carnale, dicendo qui secundū carnalem, sic nunc loquitur de eodem filio dei secūdum esse spirituale, dicens. qui secundum spiritum. Et licet ex parte subiecti sit ita diuersitas expositionis, ex parte tamen prædicati non variatur sensus: sed ponitur primo res ad quam prædestinatus est, scilicet filius dei in virtute sanctificationis: ita quod non intelligitur hoc simplex, scilicet filius dei: sed totum compositum, scilicet filius dei in virtute sanctificationis, vt res ad quam prædestinatus dicitur filius dei secundum spiritum: sicut si diceretur quod homo secundum intellectum præordinatus est: vt sit homo studiosus, vt sit homo beatus, & similia.

Numerantur autem in huiusmodi verbis mysteria tredecim. Duo ex hoc quod li prædestinatus apponitur ad li qui secundum spiritum. Ex ipsa siquidem diuersitate verborum dum qui secūdum carnem dicitur factus est &c. & qui secundum spiritum prædestinatus &c. dicitur, intelligimus quod præcipuum & primum in mysterio incarnationis est esse spirituale. ex hoc enim quod apponitur prædestinatio ad li secundum spiritum: denotatur quod ordinatio diuina principaliter tendebat ad spiritum. hoc enim ipsum prædestinationis nomē secum fert. Et merito: tum quia spiritus longe præstantior est carne, & esse spirituale longe excellentius esse carnali. Tum quia caro assumpta à verbo dei est mediante spiritu, pro quanto ratio quod ca-

ro assumpta fuerit, fuit spiritus: hoc est, ideo caro assumpta est quia erat materia spiritualis animæ, & nõ econuerso. Rursus ex hoc quòd qui secundũ spiritũ prædestinatus dicitur ad totũ aggregatũ, scilicet vt sit filius dei in virtute sanctificatiõis, intelligimus ad partẽ spiritus spectare principaliter sanctificare, non quòd caro Christi expers esset sanctificatiuæ virtutis (quũ tactu carnis suæ sanctificauerit aquas pro baptismo, & tactu manus reddiderit sanitatẽ) sed quoniã caro Christi hocipsum secundario & ex spirituali virtute habebat: spiritus aũt principaliter & ex proprio genere scilicet esse spirituali sortitus est.

Tertium mysteriũ (scilicet quòd propria autoritate sanctificaret) aperte monstrat per primam partẽ aggregati prædicati, scilicet filius dei: ex hoc enim quòd prædestinatus est filius dei, in virtute sanctificãdi, clarè patet quòd prædestinatus est, vt sanctificet ꝓpria autoritate. Filius quippe dei propria autoritate, quę est sua deitas, sanctificat non minus quàm pater: quũ sit vnius & eiusdem naturæ & potestatis cũ patre. Quartũ mysteriũ est plenitudo sanctitatis. Ex hoc enim quòd non dicit sanctus, sed in virtute sanctificationis: aperitur talis tãtaq; sanctitas quæ non solum ipsum repleat in se, sed virtutem in eo ponat efficiẽdi sanctitatem in aliis. fuit enim Christus plenus gratiæ & veritatis non solum in seipso, sed de plenitudine eius oẽs accepimus. Quintum mysteriũ est vniuersalitas sanctificatiõis. Ex hoc nãq; quòd non dicit sanctificationis horũ vel illorũ, nec animarum tantũ aut corporũ, nec rationalium tantũ aut irrationalium, monstrat quod in eo est virtus sanctificationis omniũ Et verè sic est: quoniam vt dicitur ad Ephe. j. Deus proposuit in dispẽsatiõe plenitudinis tẽporum instaurare oĩa in Christo, quæ in cœlis, & quæ in terra sunt, in ipso. Rursus in eo quod nõ dicitur sanctificationis talis (puta secũdum gratiã prophetiæ, aut secundũ qualẽ cũq; aliam specialẽ gratiã) sed simpliciter & absolutè dicit, in virtute sanctificationis: aperit quod in eo est virtus sanctificatiua secundũ oẽm speciem sanctitatis: ita quod hmõi virtus sanctificatiua est vniuersalis, & secũdũ oẽs sanctificationis species, & secundũ oĩa sanctificabilia. est siquidẽ caput super oẽm ecclesiã tã terrestrẽ quã cœlestẽ, & hoĩm & ange-

lorum: vt dicitur ad Ephe. j. & Coloss. ij. Sextũ mysterium est tẽpus quo incepit sanctificatio hæc, dũ dicitur, ex resurrectione mortuorũ: hoc est, ex resurrectione nõ qualicunq́, sed à mortuis (genitiuꝰ enim pro ablatiuo à græcis ponit̃) iuxta suprà inductum verbũ Ioan. Nondũ erat spititus datus, quia Iesus nondũ erat glorificatus. In cuius signum, primo die resurrectiõis dedit spiritũ sanctum discipulis, insufflando in eos, dicens, Accipite spiritũsanctum. & dedit ꝓpotestatem remittẽdi peccata. Nec propterea intelligas ante resurrectionem Christi defuisse virtutem sanctificãdi, aut sanctificationem ipsam (quoniam prius sanctificationis opera multa dñs effecerat) sed quia principaliter, manifeste & vniuersaliter præordinata est sanctificatio exercẽda a tempore resurrectionis. Principaliter quidem quia sanctificatiões priores erãt quasi dispositiões seu viæ ad sanctificationẽ vniuersalem futurã post resurrectionem. In cuius signum, etiam ipsi apostoli quàmuis mundi ex sermone Christi, adhuc cæci erãt, nõ intelligentes scripturas: sed in die resurrectionis aperuit illis dominus sensum vt intelligerent scripturas. Manifeste verò: quia tunc manifestata est virtus christi ex gloria resurrectiõis. Vniuersaliter autem: quia in omnes gentes extunc salus prædicãda: & cõferenda ordinata est: vt patet in euangelio. Septimũ mysterium est cõcausa sanctificationis, quod scilicet resurrectio ipsius ordinata est cõcausa sanctificationis: vt scilicet filiꝰ dei & propria autoritate & ministerio propriæ resurrectionis sanctificaret. nam sicut mortẽ nostram moriendo destruxit, ita vitã resurgendo reparauit. Est siquidẽ ipsius resurrectio causa vitæ nostræ, tũ animæ, quia surrexit propter iustificationem nostrã: tum corporis, quia saluatorem expectamus qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratũ corpori claritatis suæ. Dũ ergo dixit ex resurrectiõe mortuorũ, duo notauit mysteria: tẽporis scilicet quo sanctificatio quasi maturus fructus haberetur: & concausæ, qua resurrectio in dignitatem concausandi sanctificationẽ eleuata est. Octauũ mysteriũ est integritas spiritalis esse: quandoquidem ex resurrectione effectum est corpus Christi spirituale, iuxta Apostoli sententiam. j. ad Corinth. xv. habuitq́ extunc saluator esse spirituale integrum

hoc est secundum oēs naturæ assumptæ partes. Manifestaturq; hinc, quód filius dei secundū spiritū redūdantē iam ex resurrectione in corpus secundū esse spirituale consummatū ex resurrectione, præordinatus sit sanctificator. Dicēs itaq;, ex resurrectiōe mortuorum: tria dixit mysteria: tēporis, quo quasi fruct⁹ maturus sanctificatio haberetur: causalitatis, qua in dignitatē cōcausandi sanctificationē resurrectio eleuata est: & integritatis, qua cōsummatū est esse secundum spiritū per redundantiā ad corpus. Ex his tribus iunctis prioribus cōsurgit mysterium nouū, quód sanctificare cōuenit Christo ex diuina ab æterno prædestinatione secundum vtranq; naturā: diuinam scilicet & humanā non qualēcunq;, sed gloriosam: vt veré impletā cognoscam⁹ causam ab euāgelista assignatā quare nondum erat spiritus datus, quia Iesus nondū erat glorificatus. hoc est siquidem quód hic docet Apostolus, dicens quód prædestinatus est filius dei sanctificator ex resurrectione á mortuis, qua proculdubio glorificatus est. Spectāt reliqua quatuor mysteria & qualitatem resurgentis ad sanctificandum. Non eñ posita sunt hæc verba: Iesu Christi domini nostri, ad quasi circūloquendum reuerenter illum qui resurrexit: sed quum facile per pronomen substantiæ potuissent dicere ex resurrectiōe ei⁹, si tantum significare voluisset de cuius resurrectione loquit̃, sicut per verbum mortuorū significauit de qua resurrectiōe loquebat̃: elegit apostolus tot titulos apponere, vt & quis & qualis ex resurrectione præparatus sit sanctificator, mōstraret. Decimū igitur mysteriū monstratur per nomen Iesu: quo nō solū quis mōstratur, pro quāto est nomē propriū: sed qualis, pro quanto á saluatione impositū illi est: vt dixit angelus ad Ioseph. Surrexit quippe ad sanctificādū Iesus, hoc est saluator, quū deuicta morte vniuersum genus humanum saluauit, vitā illius inchoādo in propria vita corporali, immortali, īpassibili &c. Veré etenim impletū tūc est illud p̄s. Saluauit sibi dextera eius: qm̄ ipse dei filius per suā animā quasi iūctā dexterā saluauit sibiīpsi corpus propriū viuificādo, & dotib⁹ quatuor ab apostolo explicatis .j. ad Corinth. xv. glorificando. Et vere si Christus resurrexit, & nos resurgemus: vt ibidem dicitur.

Vndecimum mysteriū re-

gidi gnitatis monstratur per nomē Christi. Vere siquidem peruenit in regionem valde distantem (vtpote in regionem gloriæ æternæ) accipere sibi regnum, quū vnctus est vnctione gloriæ super omnes reges. Oportuit siquidem Christū pati hæc) scilicet iniurias & mortem) & ita intrare resurgēdo in gloriā suā. Incœpisse ergo regnū Christi ex sua resurrectione monstrat Apostolus, quum prædestinatū ipsum dicit sanctificatorem ex resurrectione qua surrexit Christus: sicut etiam extūc incœpit executio consummatæ saluatiōis quum surrexit Iesus. Tunc quoq; incœpisse dominium eius, duodecimum mysteriū aperit dicendo, domini. Qui enim prius venerat ministrare, subijci & mori, surrexit dominus, dicens: Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Nō quòd prius non fuerit dominus (quum verè dixerit: Vos vocatis me magister &, dñe, & bene dicitis sum etenim) sed quia prius secūdū humani corporis officia non venerat dominium exercere, sed subiectionē. surrexit omni ex parte dominus: quū impletur illud: Dominus regnauit, decorem (gloriæ corporalis) indutus est. Noster demū mysterio vltimo dicitur: non quòd aliquis aut aliquid existimatur ab illius dominio (de quo scriptū est: Omnia subiecisti sub pedib9 eius) sed quia peculiari modo dominus noster, hoc est fidelium, est: tum quia dominatur in nobis, qui volūtates nostras subijcimus illius mandatis: tū quia cultu fidei, spei ac charitatis gaudemus atq; gloriamur in & de ipsius dominio. Fructus ergo resurrectionis dominicæ per li noster notatur: vt non quasi inanis aut in tempus longinquum fructificaturus surrexerit, sed surrexit dominus noster, vt statim nos habuerit, vt nunquàm nos omnino deseruerit. Prædestinatus est ergo filius dei secundum spiritum: vt sit filius dei in virtute sanctificationis ex resurrectione qua à mortuis surrexit Iesus Christus dominus noster.

Perspice lector in duabus explanatis sententijs collectam ab apostolo materiam euangelij de filio dei: dum & trinitatis & incarnationis ac incarnati verbi tam secundum humilitatis quàm gloriæ statum, & sanctificatiuæ virtutis, ac per hoc sacramentorum mysteria proposuit. Et ne quid remane-

ret intactum. subiungēdo tertiū relatiuum. totam complexus est euangelīj materiam. Nam vbi de capite collegerat ad ecclesiam ipsius Christi corpus descendit. oportet em̄ euāgelizare quoqꝫ vnam sanctam in Christo ecclesiam: vt patet in simbolo Quinque autem (vt breuiter perstringamus) de Christi ecclesia proponit. Primo. coniunctionem cum Christo, non qualicuncqꝫ, sed dependendo ab ipso dicens, per quem. iungitur enim ecclesia Christo vt capiti: & ab ipso pendet. vt à capite pendet corporis vita. Secundo dona Christi in ecclesia, & communia toti ecclesiæ, dicens, accepimus gratiā. & dona quibus diuersa menbra seu gradus diuersi sunt in ecclesia, dicens, & apostolatū. in hoc enim primo gradu reliqui subintelliguntur. Tertio, finem intrinsecum ꝑpter quē distribuuntur gradus ac dona in ecclesia, dicens, ad obediendum fidei. Vbi fides non quæ sine operibus mortua est, sed formata, quæ per dilectionē operatur, posita est finis, nam obedientia fidei non est, vbi fides mortua est. volūtate em̄ renuente obedire fidei, quæ diligendū deū super omnia monstrat, non mouetur homo ad obediendum fidei. Rursus vnitas fidei monstratur ex singulari numero et nō vt vnusquisque in sua fide saluetur, sed obediatur fidei vni. Quarto, indiuisionē vniuersalis ecclesiæ aperit, Ex eo nāque quod non in vna tātum natione, sed in omnib⁹ gentibus ad hoc vnū vt scilicet obediant fidei vni gratiam vnā & apostolatū vnum accepimus consequēs est vt vna atque indiuidua sit vniuersalis ecclesia Christi in omnibus gentibus iuxta verbum domini, Fiet vnum ouille, & vnus pastor. Quinto, finem extrinsecum, pro nomine ei⁹. tota enim ecclesia ordinatur ad gloriam domini Iesu Christi: nec sunt apostoli doctores ꝓtectores &c. ꝓ glŕia propria sed pro gloria filīj dei. Habes ergo summarie ex verbis apostoli totam euangelīj materiā, quam intendebat Romanis proponere.

AD ea quæ tanquam difficultantia materiā inducta in principio sunt, non est confutando sed explanādo summariè dicēdum, quod licet non admittatur quod qui refert filium dei absolutè. vt prædestinatus sit filius dei absolutè, admittit tamen vt qui referat filium dei

factum

factum secundum carnem ex semine Dauid: hoc est filium dei vt est filius hominis. Nec est incōueniēs vt illa triplicitas relatiui sic ordinetur vt semp crescat, referendo immediatè antecedēs, in quo etiam prius antecedēs clauditur: hoc est vt primum qui, referat filium dei secundum qui, referat eūdem factum secūdum carnem: tertium verò per quē, referat eundem non solum factum secūdum carnem, sed prædestinatum &c. Nec incōuenit diuersas eūdem textum habere expositiones etiam secundū sensum literalem: qm̄ autor sacræ scripturæ est spiritussanctus, q plures simul sensus intendere potest. Vnde autem varietas ipsius textus emerserit, nō apparet. Quod enim ex trāslatione nō cōtigerit, manifestat diuersitas textus etiā apud Græcos. nam apud Vulgarium legitur prædestinatus, & apud Origenē, destinatus. Vtcunq; sit, textus verificatē vtroq; modo: vt patet ex dictis. Hæc de prima quæstione.

Circa secundā quęstionē de verbis Ioā. Qui nō ex sanguinib⁹ &c. ambiguitas occurrit primo an vna, & eadē generatio negēt per tres negationes, nō ex sanguinibus, neq; ex voluntate carnis, neq; ex voluntate viri: an singulis negationib⁹ respōdeant singulæ generationes. Nā si vna eadē q; generatio p oēs negatur, inutilis videt multiplicatio tot causarū. Ad quid enim opus est miscere in euangelio naturalem hominū natiuitatem prouenire nō solū ex sanguinibus, sed etiā ex volūtate carnis, & ex volūtate viri? Si verò tres generationis species descriptæ dicūtur, falsum apparet, ex eo quòd gñatio ex volūtate carnis, nō est diuersa à generatione ex sanguinibus Concupiscētia quippe carnis nō aliter generat filios quàm per cōmixtionē carnalem maris & fœminæ. Secūdo, an vna eadē q; volūtas sit volūtas carnis, & volūtas viri. Nam si locutio ista propria est, oportet ex vna parte vnā fateri voluntatem, quum non inueniātur in toto genere humano diuersæ species volūtatū (quamuis enim animalis appetitus multiplicet in plures species, volūtas tamen non multiplicatur) & ex altera parte nullā dicere volūtatem carnis: quia voluntas in sola ratione est, & appetitus est rationalis, & nō carnalis seu sensibilis. Si verò nō curandum creditur de proprietate nominum, & duæ voluntates quasi duo appetitus

distincte dicuntur (rationalis scilicet qui, proprie vocat voluntas: & sensibilis, qui appellatus est voluntas carnis) tunc sententia teneri potuit, sed lingua cohibenda erat: quod procul ab euangelista esse debet.

Tertio, an filij dei per adoptionem, dicantur proprie nati ex deo, an secundũ communem tantum vsum quo in humanis adoptatus in filium, dicitur genitus ab illo per adoptionem: qui etiam in hac litera dicitur genitus ex volũtate viri. Quod enim proprie intelligi debeat, ex eo videt quod nisi proprie essent ex deo nati, nõ essent proprie filij dei. Q̃d vero cõiter accipiendũ sit, ex eo apparet quod volũtarie genuit nos, dando nobis spiritũ adoptiõis filiorum, in quo clamamus, Abba pater.

AD hanc quæstiõnẽ dicit quod Ioãnes euangelista triplicẽ ac per hoc oẽm in humanis generatiõis modum complexus est. Primũ, quo vita naturalis acquritur, & nascũtur filij hominũ ex sanguinibus viri & mulieris. Secundum, quo vita moralis consona carni, in bonis fit ex voluntate carnis: hoc est ex electione eorum quæ cõsonãt carni. Et hinc nascunt filij huius seculi: quorũ vita est circa aut necessaria aut vtilia, aut delectabilia secũdũ carnem. Tertium, quo vita excellens cõsona rationi, in nobis fit ex volũtate viri: hoc est ex electiõe eorum quæ sola ratio seu virilis animus æmulanda dictat. Et hinc nascunt filij huius quoq; seculi qui excellẽtes sunt: inter quos quidam heroes vocant. Ita quod intendit euangelista filios dei neq; ex natura simpliciter, neq; ex natura adiuncta voluntate carnis (hoc est studio ad quæcunq; spectant ad carnalia) neq; ex natura adiuncta voluntate viri (hoc est studio officioso vel quæcunq; sunt & esse possunt virilis perfectionis, delectatiõis, aut glorię) nasci aut fieri. Et quoniam ad aliquod horũ triũ spectat omnis generatio hominũ, secundum quodcũq; esse possibile, siue ex cœlo, siue ex quacũq; causa naturali aut voluntaria (vt patet discurrẽdo & applicãdo) ideo hãc triplicẽ generationẽ negãdo, aperuit euangelista aliũd querẽdã esse generationẽ filiorũ dei, q̃ ex naturalibus aut volũtarijs causis creatis: & statim manifestauit quartũ generatiõis modũ, dicens, sed ex deo nati sunt. Nec dixit, sed à deo facti sunt (vt cæteræ creaturæ, quas dixit & factę sunt) sed dixit, sed ex deo

nati sunt: docens filios dei tali modo procedere à deo vt mereantur dici nati ex deo: tũ propter naturalitatem in modo producendi: tum propter connaturalitatem rei productæ.

Quæ qm̃ altioris speculationis sunt (vtpote à Ioãne euangelista dicta) oportet altius inchoando aduertere bona creata distingui in duos ordines. Vnus est ordo naturæ alter est ordo gratiæ. In primo ordine sunt oẽs substantiæ creatæ, & proprietates, actiones, passiones, & quæcunq; quomodolibet eis naturaliter conueniũt. In secundo aũt quantũ ad propositũ spectat, inueniunt̃ quædam res quæ ita sunt de ordine gratiæ vt sint de genere dei vt charitas, & lumen gloriæ. Bona creata primi ordinis se habent ad deũ vt artificiata ad artificem: quæ sunt aliena a natura artificis: vt domus, arca, nauis, & alia huiusmodi testãtur relata ad suos artifices. Charitas autem & lumen gloriæ quæ supremum tenent locũ in secũdo ordine, se habent ad deum vt cõnaturalia ad id cui sunt cõnaturalia: vt ea quę sunt secũdũ naturam ad naturam: sicut calere ad ignẽ, sicut moueri deorsum ad graue. Quod ex eo cognoscere potes quia nihil horũ potest esse natura aut connaturale alicuius creaturæ creatæ aut creabilis. Nõ põt siquidem fieri aliqua creatura quæ sit suapte natura beata beatitudine illa quæ cõsistit in fruitione promissa nobis in cœlesti patria, vt sit suapte natura amans deũ amore charitatis, quo distinguuntur filĳ dei a filĳs perditionis: qm̃ si aliquid horum posset fieri, posset esse aliqua creatura nõ indigẽs gratia dei, sed ex proprĳs suæ naturę haberet quod non posset peccare, & seipsam saluaret: scriptũ est em̃. j. Ioan. iĳ. Omnis q natus est ex deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet: & non potest peccare, quoniam ex deo natus est. & rursus cap. v. Omnis qui natus est ex deo non peccat, sed generatio dei conseruat eum. Quia igitur proprium est deo esse naturaliter beatum dicta beatitudine, & amare naturaliter ipsum deum sic, scilicet dicta charitate consequẽs est vt intelligamus bona creata quibus constituuntur filĳ dei hic quidẽ inchoatiuè per gratiam charitatis, in patria vero cõpletè per cõsummatam gratiam luminis gloriæ, esse de genere diuino, & deum se habere ad illa vt ad cognata, vt ad connaturalia, vt ad secũdũ naturam

ipsius dei. & ꝓpterea reliquæ creaturæ factæ dicuntur, filij autem dei nati dicuntur. Iure siquidem nasci dicunt̃, qui ad connaturalia producũtur, qui ad ea quæ sunt secundum dei naturam eleuãtur. Natiuitatis siquidem tam ratio quàm nomen ad naturam spectat. Sic itaq; ex termino consideres ꝓductionem filiorum dei, natos ex deo intelliges: quia fiunt cognati ipsi summo deo. Si modum quoq; inspicias, idẽ inuenies. Dupliciter siquidem aliquid à voluntate efficitur. Vno modo absolutè: vt quum eligimus aliquid exterius operari: vt mederi, ædificare &c. Alio modo ex affectione: vt quum ex odio vel amore mouemur ad aliquid. Quod procedit exterius voluntarie, dicitur fieri à volũtate. Quod procedit in nobisipsis à voluntate affecta, dicit̃ nasci ex voluntate: quasi naturaliter illud proueniat: qa voluntas affecta per modũ naturæ operatur. habitus enim inclinat per modum naturæ: & quasi intrinseci principij rationem induit volũtas affecta quando ex affecta voluntate fimus tales: puta mites, aut iusti aut auari &c. Vnde Ioãnes euãgelista eadem præpositione, scilicet ex: & eodẽ participio, scilicet nati, vsus est in singulis particulis, dicens: nõ ex sanguinibus, non ex volũtate carnis, non ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. nam li nati, subintelligitur in præcedentibus. Acsi replicasset: qui nõ ex sanguinibus nati sunt, neq; ex voluntate carnis nati, neq; ex voluntate viri nati, sed ex deo nati sunt. Filij siquidem hominum nati sunt in esse naturæ ex sanguinibus: & filij huius seculi communiter nati sunt in esse morali ex volũtate carnis, hoc est ex volũtate affecta carni: & similiter filij huius seculi egregiæ vitæ, nati sunt ex voluntate viri: hoc est ex volũtate affecta virilitati. Quorsum hæc? Vt percipias filios dei similiter ex deo natos. Volũtas siquidem dei, omnium quomodolibet creatorũ causa est: sed reliquas creaturas ꝓducit quasi voluntate artificis: filios vero adoptionis producit quasi voluntate affecta: vtpote ad cognatos naturæ diuinæ, ad ea que sunt secundum naturam ipsius dei. Naturaliter enim afficimur ad connaturalia nobis. Et ex eadem radice profertur, quòd quasi principij intrinseci rationem induit in producendo filios dei: pro quanto tantum sapit principij naturalis. Ex vtraq; igit̃ parte (hoc est ex parte termini & ex

parte principij) quantum ad modum producendi tantum naturalitatis diuinæ inuenitur in productione filiorum dei, vt Ioannes euangelista ad hęc aperienda dixerit, ex deo nati sunt: vt li ex, & li nati, vtrancꝫ naturalitatem indicarent. Et ne hæc ficta putes, audi Petrũ apostolum primo ca.ij. epistolæ, Maxima & pretiosa ꝓmissa donauit nobis, vt per hoc efficiamini diuinæ naturæ cõsortes. Audi Paulum ad Ro. viij. Quos præsciuit & prædestinauit conformes fieri imaginis filij sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratrib⁹. Vbi vides filios dei in consortium diuinæ naturæ eleuatos, & ad cognationem tãtam cum deo suos filios prædestinatos, vt fratres sint primogeniti filij omnino naturalis veriꝗꝫ dei. Illum siquidem deus natura genuit verum deũ: nos autem volũtarie genuit vt simus primitiæ creaturarum: vt dicitur Iaco.j. Vide demũ quod Ioannes euangelista tanti fecit mysterium per hæc verba prolatum de filijs dei, vt ne hoc impossibile crederetur, attulerit pro testimonio id quod est maxime supermirabile, scilicet mysterium incarnationis. subdit enim: Et verbum caro factum est. Tanꝗ diceret: Vt credas homines nasci filios dei: scito deum esse factũ carnem. vt habes in glossa. Sunt igitur in supremo totius vniuersi gradu locati filij dei, qui non ex sanguinibus, necꝫ ex voluntate affecta carni, necꝫ ex voluntate affecta virilitati: sed ex deo nati sunt.

Ad quæsita autem dubitando, ordinate respondẽdo dicitur: & ad primũ quidem quod tres generationes excluduntur per hãc triplicem negationem: & quod generatio ex voluntate carnis nõ appellatur hic generatio qua fiunt homines secũdum esse naturę: sed qua fiunt secundum esse morale ex voluntate affecta huiusmodi carnalibus: quales cõiter emergunt filij huius seculi ex hmõi affectibus: alij prudentes rectores alij negotiatores, & id genus reliqui. Ad secũdũ vero quod hic est sermo de volũtate proprie: & vna ponitur volũtas secũdũ substantiam, duę aũt secũdũ affectum. Volũtas siquidem vna & eadem secũdum se est quæ est carnis & viri: sed geminat propter diuersas affectiões. altera ad ea quæ virilis excellentiæ sunt: & vocatur volũtas viri. altera ad ea quæ carnalis necessitatis, vtilitatis, aut declarationis sunt: &

vocatur voluntas carnis. Ad tertium aũt, quod sermo euangelistæ est de natiuitate ꝓprie quantũ tamẽ suffert subiecta materia. Vt enim ex dictis aliqualis coniectura haberi põt: non fiũt & sunt filij dei adoptiui, vt sunt & fiũt filij adoptiui hominũ: sed eleuantur in consortium & cognationem diuinæ naturæ. Et propterea Ioannes euangelista quum dixisset Dedit eis potestatẽ filios dei fieri: curauit tanto studio aperire modum quo fiunt filij dei. Et post tot negatiuas manifestauit modũ: scilicet quod ex deo nati sunt. Dixit autẽ notanter posse coniecturã nũc haberi: quia idẽ Ioãnes dicit. Nũc filij dei sumus, & nondum apparuit quid erimus. quum apparuerit, similes deo erimus. Hęc de secunda quæstione.

Circa tertiam quęstionẽ de verbis apl'i (Quid faciunt qui baptizãtur pro mortuis: si omnino mortui non resurgunt, vt quid & baptizantur pro illis.) difficultas occurrit, ex eo quod sermo iste est vel de reprehẽsibili, vel de laudabili baptismo, Nam si de vituperabili baptismo, quo quidã forte baptizabãtur pro consanguineis defunctis sine baptismo: ita quod semel baptizabant pro salute ꝓpria & iterũ baptizabant ꝓ proximis suis defunctis sine baptismo erronee putãtes baptizari posse vnũ pro alio: Si de hoc, inquam, erroneo baptismo loquitur Apostolus, infirmũ valde argumentum ad persuadẽdam resurrectionem mortuorum assumit: dum ex fide & spe quam habent de resurrectione mortuorum isti qui baptizantur pro proximis defunctis, arguit quod mortui resurgent. Nã facilima & in promptu est confutatio huius argumenti: respondẽdo quod quẽadmodum factum istorũ est vanum, ita & fides ac spes eorum: ita quod argumẽtũ hoc sumi ex hominum fide ac spe vana non oportet aliũ de monstrare quàm ex proprio facto quo baptizantur pro alijs. Ex hoc enim quod inutiliter & vane baptizantur pro alijs, argumentum habetur quod vana est fides & spes quã habẽt de resurrectione mortuorum.

Si vero est sermo de laudabili baptismo, apparet quod oportet incurrere alterũ duorũ incõueniẽtiũ: scilicet vel æquiuocationẽ, vel improprietatẽ. Nã si exponitur pro mortuis, id est operibus mortuis, quæ sunt peccata (iuxta illud ad Hebre. ix. Sanguis Christi emundabit ab operibus mortuis)

incurritur æquiuocatio. Nā in alia significatione sumit̄ quū primo dicitur: Qui baptizant̄ pro mortuis. & in alia sumit̄ statim subdēdo: Si mortui nō resurgūt: vt patet. Et nihilominus quale argumentum hinc sumpsit Apostolus? quasi penes similitudinem nominis ex operibus mortuis ad homines mortuos, ex resurrectione per baptismū ab operib⁹ mortuis ad resurrectionē à naturali morte procedens. Si aūt exponitur pro mortuis, hoc est profitēdo fidem ac spem de resurrectione mortuorum. pro quāto ij qui baptizabant̄, profitebātur integrū fidei symbolum, in quo manifeste dicitur, Credo carnis resurrectionem &c. ita quod pro tanto dictū est quod baptizātur pro mortuis, pro quanto baptizantur profitendo resurrectionē mortuorū. Si sic, inquam, exponit̄ incurrit̄ improprietas sermonis. Nam improprie dicitur baptizari pro mortuis, quia baptizantur profitendo resurrectionem mortuorū. Similiter posset dici, baptizantur pro trinitate, quia baptizantur profitendo trinitatem.

AD hanc qōnē respondet̄ quod quum apostolus nō arguat ex fide, aut spe, aut ex verbis, sed ex facto (nā dicit: Quid faciūt qui baptizant̄ pro mortuis? & exponēs illud factū esse baptizari pro mortuis, subdit: Si mortui nō resurgūt, vt qd baptizant̄ pro illis? scilicet mortuis) oportet sensum horū verborū sumere ex facto ex quo argumētum sumit apostolus. Nescio autē melius factū hoc interpretari quàm ex doctrina eiusdē Apostoli: qui ad Col. ij. docet eos qui baptizant̄ baptizari in persona mortuorū: & nō solū mortuorū, sed etiā resurgentiū cū christo. Cōsepulti, inquit, estis per baptismum christo: in quo & resurrexistis per fidē operationis dei, q suscitauit illū à mortuis. Et rursus ca. iij. Si cōsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt q̄rite. mortui em̄ estis: & vita vestra abscōdita est cū Christo. Ritus baptismi habet, vt qui baptizant̄, mergant̄ sub aqua: & per hoc repræsentent duas mortes: scilicet propriā mortē moralem, & mortem Christi corporalem. Repræsentāt em̄ se mortuos vitæ veteri, sicut Christus mortuus est vitæ huius mundi. Mersio enim repręsentans sepulturam Christi mortui, ponēs hominem qui baptizatur sub aqua, sicut corpus Christi positum est sub terra: repræsentat quoque

hominē illū ita recedere à præterita vita, vt sit illi mortuus & sepultus, Similiter surgendo ex aqua, repræsentatur duplex resurrectio, & Christi corporalis, & hominis spiritualis ita quòd ex hoc homo surgēs ex aqua, repræsentat christum à mortuis resurgentem: repræsentat quoque seipsum surgere in nouam vitam spiritualē: nunc quidem quantum ad animam secundum rem: in futurum autē etiā quātum ad corpus in spe. Hoc est factum ex quo arguit apostolus, dicens: Quid faciunt qui baptizantur ꝓ mortuis? hoc est in persona mortuorum: si mortui nō resurgunt, vt quid baptizanť ꝓ illis? hoc est personam illorum agunt qui sic baptizantur pro mortuis: sicut in repræsentationibus quidam agunt fortes, quidā modestos, quidam mortuos, quidā claudos, quidā cæcos &c. & hi dicunť operari ꝓ cæcis, pro claudis, q agunt personas illorum. Ex tali itaq; baptismi ritu quo qui baptizātur, personam mortuorum agunt ad similitudinem Christi mortui, & consequenter ꝑsonam resurgentium ad similitudinem Christi resurgentis: argumentum sumpsisse apostolū intelligēdum est. tum qa secūdum hunc sensum inuenit argumentum efficax. Vanum siquidem esset tale factum repræsentatiuū mortis & resurrectionis, si mortui non resurgunt. Tum quia exponitur litera sumendo argumentum à facto. iuxta verba apostoli.

Tum quia seruatur porprietas sermonis, & nulla interuenit æquiuocatio. Tum quia consonat alijs documentis apostoli, Tum quia nihil incerti aut noui in ecclesia Christi per hanc expositionem ponitur.

Et aduerte quòd quia ex modo facti solus ritus baptismi per immersionem repræsentat mortem & resurrectionem ideo Apostolus quasi particulariter loquitur de facto illorū qui baptizantur in persona mortuorum. Et rursus ideo apposuit coniunctionem &, dicendo: Vt quid & baptizantur? quasi diceret: vt quid non solum baptizantur: sed baptizantur pro illis: id est, in persona mortuorum? Tanquam diceret: Vt quid tali ritu personam mortuorum & resurgentium assumunt quum baptizātur? Notanter autem dixi ex modo facti: quia ex efficacia sacramenti semper baptismus quomodocunque fiat commori & consepeliri hominem facit, & resurgere cum Christo in nouitatem vitæ.

Ad obiecta aũt in principio, nõ est aliter respõdendũ nisi quod expositio illa de opinato illo erroneo baptismo, minus cõsona videtur sensui apostoli: q ex facto manifestè arguit, & non ex spe facti. Hæc de tertia quæstione.

Circa quartã quæstionẽ difficultas occurrit: qa non apparet literalis sensus scdm planũ literæ cõtextũ. Non enim apparet ad quod propositũ dicantur illa verba: Mediator autem vnius nõ est: deus autẽ vnus est. Cõstat nãq; ibi sermonẽ fieri de differẽtia inter legẽ Mosaicã, & ꝓmissionẽ factã Abrahæ in Christo. Et quantum apparet, extra propositum, extra contextum interpositum est quòd officium mediatoris est inter duos: & similiter quod deus est vnus. quorsum enim hæc hic, quamuis in se verissima sint? Hæc est tota quæstionis ratio ac summa.

Ad hanc quæstionem dicitur quod referendo clausulã illam, in manu mediatoris, ad legem Mosaicam de qua est sermo: soluitur facile quæstio. Ad cuius clariorẽ & pleniorẽ intelligentiam colligẽda antedicta summariè sunt. Posuit ibi Apostolus ex vna parte Abrahæ promissionẽ (quã etiam testamentũ à deo confirmatũ vocat) & ex altera parte Moysi legem. Et ex parte Abrahæ posuit quinq;: scilicet fidem, benedictionẽ, vitam, hæreditatem, & iustitiam. Ex parte vero legis cõtra posuit quoq; quinq; : scilicet opera legis, maledictionẽ, viuere in operibus legis, transgressionem, & peccatũ. Et demũ cõcludit legẽ fuisse in custodiã & pædagogum ad fidẽ Iesu Christi: in quo omnes homines vniuntur per fidem, & fidei sacramẽtũ baptisma. Quũ igitur ex parte promissionis Abrahæ tot diuina bona posuisset Apostolꝰ, & ita appropriasset Abrahæ vt negasset illa à lege: quæstionẽ interposuit, Quid igitur lex? Et statim respondet, propter transgressionem posita est, donec veniret semẽ cui promiserat, ordinata per angelos in manu mediatoris. Vbi quatuor conditiones legis manifestat. Prima est, quod propter malum posita est: hoc est, lex nõ est posita vt faciat bonos & iustos: sed vt puniat malũ. Et hoc significãt illa verba, Propter transgressionẽ posita est. Quũ enim duæ sint partes iustitię, scilicet declinare à malo

& facere bonum: lex scripta in hoc differt à fide Abrahæ, quod lex ad malū potestatem habet: culpæ quidem puniendum: pœne vero infligēdum. Fides vero efficit bonum: qa ex fide viuitur vita iustitiæ & dilectionis &c. At si contra hoc obĳciatur, non esse deterioris conditionis legē Moysi legibus humanis: quas cōstat positas esse non solum propter transgressionem arcendā & puniendam, sed etiam propter bonum virtutis. Nam ad hoc ordinātur leges, vt fiant homines virtuosi, vt patet .ĳ. &.v. Ethico. Maxime ergo lex per Moysen à deo data ordinatur ad reddendos homines virtuosos. Et confirmatur: quia legis præcepta sunt non solum de declinando à malo (puta non occides: non mœchaberis: non adorabis deos alienos &c.) sed etiam de faciendo bonum: puta, Diliges dominum deum tuum ex toto corde tuo &c. Honora patrem tuum. Ad hoc dicitur quòd aliud est loqui de fine legis: aliud de effectu legis. Nā finis legis ad intentionem spectat: effectus vero ad potestatem & efficaciam legis. Si de fine est sermo, finis legis est bonum virtutis: ad quod intendit per præcepta &c. ducere. Sed nulla lex scripta habet vt hācpotestatē, hācq; efficaciā efficiat aliquē bonū: præcipere siquidem potest bonum, sed non facere, Sed respectu transgressionis seu mali habet lex potestatem & efficaciā puniendi. Punit enim malos, & puniendos arcet consequenter vt experientia testatur, Apostolus aūt nō de fine, sed de effectu legis & fidei loquitur: & docet quòd fides Abrahæ facit hominem iustū ac viuum &c. lex autem non potest iustificare aut viuificare aliquem, sed potest punire. Et ideo propter transgressionem tanquam materiam pro prĳ effectus qui est punitio posita est, & non propter iustitiam seu vitam, in quam non potest vires suas exercere, nisi pro quanto dilabuntur in malorum ordinem in suis omissionibus. Lex enim præcipiēs religiōis seu pietatis opera, non potest efficere in subditis religionis aut pietatis officium: exercet vires suas puniēdo: vt lapidatus est qui non sanctificauit sabbatum &c. Secunda est, quòd est tpalis. scilicet ad Christum. Et hoc significant subiūcta verba, donec veniret semen cui promiserat ita quod hic habes quòd lex Moysi nō est ppetua, sed

temporalis. Nec obstat quod pluries dicitur in lege Moysi legitimũ sempiternum erit, aut aliquid simile: qm̃ hmõi sempiternitas accipitur pro duratione coæua populo Iudæorũ. Et est sensus, quod est sempiternũ secũdũ perpetuitatem populi: scilicet vsq; ad Messiã: qui pater futuri seculi prædictus est, & vnũ populũ ex omnib⁹ facturus nouo nomine Christianum: & iuxta verbũ Esaię, Et vocabitur tibi nomẽ nouũ quod os dñi nominauit. Scito tamẽ quod lex cũ suis præceptis potest dici perpetua quantũ est ex parte autoritatis humanæ: pro quãto posita est non reuocabilis nisi per ipsum deũ verum. Et dicit̃ temporalis, pro quanto deus verus caro factus adimpleuit illã: et sic cõsummauit, nõ cõsumpsit illã: iuxta illud non veni soluere legẽ, sed adimplere legẽ. ita quod finiuit legẽ, nõ cõsumendo vt cibus finitur, sed perficiendo vt officium ducis exercitus finitur parta victoria: iuxta aliud verbum domini in cruce: Consummatũ est. Tertia cõditio est, quod lex est ex cœlesti autoritate posita: vtpote ordinata per angelos. Quod etiam Stephanus ꝓtomartyr prius dixerat, Actuũ. vij. Accepistis (inquit ad Iudæos) legẽ in dispositione angelorũ. Decuit vt inter tot quasi ignobiles cõditiones quas de lege referebat: Apostolus, interponeret aliquã nobilẽ & gloriosam: scilicet quod ordinata fuit per angelos. in quo omnes humanas leges excellit: & autoritatẽ diuinã habere mõstrat̃. Põt nihilominus vltra cõmendationẽ legis hæc particula ad secũdã cõditionẽ pertinere: vt scilicet significet̃ à quibus & ad quos lex erat vsq; ad semẽ ꝓmissum: intẽdẽs quod ordinata erat per angelos tẽporalis: scilicet donec veniret semẽ. Acsi aperte diceret: Lex est tẽporalis secũdũ quod est ordinata per angelos, qui cognoscebant hmõi temporalitatẽ: quãuis secundũ quod est accepta ab hominib⁹, videat̃ sempiterna. Quarta cõditio est quod est mediatrix: & hoc significant verba illa, In manu mediatoris: hoc est in ope dimidiatoris. Et intendit quod lex fuit dimidiatoria: pro quãto fuit data nõ toti generi humano, sed vni parti, scilicet filijs Israel: & distinctiua fuit illius populi à reliquo mũdo. vnde etiã in vestib⁹ signa discretiua ab alijs mandauit lex. Et qđ hic sit sensus lr̃alis apparet ex eo ꝙ huic sensui oĩa

sequentia cõsonant, ita vt currãt absq; cespitatione aliqua: vt patet in sequẽtibus. Habuit ergo lex hãc conditionẽ quod fuit dimidiatiua generis humani. quo contra fides Abrahæ, semẽ eius Christũ vnitatem mũdi facit. Vnde statim Apostolus subiungit, quod postquam reuelata est fides Christi non est Iudæus neq; Græcus &c. sed omnes sum⁹ vnum in Christo. vt per hoc intelligas quod cessauit dimidiatio legis vbi venit vnitas Christi. Vnde statim ex hac legis cõditiõe Apostolus materiã obiectionis assumit, dicens: Mediator autẽ vnius nõ est: deus autẽ vnus est. Nõ dixit, Mediator duorũ aut plurium est: quoniã nõ loquitur de officio mediãdi, hoc est cõiungendi vel cõcordãdi duos vel plures: sed dixit negatiuã: scilicet vnius non est quia dimidiare nõ est facere vnum, sed scindere vnũ: Et per oppositũ deus est vnus in sua promissione: qa vni semini promisit benedictionẽ omnium gentiũ. Præmiserat eñ quod Abrahæ dictæ sunt promissiones, & semini eius, non dicit, & seminib⁹, quasi in multis: sed quasi in vno: & semini tuo, qui est Christus. Ad huius quippe vnitatis ꝓmissionem, per quã cõstituitur totus mũdus in vnitate, spectat quod dicitur, Deus aũt vnus est, in sua ꝓmissione. Itaq; ex hac legis conditione quod est dimidiatoria generis humani, nascit̃ statim quæstio, assumpta ꝓpositione vniuersali quod dimidiator vt sic nõ est factiuus vnius, & è regione cõtraposito quod deus est vnus in sua promissione. Nam hinc statim infert̃, Lex ergo aduersus promissa dei: pro quãto promissa dei sunt in vnitate generis humani in vno semine Abrahæ: & lex nõ est ad vnitatẽ, sed ad diuisionẽ generis humani. Vbi videre potes quàm ad propositum materiæ de qua tractat Apostolus secundũ hunc sensum dicta sint hæc verba. Sunt enim adeò ad propositum, vt fuerint valde etiã necessaria ad plenius cõmendandam promissionẽ & fidem Abrahæ supra legem. Vnitas nanq; vel diuisio generis humani maximã facit differentiã. Et vt plenius appareat veritas dicti sensus, trãseũda summariè est responsio Apostoli ad exortã obiectionem, prænotãdo duo. Alterum est, quòd licet hęc obiectio sit explicitè deducta ex vltima cõditione legis, pro quãto quasi

syllogizata est inde: insinuatur tamen in litera quod ex aliis quoque legis conditionibus nascitur dicta obiectio, dum in numero plurali dicitur, lex ergo aduersus promissa dei. Ex hoc enim intelligimus concludi legē esse aduersus multa ꝓmissa dei, & nō solum aduersus vnitatē promissam. Et verè apparet hinc quod sit & aduersus iustitiā promissam, pro quanto lex propter transgressionem posita est:& aduersus hæreditarium semen promissum, pro quāto durat donec veniat semen. duratio siquidem legis quamdiu est, tollit seminis illius aduentum: & econtrario. lex ergo aduersus promissa dei apparet. Alterum est, quod cōmunis radix omniū infirmitatū legis, quibus differt ac deficit à fide Abrahæ, est penes viuificare seu iustificare animam. Etenim si lex posset iustificare, non propter transgressionem posita esset, sed propter vitam iustitiæ:& similiter non duraret donec veniret semen, sed semper: vtpote ipsam vitam semini promissam cōferens. & similiter nō dimidiaret genus humanum, sed vniret ipsum in vita spiritus. Et ꝓpterea Apostolus ad radicem securim ponit, soluēdo: obiectionē, dum cōmunem omniū infirmitatum legis rationē reddit. post quam respōdit absit, & dicit: Si enī data esset lex quæ posset viuificare, verè ex lege esset iustitia: intellige Apostolū subtiliter impotentiam legis tanquàm ex necessitate materiæ se tenentē afferre. Acsi latius diceret: lex data est suapte natura impotens viuificare: ita quod non ex accidēte infirmitate, aut ex aliquo defectu priuatiuo lex hanc infirmitatem & consequenter cæteras concomitantes habet, sed ex hoc ipso quod est lex, sequitur quod lex est diuersa res à fide & promissione Abrahæ. In cuius signū lex distinguitur contra gratiā Ioan. j. Lex per Moysen data est, gratia per Iesum Christū facta est. fides siquidem pars est gratiæ. Et quod hoc sit verum, manifestatur: quia si data esset lex quæ posset viuificare, ex lege verè esset iustitia: quod esset contra promissionē dei: quia si ex lege, iam non per repromissionem: vt superius dictū est. Igitur quod lex sit habens tot conditiones, ex naturali eius impotentia seu infirmitate est. Deinde subiungit quod non aduersus promissa dei has cōditiones habet lex,

sed pro promissis dei: pro quanto ex eis conditionibus transmittit subditos ad promissionem factam Abrahæ, dicens: Sed cõclusit scriptura omnia sub peccato, vt promissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Ideo, inquit, lex scripta clausit omnia præcepta tam de malis vitandis quàm de bonis prosequẽdis sub peccato, cognoscẽdo, concupiscendo, permansuro ac puniendo: vt sic trãsmittat ad desiderandum & quærendum medicũ redemptorem ac saluatorem. Nulla enim ex parte infirmi via quòd velit & quærat medicum, melior est, quàm morbũ proprium augeri & durare cognoscere, ac puniri, sine liberatione tamẽ. Sic lex trãsmisit ad Christum. nam lex cognitionem peccati dabat (ad Roma. vij. Peccatũ non cognoui nisi per legem) & puniebat, vt patet: & concupiscentiam augebat occasione accepta, vt patet ibidem: & duratione peccati operabatur: pro quãto nõ poterat interius sanare aut adiuuare. In hoc autem quòd scriptura cõclusit omnia sub peccato, cointelliguntur omnes antedictæ legis infirmitates: quia omnes sunt in via colligatæ communi ratione, scilicet quòd lex non potest iustificare, sed sub peccato ponere: vt facile est discurrẽdo deducere. Soluta autem obiectione ex hoc quòd lex infirmitates quidem has necessariò habet, sed habet eas & vtitur eis trãsmittẽdo ad hoc vt promissio ex fide Iesu Christi detur credẽtibus: ex tribus similitudinibus iuxta antedictas tres infirmitates seu conditiones legis, manifestat apostolus ministerium legis quo seruiebat promisso semini custodiendo, ducẽdo, fouendo.

Prima similitudo est ad custodem expectantiũ in tenebris claritatem: ibi, priusquã veniret fides. Et hæc respõdet infirmitati legis quo posita est propter transgressionem, qua cõclusit omnia sub peccato. Secunda est ad pædagogum, ibi, itaq; lex pædagogus. Et hæc respicit illã infirmitatẽ in manu mediatoris. datus siquidem pædagogus est populo Israel tãquàm puero electo præ alijs, segregando ipsum ab alijs: iuxta illud Deutero. xxxij. Pars autẽ domini populus eius, Iacob funiculus hæreditatis eius. Vnde huic similitudini annectit apostolus vnitatẽ omniũ hominum in Christo. Tertia similitudo est ad actores &

tutores paruuli hæredis, ibi, Quanto tẽpore hæres paruulus est. Et hæc respicit illã infirmitatẽ, donec veniret semen. Et est in his tribus similitudinibus perspicere statũ eorum qui sub lege erant, differentẽ à statu regeneratorũ in Christo penes tria. In tertia quidẽ penes seruitutẽ & libertatem, in secunda verò penes imperfectionem & perfectionem, in prima autẽ penes iniustitiam & iustitiã: vt facile patet inspicienti textũ apostoli & applicãti. Et hæc de quarta quęstione. In festo circũcisionis domini, anno. M.D. xxiiij. Posonij.

INCIPIT Ientaculum tertiũ: in quo tres quæstiones tractantur.

OCCVRRVNT tertio circa diuersa in nouo testamento dicta de sacerdotio, quęstiones tres. Prima, de verbis Apoc. v. Fecisti nos deo nostro regnum & sacerdotes. Et cap. j. Fecit nos regnum & sacerdotes deo & patri suo. Secunda, de verbis Petri apostoli in ca. ij. primæ suæ epistolæ: Vos autem genus electum, regale sacerdotiũ, gens sancta &c. Tertia de verbis eiusdẽ Petri apostoli in eodem cap. Ad quem accedẽtes & ipsi tanquam lapides viui superædificamini domos spirituales in sacerdotium sanctum, offerẽtes spirituales hostias acceptabiles deo per Iesum Christum.

CIrca verba Apoca. occurrit quęstio an sit sermo de sacerdotio propriè, an non. nam ad vtrãq; partẽ ratio vrget. Quod enĩ de sacerdotibus propriè loquatur, habetur tum ex eo quòd sermo improprius dedecet diuinam reuelationem. Tum ex eo quòd coniunctum sibi regni nomẽ sumitur propriè quum dicitur, Fecisti nos deo nostro regnũ & sacerdotes: Qua enim ratione non impropriatur regni nomen, eadem ratione abducendum à proprietate non est sacerdotis nomen, quũ simul ponantur.

Quod verò non propriè sacerdotis nomen hoc in loco positum intelligatur, habetur ex eo quòd si propriè dictũ est, sequitur Christianos omnes aut saltẽ iustos omnes

ſaltē prædeſtinatos eſſe pro‑ prie ſacerdotes. quod ſanctæ matris eccleſiæ pias aures of‑ fendit: vtpote multorū hære‑ ticorum dogma. Circa ver ba quoq; Petri apoſtoli pri‑ mo inducta occurrit primo ſimilis quæſtio: an ſcilicet ſit primo de ſacerdotio proprie. Nam quod ſit ſermo ꝓprius, habetur ex duobus. Primo, qa de dignitate populi Chri‑ ſtiani loquitur: cōſtat autē ad dignitatē ſpectare ſacerdotiū proprie dictū, & nō per ſimi litudinē. Secūdo, quia ſermo iſte ſumptus eſt ex verbis do‑ mini ſcriptis á Moyſe Exo. xix. vbi conſtat de ſacerdotio proprie dicto ſermonē eſſe.

Quod autē non ſit ſermo de ſacerdotio proprie, ex eo arguitur, quia ſequeret quēli‑ bet Chriſtianū donatum eſſe ſacerdotio proprie dicto: & ſic quilibet Chriſtianus eſſet proprie ſacerdos. Quod hinc tanto clarius ſequitur, quanto manifeſtum eſt ad populum Chriſtianū hunc ſermonem dirigi, & non ad maiores in eccleſia: ad quos forte referri dicuntur ſermones allati ex Apocalypſi. Occurrit dein de ſpecialis quæſtio, cur Pe‑ trus apoſtolus referēs hæc do mini verba, mutauerit illa. Nam in Exo. dominus dixit: Vos eritis mihi in regnum ſa cerdotale. Petrus verò dixit: Vos autē ſacerdotium regale. Inter quæ quanta ſit diſtātia, monſtrat diuerſa ſignificatio ſubſtātiui & adiectiui. Cir ca demum verba eiuſdē Petri apoſtoli vltimo allata, ſimilis primò occurrit quæſtio de proprietate ſermonis: quia ex vna parte loqui improprie dedecet ſacrā ſcripturā: & ex alia parte ſequit̄ omnes Chri ſtianos eſſe ſacerdotes ſi ſer‑ mo eſt proprius, quū ad oēs dirigatur ſermo iſte. Quę‑ ritur deinde, an hoſtias dixe‑ rit ſpiritales diminutionis an excellētiæ cauſa: vt ſcilicet hor tetur ad offerendum ſpirita‑ les hoſtias tāquam meliores hoſtijs corporalibus, vel tan‑ quam ad quales poſſunt.

ANtequam reſpondea tur, prędeclarādi ſunt ex ſacra ſcriptura ter‑ mini cum differentijs eorum. In duplici ſiquidem ſignifica tione inuenitur ſacerdotiū in ſacra ſcriptura: ſcilicet vel ꝓ‑ prie, vel ſecundum ſimilitudi nem ſeu participationē quan dam. Et proprie quidē frequē tiſsimū eſt ſacerdotis nomen in ſacris literis. Secundū verò ſimilitudinē rarum quidē eſt ipſum ſacerdotij nomē: ſæpe tamē ſacerdotalium operum

nominibus

nominibus scriptura vtiť sic, scilicet secundum similitudinem seu participationem quādam:vt nunc apparebit. Sacerdos igitur proprie, diffiniť ab Apostolo ab Hebręos quinto: Omnis,inquit,pōtifex, ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in ĩs quæ ad deum sunt,vt offerat deo dona & sacrificia pro peccatis. Nec mireris nouitię,si de sacerdote loquendo,ad pontificis diffinitionem transire videamur: quā quidem apostolus vt synonymis vtitur pontificis & sacerdotis nominib⁹: vt patet ibi in multis capitulis Iuxta hanc significationē constat appellari sacerdotes eos q officium habebant offerendi deo sacrificia & oblationes:& sæpissime in scriptura nominari. Sacerdotĩ verò nomine secundum quandam similitudinem Petrus apostolus vtitur in verbis in tertia quæstione inductis:vt infrà clare patebit.

Opera autē sacerdotis pluries inuenimus secundum similitudinē applicata ad actus diuersarum virtutum. Et de interiore actu pœnitentiæ patet in Psalmista, Sacrificium deo spiritus contribulatus. De actu abstinentiæ, ad Roma. xĩĩ. Exhibeatis corpora vestra hostiam viuentem sanctam &c. De actu diuinæ laudis, ad Heb. xiĩ. Offeramus hostiam laudis semper deo, id est fructum labiorum confitentium nomini eius. De actu beneficētiæ ibidem, Beneficentiæ & communionis nolite obliuisci talibus enim hostĩs promeretur deus. De actu martyrĩ, Sapientię.iĩ. Tanquàm aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos. Et vniuersaliter de actibus iustitiæ in Psal. dicitur. Sacrificate sacrificium iustitiæ. Hæc enim & aliæ huiusmodi per quandam similitudinem hostiæ & sacrificĩ dicuntur:pro quanto induūt rationem oblatorū deo ad eius honorem. Et similiter secundum similitudinem sacerdos dicitur qui hæc ad honorem dei facit:pro quanto offert huiusmodi virtutum actus deo, ordinando illos in honorem dei. Ex quibus habes primo quod sacerdos proprie est nomen gradus, ordinis seu officĩ publici ad offerendum deo sacrificium:non curando nūc differentiam inter ordinē, gradum, & officium. Sacerdos verò similitudinarie, nomen est virtutis:scilicet religionis seu sanctitatis afficientis animum ad diuinum cultum. Habes secundo cōditiones tres requi

sitas ad proprie sacerdotẽ. Prima est, quòd sit ex hominib⁹ assumptus. Et hinc gradus seu dignitas monstratur: vt inter=li. glossa notauit. Secunda est, qđ sit pro hominib⁹ cõstitut⁹ & hic publica vtilitas mõstratur, ita vt sit mediator ĩter deũ & hoĩes cõstitut⁹ ꝓ hoĩb⁹ in ĩjs q̃ sunt ad deum. Tertia est, quòd offerat sacrificia. Et hinc facultas ad supremum oblatorum deo, monstratur: ad differentiam minorum etiam officiorum publicorum ad offerẽdum deo laudes. Nunquam itaq; intelligas sacerdotiũ aut sacerdotem proprie: nisi has in eo inueneris conditiones. Offerentes siquidem quęcũq; virtutum opera deo: assimilantur sacerdotibus, & participãt sacerdotium, pro quanto actũ oblationis exercent sed à sacerdotio & sacerdote proprie deficiunt pro quanto non ex publico sacerdotĳ officio offerũt. Et similiter oblata deficiunt à sacrificĳs ꝓportionabiliter: vt infrà clare patebit. Et si obĳciatur contra hęc, quòd qua ratione Christus offerẽdo seipsum in ara crucis, fuit vere & proprie sacerdos: eadẽ ratione sancti martyres offerẽdo seipsos in ara ignis, & aliorum tormẽtorum, fuerũt vere & proprie sacerdotes: ac per hoc ruũt omnia dicta, quoniam ex sola virtute martyrĳ voluntarĳ sacerdotium proprie dictum inuenitur. Et si hoc admittitur, nõ erit difficile deducere sacerdotium proprie dictum ad offerẽtes mortificationem carnis & alia huiusmodi. Ad hoc dicitur quod inter Christum & alios maxima est in hoc differentia. & pro nunc dicemus triplicem. Prima est, ex parte principĳ: quia Christus ex publico sacerdotĳ officio obtulit seipsum ita quod fuit constitutus sacerdos ad sacrificandum seipsum: quod de nullo alio etiã suspicari fas est: quia nullus fit sacerdos ad offerendum seipsum in sacrificium, sed ad offerendum in lege veteri vitulum aut ouem &c. & in lege noua corpus & sanguinẽ domini. Christus autem dominus ex hominibus assumptus à deo patre, & pro hominibus constitutus est ad offerẽdum seipsum per mortẽ propriã in ara crucis: vt patet per apostoli processum longum ad Hebræos. Secunda est, ex parte oblatiõis. Oblatio siquidem Christi fuit secundũ substantiam oblationis voluntaria: hoc est, mortuus est quia ipse voluit, non solum voluntate diuina, sed etiam voluntate humana: nõ solum per mo

dum acceptantis, sed per modum causantis: pro quanto in potestate animæ suæ erat prohibere mortem suam corporalem, quia erat anima glorificata, & noluit fieri huiusmodi prohibitionem. Vnde singularissime scriptum est de hoc volūtario Esa. liij. Oblatus est quia ipse voluit. Et ipse dominus dicit, Nemo tollit animā meam à me, sed ego ponam eam à meipso Ioan. x. & de sua quo ad hoc potestate subdit: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Reliquorum autem sanctorū martyrum oblatio non fuit voluntaria quo ad substātiam: quia non erat in potestate eorum mori vel non mori: quamuis in potestate eorum quandoq; fuerint circunstantiæ moriendi, puta locus, tempus, modus. Non fuit, inquā, voluntaria nisi per modum acceptantis: pro quanto acceptauerunt mori pro honore dei, quasi facientes de necessitate virtutem.

Tertia, ex parte rei oblatæ. Nam sanguis Christi fuit suapte natura reconciliatiuus, satisfactiuus &c. pro alijs, imò pro toto mundo, vt dicitur. j. Ioā. ij. sanguis vero aliorum martyrum ipsis solis meritorius est. Non est ergo similis ratio de sacrificio mortis Christi, & de sacrificijs mortis aliorum martyrū. Vnde manifestum fit Christū offerendo seipsum fuisse vere & proprie sacerdotem: sanctos autem martyres fuisse sacerdotes per quādā similitudinē, vt sacerdos est nomē virtutis.

His præmissis respondetur ad primā quæstionem de verbis Apoc. quòd sermo est in vtroq; textu de sacerdote proprie. Recognoscuntur siquidem duo beneficia exhibita christiano populo: scilicet regni & sacerdotij.

Vbi pro claritate aduerte magnam esse dignitatem populi si erigatur in regnum, & si concedatur vt sint ex eis sacerdotes: vt testatur priuatio eorundem. si enim regnum redigeretur in prouinciam, valde degeneraret: & similiter si populus aliquis priuaretur vt ex eis non possint fieri sacerdotes: aut (quod plus est) quod in eis non essent sacerdotes, valde denigraretur. Ad magnum ergo beneficiū populi spectat concessio vtriusq; dignitatis: vt scilicet populus erigat in regnū, & suos habeat ex suis sacerdotes. Vtranq; itaq; dignitatē collatā

christiano populo esse Apocalypsis testatur. Et regnum quidem dei est (vt dicitur ad Ro. xiiij.) iustitia, pax & gaudium in spiritusancto. Quod in presenti incipit: iuxta illud Luc. xvij. Regnum dei intra vos est. In futuro autem perficietur: tum quia nec iustitia nec pax nec gaudium in spiritusancto hic cōsummatur: tum quia Christus ipse expectauit regnare vsque quo transiret in hac vita. Fit ergo Christianus populus regnum deo, quum fit iustus pacificus, & gaudens spiritusancto. Siste parumper hic, & nota primo dignitatē regalem explicari per regnū, non per reges. ait enim: fecisti nos regnum. & non dicit, fecisti nos reges: quia regnum directe sonat dignitatem vniuersitatis, rex autem dignitatem personalem: vt hinc intelligas christianos erectos proprie in regnum, & non in reges. vnus enim solus est in dei regno rex, proprie loquendo. Nota secundo eandem excellētiam notari, quod hic incipiat, & in futuro consummabitur: dū verbo preteriti temporis dicitur, fecisti nos regnum: & verbo futuri temporis subditur, regnabimus super terram. qđ tunc verificabitur, quum christiani corregnabunt Christo in terra viuentium. Nota tertio dignitatem regalem ita explicatam in præsenti & in futuro per dicta verba vt intelligeretur excellentiam hanc ita esse vniuersitatis, vt ad personales quoque actus in futuro se extendat. Et propterea explicata est quo ad futurū per actus regnandi, dum dictum est, & regnabimus super terrā. quo contra sacerdotalis dignitas explicata est per nomen personale, & nihil ad sacerdotes spectans dicitur de futuro: vt intelligeremus aliter communicatam dignitatem sacerdotalem, & aliter dignitatem regni: & similiter aliter & aliter se habere ad futurum vtranque dignitatem. Dignitas namque sacerdotalis non sic est populi vt quilibet sit pars sacerdotij, sicut dignitas regni sic est populi vt quilibet sit pars regni sed sacerdotalis dignitas sic est populi: vt habeat ex suis aliquos sacerdotes. Et propterea textus vtitur sacerdotis nomine: quod non est nomen collectiuum, sed singularis personæ. Et vt contentiosi ac proterui conuincantur, & videāt suauem dispositionem regni & sacerdotij populo cōcessi, exigere dictum intellectum, perspice & clare intuere aliū sensum (scilicet quod quilibet de

populo sit sacerdos) destruere seipsum. Nā si sic christianus populus habet dignitatem sacerdotij vt quilibet sit sacerdos proprie loquendo, sequeretur de necessitate quod nullus christianus est sacerdos: quia sacerdos ex hominibus est assumptus & pro hominibus constitutus in ijs quæ sunt ad deum &c. ac per hoc si quilibet est assumptus & cōstitutus, nulli sunt ex quibus assumitur & pro quibus cōstituitur: nisi forte diceret, quod remanent infideles ex quibus assumitur & pro quibus constituitur. Quod primo est ridiculum, sacerdotes nostros fieri pro infidelibus. Deinde non effugit vim argumenti: quia si totus mundus esset christianus, nullus christianus esset sacerdos: quum nulli homines remanerent ex quibus sacerdos assumeretur, & pro quibus constitueretur: sicut si quilibet homo esset rex nullus homo esset rex: quia nullus haberet super quos regnaret. Sapiētia ergo diuina disponēs omnia suauiter, reuelauit christiano populo vtrāq; dignitatem collatam, ita vt intelligatur vtraq; suauiter collata illa regia secundum suauitatem regni, sacerdotalis vero secundū suauitatem sacerdotij: vt scilicet ex christianis aliqui sint assumpti & constituti pro alijs sacerdotes. Et sicut verè & proprie dicitur, fecisti nos deo nostro regnum, colligendo omnes christianos in regnū dei: ita verissime etiam dicitur, fecisti nos sacerdotes deo, assumendo ex nobis & constituēdo pro nobis aliquos nostrū sacerdotes: quoniam sic & verissime & proprijssime verus est sermo iuxta subiectā materiam: & totus populus recognoscit beneficium vtrūq; esse suum, quāuis diuersimode: quia primum in singulis, secūdum in quibusdam, ex singulis tamen & pro singulis. Et quia in patria non erunt sacrificia, sicut nec templum (iuxta illud Apoc. xxj. Templū non vidi in ea) ideo nihil in futurū de actu sacerdotis dicitur: quāuis sacerdotalis dignitatis maneat in æternum. Et sic patet solutio primæ questionis, admittendo dicta Apoca. verba ad vniuersum christianum populū referri: quod tamen multi forte non admitterent. Et verba quidem allata ex. v. ca. non sunt populi christiani, sed animalium & seniorū: à quibus distingui reliquū christianum populum apparet intuēti textum: exprimentem vltra animalia & seniores angelos

& omnem creaturam,in cœlo,super terram &c. Verba autē primi capituli Ioannis apostoli & euangelistæ sunt, Qui erat sacerdos. & in persona ipsius & ei similium glossari possunt. Hæc de prima quæstione.

AD secundam quæstionem de verbis Petri apostoli, pro quāto similem petit difficultatē, patere potest ex dictis respōsio. Et breuiter dicitur quod est ibi sermo de sacerdotio proprie dicto, & quod secūdum rem significat ibi vtraqꝫ dignitas, regni scilicet & sacerdotij, collata christiano populo. Quo ad modū vero explicandi, aliter explicata est à Petro apostolo ꝙ fuit à Ioanne euangelista. nam Petrus non explicauit illā ꝑ nomen personale (nō enim dixit, vos estis sacerdotes) sed per nomē ipsius dignitatis sacerdotalis, dicēdo, Vos estis sacerdotiū. vt per hoc erruditus quisqꝫ facile posset intelligere quid significatur: scilicet quod in illis esset dignitas sacerdotij, scilicet in vobis est dignitas sacerdotij. Quod sufficientissime verificatur habēdo ex seipsis quosdā sacerdotes. & nō oportet verificari sic vt singuli sint sacerdotes: quia vt deductū est, si singuli essent sacerdotes, nullus esset sacerdos. Quum verò secundo quærit cur Petrus mutauerit verba domini in Exo. dū ibi dicitur, Regnum sacerdotale: Petrus aūt ait, sacerdotiū regale. Respondetur ea ratione factā esse mutationē, quia illud regnū, vtpote tēporale, decorabatur dignitate sacerdotali tāquam illustriore: sacerdotium verò nostrū, quāmuis spiritalius, decoratur tamē regno dei æterno, vtpote clariore & meliore. hinc enim factum est vt ibi regnū significaretur decoratum sacerdotali dignitate, dicēdo, Regnum sacerdotale. hic verò sacerdotium significaretur decoratū regno, dicendo, Sacerdotiū regale. Declaro singula. Promisit populo Israel deus si seruaret mādata sua, quatuor vt dicit Exo. xix. Eritis mihi in peculium de cūctis populis (mea est enī omnis terra) & vos eritis mihi in regnū sacerdotale, & gens sancta. Vbi primo ꝓmittit deus habiturū se populū Israel in specialiter propriā rē ad similitudinem peculij, quod specialiore quodam iure posidetur quàm id quod cōiter habetur vnde & dicit peculiū castrēse vel quasi &c. Propterea siquidem interponit, mea est enim omnis terra. tanq̄ diceret: licet

ego sim vniuersalis dominus totius orbis cōi iure creatiōis, gubernationis &c. vos tamen eritis mei quasi speciali quodam iure, propter specialē curā quā habebo de vobis quasi de peculio. Et huic suo peculio adiecit tres dignitates: scilicet regni, sacerdotij, & sanctitatis. Regni quidē tēporalis: qm̄ erigebat populū illū in tēporale regnū ipsius dei, ita quod de⁹ esset illis rex, & ipsi essent eius regnum. Nec hoc ego fingo, sed scriptura testatur multipliciter. Tū primi Regū. viij. vbi populo petēte cōstitui sibi hominē in regē, dominus dixit ad Samuelē: Non enim te, sed me abiecerunt ne regnē super eos. Tū quia ibidē. xij. Samuel dixit populo ad idē propositū, Dixistis, rex imperabit nobis. quū dominus deus vester regnaret in vobis. Tum quia in præfato. viij. c. repræhenditur populus de hac sua petitione, quæ nō esset repræhēsione digna nisi ratione iniurię quam faciebāt deo refutātes illū pro rege, & volētes habere hominem in regē sicut cæteræ gentes habēt. Vnde populus Israel paruo tēpore dignitatem regni dei retinuit: scilicet à Moyse vsq; ad Samuelē. postea aūt in regnum hominis degenerando trāsijt. Et hoc etiā parū retinuit, sub tribus scilicet regibus tm̄: Saule, Dauid, & Salomone. Nā postea non fuit amplius regnū hominis, sed scissum est in regna hominū. Tēporalem ergo dignitatē regni dei vt specialis regis eorū promissam à deo si seruarēt mandata eius, quia latēs erat, quia rex inuisibilis erat, oportuit decorare & illustrare claritate dignitatis sacerdotalis, quæ in manifesto posita fuit. & propterea dicit regnū sacerdotale. In cuius signū suprema iudicia summo sacerdoti reseruata sic erāt, vt morte puniēdus esset qui nō pareret iudicato: vt habes Deute. xvij. Et reuocatio profugorū vsq; ad mortem summi sacerdotis decreta fuit, Iosue. xx. Tertia demū dignitas (scilicet vt essent gēs nō prophana, nō superstitiosa, non sacrilega, vt gentes ignorātes deū, & colentes idola: sed sancta, hoc est dicata deo vero per verū cultū) manifesta est. Petrus aūt apostolus mutauit peculiū in genus electū, explicās & specialitatē electorū, & originē per ęternam electionē, & modū exequēdi electionē per viā generatiōis. generant siquidē christiani p baptismū. Dignitatē verò regni altiorē insinuauit sacerdotali. Et verè sic est: quia sacer-

dotiũ Christianũ est sacerdotiũ regni: sicut euangeliũ est euãgeliũ regni, proculdubio ęterni: vt explicat etiã Apostolus ad Heb. ix. Christus assistẽs põtifex futurorũ bonorũ, hoc est eorũ quæ in futuro seculo expectamus. Cõstat aũt longe melius & illustri⁹ esse ęternũ dei regnũ, q̃ pręsens sacerdotiũ: quoniã hoc sacerdotiũ est ꝑpter illud regnũ, & nõ ecõtrario. Rationabiliter itaq; mutauit Petr⁹ dicens, sacerdotiũ regale ꝑpter excellẽtiã æterni regni, cuius est sacerdotiũ nostrũ: Et hoc ita accipito secũdum lr̃alẽ sensum scripturæ, vt nõ respuas etiã posse dici nostrum sacerdotiũ regale, quia est secundũ ordinem Melchisedech qui rex & sacerdos fuit. Et hæc de secunda quæstione.

AD tertiam quæstionẽ de verbis eiusdem Petri apostoli, Ad quẽ accedẽtes &c. respondet quod sermo est hic de sacerdotio non proprie, sed metaphorice. Quod ex cõtextu apparet. Tum ex præcedẽtibus. nam metaphorico sermone præponit lapides viuos, & superædificari, & domos spiritales Tum ex sequẽtibus: nã metaphorico quoq; sermone subiũgit spiritales hostias, Ex his enim manifestũ fit quod metaphoricẽ quoq; loquitur de sacerdotio, exhortans fideles vt accedẽtes ad Christũ spiritalibus pedibus, tanq̃ viui lapides, superædificẽtur in spiritales domos & in spiritale sacerdotiũ ad offerendũ spiritales hostias: vbi clare patere potest totũ sermonẽ esse metaphoricũ? & significari ꝑ hoc sacerdotiũ virtũtis, quo aliquis offert opera virtutis deo: vt suprà diximus. In cuius signum apellatũ est sacerdotiũ sanctum, à sanctitatis virtute: cui⁹ est afficere animum ad diuinũ cultũ, Sãctitas ẽm licet credatur illamet virtus quæ est religio: hoc tñ ab ea differt, quod ipa primo respicit animũ, religio vero opera. Vnde vacantes exteriori cultui diuino, religiosi apellãtur sancti autẽ minime, nisi animo mundo ad diuinũ se habeant cultum. Ad mundo igitur animo offerendum virtutis opera deo, hortatus est, dum in sanctum sacerdotiũ prouehere christianos studuit Nec hinc sequitur aliquod inconueniẽs aut dedecens sacrã scripturam: quoniam aliud est improprie loqui, & aliud est metaphorice loqui: vt patet: & metapohrica locutio frequens est in sacra scriptura.

Ad id vero quod deinde quæritur de spiritualibus hostiis, an meliores sunt &c. respondetur dicẽdo tria, premissa tñ prius ratione nominis. Actus virtutũ interius eliciti, & exterius imperati, si ad honorẽ dei fiũt, dicũtur spirituales hostiæ ea cõi ratione, quia hostię sunt scd̃m spiritũ, sicut domus spiritualis dicit, quia domus est apud spiritũ. Interior aũt virtutis actus ad deũ relatus, dicitur speciali etiã ratione hostia spiritalis, scilicet ratione materiæ: ita quod est vtroq; modo spiritalis: & vocat sacrificiũ inuisibile à sanctis doctorib⁹. Primũ itaq; est, qd̃ spiritales hostiæ scd̃m rationẽ hostiæ sunt diminutiue hostiæ: hoc est, sunt hostiæ scd̃m quid, & nõ simpliciter: ita quod li spiritalis est conditio quasi diminuẽs rationem hostiæ, seu dicẽs hostiã scd̃m quid. Hostia enim simpliciter & absolute nomen est corporalis sacrificij. Exemplũ: Domus est nomẽ rei corporalis: & propterea domus spiritalis nõ est domus simpliciter, sed metaphoricè, seu secũdũ quid. Secundum est, quod cõparando hostias spiritales hostiis absolute, qne sunt sacrificia corporalia: meliores sunt simpliciter hostiæ spiritales. Et ratio est: quia hostia spiritalis est virtutis reddẽtis hominẽ deo gratum, & qua nemo potest male vti. sacrificia autẽ stant cum immundo animo. & illæ sunt ꝓpriæ bonis: istæ autem cõmunes sunt bonis & malis. vnde Esa. j. dñs dicit: Quo mihi multitudinem victimarũ vestrarum? incẽsum abominatio est mihi. Et tandẽ rationẽ reddens subdit: Manus vestræ sanguine plenæ sunt. Et dominus in euãgelio Mat. ix. Euntes discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. quod scriptũ est Osee. vj. vbi adiungitur: Et scientiam dei plusq̃ holocaustũ. Misericordia eñ & scientia dei spiritales sunt hostiæ. Tertium est, quod hostia noui testamenti in seipsa quidem melior est omnibus, quum sit ipse Christus deus noster. Sed oblatio ei⁹ ex parte offerentium non est melior hostiis spiritalibus, sed quandoq; est pessima: vt patet. Quum Petrus ergo apostolus ad offerendas spiritales hostias inducit, ad meliores offerentibus inducit, quamuis ad diminutiones in ratione hostiæ. Et hæc de tertia quęstione. Posonij in festo Pauli primi eremitæ.

M.D.xxxiij.

INCIPIT quartũ Ientaculũ: de nouẽ beatitudinibus euãgelicis.

OCCVRRVNT quarto euãgelicæ beatitudines tractandæ, positæ .mat.v. Circa quas antequàm singulæ tractentur, quinq; occurrunt quæsita. Primum, cur dominus in principio has beatitudines proposuit. secundo, cur multas. tertio, cur tot: ideft nouẽ. quarto, cur pluraliter. Et quinto, an gradatim enumerentur. Et ad primũ quidem quęsitũ respondetur, dñm in principio legis euãgelicæ beatitudines proposuisse duplici ratione. Altera est, quia sunt fines: quia perfectiones istæ quæ vt beatitudines proponũtur, sunt in præsenti vita vt fines. Quod ex eo patet, quod quælibet earũ ꝓponitur vt vestita beatitudinẽ ex ratiõe finis vltimi in patria. In qualibet siquidẽ beatitudine ponanẽ quatuor. Primo, perfectio aliqua: puta esse pauperem spiritu, esse mitem &c. secũdo, ratio beatitudinis in verbo, beati. tertio, de riuatio beatitudinis in verbo, quoniã: quarto, finis vltimus in patria: puta regnũ cœlorũ, possidere terrã &c. Quia ergo in qualibet beatitudine ponitur finis vltimus futurus in alia vita (puta regnum cœlorũ &c.) & hic finis ponit vt ratio beans actũ propinquũ tali fini: puta esse pauperẽ spiritu, esse mitẽ &c. cõsequẽs est vt quælibet sit finis. beatitudo eñ habet rationẽ finis. Et merito, nam hmõi actus ꝓpinq futurę vitæ sunt supremæ pfectiones hui⁹ vitæ, & ideo habent rationẽ finis. Et ꝓpterea saluator sapientissime in principio euãgelicę legis ꝓposuit vtrũq; finẽ: & eum scilicet ad quẽ tandẽ tẽdimus assequẽdũ in patria: & eũ seu eos quib⁹ mediãtibus in hac vita appropinquamus ad finem cœlestis patriæ. Finis eñ habet rationem principñ in operabilib⁹: quia ex fine sumitur ratio operandi. Et hinc habes quàm differẽter à philosophis saluator docuerit felicitatem huius vitæ. Illi nãq; quęsierũt huius vitæ felicitatem absolute, hoc est in seipsa. Saluator aũt docuit huius vitæ felicitatẽ relatiue ad æternũ patrię gaudiũ: & ideo vt dictũ est. proponẽs beatos, apponit: quoniã ipso-

rum est regnum cælorũ, aut aliquid simile. Et ꝓpterea illi posuerũt nostrã hic beatitudinẽ quasi præmiũ vltimũ. Saluator aũt ponit nostrã hic beatitudinẽ vt meritũ ꝓpinquẽ pariens æternũ in futuro præmiũ. Altera ratio est, quia hmõi pfectionis rationẽ habet exẽplaris: ad quod in hac via inspiciẽdo, mẽsurare possimus quãtũ proficiamus, & quãtũ deficiamus à perfectionis apice: vt quũ aliquis circa ea quæ sunt mãsuetudinis curat proficere, mensuret se aspiciẽdo ad beatitudinẽ qua dicitur, Beati mites. Et sic de aliĳs.

Ad scd̃m quæsitũ (cur non vnã, sed multas posuit beatitudines) respõdet, qđ quẽadmodũ in domo cœlestis p̃ris mãsiones multas esse docuit: ita multas beatitudines esse in hac vita reuelauit, quasi vias multas ꝑducẽtes ad cœlestẽ patriã: vt hinc disceremus non esse felicitatẽ euãgelicã in hac vita, sicut felicitas quã studuerũt ponere diuersæ philosophorũ sectę: quarũ vna excludebat aliã: ita qđ non erat felix: verbi gratia apud peripateticos, nisi ꝑueniẽs ad contẽplationẽ sapiẽtiæ &c. Christus eñ posuit sic beatos in hac vita pauperes spiritu, vt poneret etiã beatos mites, & rursus poneret etiã beatos misericordes &c. ita vt qui misericordiæ pfectione esset beatus, nõ excluderet eũ qui mũditia cordis beatus esset: & sic de aliĳs. mõstraturq; hinc cões esse toti humano generi beatitudines viæ huius, dum alius sic & alius sic ire potest. Ad tertiũ quæsitũ de certo numero, respõdet nouẽ apud Matthæũ à dño propositas beatitudines cõsistẽtes in nouẽ affectionibus perfectionũ: Verũ septẽ primæ (quæ solæ cõsueuerunt à multis dici beatitudines) consistunt in septẽ studĳs agendi: vltimæ vero duę consistunt in perfectione non agẽdi, sed patiẽdi. Quæ inter se distinguũtur ex diuersa patiendi ratione: dum ratio patiẽdi in octaua est deitatis cõfessio scd̃m quãcunq; virtutẽ absolutẽ: in nona vero ratio patiẽdi est cõfessio verbis incarnati. quod specialẽ ingerere difficultatẽ immẽsitas mysterĳ monstrat. Sed ad hoc quęsitũ plenior respõsio post discussas oẽs beatitudines apparebit: nõ prætereũdo quod ideo solæ primæ septẽ cõputantur beatitudines, quia solę ipsæ sunt in potestate studĳ nostri positæ: vtpote in actionibus nostris consistentes. Nam reliquæ duæ nõ sunt in

potestate nostra. persecutiones enim in iniquorũ potesta te sunt: & si nemo nos persequitur, nullus est qui patiatur persecutionem propter iustitiam aut propter Christum.

Septem igitur sunt beatitudines absolutæ: nouem autem suppositis persecutionibus contra iustitiam & cõtra Christum. Ad quartũ autem quæsitum (cur quælibet beatitudo pluraliter proposita sit, dicendo beati) responde tur hoc ideo factum esse, vt in qualibet beatitudine multitu do cõpræhenderetur infinita hominũ qui possent si vellẽt esse secundum illã beati: ita vt non solũ multitudo beatitudinum multitudinẽ mõstret beatorũ, sed quælibet beatitu do multos compræhendat in hac vita beatos: dum non sin gulariter dicitur beatus, sed pluraliter dicitur beati. Ad quintũ quæsitũ, ne idem pluries repetatur, seruanda est responsio post declaratas singu las beatitudines. tunc eñi pręintellectis ipsis beatitudinibus, gradus earũ apparebit.

CIrca primã beatitudinẽ (scilicet beati pauperes spiritu, quoniã ipsorũ est regnũ cœlorũ) scito duplicẽ inueniri expositionẽ. Primo, vt declaretẽ perfectio hominis in ordine ad bona tẽporalia: quales sunt diuitię, agri, domus, & cætera hmõi. Secũdo, vt declaretẽ perfectio hoĩs in ordine ad quæcunq; magnificãtia hominẽ: vt sunt gloria, fama, dignitas, sciẽtia, sanitas, pulchritudo &c. Et iuxta primũ sensum, paupertatis nomẽ ꝓprie sumit: spiritus verò sumitẽ pro volũtate, nõ quacũq;, sed spiritali, non quomodolibet, sed ꝑ modũ impulsus seu affect⁹: ita quod esse pauperẽ spiritu, est velle spiritali ratione & impulsu seu affectu paupertatẽ: siue secundũ exteriorẽ possessionẽ sit pauper, siue non. Quod vt plenius intelligas, recole apud philosophiã moralem duas inueniri virtutes circa di spositionẽ hominis in hmõi rebus: liberalitatem scilicet & magnificentiã. satis eñi bene dispositᵘ est moraliter homo in vsu hmõi exteriorũ bonorum, si est liberalis in mediocribus: & magnificus in magnis. Lex aũt diuina in veteri testamento altior videtẽ inge rere ꝑfectionẽ, auertẽdo interiorẽ affectũ ab hmõi bonis. diuitiæ, inqt, si affluãt, nolite cor apponere, Et rursus, Beatus vir qui post aurũ nõ abijt, nec sperauit in pecuniæ thesauris. quis est hic, & laudabi

mus eũ? Euangelica aũt doctrina perfectiorẽ animũ format, ad contrariũ (paupertatẽ scilicet) cor vertens. Et hoc dupliciter. Hoc est vel statũ paupertatis: iuxta illud: *Si vis pfectus esse, vade vende oĩa quæ habes, & da pauperibus &c.* Vel ad internũ meritũ paupertatis: iuxta hãc beatitudinem, Beati pauperes spiritu. Vbi videre potes ad quantum perfectionis apicem ascendit pauper spiritu, superato tã liberali quàm magnifico recte vtẽte tẽporalibus bonis, superato quoq; tollẽte affectum suũ ab hmõi bonis, dum affectũ suũ ad contrariũ (paupertatẽ scilicet) habet. Et quia paupertas nõ est laudabilis secũdum se, ideo non est dictũ, Beati pauperes voluntate, sed spiritu: hoc est volũtate spirituali: qualis est volũtas pauptatis propter bonũ spũale. Et quoniã hmõi spũalis volũtas inueniri põt vel p modũ acceptãtis (cuiusmodi est volũtas hominis parati sustinere ꝓpter bonũ spirituale paupertatẽ si illata fuerit) vel per modũ affectus seu impulsus (cuiusmodi est volũtas desiderãtis propter bonum spirituale paupertatem: & hic modus longe præstantior est, & significatur per nomẽ spiritus) ideo descripti hoc in loco pauperes spiritu, ad summum perfectionis apicẽ secũdũ internũ meritũ peruenerunt. Nec minores sunt merito essentiali ijs q ob perfectionis studiũ exteriora relinquũt vt sequantẽ christũ: facerẽt siquidẽ & hoc pauperes spiritu, si viderẽt expedire.

Aduerte hic tam pro hac quàm pro alijs beatitudinib⁹, cõstitui beatitudinẽ in perfectionis apice sicvt progressus & distinctio incipiẽtiũ, proficientiũ, & pfectorũ, admittatẽ in qualibet. Et perfecti quidẽ beati absolutè dicuntur: alij verò quantũ sapiũt illius pfectionẽ, tantũ sapiũt & beatitudinis. Verbi gratia: iuxta hãc beatitudinẽ perfecti sunt qui volũtate spirituali per modũ impulsus afficiuntẽ ad paupertatẽ, & simpliciter dicuntẽ beati pauperes spiritu. Vt pficientes verò sunt, qui spirituali volũtate parati sunt paupertatẽ si venerit sustinere. Et quasi incipiẽtes sunt, qui affluentibus diuitijs cor nõ apponũt. Vnde & vtriq; à beatis pauperib⁹ spiritu nõ omnino excludũtur: sed inter ipsos quodãmodo cõputãtur. Et sic de similib⁹. Hæc de primo sensu.

IVxta secundum autẽ sensum, quo optima dispositio hominis ad quæcũq;

ipsum magnificatia describitur, paupertatis nomẽ metaphoricẽ sumitur: & significat insufficiẽtiam hominis ex seipso. Et bene nota quòd non significat insufficientiã hominis, sed insufficiẽtiã hominis ex seipso. Quod vt plenius intelligas, recolito hominem sicut et quãlibet rationalẽ creaturam duo habere. Alterũ ex seipso: & hoc est insufficiẽtia & vniuersaliter defectus. Alterum, ex diuina largitate, & hoc est sufficientia, & vniuersaliter bonũ. Docuit hanc distinctionem Apostolus .ij. ad Corinth. iij. scribẽs, Nõ quòd sufficiẽtes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Vnde manifeste cernis apostolum distinguere id quod cõuenit nobis quasi ex nobis, & hoc esse insufficientiam: & id quod conuenit nobis ex deo, & hoc esse sufficientiam.

Quod vt plenius adhuc intelligas, accipe exẽplũ ab aere illuminato siue à sole, siue à lucerna: est enim ibi distinguere id quod conuenit aeri ex se & id quod cõuenit aeri ex illuminante. aer nanq; ex se nullũ habet lumẽ. sed quantũ est ex se, semp est tenebrosus: quicquid autẽ luminis habet, & quicqd põt ex lumine quod habet, ab illuminante habet. Sic quoq; in nobis inuenitur, quòd nos ex nobis nullũ habemus bonum, sed defectus & insufficientiæ pleni sumus: ex deo autẽ habemus quicquid boni habemus. Et sicut in aere quãtũcunq; illuminato semper durat tenebrositas quantũ est ex parte aeris (quia semper aer quãtum est ex se, tenebrosus est) ita in homine semper perseuerat secũ insufficientia huiusmodi: quia quantumcũq; perfectus nõ solum in hac via, sed in patria homo sit, semper hanc cõditionem retinet, quòd quantum est ex se, est insufficiẽs ac defectiuus propter quod de beatis angelis scriptum est, Tremunt potestates. Bona siquidem à deo nobis collata, nõ ad hoc cõferuntur vt tollant huiusmodi insufficientiam, sed vt faciant nos vt dei ministros, idoneos ac bonos, sufficientes &c. ita quòd nos tanquàm ex nobis semper insufficientes inuenimur: & nosmet tanquàm dei cooperatores & ministri, potentes, sciẽtes, boni, & vniuersaliter sufficientes inuenimur. Habes ergo ex his omnibus quid metaphoricẽ paupertatis nomine in proposito intelligamus: scilicet insufficientiã hominis ex seipso. Spiritus

nomine interiorem affectum per modum impulsus intelli ge. Restat vt explanetur quid significat hoc coniunctum, scilicet Pauperes spiritu. Non enim significat proprie loquē do habentes pauperē spiritū. vnde & dominus non dixit. Beati pauperes spiritu quod significaret habētes pauperē spiritū. Et in promptuario est quia spiritus non debet esse pauper, sed magnus & di: ues: pusillus em̄ spiritus vitiū est, sicut & pauptas spiritalis Sed significat vtentes in suo spiritu (idest affectu) paupertate dicta hoc est in sufficiētia propria. Quod vt plenius intelligas, cōsidera hmōi paupertatē seu insufficientiā non esse de genere bono: ū seu laudabiliū, neq; de genere peccatorū seu vitupabiliū, sed cōditionē necessario cōcomitantē rationalē creaturam. Et licet ipsa insufficiētia non sit in se laudabilis vsus tñ eius scdm̄ rectam rationem valde cōmendabilis est. Dictat aūt recta ratio vt hmōi insufficientia vtamur dupliciter ī studijs, & affectibus nostris. Primo, vt remouente prohibēs: hoc est, vt tollēte impedimentū optimi progressus spiritus nostri, Impeditur siquidē plurimū spiritus noster si vtamur illo tanquam sufficientes. vsurpamus namq; tūc sufficientiam nostram tanquam ministrorū dei: & facimus nostrā absolute, dum ad studia nostra & opera nostra procedimus tanquam sufficientes quū tamē in veritate aut sufficiētam ad id habemus tanquàm dei ministri, vel totaliter non habemus. Si enim vteremur insufficiētia nostra applicando illā ad remouendū impedimentū studiorū nostrorū (hoc ē ad remouendū hoc impedimentū, quo scilicet procedim⁹ in operi us nostris tāquàm nos ipsi sufficiētes simus,) sic paupertas huiusmodi redūdaret in spiritū per laudabilē ipsius vsum. Et sic quū dicitur beati pauperes spiritu, significantur beati in suo spiritu vtentes seipsis tanquam insufficientibus. Acsi aperte diceretur: Beati qui in affectibus & studijs suis se habent tanquam insufficientes in seipsis. Vtimur secundo laudabiliter hmōi paupertate seu insufficientia p redundantiam in nostrū spiritū secundū conformes ipsi paupertati seu insufficientiæ affectus: cōformis namq; affectus huiusmodi paupertati ē affectus subiectionis, recursusq; ad eum à quo est sufficiētia. Sicut enim extrinsecus

pauper cum obsecrationibus loquitur, non confidens in se ipso, sed recurrens ad aliū, & subijciens se, ita interna hæc insufficiētia seu paupertas parit affectū in se nō cōfidentis, sed recurrētis ad deū, & subijcientis se illi & reuerentis &c. sic cōplectendo totum, beati pauperes spiritu dicūtur, qui in operib⁹ suis & seipsis vtūtur vt insufficiētibus, & affectus habent cōformes hmōi pauptati. Et hoc à multis doctoribus appellatur paupertas spiritus. Sūma aūt pfectio in hmōi paupertatis vsu cōsistere videtur in hoc quod homo quū deliberate operatᷓ intus vel extra, nō solum ex electiōe deliberata, & ex humilitatis habitu inclinante, sed p modū impulsus seu impulsiui affectus vtatᷓ seipso tāquam insufficiente: & rursus quod homo in affectibus suis quos quasi nō deliberādo habet, vtatur seipso tanquā insufficiente, tanquā is qui spiritu dei agitur, Et ad tā eminentē perfectionē designādā nomine spiritus saluator vsus est, dicens, beati pauperes spiritu,

Quo fit vt pauper spiritu excedat nō solum cōmunem apud morales philosophos q cōtra moralē supbiā recte dispositⁱ ponitur: sed etiā humilē apud sacrā doctrinā, qui cōtra reuelatā superbiam bene dispositus: est quanto spiritus reuerentialis timoris dei præstantior est vtroq;. Et humilitatis quidē exēplum atq; magistrum se dn̄s exhibuit, dicēs: Discite à me quia humilis sum corde. Reuerētialis autem spirit⁹ efficaciam in ipso dn̄o scripsit apostol⁹, quòd in omnibus exauditus est pro sua reuerētia. Extenditur autē hæc beatitudo ad quæcūq; magnificentia hominem (siue sint exteriora bona siue corporis, siue animæ, tā naturalia quàm gratuita) magnificamur enim ex diuitijs, gloria, honore, laude, sanitate, pulchritudine, ingenio, scientia, prudētia, & demū īfusis diuinis donis: ex quib⁹ periclitamur ne sufficientiā quā in nobis tāquā dei ministris ponūt vsurpemus nobijpsis vnde & Paulus dicebat: Ne magnitudo reuelationum extollat me &c. Et propterea qui ad hanc beatitudinē pueniunt, ij sunt qui implent præceptum Petri apostoli, ad omnia se habētes vt cooperatores & ministri dei. Ait em̄: vnusquisq; sicut recepit gratiā in alterutrū illā administrantes sicut boni dispensatores multiformis gratiæ dei. siquis loquitur,

qua

quasi fermoues dei. si qs ministrat, tanquam ex virtute quam administrat deus. vt in omnibus honorificet deus. Et simile est de aliis operationibus præceptū intelligēdū: quoniā eadē est ratio omniū. Et quoniam internas nostras dispositiones ex delectatione & tristitia cognoscimus & mensuram⁹, si qs seipsum nosse vult quantū vtatur vel non vtatur seipso vt insufficiente in operibus suis, aduertat quantū tangitur delectatione quum magnificatur, honoratur, laudatur &c. ab aliis, aut etiā quum sibi occurrit se æstimari, magnificari, laudari &c. & similiter quantū tangitur tristitia quū contraria horū de seipso occurrunt in animo, vel ab aliis inferūtur. Qui enim huiusmodi delectationibus vel tristitiis tangitur, pauper spiritu non est: quoniam pauperi spiritu nihil est admirabilius ꝓpria laude, nec gaudet aut tristatur de hmōi, nisi pro quanto deus in suo ministro honoratur vel dehonoratur.

De præmio aūt huius beatitudinis (scilicet quoniā ipsorū est regnum cœlorum) duo dicēda essent. Primū, cur regnū cœlorum rñdet huic beatitudini. Secundū, cur hoc præmiū significatur per verbū præsentis tēporis, quum in aliis beatitudinibus ponatur verbum futuri tēporis. Et hæc secunda dubitatio cōis est etiā octauæ & nonæ beatitudini: quoniā in his tribus significatur præmium per verbum præsentis temporis: in reliquis verò sex per verbū temporis futuri. Et rursus in his tribus significat verbū substantiuū, scilicet est: in aliis verò per alia verba, videbunt, consolabuntur &c. Sed hęc cōia in fine omnium beatitudinum dicētur. Ad primum autē in promptu est respōsio ex illa diuina regula: Qui se humiliat exaltabitur. Rationis siquidē ordo poscit, vt qui voluntario spiritu paupertatē amplexus est, aut seipsum abiecit vtēdo seipso vt insufficiēte, exaltetur in regni cœlestis diuitias, celsitudinē, dignitatem, gloriam &c. quę regni nomine importātur. Et hæc de prima beatitudine.

Circa secūdam beatitudinē, Beati mites, qm̄ ipsi possidebunt terrā: aduertēdum est mitem respicere duas materias: quarum principalis est vindicta, secundaria autem exterior mos. Et quantum ad vindicabilium materiā spectat, mites dicunt qui nō vincuntur à malo: sed

vincũt in bono malũ. Nõ cm̃ vincuntur à malis iniuriarũ, iræ. perturbationis & tristitiæ sed impertubati & immutati accessibiles & tractabiles permanent sicut prius erant ante quàm hmõi vindicabilia occurrent. vincunt autem in bono malum dum, affabiles, vtiles, ac suaues seipsos exhibẽt ĳs qui puniẽdi seu obiurgãdi occurrunt. Et hoc ꝓpriũ videtur esse mitis, vnde apparet ꝙ mitis, superat lenem, mansuetũ, ac clementẽ, dum placida suauitate seipm̃ impugnãtib⁹ exhibet etiam vtilẽ.

Est aũt pfectio hæc tãta vt saluator ipse magistrũ ac exẽplũ eius spãliter se exhibuerit dicens, Dicite a me quia mitis sum. & deũ mereat̃ habere ꝓ interno doctore iuxta illud, Docebit mites vias suas. Et. Moyses, de quo Nu. xĳ. scriptũ est quod erat mitissim⁹ sup oẽs hoĩes qui morarẽtur in terra) creditur à Diony. ob hanc virtutem habuisse tãtam cũ deo familiaritatẽ. Apparet quoq; excellẽtia eius ex eo quod religionẽ ipsam reddit deo acceptabilẽ testãte hoc Dauid, qui vt sua in deum religio memorabilis apud deũ esset, propriã interponit mãsuetudinẽ, quæ minus qd est ꝙ mititas, dicẽs. Memẽto dñe Dauid, & oĩs mansuetudinis eius: Sicut iurauit dño, votũ vouit deo Iacob: Si introiero in tabernaculũ domus meæ &c. donec inueniã locũ dño, tabernaculum deo Iacob &c. Votũ siquidem & iuramentum de inueniẽdo tã solicitè locum dño, quod fecerat mãsuetudine interposita, memorabile apud deum proponit. Vnde multo magis acceptabilis foret si mititas fuisset allegata. In secũdaria vero materia (hoc est in moribus) superat mitis modestũ & affabilẽ: dũ sicut in aĩo, ita & in suis moribus exteriorib⁹ placita suauitate oĩbus se exhibet, & sicut fructus arborum mitis ad se allicit. Quocirca totalr̃ (hoc est ĩ vtraq; materia) mites merito bt̃ sunt vtpote suorũ morum int⁹ & extra possessores

ET iure assignat̃ eis præmio possessio terræ: vt qui in hac vita iura sua prosequi noluerunt ad superandos occupatores, fiant possessores terræ non instabilis aeris, aut fluentis aquæ bonorum temporalium, sed solidæ ac firmæ terræ viuentium

CIrca tertiã beatitudinẽ, Beati qui lugẽt, qm̃ ipsi consolabũt̃ occurrit stati q̃stio cur lugere sine bonificãte aliq̃ positũ est inter

beatitudines, quũ lugere non sit de gñe bonorũ, sed cõpute tur, poti⁹ inter mala: quũ tristi tia sit mala naturę (iuxta illud Eccl.xxx. Multos occidit tristi tia, & nõ est vtilitas in illa) & nõ sit bona moraliter imò vt dicit.vij.Eth. Prudẽs nõ inten dit tristari. Et augeт q̃stio ex eo qđ paupertas posita in pri ma beatitudine, quia nõ erat de gñe bonorũ, posita est cũ adiũcto bonificante, dicendo beati paupes spũ, & nõ abso lute beati pauperes. hic autẽ sine adiuncto bonificãte dicit beati qui lugent. Occurrit quoq; questio altera, cur inter beatitudines annumerat⁹ est luctus, & nõ gaudiũ. In nulla eñ harũ beatitudinũ dicitur, beati qui gaudẽt: quũ tamen gaudiũ magis ptineat ad re gnũ dei q̃ luctus. scriptũ est enim Regnũ dei est iustitia, pax, & gaudiũ in spũsancto.

AD primã questionem rñdet de tristitia posse loq dupliciter: vel absolute, vel ex suppositione presentiũ malorũ. Et absolutè qdẽ neq; est bona naturaliter neq; moraliter, qm̃ & nocet naturæ (vtpote inqetudo ei⁹) & nullã habet rationẽ mora lis boni: & sic à prudẽtib⁹ re fugit. Suppositis aũt p̃sentib⁹ malis, tristitia bona est: vtpo te consequẽs & ad naturaliter & ad moraliter bonos actus. ponit eñ tristitia p̃suppositi presentis mali in parte cogno scitiua sensationẽ seu pceptio nem, in parte vero appetitiua refutationem. Et ambo bona esse ex eo patet, qđ male dispo sit⁹ est qui presentia mala aut nõ pcipit, aut nõ refutat: vtpo te insensibilis seu stupidus si nõ percipit, & corrupt⁹ si nõ refutat: ex his eñ duobus bo nis fit tristitia. Et qa in dubiũ nõ vertitur, sed constat mala esse in hac vita, ideo tristitia si alias habet circũstantias, inter bona cõputari potest in statu presentis vitæ. Nec est posi ta à dño inter beatitudines si ne aliquo bonificante: sed bo nificatio eius ex parte mate riæ significata est ex hocipso quod dictum est: Beati qui lu gent, nõ hoc vel illud, sed qui lugent absolute. Ex hoc enim significantur qui lugent non ob malũ secundũ quid (quale est omne malum temporale) sed ob malum absolute: quod solũ est id qđ est cõtrariũ ab solute bono: qđ est vita æter na: ita quod dicẽdo beati qui lugent, dixit beati qui lugent ob mala præsentia contraria vitæ æternæ. & sic bonifica uit luctum ex parte materiæ. Rursus bonificatus est luctus

ex parte agẽtis seu lugẽtis, ex hoc ipso quod significatus est per modũ actionis, proculdubio humanæ, ac per hoc volũtariæ. ex hoc ipso enim quod ponit nõ quasi illa passio sed quasi assumpta voluntariæ actio, ad ordinẽ moraliũ & meritoriorũ actuũ trãsfertur. lugere siquidẽ non est tam tristitia quã tristitiæ effect⁹, sicut flere. Vnde & lugere dicũtur tam viri quàm mulieres, quãdiu lugubres se exhibent ob mortẽ charorum, vel aliquid hmõi. & dñs ad Samuelem primi Reg. xvj. ait. Vsq3quo tu luges Saul, quũ ego abiecerim eũ? tanꝙ in potestate Samuelis esset lugere. est igitur actio quædã. Et si his iũxeris quod lugere est scđm se triste & amarũ quid, resultabit hinc quod lugere importat volũtariã actionẽ tristem seu amarã, ac per hoc vt medicinalẽ actionẽ assumptã. Voluntas siquidẽ recta non assumit hmõi amara nisi sicut medicus vtit medicinis: quoniã ex se nõ habẽt rationẽ appetibilis, sed ꝓpter aliud. Vnde lugere ex hoc ipso quod significatur vt tristis actio volũtaria seu humana, bonificatum est mẽsura rectę rationis ac volũtatis. Et dicẽdo beati q lugẽt, significati sunt qui officiosè lugent. & ex integro significationẽ adunando, quũ dicitur beati qui lugent, significantur beati qui officiosè lugent ob præsentia mala cõtraria vitæ æternæ. Et ꝓpterea nõ opus fuit aliquod adiunctũ bonificans explicitè apponere, sicut in prima beatitudine appositum est. Paupertas enim non habet rationem actionis, sed significatur vt defectus: & propterea indiguit adiuncto bonificante. Secus autem est de luctu significato absolute per modum actionis humanæ: vt declaratum est.

Ad secundã vero quæstionem dicitur quod quia beatitudines ꝑfectiones summæ ponũtur, & gaudiũ pręsentis vitæ inchoationis magis quã ꝑfectionis rationẽ habet (quoniã exiguũ quoddã initiũ est æterni gaudij: vtpote carẽs præsentia boni æterni de quo est) ideo inter beatitudines nõ est cõputatum secundũ seipsum. Sed nec omnino prætermissum est: quoniã positum est in suis radicibus in sexta & septima beatitudine: quoniã mũditia cordis iuge conuiuium est, & pax gaudiũ magnum parit. Explicauit nihilominus dñs in nona beatitudine gaudiũ, non vt ipsam beatitudinem,

ſed vt annexum, dicens: Gaudete & exultate, quoniã merces veſtra &c. Luctus autẽ merito inter beatitudines locatus eſt: quoniã maximã ponit perfectionẽ in viatoribus inter tot & tanta mala pręſentis peregrinationis cõſtitutis. Quod ſi nõ percipis, circũſpice præſentia mala à vita æterna abducentia (puta qđ quãdiu ſumus in corpore, peregrinamur à domino & à patria cœleſti, quod caro concupiſcit aduerſus ſpiritũ, quod tot mala peccatorũ ꝓpriorũ & alienorũ cõtinue emergũt, quod creaturæ factæ ſunt in odium in tẽtationẽ animæ hominũ, & in muſcipulã pedibus inſipientium, quod cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ noſtrę, & alia huiuſmodi) & videbis quàm inſenſati ſumus qui hæc præſentia nobis mala non ſentimus. & ſi percipimus, quod alieni à ſpiritali natura & vita ſumus ſi nõ diſplicent: & ſi diſplicere videntur, ſi nõ propterea triſtamur ſeu lugem⁹, ſed pertrãſimus quaſi noſtra non interſit, quaſi in ſomnis huiuſmodi mala videamus, quaſi non verè diſpliceant. Et inde poteritis ſuſpicere in celſam illorũ perfectionem qui hæc ſentiẽtes & abominãtes (vtpote habentes pro conſuetudine exercitatos ſenſus ad diſcretionem boni & mali lugent, aut cũ Dauid, Heu mihi quia incolatus meus prolongatus eſt. aut Paulo, Infelix ego homo, quis me liberabit de carcere mortis huius? aut cũ Ezechia, Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ aut cum propheta. Vidi pręuaricantes, & tabeſcebam: quia eloquia tua non cuſtodierunt, & ſimilibus. Et ſic videbis quàm neceſſariũ fuerit in catalogo beatorum in hac vita adſcribere etiam beatos qui lugẽt. Et merito: quum enim delectabilia mundi huius plurimũ à virtute abducãt, multæq; ſint propterea bonæ animi diſpoſitiones ſeu virtutes poſitę circa delectationes & triſtitias) vt cõtinẽtia, abſtinẽtia, ſobrietas, tẽperantia, & pœnitentia) longe excellẽtior perfectio lugentiũ inuenitur: qui nõ ſolũ à delectationibus ſe alienant, ſed ad contraria ſe erexerunt aſſumendo voluntariũ luctũ: ſortititi à cœleſti patre in hac peregrinatione irriguum inferius, & irriguum ſuperius, nõ vano aut ſterili luctui vacantes, ſed ſeminantes in lachrymis: hoc eſt ſemẽtinã virtutẽ lachrymis luctus tribuẽtes in

vitam æternam fructificantē.
Sub hac beatitudine comprehenduntur qui in hac vita statū voluntarī luctus sumūt pro cœlesti patria: vt sunt religiosi, & aliæ personę abrenūtiantes delitījs & delectationibus carnis ac mūdi: & dei seruitio in puritate se mancipantes in veritate: quibus præmium suapte natura debitū reseruatur: quoniam ipsi consolabuntur in cœlesti patria. Hæc de tertia beatitudine.

Circa quartā beatitudinem, Beati qui esuriūt & sitiūt iustitiā, quoniam ipsi saturabūtur, dubiū statim occurrit, an iustitia in proposito sumat generaliter pro rectitudine seu bonitate qua recti seu boni dicimur: iuxta quod scriptū est, Iustus ex fide viuit. Vel specialiter vt specialis virtus est, reddēs vnicuiq; quod suum est, de qua scribitur, Diligite iustitiā qui iudicatis terrā. Vtrinq; em̄ ambiguitatis ratio est. Nam si sumit generaliter iustitia, sequetur quod beatitudo hæc cōis est reliqs beatitudinibus: quia quelibet alia beatitudo aliquā specialē bonitatem seu rectitudinē ponit. & si reliquę beatitudines cōpræhenderentur sub ista tāquā species sub genere, quod est absurdū. Si autē sumit iustitia specialiter, sequit primo quod ad hanc beatitudinē ponatur spectare desideriū punitionis malorū: puta quod homicida occidatur: quod latro suspendat &c. quoniā punitiones hmōi iustitiæ sunt. Sequet secundo ad hāc beatitudinē spectare desideriū punitionis ꝓpriæ: hoc est qđ ipsemet puniatur iuxta ꝓpria demerita: quoniā hoc iustitia est. Vtrūq; aūt horū apparet incōueniēs. Et primū quidē repugnat secūdæ beatitudini: qua mites nō solū elōgant se à punitionibus, sed puniendis vtiles se exhibēt. Secūdum aūt cōtrariat cōi viatorum desiderio: in quorū persona ꝓpheta dicit: Nō intres in iudiciū cū seruo tuo: quia nō iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. Qui enim hoc petit, ꝓculdubio desiderat se non subījci iudicio punitiuo.

Ad hāc dubitationem dicitur quod vtroq; modo intelligi potest hoc in loco iustitia. Et si intelligitur iustitia. specialis, quæ reddit vnicuiq; quod suū est: sistēdū est in hoc qđ est sermo de iustitia absolute, & non de iustitia tali (puta punitiua seu vindicatiua) & similiter est sermo de iustitia absolute, & non de iustitia in hoc. Iustitia

aũt absolute, bonũ iustitię importat. ac ꝑ hoc ad beatitudinẽ hãc directe spectat desiderare iustitiã absolute, hoc est bonũ iustitiæ. ex cõsequenti aũt seu in casu necessitatis ad eãdẽ spectat nõ refugere iustitiã talẽ: & similiter nõ resurgere iustitiã in hoc. Et hinc soluũtur obiectiões: Vtraqꝫ nãqꝫ obiectio de desiderio iustitiæ punitiuæ soluit̃ per hoc quód nõ est hic sermo de iustitia tali, sed de iustitia. Huius cõtrariũ nõ petit peccator dũ refugit iudiciũ: qm̃ fugiendo vnũ modũ iustitiæ, petit aliũ iustitiæ modũ. Fugit em̃ iudicari scd̃m propria merita, appetẽdo iudicari scd̃m merita christi, iuxta verbũ Pauli ad phil. iij. Vt inueniar habens iustitiã quæ est ex fide Iesu Christi. Vnde & ibidẽ ꝓpheta petit, Exaudi me in tua iustitia. manifestans per hoc: appetere se iustitiã dei: fugere aũt iustitiã ꝓpriã. Si aũt intelligit̃ iustitia gñaliter pro bonitate seu rectitudine, optime quadrat: nec sequit̃ aliquod absurdũ. Tum quia aliæ beatitudines nõ attẽdunt ad formalẽ rationem generalis iustitiæ, sed ad quasdã rationes speciales: vt patet discurrendo ꝑ singulas. Et ꝓpterea formaliter loquẽdo nõ se habẽt aliæ beatitudines ad istã vt species ad gen⁹. Tum quia beatitudo ista attẽditur penes ꝑfectionẽ humani desiderij: quod in nulla alia beatitudine attẽditur: vt patet discurrẽdo per singulas. Consurgit siquidẽ beatitudo hæc ex inopia bonorũ seu bonitatis inuẽtæ in præsenti vita, sicut præcedẽs beatitudo (scilicet Beati qui lugẽt) consurgit ex copia malorum præsentis vitæ: ita quód sicut ibi ex abũdãtia malorũ quę in hac peregrinatione inueniũtur, ꝑfecti lugent: sic ex inopia bonitatis inuẽtæ in hoc exilio, perfecti esuriunt & sitiũt bonitatẽ. Et ꝓpterea magis cõsonat literali sensui sumere iustitiã gñaliter quàm specialiter. Est aũt desideriũ hoc nõ appellatum desideriũ, sed fames & sitis, multiplici rõne. Tum vt ostẽdat̃ vehemẽtia desiderij. Tam em̃ fames ꝙ̃ sitis vehementẽ appetitũ importat. Tũ vt ostẽdat̃ quasi naturalitas, quẽadmodũ tã fames ꝙ̃ sitis ex natura ꝓuenit: ita desideriũ vehemẽs iustitiæ vt naturale inest ꝑfectis scd̃m naturã spiritalẽ, scd̃m quã ex deo nati sũt: iuxta illud, Quod natũ est ex spiritu, spũs est. Tum ad ostẽdendam qualitatẽ indigẽtiæ, quod scilicet perfecti desiderãt iustitiã seu bonitatẽ tanꝙ̃

cibum & potũ, quo indigent esuriẽtes & sitientes. Tum ad ostendendam integritatẽ desiderij, & ex parte desiderantis: quia scilicet vtrũq; desideriũ habet famis & sitis, hoc est animæ & carnis: iuxta illud, Sitiuit ĩ te anima mea quàm multipliciter et tibi caro mea. Et ex parte iustitiæ desideratę vt cõpleti alimẽti respõdentis fami & siti: quoniã perfecti desiderãt bonitatẽ omnifariã.

Locata est igitur in hac beatitudine perfectio eorum qui esuriunt & sitiũt iustitiã (hoc est iustitiæ bonum) vsq; adeò inueniri, & sic vnicuiq; dari quod suum est, quoadusq; ad hoc perueniatur vt deus sit omnia in oĩbus. in hoc enim cõsummabitur omnis iustitia, quũ deus erit in oĩbus ratio omniũ. & esuriũt ac sitiũt iustitiã (hoc est rectitudinẽ bonitatemq;) inueniri ac augeri quoadusq; deus sit omnia in oĩbus: in hoc enim cõsistit cõsummatio omnis bonitatis. Et merito perfecti semper in hac vita esurire & sitire reputant iustitiã: quia tanta est hic penuria iustitiæ vt semp esurientes & sitientes relinquat: iuxta illud, Qui edũt me, adhuc esuriẽt: & qui bibunt me, adhuc sitiẽt. Quo fit vt horũ perfectio iustos superet. sunt em̃ plusq̃ iusti, qbus nõ sufficit quod ipsi sint iusti, sed esuriũt & sitiũt iustitiã magnificari. Et sunt plusq̃ boni: qbus non sufficit qđ ipsi sint boni, sed ipsi esuriũt & sitiũt bonitatẽ multiplicari, magnificari &c. Istis merito saturitas quæ in hac vita haberi neqt, in cœlesti patria in præmium reseruatur: iuxta illud. Satiabor quũ apparuerit gloria tua Hæc de quarta beatitudine.

Circa quintã beatitudinem, Beati misericordes, quoniã ipsi misericordiam cõsequenter, recole misericordiã virtutẽ esse subleuatiuã alienæ miseriæ, hoc est defectus. Misericordia enim directe respicit defectũ vt tollendum. Et possunt in ea considerari tria: scilicet operatio exterior qua subuenit indigẽti: affectus interior quo appetit subuenire indigentibus: & interior vtriusq; ratio, qua alienas miserias ꝓprias facit: ideo & appetit tollere illas, & tollit illas si potest. Vnde misericors excedit bñficiũ q̃ munificũ. cõmunicat siquidẽ cũ eis in primis duobus, hoc est in actu benefaciẽdi, & in appetitu benefaciendi: sed superior est eis in modo, dum misericors intantũ afficiť vt alienos defectus proprios faciat,

dum sic ad eos tollẽdos se habet & afficitur, quasi proprij essent. Est aũt tantę eminentiæ misericordiæ virtus, vt sola inter virtutes deo propria dicatur iuxta illud, Deus cui proprium est misereri. Et omnibus supereemineat: iuxta illud Psal. Miserationes eius super omnia opera eius. Solus siquidem deus naturaliter est miseriæ seu defectus expers: ac per hoc solus potest in miseriã absolute, quæ omnem compræhendit. Et miseratio eius, quæ misericordiæ actio formalis est, quasi supernatãs in singulis & omnibus operibus dei inuenitur: nõ solum materialiter tollendo aliquẽ defectũ sed formaliter: quia ex intentione deus ad hoc tendit vt tollat in singulis & omnibus aliquem defectum. Propter quod merito appropriatur ei non solum quod est misericors, sed quod est miserator iuxta illud, Misericors & miserator dominus.

Quo fit vt misericordes tãq̃ diuinã proprietatẽ participantes, inter beatos computẽtur. Et verè ad summũ perfectionis apicem in materia miseriarum tollendarum ascenderũt qui misericordes sunt simpliciter & absolute: hoc est qui non solum iunctis sanguine, amicitia, ciuilitate, & cæteris huiusmodi necessitudinibus: sed miseris quicunq; sint illi, misericordes se exhibent, affectu quidem indefesse, opere aũt iuxta vires: vt semper sint misericordes: miseratores autem quũ possunt, aut occasio miserationis se offert. Et licet proprias misericordis miserias misericordia humana non tradat obliuioni iuxta illud, Miserere animæ tuæ placens deo. perfectio tamen misericordiæ ad alienas tollẽdas miserias tendit, proprias eodẽ meritorio misericordiæ actu tollendas reddens.

Et propterea reponitur misericordibus in premiũ quod ipsi misericordiam in cœlo cõsequenẽ: hoc est à miserijs omnibus leuabuntur. Iure enim ab omni debet exui miseria in patria qui in hac peregrinatione aliorum miserias quasi suas curauit. Hæc de q̃nta beatitudine.

Circa sextam beatitudinem, Beati mundo corde. quoniam ipsi deũ videbunt. duplex quæstio occurrit. Prima est, cur beatitudo hæc nõ significat aliquam perfectionem. Mũditia enim nullam perfectionem significat: sed imperfectionẽ immũditiæ excludit: sicut non peccare, nullam perfectionẽ sonat:

ſed imperfectionẽ peccati ex-cludit. Omnes ſiquidem beatitudines non ſolum perfectionem, ſed perfectionẽ ſummã ponere debent. Secunda eſt, cur beatitudo hęc nullam operationem ſonat: quum omnis beatitudo ſecũdum operationem aliquam attẽdatur. Nam neq; munditia, neq; cor operationem ſignificat: vt patet.

AD primam quæſtionem dicitur quod licet mũditia ſimpliciter & abſolute non ſignificet perfectionẽ, mũditia tamẽ tale ſubiectum afficiens magnã ponit perfectionem: ſicut non peccare abſolute, nullã perfectionem ponit: ſed non peccare poſitum in vtente libero arbitrio, magnã perfectionẽ ponit. maxima ſiquidem perfectio eſt quod homo vtatẽ libero arbitrio ſine peccato. Ita in propoſito licet mũditia ſonet negationem immunditiæ, ac per hoc nullam perfectionẽ ſignificet: mũditia tamẽ afficiẽs cor, magnã perfectionẽ ponit quã Dauid petebat: Cor mundum, inquit, crea in me deus.

AD ſecundam vero reſpondetur dupliciter. Primo, quod operatio põt ſignificari dupliciter. Vel in ſeipſa: vt dictũ eſt, Beati qui lugẽt. Vel in ſua radice: & ſic ſignificatẽ in propoſito viuere in ſuo naturali ac coæuo principio, qđ eſt cor, hoc eſt interior pars noſtra: iuxta illud Mat.xv. De corde exeunt cogitatiões malæ: homicidia, adulteria, furta &c. Et dicũtur beati mundo corde, habentes principium operũ ſuorũ mũdum: qm̃ nõ põt arbor bona malos fructus facere. Secũdo dicitur quod cor pro quãto eſt naturale principiũ ſemper in actu, non ſolũ ſignificat illã rem quę eſt principiũ, ſed etiã operationem: quia ſignificat principium vitæ in actu: ſicut ædificãs ſignificat eũ qui actu ædificat. Et ſecundũ hoc beatitudo iſta ſignificat operationẽ in ſeipſa: qm̃ ſignificat beatos qui mũdè viuunt ab interno principio. Totaliter ſiquidem mundã vitam ducere non permittit peregrinatio præſens: quoniam nõnullo ſaltẽ pulue re greſſus humani inquinanẽ. Et propterea dominus mũdã vitam in hoc mundo ex parte cordis deſignauit, dicens, Beati mundo corde. Et quãuis hæc vita ex mũdo corde non ſit totaliter (vt dictum eſt) mũda, tantæ tamen excellẽtiæ eſt vt reddat homines pluſq̃ perfectos. Si enĩ apud Iacobum apoſtolũ, ſi quis in verbo non offendit, perfectus eſt quanto

plusq̃ perfectus est qui corde nõ offendit? Erudierat tã bene Iob, filios suos, vt securus de mũdis eorũ operib⁹, ac de mũda lingua, veritus ne forte peccassent in cordibus suis: offerebat holocausta per singulos. Iob. j. Et Prouerb. xx. sapiens clamat: Quis põt dicere, mundum est cor meũ: purus sum à peccato? Merito ergo beati sunt mundo corde, q summã munditiã obtinẽtes, vitã mundam ex corde mũdo ducunt.

Istis promittit in præmiũ videre deũ, duplici ratiõe. Primo, vt præsenti vitę respondeat vita æterna: tãquam qui hic talem vitã duxerit, scilicet mũdam, mereat transire ad vitam æternã, quæ cõsistit in visione dei: iuxta illud, Hæc est vita æterna, vt cognoscant te verũ deũ. Secundo, vt discamus præparationẽ humanæ mẽtis ad videndũ deũ, nõ cõsistere in perficiendo partẽ speculatiuã (vt philosophi tradũt ponẽtes sapiẽtes maximè appropinquare deo) sed in perfectiõe partis affectiuæ quæ cor vocat: ita quod ex hoc quod non doctis & sapientibus, sed mundis corde promittit visio dei: & scimus viã, præparationem ac meritũ perueniẽdi ad videndum deũ, consistere nõ in scientia & sapientia, sed in cordis mũditia. scimus consequenter quod communis est præparatio viaq; ista omnib⁹ hominibus quantũcũq; idiotis & ineruditis: quoniã mundiciam cordis minima vetula habere potest. Hæc de sexta.

Circa septimam beatitudinem, (Beati pacifici, qm̃ filij dei vocabunt) vide primo gradus perfectorum secũdum pacẽ. In primo siquidẽ gradu sunt q in seipsis pacẽ habẽt, hoc est trãquillitatẽ ordinis: ita vt lex carnis non repugnet legi mentis: sed ita spiritus imperat carni vt totus homo inhæreat cũ trãquillitate deo. De istis scriptũ est: Pax multa diligentibus legẽ tuam In secundo verò gradu sunt, qui etiã cũ omnibus hominibus pacẽ habẽt. iuxta apostoli mãdatũ. Si fieri põt, quod ex vobis est, cũ omnibus hominibus pacẽ habẽtes. In supremo aũt gradu sunt, quibus nõ sufficit quòd in seipsis & cum alijs sint pacati: sed student ad faciendam pacem: vnde & pacifici vocantur. Faciunt aũt pacem non hanc vel illam, neq; omnem pacem, quam scriptũ sit, Nõ veni pacem mittere in terram, sed gladium. sed faciunt pacem absolute, hoc est cœlestem seu diuinam: quam saluator sibi propriam dixit,

pacem,inquit,meam do vobis.quæ inimicitiam tollit inter hominem & deum: quæ cunctis in homine repugnantibus tranquillitati cœlesti contrariatur.Et rursus faciunt pacem non inter hos & illos:sed simpliciter inter oēs,etiam pacis inimicos:iuxta illud,Cum his qui oderunt pacē,erā pacificus.Et propterea dicitur absolute, Beati pacifici. Hanc perfectionis beatitudinē insinuauit saluator in apostolis, mandās illis vt pacem secum ferant in quancunq; domum intrantes.& dicant non solo verbo,sed studio efficiēdi deo cooperante,Pax huic domui. Vnde & Matth.x.dicitur:Et si quidem domus illa fuerit digna,veniet pax vestra sup eā.

Quantæ autem eminentię sit pacificatio,ex eo perpendi potest quod pax tranquillitas ordinis est:ac per hoc pacē facere,est trāquillitatem ordinis efficere.Et si his adiungas, qđ ordo summum bonū intrinsecum vniuersi est:consequēs erit vt pacem facere sit efficere perfectionem summi boni:ac per hoc supremum locum teneat inter opera gubernationis.Assimilat igitur maxime deo hominem pacificatio:& in excelso valde loco cōstituit. Vnde & in Psal. altitudini montium spiritaliū hæc perfectio tribuitur.Suscipiant,inquit,montes pacem populo. Et merito in supremo actionum beatarum in hac vita hic dicitur,Beati pacifici.

ET his iure reseruatur in præmium, quoniā filij dei vocabuntur.Similimi quippe deo eius filij sunt: vtpote ex deo nati,& diuinæ facti consortes naturæ. Signāter autem dicit,vocabūtur: & non dicit,erunt.Tum quia in præsenti iam sunt filij dei:& non expectant quod fiant,sed quod manifestentur:iuxta illud.j.Ioan.ij.Et nunc sumus filij dei,& nōdū apparuit quid erimus.Dicendo ergo quoniā filij dei vocabuntur promittitē quod manifestabunē filij dei. Tū quia inter homines multi sunt filij,qui non tractantur vt filij,sed quasi extranei aut serui aut mercenarij habentur Et propterea pacificis qui iam filij dei sunt promittitur quod habendi sunt in cœlesti patria vt filij, dum promittitē quod filij dei vocabūtur quandoquidem vocatio cōsona est ad id quod vocatur Hęc de septima beatitudine.

CIrca octauam aūt beatitudinē,Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, qm̄ ipsorū

est regnum cœlorum. duplex statim occurrit quæstio. Prima, an sit sermo de ijs q̃ quolibet patiuntur, id est opprimũtur, vexantur affliguntur &c. propter iustitiam. an de ijs qui voluntarie patiuntur propter iustitiam. Nam si primo modo intelligeretur: sequeretũ hoc absurdum quod quicũq; quãtũcunq; inuiti & impatienter affligerẽtur propter iustitiam, essent beati. Si vero secundo modo intelligitur: sequeretur quod aliquis pateretur iniustũ volens: quod à philosophis reputatur impossibile. Et patet sequela: quia ex eo quod patiẽ propter iustitiam, patitur iniustum: & ex eo quod voluntarie, patitur volẽs. Altera quæstio est, quomodo sumitur hic iustitia: in sua scilicet cõitate, an restringatũ. Nam si iustitia secundum suam communitatem sumitur, non relinquitur locus nonæ beatitudini: quoniam sub iustitia compræhenditur etiam illa. Si vero restringitur, oportet aut volũtarie restringere, aut rationem restrictiõis assignare: quoniam in litera nulla restrictionis nota ponitur.

AD primam quęstionẽ dicitur quod proculdubio hic est sermo de pati non simpliciter & absolute (quoniam pati nullum bonum est) sed de pati virtuose, hoc est patienter & ex charitate: quod est pati voluntarie, saltem faciendo de necessitate virtutem. Nec ex hoc sequitur quod aliquis patiatur iniustum volens ipsum iniustum, quamuis patiaẽ volens ipsum pati. Vir enim bonus nõ vult iniustum quod sibi infertũ, sed vult illatum sibi sustinere.

AD secundam quæstionem dicitur quod hic est sermo de iustitia generaliter quidem sumpta, vt tamẽ distinguitur à mysterio verbi incarnati. Et quod ratio restringẽdi iustitiam, imo restrictiuum ipsum habeẽ ex litera ex hoc ipso quod apponiẽ nona beatitudo circa mysterium verbi incarnati. ipsa nanq; distinctio harum duarũ beatitudinum cogit fateri earum diuersitatem: ac per hoc iustitiam in octaua sumi pro iustitia absolute secluso incarnationis mysterio. Et videẽ directe iustitia considerari absolute in ordine ad deum etiam si mysteriũ incarnationis non esset. Quo circa illi in octaua locantur beatitudine, qui tãtæ perfectionis sunt: vt pro quocunq; virtutis actu eligant tolerare quascũq; eis illatas passiones: siue ille actus virtutis

ſit ſecũdũ legẽ diuinã,ſiue naturalẽ,ſiue canonicã &c.Iuxta hãc eñ beatitudinem Machabæi vt nõ comederent carnes porcinas cõtra diuinã legem, Ioãnes Baptiſta ne omitteret correctionẽ Herodis, Thomas Canthuarienſis pro libertate eccleſiaſtica,beati fuerunt: nul lus eñ horũ paſſus eſt ꝓpter Chriſtũ proprie loquẽdo, ſed propter iuſtitiã,in fide tamen Chriſti:ſine qua nũquam fuit ſalus. Et quia cõtingit dupliciter pati perſecutionẽ propter iuſtitiã(vel ita quod & paſsio ſit propter iuſtitiã,& perſecutio tẽdat cõtra iuſtitiã:vt in exẽplis allatis inuenit̃.vel qđ paſſio quidẽ ſit propter iuſtitiam perſecutio aũt nõ tẽdat cõtra iuſtitiã:quãmuis materialiter ſit iniuſta:vt cõtingit ĳs qui à ſuperioribus credẽtibus iuſte ſe facere affligũtur:vt de multis ſanctis legitur inter religioſos verſati;)ſcito textũ principaliter de primo modo patiẽtibus propter iuſtitiã ita intelligi,vt qui ſcđo modo patiunt̃ ꝓpter iuſtitiã,nõ excludant̃ à numero beatorũ qui patiunt̃ perſecutionẽ propter iuſtitiã.

Iſtis regnum cœlorũ iure datur:qm̃ qui in hac vita amplexus eſt pati propter deum,iuſtũ eſt vt in futura vita ſublimetur in agere:& qui hic nõ renuit alĳs ſubĳci,ſublimetur vt alĳs præſit:quæ in regno cœlorũ includuntur.regnantes eñ & præcellunt & imperãt. Sed nõ caret quæſtione,cur in octaua hac beatitudine repetit̃ præmiũ primę beatitudinis,& non eſt appoſitum octauũ præmium. Ad quod reſpondetur,duplici ratione hoc factũ eſſe.Primo,vt quia duo ordines beatitudinũ ponuntur(ſcilicet primus penes agere,& ſecũdus penes pati)factũ eſt vt prima vtriuſq; ordinis velut baſis & fundamẽtum,reſpiceret præmium quod inter præmia eſt velut baſis & fundamẽtum,ſcilicet regnum cœlorum.Secũdo, vt neq; agens patiẽti,neq; patiẽs agenti præferatur,ſed cõfeſſores martyrib⁹,& martyres cõfeſſoribus æquales in eſſentiali gaudio monſtrarentur.

Circa nonã beatitudinẽ (Beati eſtis quũ maledixerint vobis hoĩes, & perſecuti vos fuerint,& dixerint omne malũ aduerſus vos mẽtiẽtes propter me:gaudete & exultate, qm̃ merces veſtra copioſa eſt in cœlis)multa occurrũt quærenda.Primo, cur cæteris beatitudinibus deſcriptis in tertia perſona,hæc deſcribit̃ in ſecũda perſona,dicendo beati eſtis.Secundo,cur

multiplicentur in hac beatitudine tot vexationũ genera: scilicet maledictionis, persecutionis &c. Tertio, cur huic beatitudini soli adiũgitur gaudete & exultate. Quarto, cur p̃miũ huius beatitudinis soli⁹ describitur sub ratione mercedis. Quinto, cur in hac sola beatitudine indeterminate ponitur præmiũ. nõ enĩ determinatur aliquid certũ ꝓ præmio sicut in aliĩs beatitudinibus (puta regnũ cœlorũ. possidere terram &c.) sed indeterminate dicit: merces vr̃a copiosa est ĩ cœlis.

AD euidentiã horũ aduertẽdũ est hãc nonã beatitudinem cõsistere in patiẽdo ob cõfessionem verbi incarnati. Singularissima siquidẽ tãti mysteriĩ nouitas specialẽ habet difficultatẽ in nostra cõfessione: & ꝓpter ea specialis perfectio posita est in persistẽdo patiẽter & tolerãdo varias tribulationes ob huiusmodi confessionẽ. Quocirca beatitudo hęc licet cõueniat cũ præcedẽte in hoc qđ vtraꝗ cõsistit in pati propter bonũ: differũt tamẽ in hoc, quod illa habet causam quasi naturalẽ patiẽter tolerãdi iniurias (qm̃ virtuosorum est imperturbatum persistere: & immobilem in iniuriĩs) ista verò causam habet omnino supernaturalẽ: quandoquidẽ fateri vnũ & eũdem, hominẽ deũq; verũ esse &c. oẽm excedit facultatẽ intellectus: & propterea beatitudo hæc tã dissimiliter ab aliĩs descripta est. nouiter siquidẽ inserta generi humano tã supernaturalis perfectio, decuit vt multis quasi priuilegiĩs decoraret. Vnde ad primũ quæsitũ dicitur: quòd ideo in secũda persona descripta est hæc beatitudo, qa noua perfectio hæc est inchoãs in ipsis Christi discipulis, reliquæ aũt tãq̃ cões & antiquæ q̃ prius erãt, in tertia ꝑsona descriptæ sunt.

Ad secũdũ verò quæsitum dicitur quòd multiplicatio vexationũ ad hoc spectat, quòd Christus in Christianis & corde & ore & opere refutandus esset: habent enĩ Christi persecutores in corde Christũ odio & ore blasphemãt, & tormentis persequuntur. Non sic aũt contingit in octaua beatitudine: qm̃ etsi propter iustitiã aliqui vexantur, iustitia tamẽ cõmuniter & corde amatur, & ore laudatur: & illimet qui iniuste vexati sunt, laudabiliter recẽsentur inter virtuosos. nos autem prædicantes christum crucifixum, quia Iudæis est scandalũ: & gentibus stultitia: & apud sapiẽtes huius mũdi superstitio omne genus mali

insequitur dum & odio habe mur (quod secūdū antiquam translationē hæc litera primo loco ponit, dicens: Beati estis quum oderint vos. vbi nunc legitur, quū maledixerint vo bis) & facto ꝑsequuntur vos & verbo dicunt omne ma= lum aduersus vos ꝓpter chri stum. Omne igitur gen⁹ ma= li explicatur in hac beatitudi= ne: quoniam totū īminet pa= tiendū ob christi cōfessionem quod cōmuniter in aliis patiē di causis nō est. Et scito quòd cōtextui & materiæ conso= nat antiqua translatio, scilicet quum vos oderint homines. Tum quia sic explicat omnis gradus persecutionis, scili cet corde, ore, & opere. Tum quia sic nō bis ponitur perse= cutio oris. vt in noua fit trans= latione: dū primo dicitur ma ledixerint, & secūdo dixerint omne malum, vnde corrupta videtur hæc translatio. Ad tertium quæsitū dicitur, quòd huic beatitudini annectitur gaudium & exultatio duplici ratione. Primo. vt, quēadmo dū explicite cōmemorantī ea tot mala, ita accumulētur bo= na. iuxta illud: Secundū multi tudinē dolorū meorū in cor= de meo, consolatiōes tuæ læ= tificauerunt animam meā. Se cundo, ad monstrādū abūdā tiā gratiæ spiritussancti quæ conferenda erat sanctis mar= tyribus noui testamenti: iux= ta illud Ioā. vij. Nōdū erat spi ritus datus, quia Iesus nōdū erat glorificat⁹. Quia ergo cō fessores Christi solū virtutem patiēdi, sed gaudendi & exul tandi in tribulatiōibus acce= pturi erant, ideo ꝑfectis patiē tibus propter Christū dicitur, gaudete, & exultate. Quod ī plesse apostolos ex eo patet, quòd ibant gaudētes à cōspe ctu cōcilij, quoniam digni ha biti sunt ꝓ nomine Iesu cōtu meliam pati. Implesse quoqꝫ sanctos martyres ex gestis eo rū patet. vnde Laurentius in quit, Gaudeo planè qa hostia Christi effici merui &c. Ad quartū quæsitum dicit, quod ratio mercedis ad excellētiam pertinet patientium propter Christum qa etsi nō sunt con dignæ sēdm̄ se passiones hu ius tēporis ad futuram glori= riam, ex eo tñ quòd Christi cōfessores Christi mēbra sunt & vt caput suum tueantur, li= benter patiuntur: ius sibi ven= dicāt futuræ gloriæ tanquam mercedis debitæ ꝓ suis labo rib⁹. vnde & Paulus dicebat, Bonum certamē certaui, cur= sum cōsūmaui, fidē seruaui. in reliquo reposita est mihi co ro na iustitiæ quā reddet mihi

dominus in illa die iustus iudex. In reliquis itaque beatitudinibus nulla facta est mētio de mercede, sed hoc vltimæ beatitudini reseruatū est: quia in alijs nulla facta est mentio de Christo, cui in suis mēbris iure debetur ęterna gloria: sed in hac sola. Ad quintū quæsitū dicitur, quod indeterminatio mercedis ad immensitatē spectat præmij. ex hoc enim quod indeterminate relinquitur copiosa merces, infinitū insinuatur præmiū: & hoc ad commēdationē huius beatitudinis præ cæteris spectat. Et merito: quoniam si iuxta testimonium saluatoris, maiorem charitatē nemo habet quàm vt animā suā ponat quis pro amicis suis: nemo maiorem habet perfectionē quàm qui pro Christo amico suo animam suā ponit: quod ad hāc spectare beatitudinem constat. Postquam igitur octo beatorum genera in hac vita saluator descripserat, ad suos dirigens sermonē discipulos, nouum beatitudinis genus in ipsis inchoādū hac nona beatitudine descripsit: simulque monstrauit ad felicitatem esse ipsos euectos, eo ipso quod ad cognitionem & cōfessionem ipsius Christi asciti sunt, vt penetrarēt beatos se esse in vtraque sorte, scilicet & quum bona à Christo acciperent, & quum mala, propter Christū paterētur. Quātæ aūt excellentiæ sit beatitudo hæc, non solum ex allato domini testimonio patet, sed ex eo quod principes Christianæ religiōis (scilicet martyres scilicet) in ea locati sunt.

Superest nūc vt ad tres reseruatas in fine huius tractatus quæstiones soluēdas respōdeatur. Ad primā igitur in principio huius tractatus propositā quinto loco (an scilicet beatitudines istę gradatim enumerentur) respōdetur affirmatiue: ita quod gradatim enumerentur & secundū merita, & secundū pręmia: semper namque ascenditur vtrobique. Et quidem quod merita semper ascendant, declaratur summarie dupliciter. Primo, ex parte materiarū. Nā supra exteriora bona quæ sunt materia primę beatitudinis, sunt vindicabilia quæ sunt materia secūdæ: & supra vindicabilia, delectabilia quæ sunt materia tertiæ: & supra hæc sunt debita cuilibet quæ spectant ad quartā: & supra hæc gratuita quæ sunt quintæ: supra quæ est immundicia omnis, quā tollit sexta: supra quam est perturbatio, quā tollit septima: & super hæc persecutiones, quas superat octaua & supra omnes est omnis persecu

tionum genus cōtra Christū, quæ superantur in nona. Secundo, ex parte interioris dispositiōis animi. Nam etsi bene dispositus est qui nouit seipsum, & externa bona despicit: iuxta primā beatitudinem melius tamen dispositus est q etiam quum despicitur & paruifit, vincit in bono malū. & hoc melior est qui vndiq; se in miserijs circunspiciens, luget hanc peregrinationem. & hunc præstat cui propriū non sufficit bonum, sed cuiq; debitum sitit: huncq; excellit, qui nō solum debita cuiq; sed gratuita vt subleuentur appetit & efficit. qui autē ad vniuersam vitæ munditiam ascendit, altior est: & hunc superat cui nō sufficiunt mūda, sed studet ad tranquillitatem ordinis efficiēdam. super hos quoq; oēs merito locatur qui ꝑpter hæc patitur, & vincit persecutiones: sed in supremo iure ponitur, qui incarnati verbi luce perfusus, pro illo omnia patiēdo superat. Si vero ad præmia spectetur, primum præmiū inuenitur quod beatorū est regnū cælorum. sed quia nostrū pōt esse aliquid quod non possidemus, secundo ponitur possessio eiusdē. & quia multa possidemus cū tristitia, tertio ponitur consolatio. & quia cōsolati qn̄q; non vsq; ad satietatē consolamur, ideo quarto saturitas ponitur: ita quod ponit̄ regnum cælorum nostrū, possessum consolate vsq; ad satietatem: & qm̄ satiati regno defectiui remanemus, quinto securitas à periculis omniū defectiuarum nostrarū cōditionū per misericordiæ consecutionem ponitur. & quoniam parum est corregnare nisi cōuersatio cum rege habeatur, ideo sexto ponitur visio dei. & qm̄ videre regem etiam seruitoribus cōceditur: dignitas filialis superadditur septimo loco, vt beati regnent consolati, satiati securi, videntes deūvt filij dei. his aūt præstat regnū cælorū duplici iure debitū, scilicet merito actionis, & merito passionis, quod octauo loco ponit̄. & omnia demū excellit merces immensa, quæ ob sui infinitatem non specificatur, quæ nono loco ponitur.

AD duas reliquas quæstiones in pręmio primæ beatitudinis propositas (scilicet cur in beatitudine prima & octaua ac nona proponitur pręmium per verbum pręsentis tēporis, in alijs vero per verbum futurum: & rursus cur in illis tribus per verbum substantiuū, in alijs vero per verba adiectiua) respōdet

quod differentia præsentis & futuri tẽporis monstrat aliqd præmñ esse præsens in hac vita, & aliquid in futura reserua ri vita. Differẽtia aũt verbi sub stantiui & adiectiui monstrat differentiã inter substantiuum ius æternę felicitatis, & ipsam æternã felicitatẽ in executione ita quod ex hoc qđ verbo sub stantiuo præsentis tpis (scilicet est) definitur præmiũ æternũ, significatur quod in præsenti vita beati habẽt substãtiuum ius æterni præmñ. Et verè sic est qm̃ (vt Ioannes testat̃) iã su mus filñ dei. quod si filñ, & hę redes: vt Paulus inquit. Et quã uis quãto tpe hæres paruulus est, nihil differt à seruo: est ta= men dñs omniũ. Quia igit̃ in præsenti vita adhuc positorũ beatorũ verè est regnũ cœlorũ ideo præsentis tpis verbo sub stantiuo dicitur, Quoniã ipso rum est regnũ cœlorũ. Quia autem executio possessorñ & fructus in alia seruantur vita, ideo per verba futuri tẽporis adiectiua idem præmium de scribitur. Et quia substãtiuum ius æterni prẽmñ vnum est & cõmune omnibus beatis, ideo in prima beatitudine vtriusq; ordinis (hoc est in prima ordi nis agentium, & in prima or= dinis patientium) ponitur hu iusmodi substantiuũ præsens in reliquis autem ordinis agẽ= tium multiplicitas fructuum qui in executione percipiunt̃, explicatur. Nona autem bea titudo multipliciter priuilegia ta etiam hoc habet. Tũ quia licet secunda sit in numero pa tientium, caput tamen consti= tuit nouum patiẽdi: quoniam sicut verbum incarnatum pas sum instaurat omnia, ita pas= sio pro christo instauratiuum est passionũ. & propterea tan quam prima habet verbum substantiuum præsens. Tum & melius, ad denotãdũ quod sola hęc beatitudo ex propria ratione habet præsentiam prę mñ cœlestis statim. nam cæte= ræ beatitudines nihil habẽt in se vnde statim ponant beatos in cœlesti patria: quia nõ clau= dunt in se Christum mor= tuum, qui aperuit cœlos (vn= de Ioannes baptista & alñ priores quamuis beati hic, nõ tamen cœlos statim ingressi sunt) nona autem beatitudo Christum mortuum in se= ipsa continet. Propter quod in futuro saluator ponit in il= la vexationes, dicens, quum oderint, persecuti fuerint, & dixerint omne malum: tanquam designans tempus post suam mortem ac re= surrectionem. & propterea sola nona beatitudo statim

hinc transfert in cœlos ex propria ratiõe. Et ad hoc designãdum priuilegium, proposuit saluator illius præmium per verbum substãtiuum præsentis temporis: tãquam diceret, quod vos propter me patiẽtes non expectaturi estis: sed iam habetis mercedem copiosam statim vt hinc migratis, præsentem. Et hæc de euangelicis beatitudinib9. In monasterio sancti Martini de sacro monte Pannoniæ, dominica quinquagesimæ. Anno domini. M.D.xxiiij.

INCIPIT quintum Ientaculum: in quo quinq; tractantur quæstiones.

Ccurrunt quinto tractãdę qnq; apud euangeliũ sententiæ. Prima habetur Matthæi.xv. Munus quodcunq; ex me est, tibi proderit. Secunda habetur ibidem: Omne quod in os intrat in secessum emittitur. Tertia habetur Luc.xvj. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, iniquus est & in maiori. Quarta habetur ibidem. Si Moysen & ꝓphetas nõ audiũt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit credẽt. Quinta habetur Ioan.j. Quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri.

Circa scribarum & Pharisæorum sententiam, qua sub specie religionis tollebant pietatem, ambiguitas occurrit quid significat traditio hęc: Qui dixerit patri vel matri, munus quodcunq; ex me est, tibi proderit. Nã aliquod horum trium videtur significare. Aut quod absolute religio qua aliquid offerẽt deo, præferenda est pietati qua honoramus parentes. Et in hoc sensu traditio ista irrepræhensibilis esset: quoniam sanctã cõtineret doctrinam cuius oppositum dominus testatur.

Aut quod in articulo necessitatis iam constitutis parentibus, filij religiõis prætextu vacarent muneribus offerendis deo, omittendo pietatis officia debita parẽtibus. Et iuxta hũc sensum traditio hęc iniquam cõtineret doctrinam: vt patet. Sed ex euangelico textu nõ videẽ haberi hic sensus: qm̃ nulla fit ibi mentio de necessitatis articulo in quo constituti præsupponantur parentes. nõ em̃

dicitur:si dixerit homo patri vel matri in necessitate consti tutis:sed absolute,si dixerit pa tri vel matri. Aut quod deo iam licité dicata voto á filijs, propter superuenientem arti- culum necessitatis parentum, nō essent in subsidiū seu vsum parentum conuertenda. Et iu- xta hūc sensum vsq; in hodier num diem approbatur tradi- tio ista á multis doctoribus sa cris. Et emergit hinc literalis quęstio:an de munere dicādo deo,an de munere per votum dicato deo sit sermo quum di citur, Munus quodcūq; ex me &c. Magni siquidē refert vtro modo intelligatur. Nam si de munere iā dicato deo per vo- tum est sermo,traditio Phari- sæorum diuinam videtur ha- bere traditionē pro fundamen to. Si autē de offerendo mune re est sermo , simplex religio in quæstionem venit.

AD euidentiam senten tiæ huius sciēdum est dupliciter exponi pos se traditionem Scribarum & Pharisæorum. Primo, vt ver- ba illa, munus quodcūq; &c. intelligantur vt excusantia. se cundo,vt intelligantur tanq̄ obligantia. Et siquidem su- mantur vt excusantia, traditio ista consistit in duobus docu- mētis. Primum est, quód filij vacarent diuinis oblationibus non curando de subuentione parentum. Secundū est, quód filij excusarent se cum parenti bus de hmōi commissiōe & omissione his verbis, Munus quodcunq; ex me est, tibi pro derit. hoc est, non credatis me postponere curam vestri: qm̄ offerendo deo, curam vestri ha beo: quoniā quod offero deo, vobis proderit. Si veró ver ba hæc vt obligantia intelligā tur, sensus pharisaicæ traditio nis est, quód si fili⁹ dixisset pa rentibus: totum qđ est ex me, volo offerre deo: ex tūc obliga tus erat filius ad diuina deo ita vt non liceret ei quicquàm fa- cere pro parētibus. Et hūc sen- sum magis sonat textus euan gelicus: qm̄ Mar. vij. postq̄ di ctum est, Si dixerit homo pa- tri aut matri corbam, quod est donum quodcūq; ex me tibi profuerit, subiungitur: & vltra non dimittis eum quicq̄ face re patri aut matri. vbi apparet quód postquàm filius dixerat illa verba patri aut matri. veta batur filius facere quicq̄ patri aut matri: ac ꝑ hoc obligatio- nē incurrerat ex verbis dictis patri aut matri. Et iuxta hūc sensum collige quinq;. Prīo, obligationem filij ad diuina: quę ex allatis Marci verbis ha betur. Secundo, anthoritatem

qua habebatur ista obligatio. & hęc erat traditio scribarum & phariseorum: vt in litera patet. Tertio, modum quo contrahebatur hæc obligatio. Et ex textu habetur quòd ex hoc ipso quòd filius dicebat hæc verba patri, consurgebat in filio hæc obligatio: sic docentibus scribis & pharisæis, si dixerit homo patri aut matri &c. Quarto, efficaciam huius obligationis, quòd erat adeò efficax vt redundaret in impietatē erga parētes. Et hoc expresse dominus dixit. Quinto, materiam obligatiōis. Et hæc erat totum quòd erat ex filio. Et hoc insinuat textus dicens, Et vltra nō sinitis eum facere quicquam patri aut matri. vnde videtur quòd ista obligatio erat quædam mancipatio filij ad diuinum obsequium: & tam arcte exigebatur à scribis & pharisæis, vt non permitteret filius facere quicquā patri aut matri. Vbi patet multipliciter errasse scribas & pharisæos. Primo, quod vbi nulla erat obligatio, obligationem inducebant: non enim ex verbis ad patrē aut matrem oritur mancipatio ad diuina, sed ex voto quod fit non homini sed deo. Secūdo, in extendendo huiusmodi obligationem ad negādum omne obsequium patri, quum tamen nulla sit tāta mancipatio etiam profiterium tria vota religionis, quæ non permittat multa facere patri aut matri.

AD quæsita autē retrogrado ordine respondendo dicitur, quòd non est hic sermo de munere dicato per votum: tū quia nulla sit in textu mentio de voto: tum quia materia non exigit vt admisceatur obligatio voti ua huic textui: qui de traditione humana, & non de voto quod spectat ad traditionē diuinam, loquitur: tum quia expresse Marcus euangelista interpretatur corbam, hoc est donum. cōstat enim quòd donū est datio liberalis, ac per hoc non ex necessitate votiua offerēdum. Est ergo sermo de munere dicādo deo: siue illud munus intelligatur cōsistere in rebus exterioribus, iuxta primā expositionem: siue intelligatur cōsistere in toto quod poterat filius, iuxta secundam expositionem. Ad primo verò quesita respondetur, quòd sensus traditionis huius nullus illorum triū est determinate: sed doctrina pharisęorum & scribarū consistebat in hoc quòd religio tāti facienda est vt propter eam nō sit curandū quid filius debeat patri aut matri,

neq̃ sit curãdum de distinctio ne an pater egeat, aut nõ egeat Et hoc testãtur verba domini, primo dicendo quod traditio ista contrariatur præcepto de honore parentum: quod nihil aliud est dicere q̃ quod non curat, de debitis pietatis officijs erga parẽtes, siue debeat ex articulo necessitatis, siue quomodolibet aliter. Secundo dicendo, & vltra nõ dimittitis eum quicq̃ facere patri suo aut matri. Hinc enim manifestè apparet quod religionem adeò exigebant, vt pietas erga parẽtes ob religionem tolleret: quod cõstat esse iniquissimum. Hęc de prima quæstione.

Circa secundam dubitationem de verbo domini. Omne quod in os intrat, in secessum emittitur: physicorum obiectio occurrit, falsam esse hanc sentẽtiam sic dicentiũ, quoniam aliquid alimenti quod per os sumimus, conuertitur in substantiã sumentium: ac per hoc non totum quod per os intrat, in secessum emittitur. Ad hoc dicitur: quod licet multipliciter glossari possit verbũ domini scriptum apud Mattheũ: quia tamẽ Marcus euangelista suppleuit quod Matthæus tacuit de verbis domini, ideo expositiones omnes superflue apparẽt infra sensum literalem manendo. Marcus enim ca. vij. afferendo hanc domini sententiam dicit: Omne extrinsecus introiens in hominem, nõ potest eum coinquinare: quia nõ intrat in cor eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit purgãs omnes escas. Vbi manifestè patet dominum nõ dixisse omne intrans in os exire in secessum: sed dixisse omne intrans in os exire in secessum purgans omnes escas: hoc est exire in secessum secundũ partes, purgatiuas escarum. ac propterea nullam esse ambiguitatem in domini sententia patet si integra referatur: sed quęstio ni locus est vbi nõ integra sententia affertur, vt à Matthæo recitatur. Hæc de secunda.

Circa tertiã quęstionem (de verbis dñi, Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui iniquus est in modico, & in maiori iniquus est) ambiguitas occúrrit quo ad primam sentẽtiam. Tum ex experiẽtia: quia multi fideles inueniũtur in rebus paruis: qui tñ in rebus magnis seu maximis fidẽ violãt. Regnãdi namq̃ gratia iusiurãdum etiam violant, qui militarem semper fidem seruauerunt: & sic de similibus. Tum ex ratione: quia maius attra-

ctiuū,maiorē ingerit tentatio nem:ac per hoc qui non supe ratus est a paruo attractiuo,su peratur deinde á magno at tractiuo vt fidē violet. Vnde nō est scdm̄ rationē cōsequēs, vt qui fidē seruat in minimo, fidem seruat in magno. Si militer quo ad secundā sentē tiam experiētia testatur quód multi peccāt in paruis,qui tn̄ non peccarēt in magnis Mul ti enim sunt peccātes veniali ter,& mētientes officiose,qui nō peccarent mortaliter: qui non mentirentur perniciose, Habet quoq; ratio vt sicut nō omnis infirmitas corporalis ducit ad mortem:ita nō oīs la psus spiritalis ducat ad mortē aīæ.ac ꝑ hoc nō est cōsequēs vt qui iniquus est in modico, iniquus etiam sit in magno.

AD horum euidentiā recolendū est duplici ter ad aliquid operan dum nos posse cōparari: vel scdm̄ rōnē habitualis virtutis seu vitij respiciētis illud opus vel quōlibet contingat.verbi gratia ad operādū quod iustū est potest homo se habere vel scdm̄ habitū iustitiæ (hoc est scdm̄ qđ inclinat virt⁹ iustitiæ habituata)vel quōlibet aliter: puta ex aliqua passiōe,aut ex aliqua amicitia vel odio &c. sicut etiam in artificialib⁹ ædi ficator pōt se habere ad con struēdam domū vel scdm̄ ar tem ædificādi vel quōlibet ali ter ædificādo ꝑut vult. Qūm autē fides de qua sal uator lo quitur,virtus quædā sit quæ siunt dicta,dupliciter de ho mine fideli loqui possumus. Primo,ꝑ se & formaliter hoc est quatenus fidelis,& quate nus ex fide operatur.Et sic pro culdubio qui fidelis est in par uo, fidelis est in magno aut maximo:quoniā virtutis ob iectū quū nō sit minimū qd sed magnum aliquid ac diffi cile:virtus illa quæ ad mini ma se extendit, multomagis ad magnū tendit tanq̄ ad ꝓ priū obiectum.Si vero loqua mur de homine fideli per ac cidens(hoc est secundū coniū cta aut aduentitia accidentia) sic nulla est certa regula nisi quód faciat prout volet. Et ex hoc capite cōtingit vt mul ti fideles sint in paruis, qui fi deles non sunt in magnis: nō enim hoc prouenit ex defe ctu fidei,sed ex defectu non vtentis fide. Nam quantum est ex parte fidei:qui ex fide bene se habet in paruis,mul to magis ex eadē bene se ha beret ī magnis.sed tales ī ma gnis ideo infideles īueniūtur qa aliūde mouentᷣ quàm ex fi de.Nulla enim virtus adeo fir

mat animū hoīs ad ſeipſam quin relinquat libertatem nō vtendi ipſa. Et per hoc patet reſpōſio ad primā obiectionem. Ad ſecūdā verò dicit quod virtus quū ſit habitus de difficili mobilis, & circa difficile: aut nō eſt ſi à magno ſui generis attractiuo vincit: aut ſi eſt, ſuperat ſui generis quæcūq; impedimenta. Non enim tēperantia ſuperatur à ſuperfluis delectationibus tactus: ſed omnes eas moderando domuit. De attractiuo ergo tētante hominem ad perfidiam, dupliciter loqui poſſumus: ſcilicet per ſe, vel p accidens. Nam ſi loqmur de attractiuo ſpectante p ſe ad genus fidei, nō eſt ratio maior corrūpendi fidē in maiori attractiuo, quàm in minori: quin potius facili⁹ eſt delinquere fidelem circa minima quàm circa magna: qm̄ circa magna tanq; circa propriū obiectū magis vigilat virtus. Si vero de attractiuo extraneo ſermo eſt, nihil officit ꝓpoſito: quoniā ſermo domini per ſe & formalis eſt. Et per hoc facile patere pōt quid dicendū ſit ad obiecta cōtra ſecundā ſententiā. Nam ꝓportionaliter dicendū eſt de vitio iniquitatis, ſicut dictū eſt de fidei virtute. Eſt em̄ ſermo dn̄i de iniquitate per ſe & formaliter: et intēdit quod ſiquis ex iniquitate male ſe habet in modico, ex eadē iniqtate male quoq; ſe haberet in magno, ſi magna materia prȩſentaret: quoniā iniquitatis obiectū nō eſt paruū quid (quū modicū pro nihilo reputetur) ſed magnū aliquid ac per hoc ſi iniquitas eſt tanta vt etiam ad minima deĳciat animum: multo magis: ad magna flectet tanq; ad propriam materiā. Vnde & prouerbialiter dicitur: Cani lingenti cinerē ne credas farinam. Obiecta autē in oppoſitum ſimiliter ſoluūtur, quod ſcilicet militant ſcd̄m ea quæ ſunt per accidēs. Ex fragilitate ſiquidē humana, & non ex iniqtate peccāt venialiter qui non peccarent mortaliter. & ſimiliter nō ex mentiendi cōſummato vitio mentiuntur iocoſe aut officioſe, qui non mētirentur pernicioſe: ſed ex alĳs accidentibus. Non obſtat quoq; adducta ſimilitudinis ratio de infirmitate: quoniam nō dicit dn̄s omnē infirmitatem ducere ad mortē: ſed qđ tam virtus quā vitiū ſi ducit ad modicū ſui generis, ducit etiam ad magnū illius generis. Obiectio autē de genere in genus migrat: de infirmitate ſcilicet nō mortali, ad infir-

mitatem mortalē. Stat itaqꝫ domini sententia per se & formaliter intellecta, firmissima veritate solida. Hæc de tertia.

CIrca quarto loco ꝓposítam sententiā Abrahæ, Si Moysen & prophetas nō audiunt: neqꝫ si qs ex mortuis resurrexerit credent: ambiguitas occurrit. Tum quia experiētia testatur quod multi gētiles ex miraculis visis conuersi sunt ad fidē, qui nec Moysen nec prophetas audissent. Tum quia ratio ad hoc ducit vt plus mouētur à Moyse & prophetis si adiūcta fuerit resurrectio alicuius mortui, quàm ex Moyse & prophetis solis. Vnde vsqꝫ hodie non desunt Christiani dicentes, Si videremus vnum mortuum resurgere, faceremus & diceremus &c.

AD hoc dicitur quod sententia hæc Abrahæ duplicē instructionē continet. Docet nāqꝫ primo gratiā fidei: quod scilicet fides donū dei est: & non est opus solius hominis, quantūcunqꝫ moti à miraculis multis visis. Et hoc aperte significant verba hæc Abrahæ, dicētia quod quantūcūqꝫ mortuus aliquis resurgēs testetur hominibus de pœnis inferni, nō propterea credent. Hinc em̄ habemus quod miracula visa non sunt sufficiētia ad inducēdum nos in virtutē. Dico autē notabiliter in fidei virtutē: ad excludēdum fidem coactam (qua ex euidentia miraculorū & operum etiā dæmones velint: nolint credunt & cōtremiscunt) & quoniā ad literā Abraham loquitur de fide formata: qua carebāt fratres diuitis: qui ex eo quod Abraham vocat patrē, testatur se & fratres suos fideles fuisse. Et infra hanc doctrinam manēdo, nullam habet quæstionē Abrahæ sententia. Sed vltra hoc docet secundo statutam pœnam fidelibus paruipēdentibus sacras scripturas: ita quod sententia hæc intelligēda videtur vt reuelatiua diuini iudicij: vt hinc intelligamus diuina dispositione desertū iri eos qui Moysen & prophetas nō audiūt: & ita induratos relinqui vt etiā si viderent miracula, non mouerētur propterea ad verā charitatē. Et merito, quia ex eo quòd diuinam largitatem qua prouidit nobis de Moyse & prophetis (hoc est de sacrascriptura) despiciunt: merētur vt nec ꝑ miracula visa conuersionis gratiā consequātur. Nam tales se habēt ad veram conuersionē in deū tanquàm nō diuinæ gratiæ, sed huma-

num tantummodo opus sit vera ad deum cõuersio: Inde siquidem assueuerant quod si viderent mortuũ resurgere, facerent & dicerent &c. Quo fit vt adeo sibĩpsis relinquantur etiã quũ miracula vident, qui in seipsis cõfidunt, quod si miracula viderẽt, nõ cõuerterent. Et quod ita sit vt Abraham dixit, testatur Ioan. euãgelista ca. xj. distinguens inter Iudæos præsentes resurrectioni Lazari, quod quidã crediderunt: quidam autẽ abierunt ad Pharisæos, & dixerunt eis quæ fecit Iesus. Et inde pontifices & Pharisæi concilium collegerunt vt interficerẽt Iesum. Ex hoc enim quod præsentium in resurrectione Lazari quidã crediderũt in Christum, & quidam non manifesta fit veritas sentẽtiæ Abrahæ, quod non ex hoc quod aliquis ex mortuis resurgit, credũt homines, sed ex dono dei. Est siquidem credere donum dei, vt apostolus dixit.

AD obiecta autem in oppositũ dicit, quod licet cõmune sit tam fidelib⁹ quàm infidelibus hoc (scilicet quod credere est donum dei, & nõ ex solis nobis quãtumcunq; videamus miracula) diuina tamẽ prouidentia, differẽtia ordinata videtur inter fideles & gentiles: quod fideles qui habẽt Moysen & prophetas, si nõ audiũt illos, relinquantur sibĩpsis, vt nec ex miraculis cõuertantur: gentiles autẽ qui hoc sacrilegio diuina non cõtempserunt miraculis adiuuandi ad conuersionẽ sint. vnde Marcus euangelista de conuersione infidelium dicit, Domino cooperãte & sermonẽ cõfirmante sequẽtibus signis. Et ad hãc denotandũ differẽtiã Abraham damnato diuiti dixit, Habent Moysen & prophetas: audiãt illos: significatur eñ per hoc quod fratres illi⁹ diuitis erãt de numero fidelium, qui habebant Moysen & prophetas. Vnde obiectio de gentilium conuersione ob miracula, non militat cõtra hanc sententiam. Ad alteram vero obiectionem dicitur quod licet multiplicato motiuo ad conuersionem, facilior sit cæteris paribus hominis conuersio: in pœnam tamẽ datur fidelibus cõtemnentibus traditiones sacrarum scripturarum, vt nec ex multiplicatis motiuis extrinsecis cõuertantur. Arrogantibus enim sibiipsis cõuersionem si viderent miracula, resistit deus subtrahendo cõuersionis gratiam. scriptum est enim: Superbis

deus resistit. Et est sententia hæc Abrahæ intelligēda regulariter. nā nō est ꝓpterea alligata manus dei, vt nō possit ex speciali gratia cōuertere aliquem hmōi contemptorem excitādo simul illū ex aliquo viso miraculo. Hęc de quarta.

CIrca verba Ioānis euāgelistę qnto loco proposita, Quotquot aūt receperūt eum, dedit eis potestatem filios dei fieri: triplex ambiguitas occurrit. Prima est, quid sit huiusmodi potestas. Secunda est, quomodo stant ista duo simul, quòd receperint deum, & quòd nō sint filij dei, sed habēt potestatem vt fiant filij dei. Nam si receperūt eum, iam sunt filij: dei: & si sunt filij, nō opus habent vt fiant filij: quod enim iam est, non potest amplius fieri. Et econtra si possunt fieri filij: ergo nō sunt filij: & si nō sunt filij, non receperūt eum.

Tertia est, quomodo cōsonant sibijnuicē hæc duo, scilicet potestas & fieri. Nam potestas actiuum significat principiū, ac per hoc actionis est: fieri verò passionē significat. Dissonāt ergo abinuicē quòd sit potestas fieri: tanꝗ si diceretur potestas patiendi: quod videtur implicare cōtraria simul. potestas enī est potestas faciendi, & non patiendi.

AD horum euidētiam duo sunt prænotāda. Primū est, discretio eius quod est dei, ab eo quod ex nobis est in receptione qua deum recipimus per fidē. Interueniunt siquidē in hmōi receptione duo: hoc est donū dei, & volūtariū opus nostrū. Nec separanť hæc duo scdm tēpus, vt vel prius tempore sit opus nostrū quàm donū dei, vel prius tēpore sit donū dei quàm opus nostrū. sed simul tempore afficiente nos dono dei, recipimus ipsum credendo. Secundū est, discernere inter id quod de facto diuina prouidentia disposuit, & id quod potuisset si voluisset aliter disponere. Nam de facto disposuit diuina largitas, vt donū fidei annexum haberet donū diuinę filiationis ꝑ adoptionē. Ordinauit siquidem immobiliter vt credētes in eū, diuinę essent naturę cōsortes. Potuisset autē si voluisset ordinare vt donum fidei nō haberet filialis adoptionis donum annexū, sed aliqđ aliud præmiū apponere fidelibus suis dandū, quū nulla appareat ratio necessariæ cōnexionis inter fidem & cœlestē filiationē.

Quibus prælibatis, dicitur verba Ioan. euāgelistæ dupli-

citer posse exponi. Primo, de receptione per fidẽ vt sic: hoc est abstrahẽdo à fide formata charitate. Et iuxta hunc sensum potestas est ipsa fides: quæ vt est qua credimus, vocatur fides: vt autẽ est qua possumus operari ad diuinũ cõsortiũ nobis ꝓmissum, est potestas qua possumus filij dei fieri. Et sic recipiendo deũ per fidẽ, non sumus adhuc seu ex hoc filij dei, sed possumus filij dei fieri per charitatẽ: quę sola distinguit inter filios dei & filios ꝑditionis. Et licet hmõi potestas sit potestas agendi, quia est potestas operãdi referendo illã ad opera nostra: est tamẽ cũ hoc & per hoc potestas patiẽdi, referẽdo illam ad fieri & esse filiũ dei. Nam per opa fidei pręparamur ad hoc vt fiamus filij dei ab ipso deo, & non ad hoc vt faciamus nosipsos filios dei. Et ꝓpterea euangelista nõ dixit, Dedit eis potestatẽ filios dei se facere: sed dixit, filios dei fieri: vt potestas relata ad vltimũ terminũ, scilicet esse filiũ dei, demõstraretur potestas nõ agẽdi, sed patiẽdi: relata verò ad opus ꝓpinquũ quo præparamur ad hoc vt fiamus filij dei, intelligatur actiua in libertate nostra posita. Et sic sapiẽtissime & cõueniẽtissime vtrũq; simul dixit: scilicet potestatẽ, denotãdo per hoc libertatem nostrã ad cooperandũ & fieri filios dei, denotando per hoc quòd non facimus nosipsos dei filios, sed à deo simus filij dei. Et per hoc patet solutio omnium obiectorum iuxta primum sensum. Si verò exponãtur verba euãgelistæ, de receptione dei per fidem formatam charitate, idem est sensus, & eadẽ essent repetenda: excepto quòd hic nõ esset nisi ordo naturæ inter fidem & charitatem, & inter fieri & esse filium dei. Vnde qui sunt perspicacis ingenij, & intelligunt quid intersit inter ordinem temporis & ordinẽ naturæ, applicare facile possunt prędicta ordini naturæ. Nam vt summariè dicat, potestas est ipsa fides: & quotquot per fidẽ charitate formatam receperunt eũ, simul tẽpore receperunt tria: scilicet posse fieri filios dei, fieri filios dei, & esse filios dei. Primũ per fidẽ: secũdum per charitatis susceptionem: tertium per ipsam charitatẽ. Sed primum prius natura quàm secundum, & secũdum prius natura quàm tertium. Et secũdum vtrunq; sensum significauit euangelista liberalitatẽ diuinã quum recipimus eũ: quoniam hinc

didicimus quod receptionē suam opus quodāmodo nostrum donat diuina bonitas gratia fidei & potestatis diuinæ filiationis, & ipsa etiā diuina filiatione qñq;: hoc est si perfecta est receptio. hoc est si ex toto corde eū recepimus. Hæc de quinta & omnibus propositis. Budæ in pie sancti Gregorij. M.D.xxiiij.

INCIPIT sextū Ientaculum: in quo sex tractantur.

OCCVRRVNT sexto in his dieb⁹ dominicæ passionis tractanda sex. Primū, verba domini in cœna: Non bibam de hoc genimine vitis vsq; in diem illū quum illud bibam vobiscum nouū in regno patris mei. Secundū, verbum domini ad Iudam in eadem cœna: Quod facis, fac citius. Tertium, verbum domini ad Petrum quum percussit Malchum: Cōuerte gladium tuum in locum suum: omnes enim qui acceperint gladiū, gladio peribūt. Quartum, apud Marcum euāgelistam: Adolescēs autē quidam sequebatur eū amictus sindone super nudo, & tenuerūt eū &c. Quintum, Erat autem parasceue Paschæ. Sextū apud Ioannem: Accipite eum vos, & crucifigite.

CIrca primum difficultas nonnulla est: quia non apparet quod nouum vinum biberit seu bibiturus sit Christus cum apostolis in regno patris sui.

AD hoc dicitur quod quū dominus dixit, quū bibam illud vobiscum nouū: li nouū potest esse nomen, & pōt esse aduerbium. Et si est nomen, est sermo de spiritali vino, hoc est gaudio nouo quod Christus in resurrectione sua ob nouā corporis immortalitatē affecutus est: ita quod intendit se non amplius bibiturū corporale vinum donec transeat ad spiritale vinū, idest gaudium immortalitatis quod bibiturus erat cū apostolis: quoniā participes eos erat facturus illius gaudij: iuxta illud: Iterū autē videbo vos, & gaudebit cor vestrū: & gaudiū vestrum nemo tollet à vobis. Et hic sensus cōsonat verbis relatis à Luca euāgelista: dum refert dñm nō solū de potu, sed de cibo dixisse, Ex hoc nō mādu

cabo illud donec impleatur in regno dei. manifestans quod donec impleretur Pascha (hoc est donec figura trãsiret in veritatẽ: hoc est Christus immolatus in cruce, expoliato inferno, demersoque diabolo, liberato mundo à tenebrarum seruitute, transiret ad immortalem vitam etiam corporis) non esset amplius comestur⁹ & bibiturus: Si autem li no nũm aduerbiȷ̃ vim habeat verificatur de potu corporali prædixit enim iuxta hũc sensum dominus, quod non esset amplius bibiturus vinum vsque quo resurgeret à mortuis: & quod tũc esset bibitur⁹ cũ ipsis apl̃is vinũ nouũ id est nouiter hoc est ĩpassibiliter, & non ex indigẽtia aut siti, vt añ passionem indigebat potu & cibo sed ex potestate. Et iuxta vtrũq; sensum duo p̃dixit dñs discipl̃is. Alterũ tristitiæ scilicet qđ nõ esset ampli⁹ in hac passibili vita cõestur⁹ & bibitur⁹. Alterũ letitiæ celeriter futuræ. s. qđ tũc trãsibat ad regnũ p̃ris sui: hoc est ad ĩmortalitatẽ corpis p resurrectionẽ quã intra triduũ à morte sua futurã prædixerat. in qua ĩmortali vita participes eos esset facturus sui gaudiȷ̃, non solum vidẽdo iuxta primam expositionem sed etiam simul comedendo & bibendo iuxta secundam expositionem.

Circa secũdum (scilicet, Quod facis, fac citius) admirationẽ infert impulsio hæc: quoniã impellere Iudã ad accelerãdũ negotiũ pditiõis, alienũ eẽet nõ solũ à dño, sed à quocũq; viro iusto verba autem hæc impulsum sonant ad negotium proditionis ad exequendum.

Ad hoc dicit quod in negotio proditionis Christi à Iuda inuenit aliquid boni, & aliqd mali. Et bonum quidẽ inuenit triplex Primũ, secũdũ effectũ qui est passio Christi. Et quantũ ad hoc verba Christi optãtis sunt, quũ dicit, Quod facis, fac citius, optat enim cito pati ita quod iuxta hũc sensum nõ ĩpellit Iudã ad accelerãdũ actionẽ, sed optat celeritatẽ passiõis. Et hoc suum desideriũ aperiebat per hæc verba Iudæ: tanq̃ diceret: Quod tu facis, desidero celerius pati. Secundũ bonũ est bonũ naturæ ĩparũ actionũ Iudæ. Omnis eñ actio quantũcũq; mala moraliter quũ sit res aliqua, bona est bonitate naturæ: & vt sic, est à deo. Et quantũ ad hoc, verba hæc dñi sunt præceptiua & significãt ordinẽ diuinæ puidẽtiæ ad accele

randũ actiones Iudæ vt tpe statuto à diuina prædestinatione adimpleret passio Christi. Sicut em̃ malũ nõ est deũ cooperari actionib⁹ peccatorum quãtũ ad bonitatẽ naturæ: ita malũ nõ est illas precipere. Tertiũ bonũ est, ordo mali culpæ, hoc est peccati ipsius Iudæ. Deus em̃ omnipotẽs qui mala ordinat in bonum: peccatũ Iudæ ordinauit in bonũ passionis Christi, & redemptionis humanæ. Et quantũ ad hoc bonũ ordinis, verba dñi sunt verba ordinãtis: & volẽtis adimpleri ordinem illum, vtendo iniquitate ipsius Iudæ ad bonũ. Malũ autẽ in opere Iudæ manifestũ est, scilicet ipsum peccatũ. Et quo ad hoc verba dñi dupliciter exponi possunt. Primo permissiue. Et hoc est verum quantum ad hoc quod Iudas peccauit, Scđo significatiue: hoc est quod dominus aperiebat ipsi Iudæ clare & aperte quod sciebat iniquũ propositum eius: vt vel sic occasionẽ habere posset resipiscendi, dũ cõspiceret magistrũ suũ tãtæ sanctitatis esse, vt cognosceret secretissimũ cor eius. & ad quid tunc ipse ire volebat: & nõ solum quod sciebat in genere Vnus vestrũ me traditurus est. Debebat enim hinc pœnitẽtia duci, qua postea ductus est inutiliter, dicẽs: Peccaui tradens sanguinẽ iustum. Vnde quum in actione Iudæ relata ad dñm Iesum, multiplex bonum desiderabile adesset, rationabiliter à domino impulsus est Iudas ad faciendum celeriter vnde tot bona cõsurgerent, relinquẽdo sibiipsi curam suæ culpæ.

Circa tertium. Omnes enim qui gladiũ acceperint &c. ex duplici capite obscura videntur hæc domini verba. Primo, quãtum ad veritatem sententiæ: quia non videmus verificari quod gladio pereant omnes qui gladiũ accipiũt, siue iuste siue iniuste accipiãt. Secundo, ex applicatione istorum verborum ad factum Petri. nam Petrus non videtur peccasse vtendo gladio percussiuo cõtra aggressores Christi, quum haberet iustũ bellum, & manifesta esset iniquitas volentium capere Christum.

Et si Petrus iustè vsus est gladio, quare pro ratione retrahendi gladium dicitur ei, omnis enim qui gladiũ acceperit &c. aut enim hæc ratio non est ratio ad propositum factum Petri: aut si est ratio ad propositum, Petrus peccauit: quod est absurdum.

AD hoc dicitur quod non est sensus dñicæ huius sententię, gladio materiali perituros eos q gladiũ acceperint: sed sensus est quod merebũtur gladio perire, vel quod patientur contrapassum: hoc est tantũ patientur quantũ offenderunt: vt per correspõdentiã pœnæ gladij ad actionem gladij, intelligamus contrapassum. Et hoc proculdubio verificatur, licet non secundũ speciem, scđm quantitatẽ tamẽ pœnæ: iuxta illud: Quantũ se exaltauit in delitijs, tantũ illi date tormentum. Et hic sensus videtur magis consonus literæ, pro quanto nõ loquitur litera de merito, sed futura pœna. non enim dicit, merentur gladio perire, sed peribunt gladio. Et per accipere gladiũ intelligitur ꝓpria autoritate & volũtate vti gladio. Principes eñ & iudices nõ accipiunt quasi à seipsis, sed concesso sibi gladio à deo vtuntur: quoniam sunt ministri dei ad vindictã malorũ: vt Petrus primæ suę epistolæ ca.ij. dicit, & Pau. ad Roma. xiij. Priuatæ autẽ personæ defendentes se gladio absq; culpa, nõ accipiunt gladium propria voluntate: sed coguntur ab inuasorũ aggressione vti gladio ad sui defensionem. Stat ergo solida dominica sentẽtia, quod omnes qui tanquam à seipsis accepe rint gladiũ, gladio peribunt: hoc est nõ erũt impuniti, sed tantũ patientur quantũ offenderint. Ad alterã vero obiectionem dicitur, quod licet factum Petri ex parte intentionis suæ & iustissimæ ac pĳssimæ causæ fuerit laudabile, & dupliciter tamẽ mali speciem habuit. Primo, quia præceps apparet: dum sciẽs spontaneã magistri voluntatẽ ad patiendum, nõ debuit præsente magistro & requisito, Domine si percutimus in gladio? ante responsionẽ percutere. Secũdo (quod magis vrget) quia ad vindictã magis quàm ad defensionẽ percussio illa spectabat. Nam præsente cohorte præsidis & ministris Iudæorũ adeò quod erat turba multa cũ armis &c. prudens ratio nõ debebat mouere Petrum ad defensionẽ: quũ vana prospiceretur huiusmodi defensio, & potius nocitura esset quàm profutura. Prodesse siquidẽ non poterat contra tot & tales. Nocere autẽ multum poterat: vtpote qui ministros curiæ percussissent: & domino imputaretur quod armis conatus fuerit se defendere. Propter hæc enim euitanda

scādala dominus statim Malchum sanauit. Quo fit vt percussio illa quasi ad vindictā tenderet: vt faciunt hŋ qui etsi non possunt euadere, volunt tamen vindictam qualēcūq possunt facere antequam capiantur. Et sic percussio Petri habuit speciē vindictæ: quæ priuatis personis illicita est. Verba ergo domini nō extra propositum allata sunt pro ratione retrahendi gladiū à Petro extractum: quoniā factū Petri reprehensibile erat, tanquam habens speciem mali: hoc est vindictæ. Et Petr⁹ erat tanquam accipiens gladium: hoc est quasi propria potestate vtēs gladio ad quasi vindictam. Vtor autē istis quasi & tanquā quoniam de ipso opere loquor, & nō de intentione Petri quia nesciēs quid faceret, ad defensionē magistri tendebat. Vnde dominus ex duobus capitibus Petrum arguit. Primo, ex parte facti habētis speciē mali. Secūdo, ex parte impedimenti quod præstabat Petrus diuinæ ordinationi, nesciēs quid faceret.

Circa quartū de adolescente sequente Christum, incertū est quis fuerit, certū tamē videt quod nullus apostolus fuit. Et quidem quod nō fuerit Ioannes euāgelista, cōstat ex ætate: nā tunc temporis Ioānes nō erat adolescēs: quoniam transierat trigesimū ætatis suæ annū: vt patet cōputando annos quibus postea vixit vsq ad nonagesimūnonū ętatis suę annū. Obŋt siquidē anno à passione dñi. lxvŋ. vel. viŋ. imperante Traiano: quib⁹ annis si adiungatur quod supest vsq ad nonagesimūnonum suæ ætatis annum, manifestè apparet qđ iam erat. xxx. annorū ad minus tēpore passionis Christi: ac per hoc nō erat adolescēs. Et quū dicat iunior Ioannes reliquis apostolis, cōsequens est qđ nullus alius apostolorū fuerit ille adolescēs. Siquis etiā verba Marci euangelistæ diligenter perspiciat, idē inueniet. nam quū dixisset quod discipuli oēs fugerūt, tanq̄ è regione cōmemorans adolescentē, subdit, Adolescēs autē quidā sequebat eū. Hinc eñ insinuat omnib⁹ apostolis fugiētibus adolescentē sequutū esse christū: ac per hoc nō esse illū de numero apostolorū. Suadetur quoq tertio hoc idē ex modo quo opert⁹ erat scilicet sindone sup nudo corpore. Nō videt siquidē verisimile quod apl's aliqs sic coopertus cœnasset cū Christo quū hmōi operimētū (scilicet

quasi circunuolui vno linteamine) non sit ordinarius modus vestiēdi, sed accidentalis ijs qui surgūt ex lecto, Et hic æstimari potest quod adolescēs ille in lecto erat ibi in horto, & surrexerat vel forte ad rumorē, vel ad aperiēdū ianuā horti, vel &c. & amans Christū, vt pote frequēter cōuersatū in illo horto. sequebatur eū

CIrca quintū de parasceue Paschæ scrupulus nōnullus occurrit ex eo quod dies ille quo passus est Christus, erat primus dies Pasche: vtpote in cuius principio vespertino immolatus erat paschalis agnus primus aūt dies Pasce erat sanctus, & nullū opus seruile in eo erat licitū: vt patet Leui. xxiij. Q̄ro ergo erat dies præparationis, ac p hoc operis seruilis vt euāgelistæ dicūt Et confirmatur ex eo q Lucas euāgelista dicit quod mulieres q̄ cum Iesu venerant de Galilea viderūt monumentū, & quē admodū positū erat corpus eius: & reuertētes parauerunt aromata & vnguenta & sabbato quidē siluerunt secundum mandatū. vbi apparet quod ipa die parasceues mulieres pa rauerūt aromata & vnguēta

AD hoc dicitur quod festiuitas diei septimi qui sanctificabatur in memoriam quod deus requieuit die septimo ab omni opere quod patrarat excedebat cæteras festiuitates: ita quod non solum arctius sanctificanda erat dies septima, sed etiam violari (sine crimine tamen) poterat alia festiuitas veniens in feria sexta ob reuerētiam diei septimæ Nec hoc ego somnio: sed ex Exodo capt. xvj. accepi. Ibi enim expresse mādatur absq; exceptione cuiuscunq; festiuitatis, vt feria sexta colligant cibaria duplicia. & parent paranda, & quoquant coquēda ppter diem septimam. Qūū enim sciret lex multas festiuitates posse contingere in feria sexta, & nullam exemptā fecerit ab huiusmodi præparatione propter diem septimā, concessisse videtur vt talis festiuitas in sexta feria eueniens minus sanctificaretur: alioquin oportuisset legem dispo nere, & ordinare quod qn̄q; (scilicet adueniente festo in feria sexta) colligēda fuissent cibaria triplicia in feria quinta, & preparanda & coquenda: quod nunquam sancitū inuenitur. Et hinc licita erat parasceue (hoc est præparatio pro solennitate sabbati, & licitū erat & coquere, & emere &c. Et sic cessant obiectiões.

CIrca sextū de verbis Pilati ad pōtifices Iudæorum, quæstiūcula occurrit cur pontifices Iudæorum recusarūt iudicare & crucifigere per seipsos Christū, Pilato bis remittēte Christū ad eorum iudicium: vt Ioannes euāgelista testatur. Mirū enim hoc videtur: quū tam vehementer desiderarent & procurarēt occisionē Christi.

AD hoc dicitur quod reuera semel tantum pontifices Iudęorum recusarunt iudicare Christū, scilicet prima vice: quia non permittebatur eis damnare ipsum ad mortē vt volebant, sed tantummodo iudicare ad leuiorem pœnam. Quod vt clarè percipiatur, notanda est series & verborū & gestorum: quoniā ex ea clare apparet sic esse. Pōtifices enim quū intulissent Christū vinctum in prætorium Pilati vt mandante Pilato interficeret, tentarunt primo si sine expressione specialis criminis, & discussione causæ: solo eorū testimonio quasi ex autoritate possent inducere Pilatum ad consentiendū morti Christi tanquā personæ abiectæ. & propterea Pilato interroganti eos, Quā accusationem affertis aduersus hoīem hūc? respōderūt per locū ab autoritate ꝓpria, Si nō esset hic malefactor, non tibi tradidissemus eū. Et tūc Pilatus sciens quod per inuidiā tradidissent eum, & vidēs eos stare in sua dignitate & autoritate, quæsiuit repellere à se hāc causam: & dixit eis: Accipite eū vos, & secūdū legē vestrā iudicate eū. Vbi duo faciebat: quia & respōdebat cōsequēter pōtificib9, & saluabat vitā Christi. Rñdebat qdē cōsequēter, tanquā dicēs. Ex quo vos non vultis vt ego cognoscam de causa, sed vultis quod cognitio vestra sufficiat, accipite eū vos et iudicate. Saluabat verò vitā Christi, quia dixit, iudicate secundū legē vestrā. Signāter em̄ dixit vestrā, & nō dixit legē Moysi: vt per li vestrā intelligerēt legē sibi ꝑmissam seu cōcessam à romanis, siue illa lex esset ipsa lex Moysi limitata seu moderata à Romanis quantū ad iurisdictionē mortis, siue essent statuta aliqua à Romanis illis data.

Et quod iste fuerit verus sensus verborū Pilati, testatur respōsio pōtificū quū dixerūt, Nobis nō licet interficere quēquā. Tanquā dicerēt: Iste malefactor meretur pœnā mortis, quæ excedit facultatē nostrā. nobis em̄ nō licet interfi-

cere quenq̃.Hæc em̃ respõsio quũ cõstet quod non est vera secundũ legẽ Moysi absolute (quia secũdũ Moysi legẽ licitum est eis interficere malefactores multos)opus est vt intelligatur secundũ legẽ à Romanis permissam seu datam. Vnde patet ratio quare à principio põtifices recusarũt iudicare Christũ:quia scilicet volebant ipsum dãnari ad mortẽ, quod eis non ꝑmittebatur ex illa Pilati remissione. Vnde nõ valentes inducere quasi ex autoritate Pilatũ ad damnationẽ Christi, descẽderunt ad spiritalia crimina, accusantes ipsum in quatuor quæ Lucas narrat &c. De secunda autẽ vice quũ Pilatus dixit, Accipite eũ vos & crucifigite,alia est ratio,& alius sensus.Dixit siquidẽ hęc verba Pilat⁹ postq̃ examinata fuerat causa Iesu Christi & ab Herode & ab ipso.et adduxerat iam ipsum foras portantẽ spineam coronam &c.Et nõ dixit eo sensu nec ea ratione vt pontificibus ꝑmitteret potestatẽ crucifigendi Christũ (hãc enim libenter acceptassent) sed eo sensu & ratione vt crimẽ tãti facinoris (scilicet interficiendi Christũ innocentẽ)in põtifices retruderet: iuxta cõsuetum loquendi morem, quo nos impulsi ab aliquibus vt faciamus aliquid quod nobis videtur iniquũ, respondere solemus:ego non possum hoc facere, faciatis vos. nõ per hoc probãtes aut cõcedentes quod ipsi faciant, sed retorquẽtes crimẽ in eos.

Et quod iste sit verus sensus, & intẽtus à Pilato, & intellectus à pontificibus, patet ex parte quidem Pilati, quia addidit, Ego em̃ nõ inuenio in eo causam, scilicet mortis. Ex parte verò pontificũ: quia directe respõderunt ad retorsionem criminis,dicẽtes se in hac petitione nullũ peccatum incurrere, sed diuinã legẽ seruare. respõderunt enim: Nos legẽ habemus, & secũdũ legẽ debet mori,quia filium dei se fecit. Vbi petitionẽ suã ex lege diuina iustificarũt,et dominũ Iesum reũ vsurpatæ deitatis dixerũt: tanq̃ si dicerẽt: Si de peccato agitur,non putes nos causam ꝓcurare iniquã: quoniam scd̃m legẽ procedimus. Vnde & Pilatus audito hoc sermone magis timuit displicere Iudæis, absoluẽdo illum quẽ lex eorũ dignũ morte facit. Nunquã ergo põtifices recusarũt iudicare Christũ ad mortẽ: sed prima vice recusarunt iudicium sine facultate dãnandi ad mortẽ. Secũda autẽ vice nõ recusarunt facul-

tatem crucifigẽdi Christum, quia nõ eis oblata fuit à Pilato per illa verba: sed refellerũt crimẽ à se, quod Pilat⁹ in eos retorquebat, prosequẽtes causam cõtra Christũ. Et sic cessat quæstio & obiectio. Budę in parasceue. M.D.xxiiij.

INCIPIT septimum Ientaculum: in quo tractantur tria.

OCCVRRVNT septimo in hac solennitate Paschali tria. Primũ est apud Lucã euãgelistam de duobus discipulis euntibus in Emaus: Oculi autem illorũ tenebãtur ne eum agnoscerent. Secundũ est, vnde sciẽ quod Thomas tetigit manus & latus Christi, vt doctores affirmãt. Tertiũ, quod in his diebus legitur ex Apoc. c. v. Dign⁹ est agn⁹ qui occisus est accipere diuinitatẽ.

Circa primũ, Oculi aũt eorum tenebãtur &c. dubiũ occurrit, an sit sermo de oculis corporis, an de oculis animę. Quod enim sit sermo de oculis corporis, ex eo apparet quod si corporalibus oculis intuiti fuissent ipsum Christũ: quũ haberent ex pristina cõuersatione sensitiuam notitiam eius: vidẽdo cognouissent eum nõ minus tũc quàm ante resurrectionẽ. Vnde ex hoc ipso quod vidẽtes ipsum nõ cognouerũt eũ, habetur quod aliquod impedimentũ in eorum corporali visione erat: quo fiebat vt videndo nõ cognoscerẽt ipsum sicut prius videndo cognouerant. Quod vero fit sermo de oculis mentis, ex duobus apparet. Primo, quia illimet oculi detenti sunt ne eũ agnoscerent, qui postea aperti sunt in fractione panis. sed in fractione panis sunt aperti oculi interiores. ergo de illismet dixerat euangelista quod oculi eorum tenebãtur. Secũdo, ex eo quod nõ sufficiẽs impedimentũ cognitionis Christi allatum fuisset ex impedimẽto visionis corporalis. Nam per sensum auditus restabat sufficiẽs via ad cognoscẽdum Christũ. Audiendo siquidem propriã ipsius vocẽ dum loquerẽt in via, & aperiret illis scripturas: cognoscere poterãt imò debebãt ipsum esse Christum, sicut ante passionẽ cognouissent ipsum voce si audissent ipsum loquentẽ in no-

cte absq; hoc quod viderent ipsum. Vnde ex hoc qđ neq; audiẽdo ipsius vocẽ cognoueruñt ipsum esse magistrũ suũ, insinuat quod interiores erãt illi oculi q tenebãtur ne agnoscerent eum. Nihil enim spectat ad oculos corporeos cognoscere personam aliquam per auditum propriæ vocis.

AD hoc dicitur quod sine dubio de vtrisq; oculis verificantur verba euãgelistæ. principalis tamẽ euangelistæ intentio ad interiores oculos referri videtur. Declaro singula. Quod enim oculi corporei discipulorum tenerent ne agnoscerent eum, ex verbis Marci euangelistæ clarius percipitur. Nam Marcus explicat quod Christus duobus discipulis euntibus in villam ostensus est in alia effigie. vbi manifestatur quod in oculis corporeis ambulantiũ discipulorũ ostendebatur non propria Christi effigies, sed alia: quã Lucas insinuat ex verbis discipulorum fuisse effigiẽ peregrini, dum dixerũt, Tu solus peregrinus es in Hierusalẽ. Aliam autem effigiẽ intellige, non quod aliquã figurã aëream vnius peregrini formauerit dñs coram oculis illorum (quoniam dñs seipsum eis monstrauit) neq; quod in oculis discipulorum aliqua ægritudinis seu illusionis species facta fuerit, qua impedita fuerit visio colorũ & figuræ ipsius Christi (quoniã nulla ad hoc ratio ducit) sed quod facies christi immutabat tam diaphanũ mediũ quã oculos discipulorum, nõ scđm omnẽ dispositionẽ quã habebat, sed scđm aliqd sic, & scđm aliqd non. Verbi gratia: immutabat scđm aliquid suorũ lineamẽtorũ, oculorũ, nasi, frontis &c. & scđm aliquid nõ: aut secundũ aliquid coloris sui, & scđm aliqd nõ. Et sic apparebat in alia effigie: & sic apparebat peregrinus non per formã seu figurã alteram, sed per subtractionẽ immutationis secũdũ omne quod suæ figuræ seu coloris erat. hinc enim apparentia fit alterius. Et parua huiusmodi varietas in immutando, sufficit ad alienam effigiem apparendam, & ad nõ apparendã propriam: quoniã species visibilis sic deficiens ab integritate obiecti, repræsentat non talem faciẽ, nõ tales oculos &c. ac per hoc repræsentat alienã effigiem. Constat autem hoc fuisse in potestate ipsius Christi: in cuius potestate erat efficere vt etiam præsens non videretur. Et sicut non mira-

mur corp⁹ Chriſti glorioſum non immutaſſe oculos corporeos diſcipulorum quatenus erat lucidũ: ita nõ eſt mirãdũ quod non immutauit oculos iſtorũ duorũ ſecũdum omnẽ diſpoſitionem ſui vultus. Ex hac ergo ſubtractione immutationis immutabantur oculi diſcipulorũ ad videndũ Chriſtum non ſub propria effigie, & ad iudicandũ ipſum peregrinũ. Et in hoc cõſiſtit impedimentũ quo oculi eorũ corporei tenebãtur ne eum agnoſcerent. Et hæc quo ad impedimentũ iudicij ſcd̃m corporalẽ viſionẽ ſufficere videntur. Sed quomodo auditus iudicium impeditũ fuerit vt non diſcreuerint vocẽ Chriſti, nõ videtur ſimilis ratio. Nam fictioni ſimile videt̃, quod vox chriſti aliter immutauerit auditũ eorũ quàm formata ab ipſo Chriſto fuerit: aut quod ſecũdũ aliquid immutauerit, & ſecundũ aliquid nõ. Vnde rationabiliter intelligim⁹ q̃d ſicut homines qui ſciũt varijs loqui linguis, diuerſimode loquuntur dum diuerſis vtũtur linguis: & ſicut qui perſonã alienam fingunt loquẽdo, ita quandoq; loquũtur vt à non videtibus eos putẽtur illi eſſe quorũ perſonã fingunt in loquendo: ita multo magis dñs Ieſus diuerſis modis loquebatur: & nõ ſemper loquebatur modo quo conſuetus erat loqui ante paſsiouẽ, ſeruato tamẽ eodem idiomate. Et ſic iſtis duobus diſcipulis aliter locutus eſt quàm conſueuerat ante paſsionẽ: ita quod vox non ſonabat ipſum Chriſtũ, ex hoc ipſo quod nõ erat illo modo formata quo conſueuerat formari ante paſsionem.

Et quod hoc ita ſit, ex euangelio Ioannis accipere poſſumus: dum eodẽ reſurrectionis die Chriſtus dominus à maria Magdalena nõ eſt primo cognitus in voce, dum ei dixit, Mulier, quid ploras? quẽ quæris? & quaſi ſtatim eſt ab eadẽ cognitus in voce, dum dixit ei, Maria. Ex hoc enim quod in ſecũda voce tã breui cognouit eũ, & in prima ꝓlixiore non cognouerat eũ: accipimus quod primã vocẽ chriſtus formauit quaſi alienam: ſecundã autẽ more ſolito ante paſsionẽ: & propterea ſtatim Maria cognouit eum. Ex hac enim ſolita & cognita Chriſti voce, à Maria cognitus eſt: & nõ ſufficiẽter ex hoc quod nominauit eam proprio nomine. Nam ſi ſecũdum priorem vocem qua æſtimabatur hortulanus, dixiſſet nomen propriũ: Maria non habuiſſet

rationem cognoscendi eū, sed interrogandi, vnde me nosti? ex quo ęstimabat illum hortulanum esse. Sed dum audiuit suauissima illa voce magistri sui, quā solita erat audire, vocari se nominatim: habuit sufficientissimam rationē cognoscēdi eum. Sic ergo duobus istis discipulis dn̄s nec propriā effigiem subtrahendo, aliquid immutationis corporalibus oculis mōstrauit: nec solitam vocem auribus eorum proposuit, & ꝓpterea interiores oculi eorum tenebantur ne agnoscerēt eum: ita quod pars interior cognoscitiua nō habebat ex parte sensuum vnde iudicaret illum hominem esse Christum: qm̄ nec per sensum auditus, nec per sensum visus offerebantur sensibilia offerētia indiuiduum Christi. Præter hanc autem causam alia extabat causa impediēs oculos internos: scilicet minus bona dispositio mentis eorū: quā ipsimet confessi sunt dicēdo, Nos aūt sperabamus. quāq; Christus reprahendit dicēs, O stulti & tardi corde &c. Hinc eṁ merebantur vt dn̄s nec per visum nec per auditū se eis aperiret. Hinc etiam merebantur, vt dum aperiret eis scripturas adhuc non cognoscerēt eum.

Et per hoc patet secūdum: scilicet quod principalis intentio euāgelistæ est loqui de oculis interioribus: qui ex tot partibus tenebātur ne agnoscerēt eum. nam vt dictum est, tenebātur ex parte visus corporei, & ex parte auditus corporei, & ex parte desperationis stultitiæ, & tarditatis. Et ij sunt quos fateri oportet apertos in fractione panis: si pro quia fractio panis non cōcomitanter, sed causaliter cōcurrit ad hoc quod illi cognoscerēt Christū Concurreret siquidem fractio panis cōcomitanter, si non ex ipsa fractione panis, sed dum frangeret Christus panē, discipuli cognouissent ipsum. hoc est, si dum frangeret panē, figura Christi immutasset oculos illorū secundum se totā: & sic aperti dicerentur oculi eorum corporei. Sed hæc expositio dissonat à plano euangelij sensu. nō eṁ replicatū esset quod narrauerūt apostolis quod cognouerunt eum in fractiōe panis, si fractio panis cōcomitāter solum cōcurrisset. ita enim potuissent dicere quod cognouerunt eum in benedictiōe panis, aut in acceptiōe, aut in porrectiōe eiusdem, sicut dixerūt in fractione: qm̄ Christus nō solū fregit, sed accepit, sed benedixit, sed porrexit panem. Quocirca explicando solum

fractionem,cauſam denotaue runt cognitionis.Et licet euan geliſta non explicet modum quo fractio panis cauſauit in eis cognitionem Chriſti:atta= mē ex hocipſo quod ponit fra ctionem ipſam fuiſſe cauſam cognitiōis,inſinuat miraculū aliquod in illa fractione inter ueniſſe: puta quod manibus frangebat ſicut alij cultello in= cidunt.& hoc tanq̄ conſuetū fieri a dño ante paſsionē,mo= uit eos ad cognoſcēdū ipſum eſſe Chriſtū.Ex eo eñ quod iſti duo diſcipuli narrauerunt apoſtolis q̄uo cognouerūt eū in fractione panis,manifeſte intelligit̄ modū aliquē interue niſſe in illa fractione quo co= gnouerūt illi ipſum eſſe Chri ſtū Ieſum.nā nō dicit eos nar= raſſe quod cognouerūt eū:ſed q̄uo cognouerunt eū.nec dicit q̄uo cognouerūt eū abſolute: ſed determinat,in fractiōe pa nis,Illud igit̄ aduerbium q̄uo determinās cognitionē in tali motiuo ad cognoſcendū, ſcili cet in fractione panis,incitat nos ad intelligēdū interueniſ= ſe in illa fractiōe panis,modū aliquē dño Ieſu Chriſto pro= priū,ex quo diſcipuli cogno= uerūt ipſum eſſe dñm Ieſum.

Et licet de hoc mirabili actu fractiōis quod fuerit Chriſto cōſuetus ante paſsionē,euāge lia nō expræſſe teſtent:ex hoc tamē textu & ex euāgelio Ioā nis nō irrationabiliter ſumit̄. Ex hoc quidē textu nō ſolum quia tanq̄ ſolitus Ieſu Chriſti actus duxit iſtos diſcipulos in Chriſti cognitionē:ſed etiā ex eo quod iſti diſcipuli narraue rūt apoſtolis q̄uo cognouerūt eū in fractione panis:tanq̄ atte ſtantes actionē Chriſti ꝓpriā, & ex cōſuetudine notā oībus diſcipulis.quaſi dicerent: Nos cognouimus ipſum certa co= gnitione,quū vidimus ipſum frāgere panē more ſolito vt ſci tis quod cōſueuerat frangere. Ex euāgelio autem Ioānis, nā Ioā.vlt.q̄n ad mare. Tyberia= dis Chriſtus poſt reſurrectio= nē manifeſtauit ſe diſcipulis, ad inſinuādū per hūc cōſuetū actum Chriſtū conuerſatū cū diſcipulis,dicit̄: Et venit Ieſus & accepit panē,& dabat eis, & piſcē ſimiliter.Hæc eñ ver ba ad id tēdere videtur, quod Chriſtus tā panē quam piſcē diuidebat diſcipulis proprijs manibus.nō enim integrum panem neq; integrū piſcem il lis dabat.Vnde & ſignāter euā geliſta appoſuit li ſimiliter:vt declararet quod ſimili modo dabat piſcē quo dabat panem hoc eſt quod ita manibus fran gebat piſcem ſicut frangebat panem.Hæc de primo.

Circa secūdum de tactu Thomæ rō dubitandi est: quia in euāgelio nō legim⁹ Thomā tetigisse. sacri aūt doctores, spāliter Leo & Gre. tactū affirmāt iteruenisse.

Ad hoc dicit̄, quòd ex verbis dn̄i recitatis in euāgelio Ioānis, intelligitur Thomā tetigisse. nam per actū videndi significauit euāgelista hmōi tactū. Qđ non volūtarie dicimus, sed ex pluribus euāgelistis manifeste habemus. Apud Lucā namq̧ dn̄s ipso die resurrectionis dixit discipulis, Palpate & videte: quia spiritus carnem & ossa nō habet. Vbi li videte, non visionē corporalē significat: sed certificationē cognitiōis ex tactu: ita quòd dicendo Palpate & videte, dicebat, Palpate & certificate vos. Apud Ioānem quoq̧ dn̄s dixit Thomæ. Infer digitū tuū huc, & vide manus meas. Nō em̄ digito videre poterat manum: sed digito certificare se poterat de fissura claui in manu. & propterea dicēs. Infer digitū tuū huc & vide, dicebat: Infer digitū tuū & certificare. Nec euangelistæ vsurparūt vidēdi vocabulum ad designandā certā cognitionē, sed vsitatū loquēdi morē sequuti sunt. Consueuimus em̄ videndi verbo vti nō solū ad significādū corporalē visionē aut intellectualē: sed etiam ad significandū certā cognitionē secūdū quēcūq̧ sensum. Et videtur hic vsus deriuatus ex certitudine sensus visus. Vnde & in psal. dicit̄ de sensu gust⁹ spiritali: Gustate & videte qm̄ suauis est dn̄s. Ex hoc ergo qđ in hoc ꝓposito ipse dn̄s vsus est vidēdi verbo ad significandā certā cognitionē secūdū tactū tā ad apostolos alios apud Lucā in die resurrectiōis, quā ad Thomā apud Ioannē post octo dies: cōsequēs est vt affirmāte dn̄o qa vidisti me Thoma, credidisti: affirmata sit certificatio secūdū tactū: q̄ ꝑ verbū videndi significata & oblata ab ipso christo erat. ita qđ dicendo, quia vidisti me credidisti: dixit, quia tāgēdo certificatus es, credidisti &c. Vnde patet ex euāgelio haberi qđ Thomas tetigit: & propterea cōfessus est credēdo, Dn̄s meus, & deus meus. Hæc de secundo.

Circa tertiū dubitādi rō est: qa Christ⁹ dn̄s ab æterno fuit deus: nec ꝑ mortē desījt esse deus: nā totus deus erat in sepulchro, & tot⁹ deus erat in inferno cū anima Christi. Q̄uō ergo post resurrectionē suā de eo dicit̄, quòd dignus est accipere diuinitatē, quasi non haberet illam?

AD hoc breuiter dicit, qđ accipere dicimur aliquid nõ solũ si de nouo accipimus illud, sed etiã si prius illud habẽtes denouo vtimur. Vnde & habens gladium dicitur accipere gladiũ quando denouo vtitur illo.

Et iuxta hũc sensum dominus Iesus licet ab æterno fuerit deus, & nunq̃ desierit esse deus: quia tamen post resurrectionem suam vsurus erat diuinitate sua manifeste, quam subit passibili carne tãto tẽpore occultam tenuit: & ex merito passionis suę dicebatur sibi manifestatio gloriæ suæ (vt Apostolus ad Philip. ij. dixit) ideo dignus, post resurrectionem suam dicitur accipere diuinitatem, non ad de nouo habendum illam: sed ad manifestum vsum illius. qui vsus vsq; ad diem iudicij, quo manifestissime apparebit, omnibus deus, extenditur. Hæc de tertio & tota hac parte. Budæ sabbato in albis. M.D.xxiiij.

INCIPIT octauum Ientaculum: in quo declarantur de peccatis quinq;.

CCVRRVNT

Octauo declaranda de peccatis qnq;. Primum est Matth. xij. Omne peccatũ & blasphemia remittetur hominibus: spiritus aũt blasphemiæ non remittetur. Secundũ est primæ ad Cor. vj. Omne peccatũ quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autẽ fornicatur, in corpus suum peccat. Tertium est. j. Ioan. vlt. Qui scit fratrem suũ peccare peccatum nõ ad mortem: petat, & dabit ei vita peccanti nõ ad mortem. est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Quartũ est Apoc. iij. Vtinam esses calidus aut frigidus: sed quia tepidus es, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues sum & locupletatus, & nulli⁹ egeo: & nescis quia miser es, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus, Quintum est Apoc. vl. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc.

CIrca primum Matth. xij. Omne peccatum & blasphemia remittetẽ hoĩb⁹ spiritus aũt blasphemię nõ remittetẽ: dubiũ occurrit de differẽtia posita inter spiritum blasphemiæ & reliqua pctã hominũ quantũ ad hoc

quod spiritus blasphemiæ nõ remittetur, reliqua verò remittentur. Nã aut est sermo de remissione quãtũ est ex natura peccati: & sic nõ saluat͂ differẽtia posita: quia cõe est oĩ peccato mortali, q̃tũ est ex parte sui esse irremissibile: quum faciat hominẽ dignũ æterna morte, & cõstituat inimicũ deo. Aut est sermo de remissione secundũ potẽtiã: & nec sic saluat͂ differẽtia posita: quia cõe est omni peccato mortali posse remitti nõ solũ per oĩpotẽtiam dei, sed per misericordiã eius solitã: tã per sacramẽtũ baptismi, q̃ per sacramẽtũ pœnitentiæ. Aut de remissiõe in actu hoc est quòd reliqua remittent͂, & hoc nõ. Et nec sic saluat͂ differẽtia posita. sed vtrinq; falsa videtur. nã nec de oĩbus reliquis peccatis hoĩm verificat͂ quòd qñq; remittẽtur hominibus: quũ multi dãnent͂ propter huiusmodi peccata. Nec pro vero asserẽdum est aliqđ quodcũq; sit illud peccatũ hoĩs in hac vita, quod nũq̃ remittet͂: qm̃ affirmare hoc, est ponere hoĩem illũ in desperationẽ. Nã si certificatus esset quis per dñi sentẽtiã quòd peccatũ spiritus blasphemiæ nunquã remittetur, haberet causam desperãdi habens tale peccatum: vtpote certus de non consequendo remissionem.

AD hoc dicit͂, qđ quũ manifeste spirit⁹ blasphemiæ distinguat͂ in litera cõtra blasphemiã, videt͂ per spiritũ blasphemiæ intelligẽdũ quoddã speciale blasphemandi genus: quod, iudicio meo, constat ex maligna machinatione aduersus deũ. dũ aliquis ad hoc dat operam vt quæ dei esse cognoscit aut putat, destruat, peruertat, aliĩ attribuat &c. hmõi enim blasphemię gen⁹ merito blasphemiæ spũs appellatũ est, ꝓpter plenitudinẽ rationis blasphemãdi, & propter cõsuetum loquẽdi morẽ, quo appellamus hominẽ omnibus opponentẽ habere spiritũ cõtradictionis. ita hmõi malignãtes dicũtur habere spiritum blasphemię.

Inter hoc igitur crimẽ spiritus blasphemiæ & alia peccata & ipsas blasphemias differẽtia quo ad remissionẽ est, qđ reliqua regulariter loquẽdo remittunt͂ hoĩbus, hoc aũt regulariter loquẽdo nũq̃ remittit͂: ita quòd dñs hãc differentiã reuelasse videtur in hoc textu. Et quãuis etiã istis si pœnitẽtiam agerent, venia daret͂: disposuit tamẽ diuina iustitia permittere istos impœnitentes perseuerare: ita quòd sub hac dñica reuelatione cadit non solum ne

gatio remissionis, sed negatio doni pœnitẽtiæ.tāquā si dictū fuerit quod d peccātibus spiritu blasphemiæ nunquā concede tur remissio: quia nūquam cō cedetur ex gratia pœnitẽdi, exi gẽte hoc maxima illorum ne quitia. Ad dubitationẽ igit respōdetur quod sermo est de actuali remissione nō simpli citer & absolute, sed regulari ter: hoc est, secūdum cōmunẽ cursum. Et quū obijcit quod non omnia reliqua remittunt etiam secundū cōem cursum: respondetur dñm non dixisse quod oīa reliqua remittentur singulis hoīb⁹, sed dixit quod remitterẽtur hoībus. ad quod verificādū sufficit quod remit tantur aliquibus hominibus.

Quod verò obijcit de despe ratione soluitur dicẽdo quod talis non debet desperare: qm̄ deus nō alligauit mīam suam cōi cursui, sed prẹter illum seu supra illū pluries misertus in uenitur peccatorū: vt patet de latrone, de Paulo, de Magdale na, quos supra cōmunem cur sum statim ita euexit. Omni ergo conatu, ieiunijs & elee mosynis & orationibus, alie nisq̃ suffragijs tāto magis co nari talis deberet ad diuinam implorādā misericordiā, quā to remotiorem se ab illa cōsti tuit. Hæc de primo.

Circa secūdum .j. ad Co rint.vj. Omne peccatū quodcunq̃ fecerit hō, extra corpus est: qui aūt forni catur, in corpus suum peccat. quæstio occurrit. tū contra pri mam partem, tū contra secun dam. Contra primam quidem: qm̄ falsum videtur om ne aliud à fornicatione pecca tum extra corpus esse. Apparet enim triplex manifesta instan tia. Prima, de comessatiōibus & ebrietatibus: quas constat peccata esse in corpore, & non extra corpus. Secunda, de per cussione & vulneratione suij psius: quum enim quis percu tit aut vulnerat seipsum, mani feste peccat contra corpus suū plus quàm inebriās se. Tertia, de abusu manuū loco pedum vt si quis ambularet more qua drupedum. hinc em̄ maxime peccaret in corpus suū, deho nestās illud, & abducẽs ac dejj ciẽs ab humana dignitate, & efficiẽs illud simile bestijs. Cō tra secūdam verò partem: qm̄ nō apparet vera neq̃ p se neq̃ per accidẽs. Non per se: quia li cet in peccatis cōtra naturam cōtumelia fiat corpori (iuxta il lud ad Ro.j. Vt cōtumelijs affi ciant corpora propria) in pec catis tamẽ naturalibus, quale est fornicatio, nulla apparet in iuria corporis, sed animę: dū

anima subditur corpori, & inquinatur peccato. Nec per accidens: quoniam nõ oportet fornicantem nocere corpori proprio, quum semen sit de superfluo indiuidui &c. Et si ad ea quæ sunt per accidens, egrediẽdum est: in promptu obijceretur quod plures occidit crapula quám gladius.

AD hoc dicitur, sermonẽ apostoli esse de peccatis humanis in genere: ita quod nõ intẽdit fornicationẽ cõparare singulis peccatorũ speciebus, sed cõib⁹ generalibus peccatis: nec loquit̃ de effectibus peccatorũ, sed de peccatis ipsis: & intẽdit quod solũ peccatũ fornicationis, & tanto magis adulterij & similiũ, est peccatũ in corpus propriũ: hoc est, infert iniuriã proprio corpori. quũ distinguitur enĩ peccatũ in deũ, in ꝓximũ &c. sensus est quod infert iniuriã deo, infert iniuriã proximo &c. Ac ꝑ hoc quũ dicitur hic quod peccat in corpus ꝓpriũ, sensus est quod iniuriam facit ꝓprio corpori. Vnde ad obiecta cõtra primã partẽ respondendo, dicitur quod neq̧ comessatio neq̧ ebrietas iniuriosa est corpori proprio in ipso actu peccati q̃uis effectus earũ iniuriosus sit corpori, pro q̃to illi nocet. & ꝓ tãto dicũtur extra corpus esse quo ad iniuriã: quia extra corpus sumitur hic vt distinguitur contra peccare in corpus ꝓpriũ: in quo fornicatio á reliqs differre dicit̃. De percussiõe aũt & vulneratiõe ꝓpria, dicitur hmõi crimina cõputari extra generalẽ rationẽ peccatorũ cõium: vt patet ex hoc quod homicidiũ secũdum cõem suã rationẽ nõ ponitur peccatũ in corpus ꝓpriũ & tamẽ occidere seipsum, maxime est cõtra corpus ꝓpriũ. Vnde hmõi specialia peccata vt existẽtia extra cõparationẽ quã facit apostolus, reijcienda sunt. De ambulatione verò more quadrupedũ & similibus, dicitur quod quũ hęc sint peccata plusquã humana (q̃m apud philosophos sunt peccata bestialitatis) valde remota sunt á cõparatiõe quæ ab apostolo fit. Ad ea verò quę obijciuntur contra secundã partẽ, respõdetur quod sermo est de iniuria quã per se facit fornicatio corpori ꝓprio. Et quũ quęritur q̃ est illa iniuria, respõdetur quod est duplex, scilicet dehonorationis & subiectionis. Dehonoratiõis quidem, quia membra sua membra facit meretricis. qui enim adhæret meretrici, vnum corpus efficitur cum ea. Subiectionis vero, quia membra sua subijcit

potestati meretricis. vñ patet ꝙ nõ oportet recurrere ad no cumēta p accidēs, aut ad q̄cū꙳ alia p accidēs. Hæc de scc̄ūdo

Circa tertium. j. Io. vlt. Qui scit fratrē suū peccare peccatum non ad mortem: petat, & dabitur ei vita peccanti nõ ad mortē. est peccatū ad mortē. non ꝓ illo dico vt roget quis. difficultas occurrit de differentia peccati ad mortem, & peccati nõ ad mortem. an sit sermo de morte corporis, an de morte animæ: ita quod si ad mortē corporis spectatur, peccatum ad mortem ītelligitur finalis impœnitētia: hoc est, quando homo moritur in peccato mortali absq; pœnitentia interiori hoc enim est peccatum durans vsq; ad mortem corporis inclusiue, & propterea ducens ad mortem æternam. Si autem ad mortē animæ spectarur, vocatur peccatum ad mortem omne peccatū mortale: quia mors animæ est. Quæstio igit̄ est quis sit sensus Ioannis apostoli, per hæc verba. Nam contra primum sensum militant verba ipsius textus dum dicitur, Qui scit fratrem suum peccare. De finali siquidē impœnitētia non potest aliquis dum viuit scire quod peccat huiusmodi peccato: sed solum post mortem potest sciri quot peccaui finali impœnitentia: quoniam quādiu viuit, potest pœnitere ac p hoc nõ est adhuc finaliter impœnitens. Et propterea de hoc peccato non esset dicendū, Qui scit fratrē suū peccare sed qui scit fratrem suum peccasse. Contra secundum vero sensum (iuxta quē solūmodo peccatū veniale est peccatū nõ ad mortē) mllitāt duo verba textus. Primum quum dicit: & dabitur ei vita. nam peccans solum venialiter, nõ eget vt detur ei vita: quum habeat ipsam spintalem vitam per charitatem, quæ stat cum peccato veniali. vnde ex hoc quod dicit, & dabitur ei via peccanti non ad mortem, significat quod talis peccās nõ ad mortem, eget vita: vt potenon habens illam, sed expectans vt detur sibi quod non conuenit peccato veniali sed mortali. Secundū, quum dicitur, Non pro illo dico vt roget quis. Nam hinc sequeretur Ioannem nõ dicere vt rogetur pro peccantibus mortaliter: cuius contrarium dominus docuit, Orate pro persequentibus vos. & fecit, orans pro crucifixoribus: & Stephanus orauit pro lapidantibus. cõstat autem hos omnes pec-

caſſe mortaliter, & non eſſe rationabile vt Ioannes euangeliſta diſcordet à doctrina & exẽplis Chriſti & ſanctorum: diſcordaret autem ſi timeret orãdum eſſe pro irretitis peccatis mortalibus.

AD hoc dicitur quod quum ſermo omnis niſi per ſe intelligatur incertus ſit (vtpote vagus per accidentia) per peccatum ad mortem intelligẽdum eſt peccatũ quod per ſe machinatur ad mortem animæ: hoc eſt ex intentione abijcit vitã animę, vt quum quis ex intẽtione nõ curat de ſalute animæ ſuæ, de paradiſo, & huiuſmodi. Dico autem ex intentione, propter eos qui non ex huiuſmodi intentione, ſed ex conſuetudine deliciarum & luxuriarum, ex conſuetudine vſurarum, & ſic de ſimilibus, viuunt tãquam non curantes de ſalute animæ ſuæ. tales enim non ex intẽtione peccant contra vitã animæ ſuæ, ſed ex paſsionibus, infirmitatibus &c. Intendit ergo Ioannes euangeliſta differẽtiã inter peccatores ex cõtemptu propriæ ſalutis peccantes, & inter alios qui ex ignorãtia aut paſsione & huiuſmodi incurrunt peccata mortalia. Et inſtruit chriſtianos vt quum viderint aliquos peccare ex ignorantia aut infirmitate &c. orẽt pro illis cum fiducia. quũ viderint autem peccantes ex contẽptu propriæ vitæ, non præſumant petere pro eis veniã: ſed vel relinquãt eos in curſu ſuo, vel (vt Bernar. inſinuat) gemãt ſi forte diuina miſericordia adijciat quod oratio nõ præſumit. Et bene nota quod Ioannes non affirmat repellendam eſſe orationẽ pro talibus, ſed non audet dicere vt orent pro talibus, tãquam petitio videatur præſumptuoſa. ait enĩ: nõ dico vt oret quis. Et hic ſenſus conſonare videtur non ſolum toti textui & contextui, ſed etiam geſtis ſanctorum. nam dominus orans pro crucifixoribus, adiecit cauſam ignorãtiæ: Quia neſciũt quid faciunt. & Paulus pro quo exauditus fuit Stephanus, teſtatẽ ſe miſericordiam cõſecutum, quia ignorans fecit. Vnde patet quod neuter quæſitorũ ſenſuum eſt intentus ab apoſtolo, ſed iſte quem diximus. cui omnia conſonare videñt. Hęc de tertio.

CIrca quartum Apo. iij. Vtinam eſſes frigidus aut calidus, ſed quia tepidus es, nec calidus nec frigidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis quod diues ſum & locupletat⁹ & nul-

lius egeo:& nescis quia tu miser es & miserabilis & pauper & cæcus & nudus.ambiguitas occurrit ex quadruplici capite. Primo,quia inconueniens manifestum est attribuere alicui sancto angelo desiderium mali culpæ:ac per hoc non consonat illi dicere,vtinā esses calidus aut frigidus:nam per esse frigidum intelligitur alienum manifeste esse à toto charitatis igne. Secūdo,quia non consonāt hæc duo sibi inuicem,scilicet tepor & feruor arrogantiæ,& tamen in litera vtrunq͂ dicitur hunc episcopū habere:nam primo dicit,quia tepidus es.& deinde subiūgit dicis quod diues sum & locupletatus,& nullius egeo. vbi superbiæ feruor magnus notatur,quum falsò sibi arroget diuitias &c. Tertio,qa aliud est ex tepore:aliud ex ignorantia peccare.nam tepor ad infirmitatem animi spectare videtur & propterea mirum est qđ in litera iste dicitur tepidus,& deinde subditur eius ignorantia,dum dicitur,& nescis quia miser es & miserabilis &c.

Quarto, quia nulli debet imputari defectus non solum inculpabilis,sed impossibilis euitari.nullus(inquit Philosophus)imperabit cœco nato. Sed hominem in hac vita nescire se esse absq͂ charitatis gratia,est defectus & inculpabilis & ineuitabilis.nullus em̄ scit an odio vel amore dignus sit: vt dicitur Ecclesiastes.ix. Incōueniēter ergo arguitur iste qđ nesciat se miserum &c.

AD hoc dicit̄ quod homo iste vltimo descriptus de quo est sermo habet secundum planum literæ sensum conditiones quatuor.Prima est,esse extra charitatem:quæ ex eo habetur qđ describitur miser,miserabilis, pauper & cæcus secūdum veritatem.Secunda est,esse tepidum:quæ clare patet in litera. Tertia est,æstimare se diuitē, locupletatum,& nullius egere Et hæc etiam clarè patet in litera.Et ponitur causa tepiditatis quoniam cum coniunctione causali in litera ponitur, dicendo,quia dicis quod diues sum &c.Quarta est,nescire se esse miserum & miserabilē,pauperem,cæcum & nudum. Et hæc quarta conditio similiter ponitur concausa tepiditatis: dum cōtinuatur in textu cum antedicta causa sub eadem cōiunctione causali:vt patet intuenti. Ex quibus omnibus colligitur hmōi hominē abūdare multis ac donis siue naturalibus,siue gratuitis,& multis bonis operibus:ita qđ pri-

mum istius peccatū apparet superbia de multis bonis quæ in se recognoscit. Et si singula discernimus, istius hominis oculus adeò perspiciebat bona quæ in se erant, vt erraret & superbiret. Erraret quidem, quoniam ex bonis secundum quid, æstimauit se bonū simpliciter: hoc est, ex donis & bonis operibus quibus abundabat sine vera charitate, æstimauit se etiā charitatē & illius dona habere. Hoc em̄ sonant verba sua, dum interiori verbo dicebat, Diues sum, & hoc quo ad dona tā naturæ quàm gratiæ. locupletatus sum, & hoc quo ad bona opera & studia. & nullius egeo, & hoc vniuersaliter quo ad dona quæcunq; necessaria: ita quod æstimabat se nullo amplius dono egere. & tñ falsum erat: qm̄ carebat charitate & gratia gratū faciēte. Superbiret aūt, qm̄ bonis illis quæ habebat, seipsum magnificabat. nam dicebat: ego sum diues, ego locupletatus, ego nullius egeo. quum vir rectus debuisset dicere, quia fecit mihi dn̄s magna qui potens est &c. & deū, non se magnificare, nec vnquā prorūpere in tam temerariā ęstimationem quod nullius egeret. Nec intelligo hūc esse tāta elatū superbia, vt ex intētione superbiret (qm̄ iam esset in numero non tepidorum, sed frigidissimorum) sed quia per modum superbientis & tali æstimationi innitentis se habebat: quod vt clarius patebit, facit hominē tepidū. Erat quoq; huic superbæ ac falsæ æstimatiōi annexū alterū peccatū negligentię. nam cū hac æstimatiōe negligebat iste discutere interiorem dispositionē animæ suæ quo ad mala pœnę attestantia malū culpæ. Nesciebat em̄ se esse miserū, miserabilē, pauperē, cæcū & nudū: q̄ sunt mala pœnæ attestātia malū culpæ. Et fomētū huius negligentiæ quāuis ex litera non habeatur nisi antedicta superba æstimatio, videtur tamen esse incertitudo charitatis: ita quòd ex hoc quòd nō potest homo scire certa cognitione se habere gratiam gratum faciētem seu charitatē, neglexit perscrutari antedicta mala sua: tanq̄ eiusdem rationis sit cognoscere habere se bona gratiæ & charitatis, & discutere hm̄oi mala. quod tamen nō est verum: nā etsi homo non pōt cognoscere in se esse donum charitatis infusæ, pōt tamen discernere an sit pauper, & cęcus: paupertas enim consistit in penuria operum interiorum similium operibus interioribus chari-

tatis:puta si habebat interiorē actum pœnitentiæ,si interiorē actum gratitudinis,si reueren tiæ & tremoris in deum,si mi sericordiæ in proximos,si hu militatis in seipsum. Similiter de visu,si videbat eo modo videndi de quo scriptum est: Ad videndum in bonitate electorum tuorum.vident enim electi in bonitate,propria quidem bona,vt dei:propria verò mala culpæ,accusando se, corrigendo,puniēdo:propria verò mala pœnę ęquanimiter tolerando,bono aliorum gaudendo,malo aliorum cōdolēdo &c.quo contra cæci viden tes in superbia cordis sui,proximos vident iudicando seu contēnendo,bona eorū parui faciēdo,mala eorum accusando,indignando &c.bona quę habent vt sua magnificando, mala quæ habent excusando &c.hmōi enim paupertatem cæcitatem & nuditatem virtutum his annexam pōt homo si vult diligenter in se discutere,& cognoscere.Et in hoc iste homo defecit:neglexit em̄ huiusmodi mala pœnæ in se discutere,& sic nesciuit seipsum miserum &c. Ex his autem duobus(superbia scilicet & negligentia)consurgit in homine quędam confidentia,quasi manendi in statu in quo stat. Ex eo enim quod æstimat se abūdantem in bonis,& nescit miseriam status sui,quasi securus incedit:etiam inde natu raliter procedit affect⁹ tepidus ad dona gratiæ gratum faciētis habenda.Et propterea homo iste ponitur tepidus ex his causis:scilicet quia dicebat,diues sum &c.& nesciebat se esse miserum &c. Hmōi aūt dispositio tepidi animi vtinam non frequens inueniatur in ĳs qui putantes se in gratia dei esse,negligunt discutere interiorem animi sui dispositionem quo ad penuriam interiorem actuum virtutum & interioris visus.Signum autem tepidi animi videtur esse non progredi seu nō augeri in interioribus actibus virtutum infusarum. Et licet ex recitatis in hac litera appareat iam hunc esse verum literæ sensum,solidior tamē sensus iste apparet ex subiuncto cōsilio exhibito in textu isti homini,dum suadetur ei in remedium studiū emendi aurum ignitum &c. In emendo siquidem,duo inueniuntur contraria tempori. Alterū est,appreciare seu magni æstimare id quod est emēdum.alterū est,exhibere pretiū æquale rei emendæ. Et primum quidem spectat ad animum,secundum autē ad exe-

cutionē operis. Quæ ideo tollunt tēpore, quia tepidus non æstimat donum gratiæ tanꝙ emendum, nec studet in executione exhibere opera quasi æquiualentia ad gratiam: ad quæ tamē duo maxime debet assurgere tepidus, & vt summè magni faciat (quo caret) gratiæ donum, & vt omni conatu exerceat se quasi ad cogēdum deum: vt det sibi gratiā. Secundum quoqꝫ remedium quod adiūgitur, idem testatur ad causas tepiditatis relatum. nam quia & male vidēdo bona quæ habet, & non vidēdo mala quæ habet, tepidus effectus est: medicina pro oculis ei offertur, qua impedimēta videndi tollantur: inter quæ pręcipuum est superbia, quæ collyrij vnctiōe tollitur, si à Christo discimus quia mitis est & humilis corde.

AD obiecta igitur ordinatè respondendo, dicitur dupliciter posse accipi methaphoram hanc de calido & frigido: & tepido. Primo, intelligēdo per calidū manifestā charitatem, & per frigidum manifestam iniquitatem, per tepidum verò medium: qualis descriptus est qui sibi videtur bonus, & tamen est malus. Et iuxta hunc sensum optat angelus magis frigidum quàm tepidum, nō vt meliorem, sed vt faciliorē ad resipiscendū: qui enim cognoscit se esse malum, facilius correctionem suscipit quā is qui putat se esse bonum, & quasi tutus tepet. Secundo, referendo metaphoram totā ad gustum seu sumentem. Et iuxta hūc sensum tam frigidus quā calidus bonus est. nam & calida libenter sumimus: & similiter frigida libenter sumimus. solum autē tepidum abhominabile est, vtpote vomitū causans. Et sic optās angelus, Vtinam esses calidus aut frigidus optat bonū. Vtinā esses sicut cibus aut potus habilis ad sumēdū: vt est alimētū calidū, & alimētū frigidū. Et hic sensus magis cōsonat literæ: ꝓ quāto parabola hæc ad hoc tēdit, vt solū tepidū abhomiābile dicat, tāꝙ vomitiuū. Vnde patet nihil mali per hæc verba optari ab angelo. Ad secundā obiectionē dicit̃ qđ in isto homine tepido esset feruor superbię & arrogātiæ si ex intētiōe superbiret ad hoc vt se diuitē, locupletatū, & nullius egētem magnificaret. sed iste tepidus nō ex intētiōe sic superbit, sed ex modo se habēdi: qn̄ quidē sic cōcidit in ijs q̄ habet, tāꝙ iudicans se locupletē, diuitē, & nullius egentem. Videtur enim

dam superbia sicca magis, quam superbiæ feruor: & propterea non inde aperte malus, sed tepidus effectus est. Ad tertiã dicitur quod tepor & ignorantia possunt subordinari: ita quod ambo possunt diuersimode causare peccatum: tepor immediatè, ignorantia mediate. Sic aũt est in proposito: ignorantia enim propriæ miseriæ concausat teporem, quo deinde peccatur. Nec ista simultas contrariatur diuersitati causarum peccandi, scilicet ex ignorãtia vel infirmitate: quoniam illa diuersitas intelligitur secũdum causas proximas: quãdo scilicet causa proxima est infirmitas, non ignorãtia, aut ecõtrario. Secus autem est quum infirmitas circa vnum actum subordinatur ignorantiæ alterius rei præcedentis: vt patet esse in proposito. Ad quartã dicitur quod huic tepido non imputatur nesciẽtia doni charitatis in seipso, sed ignorãtia propriæ miseriæ: quæ non est solum euitabilis, sed valde culpabilis: vt patet ex dictis. Hæc de quarto.

Circa quintũ Apo.cal. vl. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus, iustificeť adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. difficultas ex triplici capite occurrit. Primo, de veritate: quia vtraque pars, progressus scilicet tam malorum quàm bonorũ falsa videtur: nam multi hodie mali, cras boni: vt patet de Paulo & latrone &c. & similiter multi hodie boni, cras mali: vt patet de Nicolao, Salomone &c. Secundo, de decentia: quia hęc verba sunt angeli alloquentis Ioannem. indecẽs autem videtur vt angelus sanctus dicat, Qui in sordib9 est, sordescat adhuc. multo magis quàm indecens fuerit iudiciũ inferre blasphemiæ in diabolum: quod tamen non est ausus Michael archãgelus, vt Iudas in epistola sua dicit. Tertio, de concessione temporis: nam deus nemini dedit spatium male operãdi (vt dicitur Ecclesiastici decimoquinto) imò vt Esaias dixit, propterea expectat dominus, vt misereatur vestri, Quõ ergo nũc angelus tempus propinquum denuncians dicit: Qui nocet, noceat: & qui sordet, sordescat: tanquam cõcedens malis tempus peiora faciendi.

Ad hoc dicitur quod literalis sensus horum verborum ad præscitorum & prædestinatorũ conditionem, ac tempus vsque ad

iudicium tendere videtur. Ad cuius euidentiam prænotādū est angelum: more humano allocutum esse Ioannem in fine Apoca. monēdo eū ne claudat librum Apocalypsis, assignando pro ratione quia tempus prope est. Consueuimus siquidem quādo in aliud rempus differenda est lectio libri, claudere librum reseruando ipsum ad tempus opportunū quando vero tunc imminet tēpus vtendi libro qui inuenitur apertus dicimus, ne claudas librum, quia iam instat tempus vtendi illo. Sic angelus Ioāni scribenti Apocalypsis librum dicit: Ne signaueris librū hūc, quia tempus instat exequendi ea quæ sunt scripta in illo. Et notanter ex parte instātis temporis ad vniuersale iudicium, reddit rationem non sigillandi librum. duo namq; exequēdorum genera in Apocalypsi reuelata sunt. Quædam adimplēda in tempore: & sunt quæ fiēt vsq; ad diem iudicij. Quædam adimplenda in æternitate: & hæc sunt quæ fient post diem iudicij. Et quoniam illa quæ fient in æternitate, distantia multum videntur, ideo angelus ex parte temporis & eorum quæ in tempore fiūt, reddit rationem non sigillandi librum: vtpote quia tempus iudicij instat, & exequenda in tēpore iam sunt. Et hoc denotauit dicendo, Tēpus eñ prope est. & dicit absolute tēpus: qm̄ tempus ad iudicium, & tēpus absolute æquiualent: qm̄ post iudicium non erit vltra tēpus: iuxta illud: Iurauit per viuentē in secula seculorū, quod tēpus non erit vltra. Et ad declarādū qđ propinquum sit tempus iudicij, subiungit quasi epilogādo totum quod interim agendum est: scilicet quod adimplenda sunt præscitorū demerita & prædestinatorum merita: vt ex his paucis adimplendis perpendatur breuitas temporis ad iudicium. Omnia enim quæcunq; vsq; ad diem iudicij agēda sunt, in his duobus consistere videntur. Significauit aūt angelus hęc duo per proposita verba: scilicet qui nocet, noceat adhuc &c. Qđ vt facilius clariusq; percipiat, nota in his verbis mysteria septem. Primum est, quod tam in hominibus bonis quàm in malis pręsupponitur initium & apponitur terminus p modum progressus perseuerātis. Præsupponitur quidem initium dicendo, qui nocet, qui in sordibus est, qui iustus est, qui sanctus est, manifestè eñ per modum præsuppositi hęc dicuntur: illa de malis, ista

de bonis. Apponitur vero terminus, dicendo, noceat adhuc, sordescat adhuc, iustificetur adhuc, sanctificetur adhuc Et apponitur per modum perseuerantiæ: quia sola perseuerantia & in malis damnatur, & in bonis coronatur. Per modum quoque progressus, quia in vitæ termino & mali si possent adderent ad malū, & boni adderent ad bonum. Ex hac igitur ordinatiōe literæ intelligimus misterium hoc quod de præscitis & prædestinatis est sermo. qui ex præsupposita prædestinatione & præscientia procedit, dum in malis ex præsupposito primo quasi effectu reprobationis, scilicet prima præsciti iniquitate, & in bonis primo prædestinationis effectu, scilicet prima prædestinati iustitia, ad progressum termini vltimi in malo quo ad præscitos, & in bono quo ad prædestinatos extēditur sermo: ita quod sensus est, Qui præscitus est nocens aut in sordibus, impleat mensuram iniquitatis suæ: & qui prædestinatus est iustus aut sanctus, adimpleat mensuram iustitiæ suæ. Secūdū est, quod in ordine malorum, solius iniqtatis: & in ordine bonorum, solius bonitatis mētio fit: vt clare patet. Hinc em̄ per malos, præscitos: & p bonos, prædestinatos intelligimus: qa Ezechiele teste didicimus quod deus obliuiscitur omnium iniquitatum quas fecerat, qui conuersus in bono perseuerat vsque in finē, & similiter omniū bonorū quæ fecerat, auersus & perseuerās in malo vsque in finem. Tertiū quoque ad hoc idem mysterium est, quod licet in isto decursu temporis vsque ad iudiciū interueniat diuersitas bonorū & malorū scdm̄ præsentē gratiā vel nequitiam, vt patet: nulla tamen de hac diuersitate hic mentio fit: quia huiusmodi diuersitas non remanebit iudicanda, sed sola diuersitas quæ est scdm̄ bonitatē prædestinatam & maliciam præscitam simpliciter. Quartum est ex modo loquendi dum non enuntiando per verbum indicantiuū (nō enim dicitur, nocebit, sordescet, iustificabitur, sanctificabitur) sed per verbum imperatiuum noceat, sordescat, iustificetur, sanctificetur, exprimitur huiusmodi progressus perseuerans siue in bono siue in malo. Hic enim ordo diuinæ præscientiæ ac reprobationis & similiter prædestinationis insinuatur. nam inter primū peccatū præsciti & posteriora hæc est

differētia, ꝙ primū est tantūmodo permissum: posteriora vero sunt & ꝑmissa et ordinata in pœnā prioris: iuxta illud ad Ro. I. ꝓpter qđ tradidit illos de⁹ ī reprobū sensum &c. Et ꝓpterea de posterioribus pctīs tāquā de speciali modo subiectis ordinationi diuinę, imperādo ordinē ac tolerātiā eorū dicitur, sordescat & noceat. De bonis aūt prædestinatorum clarū est quod nō solū sub ordine, sed etiā sub efficiētia diuinæ prædestinationis denotātur. Apparet quoq; in vtrisq; denotari ꝑ hoc mensurā eorūdē. nam & diuina prędestinatio definiuit vsq; quo merita prędestinatorū progrediētur: & similiter diuina dispositio ordinauit vsq; quo sustinebit in multa patiētia seu tolerabit demerita pręscitorū. Et hoc forte denotāt hæc verba determinata illo aduerbio, adhuc. Cum his quoq; oībus retine qđ per hmōi loquendi modū, sordescat, noceat &c. humana libertas designat: vt solēmus dicere relinquentes aliquē in sua libertate, faciat dicat &c. Quintū est diuersitas ordinū tā in bonis quàm in malis. nam ponuntur duo ordines bonorū, ad denotādā disparitatē præscitorum inter se: aliīs minus malis, & aliīs peioribus existētibus. & similiter ad denotandā diuersitatē prædestinatorū bonorum & meliorū. Mali siqdē denotantur per eos q in sordib⁹ sunt, peiores verò per nocētes. boni quoq; notant per iustos, meliores verò ꝑ sanctos, Quēad modū em̄ parate sunt prædestinatis diuersæ māsiones in domo pr̄is cœlestis: ita & præscitis in inferno diuersa tormenta parata sunt pro diuersitate demeritorū. Sextū ex ordine quo reuelata dicūtur, sumi pōt. Ex hoc enim quòd prius præsciti, & demū prædestinati positi sunt: intelligi pōt ipse qui in rei veritate est ordo inter tolerātiā pręscitorū & prędestinatos. nam tolerantur præsciti ꝓpter prędestinatos: iuxta illud, Nolite nocere terræ neq; arboribus, quoadusq; signemus seruos dei nostri in frōtibus eorū. Et rursus quū sancti martyres suspirarent ad diē iudicij pro corporum resurrectione, dictū est vt expectarēt adhuc modicū tēpus donec impleatur numerus fratrū suorū. ita quòd manifeste patet deū tolerare malos donec impleat numerus electorū: imò & ipsos præscitos & etiā dæmones ordinat deus ad exercitiū electorum, quibus omnia cooperātur in

bonū: Septimū est cōtinuatio horū verborum cum promissione aduentus celeris ad iudicium, dum cum nota copulationis & demōstrationis quasi præsentis subiungit in persona Christi. Et ecce venio cito: & merces mea mecū est reddere vnicuiq; iuxta opera sua. Ex his enī manifestū videtur q̄ de præscitorū demeritis & prædestinatorū meritis adimplēdis & p Christū iudicādis est sermo ī pręsenti lr̄a.

AD obiecta ergo in oppositum ordinate respondendo, dicit verba hæc pro vtraq; parte esse verissima, de pręscitis & prædestinatis intellecta. nam & præscitus quisq; impleturus est tandē suas iniquitates: & pędestinatus quisq; tandem sua merita: quod per hæc verba significat. Vnde nō obstat varietas interpolationū secūdum pręsentem iustitiam vel iniquitatē: quoniam de termino præsens est sermo. Ad secundum verò dicitur quod aliud est dicere imprecatiue, aliud est dicere ordinatiue. Et quod licet dedecens appareat quod angelus imprecetur malum, non tamē dedecet illum dicere ordinationem mali, vt accidit in proposito: vt patet ex dictis. Ad tertium verò dicitur quod licet verū sit deū nulli dare spatiū peccādi, formaliter intelligendo: hoc est quia nulli dat tempus ad hoc vt peccet: cum hoc tamen stat quòd suauiter regendo creaturas rationales relinquendo illas in manu consilij sui, permittat eas peccare: & in multa patientia sustineat post peccata nos perseuerare in illis. Sic autem est in proposito: in quo & plus adhibetur diuinę bonitatis, pro quāto etiam in peccatis bonū ordinis sui adhibet. Propter quod nō solū permissiue sed ordinatiue cōcessum est tempus peccandi: materialiter tamē intelligēdo respectu peccati. Concessit enim deus tēpus nō vt peccaretur, sed quo quæ fiunt peccata ordinarentur, & in bonum cederēt electorū. Hæc de quinto. Budæ in die sancti Vincentij confessoris. M.D.xxiij.

INCIPIT nonū Ientaculū: in quo quatuor declarātur.

CCVRRVNT nono quatuor declaranda. Primū Matthæi.xix. Erūt duo in carne vna.

itaq; iã nõ sunt duo, sed vna caro. Secundũ Matth. xxj. & Luc. xx. Qui ceciderit sup lapidẽ istum, cõfringetur: super quẽ vero ceciderit, conteret eum. Tertiũ Lucæ. xiij. Ite & dicite vulpi illi, ecce eijcio dæmonia, & sanitates perficio &c. Quartũ. j. ad Corinth. vj. Omnia mihi licent: sed nõ omnia expediunt &c.

Circa primum (scilicet, Erũt duo in carne vna: itaq; iã non sunt duo, sed vna caro) difficultas occurrit ex duplici capite. Primo, de qua carne est sermo: an scilicet de carne cõiugũ inter se: an de carne cõiugũ i sua ꝓle. Nã cõtra primũ sensum militat veritas: quia nõ est vna numero caro cõiugũ: sed quãtũcũq; iungant, semp remanẽt duæ: qm̃ nõ cõtinuant, sed solo tactu iunguntur. Cõtra secundũ verò militat requisita sufficiẽtia: quia licet verũ sit quòd coniuges sunt duo in vna carne ꝓlis, hoc tamẽ nõ sufficit ad verificãdã dñi sentẽtiã. nam ad verificandã rationẽ dñi inferentis: Quod ergo deus cõiũxit, homo nõ separet: exigit illius carnis vnitas ex qua sufficienter inferat inseparabilitas coniugũ. Constat aũt quòd ex vnitate carnis ꝓlis nõ sufficiẽter inferẽ insepararabilitas cõiugũ: qm̃ cõiuges nõ habẽt hãc vnitatẽ antequã vxor sit grauida, vt patet. ac ꝑ hoc separabiles essent coniuges steriles, & etiã antequam vxor sit grauida: quia nõ sunt adhuc duo in carne vna ꝓlis.

Secũdo, de quali vnitate est sermo: an de vnitate cõiugali, an de vnitate carnali. Nam si de carnali intelligit, sequeret quòd etiã fornicãtes essent inseparabiles, quia effecti sunt caro vna carnaliter. Si autem de coniugali est sermo, obstat Apostolus. j. ad Corinth. vj. vbi ex allegato testimonio Genesis, Erunt, inquit, duo in carne vna, dicit: Qui adhęret meretrici, vnum corpus efficitur.

Ad hoc dicit quòd sermo est de carne ipsorum cõiugum, & de vnitate numerali carnalis generationis principij ꝑfecti ac iusti: ita quod sensus est quòd erũt duo in carne vna: hoc est in vno carnalis generationis perfecto iustoq; principio. Et quidem quòd interueniat hic vnũ carnale generationis principium perfectũ, clare patet: nam licet mulieris & viri sint duæ carnes, & singulæ sint duo partialia principia generationis: ambę tamẽ cõcurrũt ad integrãdum vnũ numero cõpletum generationis prin-

cipium. Quod verò hoc vnũ carnale perfectũ principiũ sit etiam iustum in cõiunctione coniugum, ex eo patet, quòd inter coniuges & fornicarios hæc est differẽtia, quòd in fornicariè se cõmiscentibus inuenitur hoc tantũ, scilicet quòd integrãt vnum cõpletũ generationis principium, sed non inuenit alia cõditio, scilicet iustitia, hoc est quòd illud principium sit nõ solum cõpletũ, sed iustũ: in cõiugibus autem cõiunctio fit ad integrãdum non solũ vnũ perfectum, sed etiã iustũ generationis principium. Vnde & in Genesi vbi primo ponuntur hæc verba, præmittitur, Adhærebit vxori suæ. & subiungitur, Erunt duo in carne vna. per nominatam vxorẽ significãs quòd de iusta vnitate loquebat dicẽdo: erunt duo in carne vna. Et dñs tam Matth. xix. quàm Marci. x. intulit in neutro genere, Quod ergo deus cõiunxit, homo nõ separet. & non in masculino genere, Quos ergo deus cõiunxit. per illud enim denotauit vnũ iustum generationis principiũ quod deus coniunxit in coniugio. Propter quod signãter ponit deus autor cõiũctionis istius. Coniunctio siquidem viri & mulieris quatenꝰ iusta, á deo est singulariter, tanꝗ ab institutore ipsius. Et quidẽ in plantis perfectũ generationis principium vnũ natura cõiunxit, faciẽs in vna planta virtutem vtriusq; sexus: in animalibus vero vnũ generationis cõpletum principiũ appetitus animalis cõiunxit, trahẽs ad cõmixtionẽ maris & fœminæ. In hominibus quoq; vnum generationis principiũ perfectum appetitus carnalis facit: vt patet in fornicarijs, adulterinis, & incestuosis cõmixtionibꝰ. Sed quòd cõpletũ generationis principiũ vnũ sit etiã iustũ, fecit deus instituẽdo in humano genere coniugiũ. Et propterea infert, Quod ergo deus cõiunxit, homo nõ separet. Et per hoc patet responsio ad vtrũq; ambiguitatis caput, & solutio omnium obiectorũ, nisi obiectionis allatæ ex apostolo. Ad quam dicitur quòd apostolus ibi vsus est illa autoritate quãtũ ad id qđ est materiale in vnitate coniugij: hoc est quantũ ad ipsam corporũ cõmixtionẽ, qua fit vnũ perfectum generationis carnalis principiũ. hoc enim sufficiebat suo ꝓposito. & nõ quãtum ad totũ quod in illis verbis Genesis cõpræhendit. Vnde nõ obstat integritati totius sensus. Hæc de primo.

Circa secūdum, Omnis qui ceciderit sup lapidem istū, cōfringetur: super quē vero ceciderit cōteret eū: difficultas occurrit, an hmōi diuersitas significet diuersam grauitatē peccatorū, an diuersam grauitatē pœnarum: hoc est iuxta primū sensum denotet diuersa grauitas peccati infidelitatis ex vna parte, & aliorū peccatorū ex alia parte: vt ꝑ cadētes sup lapidē denotētur alĳ peccatores: per eos vero sup quos cadit lapis, denotētur infideles. Et contra hunc sensum militāt duo. Primū est, quia agricolæ contra quos directe hæc verba dicuntur, nō peccabāt in fide, imò dixerunt: Hic est hæres: Scđo, quia .j. Pet. ĳ. inter cadētes sup lapidē computātur infideles: dum ibi dicit de Christo: Et lapis offensionis & petra scādali ĳs q offendunt nec verbo credūt. Iuxta secundū vero sensum denotet differētia inter pœnas præsentis vitæ, & futuræ: ita quòd cōfractio cadentiū sup petrā, denotet pœnam præsentis vitæ: contritio vero seu cōminutio eorū sup quos cadit lapis, denotet pœnas æternas. Et hic sensus extra propositum apparet: pro quāto de pœna agricolarum præsentis temporis dñs loqui videt, dicens. Auferet à vobis regnum, & dabitur gēti &c.

AD hoc dicit quòd verba ista vtpote metaphorica assumpta à dño, ꝑ magna parte ex. viĳ. cap. Esa. multipliciter exponi possunt. videt tñ nihil ad literam tēdere hāc metaphoram ad diuersam grauitatē pœnarum: ita quod metaphora cōsistit in similitudine patientiū diuersimode à lapide: dupliciter em̄ cōtingit pati nos à lapide: vel quòd impingendo seu ruendo cadamus sup lapidem: vt cōtingit tam ambulātibus cadētibus super lapidē: quàm ruētibus ex aliquo loco cadēdo sup aliquē lapidē: vel quod lapis cadat sup nos: vt cōtingit quum proĳcitur vel demittitur super nos lapis. Vtroq; em̄ modo quū patiamur à lapide, minus patit cadens super lapidē: & hoc designatur per cōfractionē, dum dicitur: Qui ceciderit super lapidē istū, cōfringetur. magis autē patitur super quem cadit lapis, & hoc designat per cōminutionē, dū dicit, sup quē vero ceciderit, cōminuet eū. magis em̄ patit qui cōminuitur ꝙ qui frāgit. Vult ergo dñs docere qđ licet peccando in ipsum Christū qui significatur per lapidē, incurrat pœna:

maior tamen pœna incurritur ab ījs super quos xp̄s ipse iratus est. Et reuera nulla est maior pœna quā sit xp̄i ira tā in hac vita q̄ in futura. Quū em̄ de⁹ iratus est, ita qđ in furore suo punit, indurat cor subtrahēdo grām punit etiā & tp̄aliter & æterne etiā pœna sensꝰ vt patet ī Herode & Iuda &c. Et hoc directe videt̄ ad ꝓpositum saluatoris, qui contra scribas & pharisæos intendebat declarare eis acerbitatē pœnæ quā ipse erat eis illaturus. & in hac vita puniēdo eos ꝑ Romanos tā acerbe, & ī inferno. Nec obstat quod de ereptiōe regni fiat sermo: quoniā dupl̄r puniēdi erāt agricolæ. s. tollēdo ab eis vineā, & alījs locando (qđ spectat ad translationē regni à Iudæis ī gētes & malos male perdendo: qđ spectat ad punitionē Iudæorū ꝑ excidiū à Romanis in p̄nti vita & ad dānationē æternā in futuro. Et hæc videntur vera ad lr̄am quātū ad illos. Extēdendo aūt sn̄iam hāc ad oēs quia dominus extendit eam ad oēs, referente euangelista quod vniuersaliter dixit, Omnis qui ceciderit super lapidē &c. significari potest eadē sententia, scilicet quod offendentes Christum nō erunt impunes verūtamen nisi sint tales sup quos cadat furor xp̄i vt lapis cōminuens, erit plaga eorum curabilis: nā illi sup quos Christus cadit indurans eos: incurabiles sunt, vt pote comminuti. Hæc de secundo.

Circa tertium (scilicet verba dn̄i de Herode tetrarcha: scilicet, Ite & dicite vulpi illi: ecce ejcio demonia, & sanitates ꝑficio hodie & cras, & tertia die consumor, verūtn̄ oportet me hodie & cras & sequēti die ambulare: qa nō capit ꝓphetam perire extra) Hierl̄m quæstiūculæ occurrūt tres: Pr̄ia, quorsum tēdāt hæc de herode verba: quū in euāgelio nō legat̄ qđ ip̄e īsidiatꝰ fuerit xp̄o dn̄o sed potiꝰ qđ desiderabat eum videre, qđ gauisus est ip̄o viso, qđ interrogauit eū in multis sermonibꝰ, quod sperabat aliqđ signū videre fieri ab eo, qđ nihil morte dignū in causa ipsiꝰ iudicauit. Secunda, quid sibi vult replicata hæc distinctio per tria tp̄a hodie, cras, & tertia die. Tertia, quid significat̄ per illa verba, quia nō capit ꝓphetā perire extra Hierusalem: quum latina constructio nullā videatur habere significationē. nunqd deerant vocabula Lucæ euāgelistæ ad significandum quod oportebat Christum mori in Herl̄m

AD hæc breuiter dicitur qd Herodes ideo vulpes appellat⁹ est à domino, quia dolose incedere videbatur, Et vere intẽtionẽ occidendi Christũ videtur habuisse: quàmuis postea videns illum despexerit, & non curauerit occidere illũ, vtpote non æstimãs ipsum sicut æstimauerat Ioannẽ baptistã. Nam si tanti fecisset illũ sicut Ioannẽ, eãdẽ habuisset de eo sententiã quã habuit de Ioanne propter eandẽ causam, scilicet cõcursum populorũ ad prædicationem eius. Apparet aũt dolositas Herodis ex euangelio tripliciter ĩsimulatis signis. Primo, quia ex vna parte volebat occidere Ioãnẽ: ex altera parte cõtristatũ se mõstrauit quũ puella petijt in disco caput Ioãnis baptistæ similiter ex vna parte libẽter Ioannẽ audiebat: ex alia parte nolebat quod prędicaret populo, sed incarcerauit ipsum. simili quoq; modo ex vna parte deuinxit ipsum in carcere & occidit ꝓpter Herodiadem: ex altera parte explebat intentũ suũ de occidendo Ioannẽ propter cõcursum populorũ: vt Iosephus testatur. Vnde dominus audiẽs quod Herodes volebat ipsum interficere, & vidẽs intima cordis Herodis, merito appellauit ipsum vulpẽ: vtpote occulte in mente sua insidiantẽ vitæ ipsius domini. quod ex subiũctis verbis quæ referẽda dixit Herodi, colligi facile potest.

Vnde ad secundã quæstiunculam dicitur, quod dominus & perfectionẽ operũ suorum primo, & modum perficiẽdi opera sua secundo, nõ obstante quacunq; Herodis dolositate, in hac iterata temporũ distinctione declarauit. Nam primo tria vniuersalia opera se pfectur ũ declarauit: scilicet eiectionẽ dæmoniorũ: & in hoc clauditur expulsio malorum. perfectionẽ sanitatũ: & sub hoc clauditur collatio bonorum & sacrificium mortis suæ: in quo est mysteriũ æternæ vitæ &c. Deinde modum quo prædicta pfecturus erat (scilicet ambulando) aperuit: quia ad literã discurrebat christus eijciendo dæmonia, cõferendo sanitates &c. Vtrunq; autẽ distinxit per tres dies, ad significãdum totum tempus ordinatũ ad hæc perficienda, & ad modũ perficiendi adimplendũ, trinarius enim perfectionem significat. & rursus principiũ, medium, & finis, pfectionẽ significãt. hodie aũt principiũ, cras mediũ, & tertia dies finis est. Et ipsa quidẽ opera absolute sibi dñs attri-

buit dicens, Ecce eiicio dæmonia &c. modū vero perficiēdi cum nota necessitatis significauit, dicēs, oportet me ambulare, vt & suam voluntatē & necessitatē implēdi diuinam præordinationē significaret. definierat siquidē deus vt dn̄s Iesus discurreret prædicando tanto tp̄e, & in Hierusalē occideretur, non ab Herode, sed à Pilato. Ad tertiā quæstiunculā dicitur quod constructio literalis inuenit̄ si li Hierusalē sit nominatiui casus, & ordinanda sic est litera: quia Hierusalē nō capit prophetā perire extra: hoc est, quia Hierusalē nō recipit, nō est capax huius gratiæ: scilicet prophetā perire extra. Tāquā diceret quod Hierusalē tātam operam dat occisioni ꝓphetarum, quod nō recipit vitationem huius mali, quod est occidere ꝓphetas. vnde & statim dominus subiungit, Hierusalē Hierusalē quæ occidis ꝓphetas &c. assignans pro causa quare in tantum malum deuenerit ob suā obstinationem &c. vt patet in textu. Hæc de tertio.

Circa quartum, scilicet, Omnia mihi licēt, sed nō omnia expediunt: omnia mihi licēt, sed ego sub nulli⁹ rediguar potestate &c. ambiguitas duplex occurrit. Primo, circa primā partem: quoniā cōtraria implicare videtur, scilicet licita corā deo, & nō expediētia ꝓpter offensionē hominū qui inde impediuntur à bono. Nam si non expediunt ad bonū, iam non sunt licita: & si sunt licita, nō impediunt à bono. Deinde circa secundā partē: quia aut est sermo de redactione totali sub alterius potestate, aut de subiectione quo ad aliquem actum pro tūc. Si primo modo, sermo nō videtur ad propositū, perinde est enim ac si dixisset: sed ego sub nulli⁹ ero perpetua potestate. quod ad nullū videtur propositū apostoli in illo loco. Si secundo modo. supba videtur & stulta & impossibilis sententia: quū impossibile videatur hominibus conuersantibus hæc euitare. Nam sicut qui litigat, subiicitur pro tūc quo ad litē sub iudicis potestate: sic q nauigat, subiicit̄ pro tūc quo ad nauigationē sub nautæ ptāte, & qui vestē cōficiendā tradit artifici, subiicit̄ pro tūc quo ad actum illū artificis potestati. Quomodo ergo verificabit̄ hæc apostoli sententia? Ad hoc dicit̄ quod in his sentētiis apostolus prudētiā docere intēdit circa opera licita ex suo genere: hoc est nulla lege sibi

prohibita.

prohibita. & ex duplici capite docet abstinẽdũ q̃nq; fore à licitis. primo ex parte finis: ſcḋo ex parte operãtis. Et ſi adiũxerim⁹ qđ ipſe poſtmodũ ca. x. docet, tertio abſtinendũ eſt ex parte circũſtantiũ. Et ex parte qđ ẽ finis dicit, Oĩa mihi licẽt, ſed nõ oĩa expediũt. ex parte vero operãtis dicit, Oĩa mihi licẽt, ſed ego ſub nullius redigar ptãte. ex parte vero circunſtantiũ dicit, Oĩa mihi licent, ſed nõ oĩa ædificãt. Ex fine ſiquidẽ ratio pẽdet eorũ quæ ordinantur ad finẽ; ac per hoc ex fine diſcernũtur que impediũt & que expediũt ad finẽ: atq; inde volẽtes finẽ cõſequi, eligẽda decernim⁹ quæ expediũt (hoc eſt quæ impedimenta tollũt, que vtilia ſunt ad talem finẽ) & refutam⁹ tam impediẽtia quàm inutilia, vt pote vana. Verbi grã: licebat apoſtolo viuere de euangelio: ſed quia alicubi nõ erat hoc vtile ad finẽ intentũ, ſcilicet fructũ ſpiritalẽ prædicationis, abſtinuit ab hoc licito. Ex parte vero operãtis penſanda ſunt valde que fiũt: qm̃ multa decent vnũ que dedecent alterũ. Specialiter aũt libertas ſeruanda eſt: vt ſcilicet hõ nõ ſe obliget alicui vnde poſtea detineatur vt nõ poſsit aut quaſi non poſsit libere exercere officium ſuũ, aut qđ decet ipſum facere vel omittere. Verbi gratia: licet vxorẽ accipere. ſed quia per cõiugiũ ſub alterius ptãte vterq; cõiũx redigĩ, eſt q̃nq; abſtinendũ à nuptijs: q̃n ſcilicet hinc hõ detinet vt nõ poſſit ſtudio aut arduo alicui negotio vacare. Ex parte vero circũſpectantiũ conſtat operationẽ moderandã vel omittẽdam q̃nq; eſſe. nam quamuis opus ſit licitũ, ſi tñ inde offenduntur non maligni, ſed infirmi, ſed puſilli, abſtinendũ eſt ab illo opere: vt nõ ſcãdalizentur, vt nõ ruãt inde in peccatũ aliqđ. Verbi gratia: licet veſci quocũq; cibo, quia oĩs creatura dei bona eſt: ſi tñ q̃nq; contingat aliquos ex qualitate aut hora cibi ſcandalizari, abſtinẽdũ eſt. Diligẽter autẽ in oĩbus licitis q̃ q̃nq; omittenda ſunt, diſtinguẽdum eſt: quia dupl̃r cõtingit omittẽda eſſe que licita ſunt. Primo, qa in tali caſu effecta ſunt illicita rõne ſcandali annexi, tũc vel rõne nocumẽti quod tũc emergeret, vel ratione ocioſitatis tunc occurrentis (hoc eſt qđ vanẽ fieret ſi fieret) & ſic de ſimilibus. Et in hmõi caſib⁹ ſermo apl̃i intelligendus eſt de licito ſcḋm ſe: ita qđ ſenſus eſt: oĩa nõ prohibita, mihi licẽt ſecũdũ ſe ſola cõſiderata. cũ hoc em̃ ſtat qđ

ex adiuncto aliquo singulari accidēte fiāt illicita, vel ex parte finis, vel ex parte personæ, vel ex parte spectantiū. Scdo, qa melius est in tali casu omittere illa: ita quod sermo apostoli sit de licitis non solum scđm se, verūetiā in casu illo occurrēte. Et licet vtroq; modo possint ꝟba apostoli glossari si spectet ad primā cuiusli bet sentētiæ partē (scilicet oia mihi licēt) ter repetitā, si tamē ad subsequētem cuiusq; partē spectetur, scđm sensum solū quælibet sentētia sonat: dum solius melioris negatio cōtra ponitur in singulis ad licitū. In prima siquidē ait: omnia mihi licent, sed non oīa expediunt: vbi negat̄ melius expeditionis bonū. Et nō dixit, sed aliqua impediūt. vbi affirmaretur malum impedimēti. In secūda quoq; ait: oīa mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate: vbi negat̄ melius libertatis bonū. Et nō dixit, sed ego sub nullo redigar pc̄tō: vbi mala peccati seruit⁹ opponeretur. In tertia demū ait: Omnia mihi licēt, sed nō omnia ædificant, vbi melius ædificationis spiritalis bonū negat̄. Et nō dixit, sed quædā destruūt seu scandalizant: vbi malū scādali opponeretur. Et propterea sentētiæ istæ de licitis quæ ex cōsilio omittenda quandoq; sunt, intelliguntur iuxta planum literæ sensum.

AD obiecta autem in oppositū respondendo, dicit̄ falsum esse quod omnia nō expedientia sunt illicita: imò falsum etiā est oīa impedietia esse illicita. multa em̄ sunt quę impediūt à meliori bono fine, quæ tñ sunt licita: vt patet de cōiugio impediēte cōtemplari libere quæ dñi sunt, & tñ est licitū: & sic de alijs. Ad aliam obiectionē dicit̄ qđ nō refert intelligere hanc sn̄iam de ꝑpetua vel tēporali subiectione: qm̄ sermo apostoli non tendit ad euitādā omnē subiectionē, vt obiectio interpretat̄, sed ad euitandā subiectionē siue simpliciter siue pro tūc, quæ detineret ipsum à meliori opere. Nam si prudētia huius mūdi renuit qñq; petere vel suscipere aliquod bn̄ficiū ab aliquo, ne inde quasi alligatus sit ad aliqd cōmittendū vel omittē dum quod ipse intēdit cōmittere vel omittere: multo magis prudētia Iesu Christi. docet hominē abstinere qñq; ab aliquo licito vt liber totaliter sit ad ea quæ religiōis aut sancti officij sunt. Experientia siquidem testari videtur, multa meliora bona omitti à reli-

giosis, propterea quia nō vsi sunt hoc Pauli consilio, Oīa mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate: sed alligauerunt seipsos particularibus beneficijs seu personis, & inde detinentur & abstrahuntur à melioribus bonis. Hæc de quarto. Budæ die nona Aprilis. M.D.xxiiij.

INCIPIT decimū lentaculū: in quo quatuor tractantur.

CCVRRVNT Decimo tractāda quatuor apud Ioānem euangelistā. Primū, Ioan.v. Si ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū non est verum. Secundum quoq; Ioā.v. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam abinuicem accipitis, & gloriā quæ à solo deo est non quæritis Tertium Ioan.xiiij. In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis: quia vado parare vobis locū. Quartum est Io.xvij. Et nunc clarifica tu me pater apud temetipsum claritate quā habui priusquā mundus fieret apud te.

Circa primū (scilicet, Si ego testimoniū perhibeo de meipso, testimoniū meū non est verū) dubiū occurrit ex duplici capite. Primo, quia cōditionalis ista falsa videtur, siue antecedens demōstret Christū inquantū homo, siue inquātū deus. Nā Christus nō solū secundū diuinam naturā erat impeccabilis, sed etiā scdm humanitatē assumptā: ac p hoc scdm quā cūq; naturā phibeat testimoniū de seipso, nō potest mentiri: & consequenter testimoniū eius erit verum. cuius oppositum conditionalis ista significat. Et auget dubitatio ex eo quòd ipsemet dominus Io.viij. quū dixisset, Ego sum lux mūdi: & Iudæi opponerent ei. Tu de teipso testimoniū perhibes, testimoniū tuū nō est verū respōdit Iesus & dixit eis: Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verū est testimoniū meū. vbi clare apparet dominū asserere contrariam conditionalem.

Ad hoc dicit q simpliciter & absolute loquendo cōditionalis scđa quā protulit dñs Io.viij. est vera & asserēda: illa autē q ex Io.v. allata est, nō est exten

denda, sed exponẽda iuxta cõ
textũ ad præcedẽtia. Duo siq;
dẽ ante illa verba dñs dixerat,
ex qbus sensus intẽtus ꝑ hãc
cõditionalẽ accipi põt. Primũ
est, Nõ possum ego à meipso
facere quicq̃. Ex quo sumitur
quòd in antecedẽte huiꝰ cõdi
tionalis subintelligit̃ li à me-
ipso: ita quòd cõditionalis est
ista: Si ego à meipso ꝑhibeo
testimonium de meipso, testi
moniũ meũ nõ est verũ. Et sic
cõditionalis verificat̃: quia si à
seipso nõ põt facere qcq̃ nõ
põt quoq; à seipso perhibere
testimoniũ verũ de seipso. &
si à seipso testimoniũ perhibe
ret de seipso, testimoniũ eius
nõ esset verũ: vtpote cõtrariũ
origini veritatis: qm̃ ipse non
est ex seipso. Et est ista cõditio
nalis de genere illarũ quarum
tã antecedẽs quàm cõsequẽs
est impossibile: vt si leo volat,
leo habet alas: & similes. Si-
mili quoq; modo verificatur
dicta cõditionalis, si exponat̃
iuxta scd̃m quod præmiserat
dñs ibidẽ: scilicet qa nõ quęro
voluntatẽ meã, sed voluntatẽ
eius qui misit me. Hinc enim
subintelligit̃ in antecedẽte di-
ctæ cõditionalis li quærẽs vo
luntatẽ aliã quàm eiꝰ qui mi-
sit me: ita quod conditionalis
est ista: Si ego quærẽdo volun
tatẽ aliã quàm eius qui misit
me, testimoniũ perhibeo de
meipso, testimoniũ meũ non
est verũ: quia quærẽdo aliã vo
luntatẽ quàm patris, cõtraria-
retur veritati, & sic testimoniũ
suum nõ esset verum. Sed sic
etiã cõditionalis est vera: & tã
antecedẽs quàm cõsequẽs est
impossibile. Illa autẽ condi
tionalis quæ dicit̃ Io. viij. glos
sa non eget: qm̃ vt sonat vera
est: & dupliciter ibi à domino
ꝓbat̃. Primo, quo ad veritatẽ
in se: scilicet quòd testimoniũ
eius verũ est scd̃m rem, dicen
do, Quia scio vnde venio, &
quo vado: hoc est quia ex cer-
ta sciẽtia totiꝰ progressus mei
loquor. scio em̃ vnde veni, à
principio, à patre, ab æternita
te &c. & quo vado, ad patrẽ,
ad cœlũ &c. Quia em̃ quod
scimꝰ loqmur, & qđ vidimꝰ
testamur: ex certitudine suæ
sciẽtiæ ꝓbat dñs testimoniũ
suũ esse verũ. Secũdo, quantũ
ad sufficiẽtiã legitimã: quia in
lege vestra scriptum est quòd
duorũ hominũ testimonium
verũ est: ac per hoc multo ma
gis verũ est testimoniũ ęterni
filij & pr̃is. Ego sum, qui testi
moniũ perhibeo de meipso:
et testimoniũ perhibet de me
qui misit me pater. Põt quo-
q; accipi & tertia ꝓbatio quo
ad veritatẽ præsumptionis ex
subiunctis verbis dñi in eodẽ

ca. Ego gloriã meã nõ quęro, sed honorifico patrẽ meũ &c. Præsumi siquidẽ põt testimoniũ de seipso falsum, ꝓpterea quia homo quærit proprium bonũ seu propriã gloriã. sed vbi homo bona dicit de se (vt Christus prędicabat se deũ) et propriã nõ quærit gloriã, nõ est locus præsumptioni aut suspitioni quod testimoniũ ei⁹ non sit verũ. Et propterea oĩa colligẽdo, amplectimur simpliciter & absolute verã esse hãc cõditionalẽ scilicet si ego testimoniũ perhibeo de meipso, verum est testimonium meũ. est siquidẽ verũ & re & lege & præsumptione. Re qdẽ, quia sic esse scio: lege aũt quia duo testes: præsumptione vero, quia nõ propriã, sed patris gloriam quæro. Et per hoc patet solutio obiectionũ.

Circa secũdũ, Quomodo potestis credere, q gloriã abinuicẽ accipitis, & gloriã quæ à solo deo est non q̄ritis? dubitatio occurrit ex duplici capite. Primo, circa primã partẽ, Q ũo potestis credere q abinuicẽ gloriã accipitis. Nam aut est sermo de fide informi: & sic experiẽtia testatᷣ in multis christianis quod credunt, & tñ adinuicẽ gloriã accipiunt, ponẽdo vltimũ finẽ in gloria. Si vero est sermo de fide formata charitate, apparet sermo dñi ꝑ accidẽs. nam omne pctm̃ mortale tollit charitatẽ, & gloria nõ directe opponitᷣ charitati, sed odiũ. Vnde qua ratione obiectũ est pctm̃ vanæ gloriæ ad impediendum fidẽ formatã: pari ratione quodlibet aliud pctm̃ obĳci potuit & maiori ratione obĳci potuit peccatũ aliquod directius oppositum charitati: vt inuidia, odium, discordia. Circa secundã deinde partẽ, scilicet, & gloriã quæ à solo deo est, nõ quæritis, duplex difficultas occurrit. Prima:, quia nulla videtur gloria quæ à solo deo sit quũ etiam gloria filiorũ dei sit non à deo solo, sed à deo & alĳs: iuxta beatę virginis verbum, Beatã me dicent omnes generationes. & in Psal. sancti dicũt de seipsis: Tunc dicent inter gentes, Magnificauit dñs facere cũ eis. Secunda difficultas est: quia quærere gloriã quę à solo deo est, nõ spectat ad amorem dei, sed ad amorem proprium. non enim hoc spectat ad amorem amicitiæ, sed ad amorẽ cõcupiscẽtiæ, qua homo cõcupiscit sibi bonũ gloriæ. Et propterea etiã si homo quæreret gloriam quæ à solo deo est, quum per hoc ꝓpriũ bonum quærat, non euaderet

difficultatem seu admiratio= nem de fide formata charita= te, quæ est amor amicitiæ ad deum. Vndiq; ergo obscura apparẽt hæc domini verba.

AD hoc dicit posse du= plicẽ sensum habere illa verba, Qui abin= uicẽ gloriã accipitis. Primus est: qui accipitis humanã glo= riã vt finẽ ex intẽtione præsti= turum. Et iuxta hunc sensum duo maxima impedimenta fidei opponũtur. Alterũ posi= tiuũ: scilicet inanis gloria. Al= terum priuatiuũ: scilicet non quærere gloriã cœlestẽ. Et in= anis qdẽ gloria fidei impedi= mentum præstat, & ex parte princip͞ij: qm̃ oportet credẽtẽ intellectum captiuare in obse quiũ Christi. Qui aũt huma nam gloriam quæritat, nõ se subĳcit, sed exaltare studet vt habeat vnde glorificet. Et ex parte termini. fides enim est sperãdarũ substantia rerum. Qui autẽ mercedẽ suã consti= tuit in gloria humana, ad illi⁹ fastidiũ tẽdit: nõ ad speranda quæ per fidem promittuntur.

Non quærere autẽ gloriam cœlestis patriæ, maximũ fidei impedimentũ est: quia tollit motiuũ ad credendũ. Venisse siquidẽ ad fidẽ homines pro= pter cœlestis gloriæ quã audie runt promissam credentibus, non opus est probare. & simi liter perseuerare homines in fide ob similẽ amorẽ, constat. Et potest iuxta hunc sensum intelligi dñica hæc sentẽtia de fide tam formata quàm infor mi. Et si de formata fide intel= ligitur, sensus est: Quomodo vos potestis credere? quasi di= ceret: Nullo modo potestis vos credere fide viua, qui finẽ vestrum habetis in gloria hu mana, & cœlestẽ nõ quæritis. Si vero de fide informi intelli gitur, sensus est, Quomodo potestis credere? quasi diceret: Difficile aut male potestis cre dere qui humanã gloriã habe tis pro fine &c. Secundus autẽ sensus est, Qui abinuicẽ gloriã accipitis, hoc est q dele ctamini in gloria humana. Et iuxta hũc sensum principa le impedimẽtũ fidei ponitur priuatiuũ: hoc est nõ quærere gloriã cœlestẽ: ita quod princi palis vis impedimenti consi= stit in hoc quod nõ quæritur cœlestis gloria. Et delectari in humana gloria vt secundariũ impedimentum appositum hic est, & ad maiorẽ confuta= tionẽ eorũ. nam ex hoc quod delectamur de gloria huma= na, repræhensibiles magis su mus quod nõ quærimus glo riam cœlestẽ. Si enim ab ap= petitu gloriæ alieni essemus,

quasi excusabiles essemus à si dei impedimẽto scilicet quod nõ quærim⁹ gloriã,quæ à solo deo est: vtpote qui de nulla gloria curam haberemus. sed vbi nos appetitores sum⁹ gloriæ & ea gloria q̃ scđm qd est gloria (qualis est humana) delectat nos :confutamur si eã q̃ vera & simpl'r gloria est nõ q̃rimus.qua fides habetur & seruat̃.Erit ergo sensus: Q̃ũo vos potestis credere,qui delectamini gloria hũana,& gloriã quæ à solo deo est non quæritis? Et põt exponi tã de fide viua q̃ mortua :vt superi⁹ expositũ est:hoc est,nullo modo quãtũ ad fidẽ viuam: & difficile vl' male quantũ ad fidẽ mortuã.Nã aut cũ difficultate aut debiliter fides ab ĳs haberi videt̃ ꝓpter supradictas rõnes. minus tñ difficile & silr minus male ab ĳs fides informis haberi põt quàm à pri⁹dictis q ex intẽtiõe gloriã humanã præstituerũt sibi finẽ Nã qui ex hmõi intẽtione ad gloriam humanã anhelãt:aut nõ credũt,aut vix credũt:qui vero ex passione ad gloriam humanã trahũtur:debilitãtur in fide,eoipso quòd seipsos extollunt :quoniã fides in subiugatione suꝑpsius cõsistit. Ad intuendũ aũt qualiter sermo dñi ẽ ꝑ se & nõ ꝑ accidẽs:distĩguẽdũ est de fide scđm se vel scđm suũ motiuũ & silr de oppositis fidei vel scđm se vel rõne sui motiui: Nam licet fides scđm se sit in intellectu , quia tñ est intellectu moto à voluntate:motiuũ ad fidẽ ex parte volũtatis se tenet .Et qa vt dicit̃.viĳ. Ethi.amabile,qui dẽ bonũ:vnicuiq; aũt ꝓpriũ voluntas affecta ad proprium bonũ non quodcũq;,sed cœlestis gl'iæ,est motiuũ hoĩs ad fidẽ.Et huic motiuo clarè patet opponi priuatiue seu negatiue non quærere cœlestẽ gloriam:cõtrarie aũt quærere inanẽ gloriã :Et propterea dñs fidẽ ex parte motiui considerãs ,ambo apposita iniecit,cõtrariũ quidẽ dicẽs,qui abinuicẽ gloriam accipitis. priuatiuum vero dicens,& glotiam quæ à solo deo est nõ quæriti

Vnde ad obiecta respõdẽdo dicit̃ qđ (vt patet ex supradictis)presens sentẽtia de fide vtroque modo ,scilicet tã informi quã formata , potest intelligi . & quũ obĳcitur contra fidem informẽ, quoniã multi cũ inani gloria habent fidẽ informẽ:iã ex dictis patet solutio , quod si tales ex intentione habẽt inanem gloriã pro fine:vix habent fidẽ informem.si vero ex passione trahũtur ad inanem

gloriã, ſicut ex paſsione peccant homines in alijs vitijs: male habent fidẽ, pro quanto debilitãtur in habendo fidẽ vt declaratum eſt. Ad id vero quod deinde obijcitur contra fidẽ formatã, quod obijceretur impedimẽtũ per accidẽs, iam patet ſolutio, quod ſcilicet eſt impedimentũ per ſe ex parte motiui ad fidẽ, & conſequẽter ad charitatẽ per quam fides operatur. Ad primum vero cõtra ſecundam partem obiectum dicitur trifariã inueniri gloriam. Aliqua nãq; eſt gloria quæ eſt ab hominibus ſolis, hoc eſt nõ à deo: vt quũ laudatur peccator in deſiderijs animę ſuæ, & iniquus benedicitur ab hominibꝰ. Quędam vero eſt gloria quę eſt & ab hominibꝰ & à deo: vt quũ cõmendamur de actibꝰ virtutum. actus eñ virtutũ approbãtur à deo & laudanẽ ab hominibus. Quædã vero gloria eſt à ſolo deo. & hęc eſt gloria filiorũ dei per adoptionem. Quæ gloria dicitur eſſe à ſolo deo tripliciter. Primo, quo ad radicẽ gloriæ: quia à ſolo deo eſt filialis adoptio quæ digna eſt gloria. Secũdo, quo ad notitiam in hac vita: quia ſolus deus nouit qui ſunt eius. Tertio, ſubſtãtialiter: quia gloria filiorum dei conſiſtit ſubſtantialiter in hoc quod à deo homo cõmendetur: Cõmendationẽ autẽ aliorũ accidẽtaliter reſpicit: ita quod ſi à ſolo deo & à nulla creatura cõmendaretur, ſufficit adoptionis filio. Et ex hoc capite videtur ad literam exponẽda iſta domini ſentẽtia, dum contra gloriam quæ eſt ab hominibus, gloriã quæ à ſolo deo eſt oppoſuit.

Et ad hũc etiã ſenſum Paulus apoſtolus dixit, Nõ enim qui ſeipſum commendat, ille probatus eſt: ſed quẽ deus cõmendat. & non dixit, ſed quẽ homines commendant: neq; dixit, ſed quẽ deus & homines commendant: vt doceret quod in ſola cõmendatione dei cõſiſtit ſubſtantialiter gloria filiorũ dei, Vnde concedit quod gloria filiorũ dei eſt etiã ab alijs, ſed accidẽtaliter: à ſolo autem deo ſubſtantialiter: ſicut beatitudo ſanctorũ ſubſtantialiter cõſiſtit in fruitione dei: accidẽtialiter autem in ſocietatẽ aliorum ſanctorum.

Ad vltimum autẽ de amore concupiſcentiæ dicitur, concedendo quod appetitus glorię quę à ſolo deo eſt, ad amorem concupiſcentiæ ſpectat: quo homo cõcupiſcit ſibĩpſi bonũ hmõi gloriæ conſiſtentis in ſola cõmendatione diuina: & quod affectus iſte licet

non sufficiat ad charitatē quæ est amor amicitiæ ad deū: sufficit tamē ad hoc quòd sit motiuum ad fidem & charitatē. Nam quū gratia perficiat naturā: & naturæ ordo habeat vt amicabilia quæ sunt ad alios, veniant ex amicabilibus quæ sunt ad seipsos (vt Philosophus dicit.ix.Ethi.) consequēs est vt hmōi gloriæ amor moueat & inducat ad fidē & charitatem: quæ ita facit hominē amicum dei, vt faciat etiā eundem cōcupiscere sibiipsi hanc gloriam. Et quiá dñs de motiuo & cōseruatiuo fidei ex parte nostri loquebat̄: ideo de huiusmodi amore tā sanctæ concupiscentiç locutus est hic: qui paulo superius de amore amicitiæ erga deū eisdem dixerat Scio quod nō habetis dilectionem dei. Hæc de secundo.

Circa tertium, In domo patris mei mansiones multæ sunt: si quo minus, dixissem vobis: quia vado parare vobis locum quæstiunculæ tres occurrunt. Prima est, quid negatur per illa verba: si quo minus. Secunda est, quid est illud quod affirmat dñs cōditionaliter tñ se fuisse dicturum discipulis in illis verbis, dixissem vobis. Tertia est, quō dñs vadit parare discipulis locum: quū ipse dixerit filijs Zebedæi parata esse electis loca á suo patre, dicēdo, Sedere ad dextram vel sinistram meam non est meū dare vobis: sed quibus paratū est á patre meo. Et rursus dixit se in iudicio dicturum: Venite, possidete regnū paratum vobis á cōstitutione mundi. Quomodo ergo vadit parare, si iam parata sunt?

Ad hoc dicitur sequendo sensum qui mihi videtur literalis, quòd per illa verba, si quo minus, negatur vnitas mansionis in domo cœlestis patris: itaquòd sensus est, Si non essent in domo patris mei multæ mansiones. Quas multas esse affirmauerat, ad declarādū discipulis qđ licet oēs habitaturi essent in domo patris sui: diuersas tamen sortituri essent habitationes in eadē cōi domo ꝓ diuersitate meritorū: vt hinc nō desperarēt de ęterna beatitudine minus perfecti. Si enim in domo cœlestis patris vnica tantū esset mansio (hoc est vnicus esset gradus beatitudinis) oporteret in hac vita æqualia esse omnium sperantiū beatitudinem merita: alioquin non possent pertingere ad illā vnicam mansionē: ac per hoc imperfecti qui ad æqualitatē perfectorum nō ascēdūt, nō haberent locū in illa beatitudine: vtpote

quibus non deberet illa vnica
mãsio,ille beatitudinis grad⁹.
Et propterea dñs subiũxit, Di
xissem vobis,hoc scilicet qđ
in domo patris mei nõ est nisi
vnica mãsio:vt per hoc stude-
retis fieri oẽs æquales in meri-
tis.Magna siquidẽ consolatio
est christianis data ex hac do-
mini sentẽtia,In domo patris
mei mãsiões multæ sunt.quã
doquidem & imperfectis &
perfectis & magis perfectis,
& breuiter omnibus diligẽti-
bus deũ quantũcunq; parum,
certa data est spes suæ mansio
nis:ita vt quilibet secundũ sua
merita inuẽturus sit mansionẽ
propriã in vna cõi domo cœle
stis patris.Et ad corroborãdũ
hanc spem,cõsolandaq; diuer
sa discipulorũ studia ac meri-
ta,nõ sufficit dño affirmare in
domo patris mei mansiones
multæ sunt.sed adiũxit,si quo
minus.hoc est si non esset sic:
hoc est,si nõ essent multæ mã
siones,sed esset vna tm̃ mãsio
dixissem vobis hoc ipsum.Et
dignatus est reddere rationẽ
quare dixisset eis hoc:quia sci
licet ex officio mihi incumbit:
quia officiũ meũ instat exercẽ
dum:scilicet quia vado parare
vobis locum.Ac si aperte dice
ret:Ad me spectat significare
vobis multitudinem vel vnita
tem mansionum in cœlesti do
mo:quia vado parare vobis lo
cum.Et propterea significaui
vobis.quod multæ sunt:& si
non essent multæ,sed vnam si
gnificassem vobis.Et loquitur
dominus more humano. Ad
præparatorem siquidẽ locorũ
spectat denuntiare vẽturis di-
spositionem mansionum sua
rum:vt præcipue secundũ vni
tatẽ vel multitudinẽ. Magna
siquidẽ datur cõsolatio ventu
ris,quum prædicitur eis quod
quilibet habiturus est mansio
nem propriã in eadem cõi do
mo.Et per hoc patet rẽspõsio
ad duas primas quæstiũculas.

Ad tertiã vero dicitur quod
licet præparatio cœlestiũ man
sionum ab æterno fuerit secũ
dum diuinã prædestinationẽ
(iuxta verbũ domini:Quibus
paratũ est à patre meo)regnũ
cœlorum à principio mũdi pa
ratum sit etiã secũdum execu-
tionem inchoatiue,pro quãto
in sanctis angelis inchoauit re
gnum cœlorũ cõe eis & futu-
ris hominibus electis:domi-
nus tamen Iesus quodam spe
ciali modo per mortẽ,resurre-
ctionem,& ascensionẽ suam,
iuit ad parandũ nobis locum.
Ex parte quidẽ nostri:quia iuit
ad tollendũ impedimẽta tam
naturæ quã personalia: & ad
donãdum nobis dona quibus
præparamur ad cœlestes man

ſiones. Nōdum enim erat ſpiritus datus (inquit Ioan.) quia Ieſus nondū erat glorificatus. Ex parte autem paternæ domus: quia aperuit ianuam felicitatis: & in poſſeſsionem, poſuit genus humanum ipſius cœli ſupremi. Et ſic diuerſimo de intelligendo, & manſiones paratæ prius erant, & per dominum Ieſum præparandæ adhuc alio ſpeciali modo reſtabant. Hæc de tertio.

Circa quartum, ſcilicet, Et nunc clarifica tu me pater apud temetipſum claritate quam habui antequā mundus fieret apud te. difficultas occurrit de re petita. Nā apparet implicationem fieri in hac petitione: quia petitur qđ habetur, imò quod habitū eſt ab æterno. Petitur enim clarificatio filij apud patrē, quā filius habuit apud patrem ab æterno. Hinc enim difficultas conſurgit, quia petitio eſt rei non habitæ. Rurſus aut petitur clarificatio filij ſecundum humanam naturam, aut ſecūdū diuinam. Non ſecūdum diuinam: quia ſtulta videtur hmōi petitio. Nullus enim niſi ſtultus petit qđ deus ſit deus, aut quod deus ſit omnipotens: & ſimilia. Nec ſecundum humanam: quia falſum eſt qđ ipſa claritatem habuerit apud patrem anteq̄ mūdus fieret. hoc enim competit filio ſecūdum deitatem: vt patet.

AD hoc dicitur qđ ſine dubio petit hic Chriſtus dominus clarificationem ſui ſecūdū humanā naturam. Et ad literā petit clarificationē reſurrectionis, aſcēſionis & ſeſsionis ad dexterā patris cū annexis vſq; ad diē iudicij excluſiue: vt ex appoſitis duabus cōditionibus colligit̄. Prīa eſt, apud temetipm̄. hoc eſt da mihi gloriā apud te hoc eſt gloriā cōſiſtētē in commēdatiōe tua. talis em̄ eſt gloria xp̄i vſq; ad iudiciū. Apud deū ſiquidē cōmendat̄ & glorificat̄: apud hoīes vero partim blaſphemat̄, partim parū æſtimat̄. et ſi glorificat̄ fide, glorificatio iſta in cōmēdatiōe diuina cōſiſtit. Altera cōditio eſt illud aduerbiū nūc, denotās tp̄s præſens: qđ tūc. ſ. à tpe mortis ipſius inchoauit: quum cœpit triumphare de inferno. Ex his em̄ intelligimus qđ dn̄s petit ſe ſecūdū humanā naturā quātū ad tp̄s pn̄s glorificari apud patrē, hoc eſt gl̄ia cōſiſtente in cōmēdatiōe ipſi⁹ dei: hoc ē (vt vno verbo dicat̄) gloria ſpiritali: q̄ in cōmēdatiōe dei cōſiſtit. Ad hmōi em̄ gloriā ſpectatq; qđ habuit humana natura in xp̄o poſt mortē: & gloria fidei

quā apud fideles habet in hac vita. A tempore vero iudicij erit tunc gloria extensa ad totum vniuersum velint nolint inimici eius.

AD obiecta autē in oppositum dicitū quòd p claritatem habitā ab æterno, duo possumus intelligere. Vel claritatem humanę naturæ assumptæ à verbo. & tūc est sensus, Clarifica tu me pater apud temetipsum, ponēdo in executione claritatē quā habui per prædestinationem antequam mūdus fieret apud te: quia anteq̄ mundus fieret, apud deum erat prædestinata gloria humanitatis christi. Et iuxta hūc sensum cōfutat dn̄s erroneam stultitiā illorū qui negligunt petere ea quæ prædestinata sunt à deo, dicentes, Si deus prædestinauit sic fore, nō oportet me orare, nō oportet me solicitari. Ecce dn̄s christus fatetur se scire prædestinatam sibi gloriam: & cum hoc orat vt p̄destinata gloria mandetur executioni, docens nos hac sua oratione vt etiā si sciremus nos prædestinatos, oraremus & operaremur: ad hoc vt prædestinata executioni mandarentur. Possumus quoq; per habitam claritatem intelligere claritatē æternā ipsius filij dei. & tūc est sensus, Clarifica tu me pater apud temetipm̄, quasi extendo ad humanitatē claritatem meā diuinā quam ab æterno habui. Et iuxta hūc sensum denotatur differentia inter glorificationē humanitatis christi, & glorificationem aliorum sanctorū, penes hoc quòd glorificatio cæterorū est ab extrinseco veniens: glorificatio aūt humanitatis christi est velut ab intrinseco deriuatiua: qm̄ deriuatur à ꝓpria gloria suæ personæ. Vnde Io. j. de verbo incarnato dicitur, Vidimus gloriam eius quasi vnigeniti à patre. quia gloria ipsius q̄ apparuit, ex intrinseca gloria vnigeniti à patre emanauit Petit ergo dn̄s vt executioni mādetur hoc, scilicet quod ex gloria sua ęterna deriuetur gloria in ipsum secundum humanam naturā nunc apud patrē, mō prius exposito. Et vterq; sensus literalis est & verus, nec habet dissonantiā aliquā: qm̄ licet secūdum verba videatur peti quod habetur: secundum tamē sensum petitur alio modo habendū quod vno modo habetur: quia iuxta primū sensum petitur habēda gloria in executione quæ habebatur in prædestinatione. Iuxta secundum vero sensum petitur habenda gloria per deriuationem: quæ habebatur secundū

essentiam in eadẽ persona. Vnde non dixit, Claritatẽ quã habuit humanitas mea, sed quã habui ego. petit enim in se secundum humanã naturã deriuari gloriam quã ipsemet habet secundum diuinam naturam ab ęterno. Hęc de quarto. Budæ die. xiiij. Aprilis. M. D. xxiiij.

INCIPIT undecimum Ientaculum: in quo tria tractantur.

OCCVRR VNT vndecimo tria occultiora tractãda. Primũ est Ioã. x. quũ dñs Iudæis respõdit: Ego dixi dij estis &c.

Secundum est ad Philip. ij. Qui quum in forma dei esset, non rapinã arbitratus est &c.

Tertium est Apoca. iiij. Tu creasti omnia: & propter volũtatem tuã erant & creata sunt.

Circa primũ ambiguitas magna occurrit, cur dñs quum dixisset se esse verũ deũ, dicendo, Ego & pater vnũ sumus: & Iudæi vellẽt ipsum propterea lapidare tãq̃ blasphemũ, dicẽtes, Tu homo quũ sis, facis teipsum deum? cur inquam diuertit sermonẽ dñs à deitate p essentiã, ad deitatem per participationem, afferẽdo psalmũ loquentem de viris excelsis, Ego dixi dij estis. Videt̃ eñ ex hoc dñm voluisse occultare veritatẽ quã dixerat se esse verũ deũ, & reddere rationem quare non blasphemauerit: quia sacra scriptura attribuit dei nomen etiã viris excelsis. Apparet siquidẽ quod seipsum voluit intelligi deũ simili modo sicut illi quibus dicitur: Ego dixi dij estis. Et hinc sequeretur Arriana hęresis, quod Christus non se dixit verum deum per essentiã dicendo, Ego & pater vnũ sumus, sed exposuit se esse deũ per participationem inducendo hanc Psalmi autoritatem.

Et augetur difficultas ex subiũctis verbis de seipso: scilicet. quẽ pater sanctificauit & misit in mundum. Nam sanctificari alienũ est à deo per essentiam. filius eñ dei non est sanctus factus, sed est sanctus genitus. Et propterea affirmãdo se sanctificatum à patre, affirmat se factum sanctum à patre: ac per hoc non esse deũ per essentiam, sed esse sanctum factum: sicut etiam Hieremię dictum est: Antequàm exires de ventre, sanctificaui te. Vndiq; ergo hęc domini verba indecẽtia vident̃, tunc maxime quan

do de eius deitate agebatur.

AD hoc dicitur qđ licet prima facie hæc dñi verba diuersiuavideã tur, & ad cõdescendẽdũ debilibus Iudæorũ intellectibus, aspicere impotẽtibus ad claritate suæ deitatis, dicta á dño: perspicatius tamẽ intuentibus apparet oppositũ. nã per hæc verba dñs & directe respõdet obiectioni Iudęorũ, & seipm amplius manifestat esse verũ deum. Ad cuius veritatis euidentiam, aduertẽdũ est dñm dixisse inueniri tripliciter cõicatum dei nomen. Primo, per originẽ, dicendo, Ego & pater vnũ sumus. Secũdo, per participationem diuini sermonis: dicendo, si illos dixit deos ad quos dei sermo factus est. Tertio, per gratiã vnionis psonalis, dicẽdo, quẽ pater sanctificauit & misit in mundũ. Dominus nãque noster Iesus Christus quatenus filius dei est, verus deus est per originẽ ęternã á patre. quatenus vero fili⁹ hominis est, verus quoque deus est per gratiã vnionis personalis naturæ humanæ assumptę ad personã filij dei: ita qđ per gratiã vnionis effectũ est vt, homo, vt filius hoĩs, vt Iesus christus, esset verus deus, iuxta verbum apostoli ad Heb. j. Tanto melior angelis effectus, quãto differentius præ illis nomẽ hæreditauit. cui eñ dixit aliquando angelorũ, Filius me⁹ es tu.

Quia igitur Iudæi obiecerãt Christo quod blasphemasset, propterea quia quum esset hõ faciebat seipsum deum: dñs directe respõdet nõ esse blasphemiam qđ homo sit deus, intelligendo de deo vero: quia per gratiã vnionis personalis ipse verus homo erat verus deus. Et vt hoc possent intelligere, manuduxit eos per illos q facti sunt dij p gratiã diuini sermonis: ita quod cognoscendo hoĩes inueniri deos per gratiã vno modo, ascenderent ad credulitatẽ qđ per gratiam excellentiori modo (scilicet per gratiam vnionis personalis) inuenit homo deus verus, Ex hoc eñ quod vterq; modus quo homo est deus, ad gratiã spectat: rationabiliter, cõueniẽter ac sapientissime dñs manuducebat Iudęos ex vno modo ad aliũ, ex inferiori modo ad superiorẽ, ex gratia multis cõi ad gratiam singularissimã soli naturæ assumptæ á filio dei cõcessam. Vnde & dñs etiam in modo loquẽdi argumentatus est ab inferiori gratia ad superiorẽ, á cõi ad singularissimam dicẽs, Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, quẽ pater sanctificauit &c. insi

nuando ex differentia inter numerum pluralem & singularem, scilicet illos & quem: & ex differētia gratiæ (scilicet ad quos sermo dei factus est, & sanctificauit & misit in mundū) rationē suam ascendere & procedere ab inferiori gratia ad superiorē, imo ad supremā. Vbi etiam aduerte, qđ quia Iudæi dixerāt. Facis teipsum deū Christus respondet, quē pater sanctificauit, & misit in mundum, attribuens quod patet fecit, & quod non ipse vsurpat sibi esse deum. Verba aūt illa, quē pater sanctificauit & misit in mundū, ex duplici capite significant gratiā vnionis ꝑsonalis. Primo, ex vi illius relatiui quē, quod est relatiuum substantiæ, & refert hypostasim. Inter sanctificationē siquidem aliorū hominū & Christi hominis hæc est differentia quod sanctificatio aliorū primo refert ad animā, & mediāte anima ad personā quæ sanctificat: sanctificatio vero christi hoīs primo terminatur ad persona. nam ex hoc ipso humanitas Christi fuit primo sancta, quia facta est in hypostasi verbi. Et ꝓpterea de Christo homine singularissime dicitur, quem pater sanctificauit hoc est personaliter sanctū fecit. Et licet sanctitas illius ꝑsonæ nō sit facta in se, est tamen facta sanctitas illius naturæ assumptæ: sicut persona filij dei est facta persona illius naturę. Sanctificatus ergo singularissime dicit Christus homo: ꝑ quanto sanctus factus est secūdum naturā humanā experso nalitate diuina. Et hinc patet quam excellētior sit hmōi sanctificationis gratia quā sit gratia sermonis dei: ob quam scriptū est. Ego dixi dīj estis. Et illa quidem gratia est allocutionis ad homines præexistētes: ista aūt est ad constituendum substantialiter hominem sanctum, hoc est hominē deum: qm̄ per antonomasiā sanctitas soli deo attribuit: iuxta cœlestē hymnū, Sanctus, Sanct⁹ Sanctus dn̄s deus. Et ad propositū de Christo dixit angelus Luc. j. ad beatā virginem, Qđ ex te nascet sanctum. Nec solū verificant hæc secundum rem, sed etiam seruata ꝓprietate locutionis. Etenim sicut Christus vere dicit sanctificatus ratiōe gratiæ habitualis in anima ipsius, ita vere dicit sanctificatus ratione gratiæ vnionis personalis concessæ humanitati ipsius. Et quia hæc sanctificatio est & prior & potior illa, imo est causa illius (vtpote faciens hominem deū verū in persona significata per rela

tiuũ quem) ideo proculdubio de sanctificatione p gratiam vnionis hæc dñi verba intelligẽda sunt. Et quoniã profundus nimis est hmõi intellect⁹ ad quem Iudæi ascendere nõ poterant, adiunxit bonus dñs alterũ manifestumcaput vnde poterant huiusmodi vnionis gratiam percipere, addendo illud verbum, & misi in mundum. Nam etiam si sanctificatio cõmuni modo acciperetur. ex isto adiuncto intelligeretur vna psona filíj dei & filíj hominis. fuerunt siquidẽ multi alíj sancti facti, sed nullus fuit cui conuenerint hæc duo: scilicet quod fuerit sanctificat⁹ & fuerit missus in mundum. Et nota bene li in mundum (hoc est in vniuersum, & non in mundum visibilem tantum, sed simplr & absolute in mũdũ) quoniã qui mittitur in mũdũ, extra mundum erat: extra quem solus deus est. omnes enim res, partes sunt mũdi ac per hoc sunt in mundo sicut partes in toto: excepta sola illa re quæ de⁹ est quæ etiã scdm philosophos est bonum extrinsecum totius vniuersi: vt patet. xíj. Meta. Ex hoc igitur quod vnusmet homo est ille quẽ patet sanctificauit & misit in mũdum etiam si sancti ficatio cõmuni modo ĩtelligeretur, significatur quod vnusmet homo est & verus homo & verus deus: quaten⁹ sanctificatus, verus homo: quatenus missus in mundũ à patre, verus deus, ac per hoc in verbis istis significaĩ gratia vnionis personalis, qua factum est vt filius hominis esset fili⁹ dei: qua manifeste excludiĩ quod basphemauit dominus Ies⁹ qui quũ homo esset, & filius hominis, dixit quia filius dei sum. dixit, ego & pater vnũ sumus. Et sic manifestum est quod dñs non timuit perseuerare ĩ cõfessione suæ veræ deitatis, nec diuertit sermonem ad deitatẽ per participationẽ: sed quum dixisset se verum deum per essentiã (quod verificatur de ipso quatenus est filius) aperuit Iudæis & nobis quod etiã quatenus est filius hominis, est per gratiã vnionis verus deus. & ad hoc intelligendũ manuduxit eos per illos qui dicti sunt díj per gratiam sermonis diuini. vnde nõ dedit Arrianis occasionem errandi, sed perscrutandi ad intelligẽtiam suę doctrinę. Et quod hęc fuerit ad literam intentio domini, manifestatur per subsequentia verba. nam hæc quę dixit de identitate suæ personæ quod erat vnus deus & homo. statim probat

subiugendo: si non facio opera patris mei, nolite mihi credere: si aũt facio, & si mihi nõ vultis credere, operibus credite: vt cognoscatis & credatis quia pater in me est, & ego in patre. Ubi ex vnitate operationis suæ & patris, probat vnitatem substantialem sui & patris, quam prædixerat. Unde etiam Iudæi auditis his, quia intelligebant hanc dñi responsionem ad idẽ tẽdere quod dixerat (scilicet ego & pater vnũ sumus) propter quod volebãt eum lapidare, nõ quieuerunt: sed his auditis, vt euangelista dicit, quærebant eũ apprehendere, sed ipse exiuit de manibus eorum. Ex quo facto manifestius redditur quod diximus, scilicet quod sermo dñi non erat ad diuertendum, sed ad manuducendum eos ad veritatẽ quam dixerat. Si em̃ fuisset diuersus sermo, non perstitissent vt apprehenderẽt eum, & lapidarent extra templum: vtpote persistẽtem in blasphemia. Et per hæc patet solutio ad quæsita omnia. Hæc de primo.

Circa secundum ad Philip. ij. scilicet, Qui quũ in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed exinaniuit semetipsum formã serui accipiens: difficultas ex multis capitibus occurrit. Et primo quia impertinentia multa videntur hic apposita. Quũ em̃ apostolus intenderet dicere Christum quum esset deus semetipsum humiliasse ad incarnationem &c. impertinens primum videtur quod æqualitatem ad deum immisceat. Sufficiebat em̃ dicere: Qui quũ in forma dei esset, exinaniuit semetipsum &c. Rursus. Si æqualitas ad deum inferenda erat quorsum inferitur iudicium seu arbitrium de æqualitate? Satis enim fuisset dicere: Qui quum in forma dei esset, & æqualis esset deo, exinaniuit semetipsum. Iterũ. Si ęqualitatis arbitrium interponẽdũ erat: quorsum de non rapina sermo hic est: vbi ad humilitatis virtutẽ hortabatur apostolus Christi exemplo, nõ ad fugam vitiorũ? Nec caret deniq; scrupulo: quorsum apostolus incarnationem appellauit euacuationem ipsius filij, dicẽdo, exinaniuit semetipsum, quũ nulla interuenerit euacuatio in hoc mysterio. Secundo, magna est difficultas circa cõtextum huius sermonis. non enim apparet ad quid respicit illa aduersatiua cõiunctio sed quũ dicitur, sed exinaniuit semetipsum. videtur em̃ quod

debuisset dicere,& tamen semetipsum exinaniuit: qm̃ ex hoc dicto,quiquum in forma dei esset,non rapinam arbitratus est esse se æqualē deo(quo dicto significatur qđ Christus cognouit non rapina sed natura esse se æqualem deo)consequenter subiungendum erat, & tñ exinaniuit semetipsum: & non subiungendũ erat,sed exinaniuit semetipsum: qm̃ nihil præmissum est cui aduersetur li sed.

AD euidētiā huius sententiæ perspicere oportet prius intentionē & sensum:deinde ad verba descēdere apostoli.Intentio eius(vt ex cōtextu apparet)est exēplũ humilitatis,qua superiores nobis inuicē nos arbitremur, ex christi actione afferre.præmiserat enim, In humilitate superiores sibĳnuicē arbitrantes & subiunxit exēplũ de Christo cũ causali cōiũctione dicēs Hoc em̃ sentite in vobis quod & in Christo Iesu. Exēplũ aũt Christi consistit in duob⁹. primo, in mysterio incarnationis,de quo nunc est sermo: deinde in mysterio passionis, de quo post subiũgitur,humiliauit semetipsum.Ex mysterio aũt incarnationis intendit apostolus humilitatis exēplũ afferre,assignãdo rationē quare Christus recognouit deum vt superiorem.& hoc directe seruit proposito suo, quo instruebat Philippenses vt in humilitate superiores sibĳnuicē arbitrarentur.nam si Christus quum sit deus, arbitratus est deũ superiorem sibi:tãto magis homo debet hoīem superiorem sibi arbitrari.Et quoniam Christo dño hm̃oi subiectio nō conuenit ex natura (quoniā ex natura æqualis est deo)sed ex libero arbitrio quo voluit incarnari:ideo apostolus mira subtilitate radices ex parte rei & intellectus,humilitatis oīs & humilitatis istius singularissimæ incarnationis in hac sententia tãgit. Quod vt clarius intelligat̃,recolendũ est quod humilitas ex parte rei cōsurgit ex aliqua minoritate ex parte autem intellectus cōsurgit ex cognitiōe & iudicio illi⁹ minoritatis.ex hoc enim arbitror aliũ mihi superiorem quia in aliquo minor sum illo & recognosco me in aliquo minorē illo:si enim essem minor,& non recognoscerē me minorē,non propterea essem humilis.Et per oppositũ si aliquā minoritatē habeo respectu alterius & æqualem me illi facio seu iudico,rapinā committo.rapio enim æqualitatē quam nō habeo,quũ sim mi-

nor. Et hinc amplius sequitur: quod si nos superiores nobis inuicē non arbitraremur, rapinam cōmitteremus, quia quislibet minor quum sit altero, æqualē saltē se faceret illi, ac ꝑ hoc raperet æqualitatē. Quib⁹ prælibatis sensus apostolicus est, qđ Christus quū de⁹ esset, nō ex iudicio rapinæ æqualitatis diuinæ, sed ex propria volūtate recognouit deum superiorē, formā serui accipiēs. Et per id qđ dixit non ex iudicio rapinę, excludit̄ primo oīs minoritas à filio dei. Si enim minor in aliquo esset deo, iudiciū qđ esset æqualis deo, esset iudiciū per rapinā: ac per hoc qđ nō ex iudicio rapinæ ęqualitatis diuinę incarnatus est, declaratur quod nō ex iudicio alicuius minoritatis in seipso, ac ꝑ hoc qđ nō ratione alicuius minoritatis subiect⁹ est deo. Fuisset siquidē ex iudicio rapinę diuinæ æqualitatis subiectus, si ex iudicio alicuius minoritatis in seipso subditus esset, arbitrās (& merito) rapinā, esse se æqualē deo, quo minorē se cognosceret. Sed non ex rapinæ iudicio, sed ex mera sua volūtate subiecit se deo, formā serui accipiēs. Excluditur secūdo oīs cautela rapinæ æqualitatis diuinæ siue quantū ad rē, siue quantū ad effectū, siue quantū ad æstimationē aliorū. Fuisset siqdē ex iudicio rapinę hmōi incarnatus, si cauēs ne deo debitū honorem vsurparet sibi, aut cauens ne in affectū celsitudinis diuinę veniret, aut cauēs ne æstimaret ab alijs deus, formā serui accepisset. Sed oīs huiusmodi cautela excluditur ex hoc quod non rapinam arbitratus est esse se deo æqualem in omnibus & per oīa: hoc est hoc quod non ex iudicio rapinę diuinæ ęqualitatis quomodolibet, sed spontanea volūtate formā serui accepit. Et potest hæc sñia causam denotās subiectionis christi ad deum, suam voluntatem, & nō iudiciū de minoritate aliqua in se cognita, adhuc duplicem sensum habere. Primus est, intelligēdo per æqualitatē ad deū, æqualitatē intrinsecam. Et tūc est sensus: quod christus quū in forma dei esset, non ex iudicio rapinæ diuinæ æqualitatis (hoc est non ex iudicio quo cognosceret se rapere diuinam æqualitatē: quia nō ex iudicio quo se recognosceret in aliquo minorē patre, vt quia minor patre honorare voluerit patrē accipiendo formā serui) sed propria voluntate semet ipsum exinaniuit, formā serui accipiēs. Aliter sensus est, intelligēdo per æqualitatem ad

deũ, æqualitatẽ puram: hoc est æqualitatẽ nõ adiũctam serui tuti. Et tunc est sensus, quod Christus quũ ĩ forma dei esset nõ ex iudicio rapinæ æqualitatis pure (hoc est nõ quod iudicauerit rapinã, ꝑmanere se in pura æqualitate ad deũ) sed ꝓpria voluntate adiũxit seruitutẽ æqualitati, dũ exinaniuit semetipm formã serui accipiẽs. Et iuxta hunc sensum intẽdit dicere apl's, quod si Christus quũ in forma dei esset, voluisset ꝑmanere patri æqualis pure (hoc est æqualis sine adiuncta minoritate quã per incarnationẽ sibi adiũxit) nõ cõmisisset rapinã, quoniã in forma dei erat: hoc est quia de⁹ verus erat. Et ꝓpterea non ratione alicui⁹ debiti, aut defectus aut minoritatis &c. sed sola volũtate semetipsum exinaniuit, formã serui accipiẽs: hoc est, facit se minorẽ, quũ esset æqualis, non minuẽdo æqualitatẽ, sed adiungẽdo æqualitati minoritatem. Et hic sensus vltimus qui includit primũ & addit magis videtur amplectẽdus ad literã: quia saluat ad literã tũ proprietatẽ vocabulorum, tum claritatẽ & facilitatẽ sentẽtiæ & exempli ad humilitatem: Iuxta hunc siquidem sensum filius dei vere & proprie exinaniuit semetipsum hoc est euacuauit personam suam, nõ aliquo intra suã personam contento, sed puritate æqualitatis ad patrem. nam vbi prius erat patri æqualis, & nullo modo minor, modo ẽ æqualis et minor. Et signãter dixit semetipm: quia ita suã personã filius exinaniuit hoc est euacuauit puritate æqualitatis, qđ personã patris aut spũssancti euacuauit tali puritate. Spũs enim sanctus æqualis patri ita est qđ nullo modo minor: & similiter pater ita est æqualis filio & spiritui sancto quod nullo modo minor. Solus aũt filius est ꝑ est & æqualis & minor: quia semet ipsum exinaniuit: hoc est, euacuauit puritate æqualitatis diuinæ, formam serui accipiens hoc est adiungens æqualitati seruitutem. Similiter iuxta hũc sensum sentẽtia & facilis & clara est: vt decet epistolarẽ textũ & præcipue in exemplis. Inuenitur siquidem accõmodatum valde bene sic intellectum exemplũ Iesu Christi ad humilitatẽ: ex hoc, quod quum esset deus, & nosset quod nõ esset superbiæ rapina permanere in diuina æqualitate pura, voluit propria voluntate suam personam euacuare puritate æqualitatis, adiungendo sibi seruitutem, qua

patrem ſuperiorem haberet. Si ipſe ſic fecit, quanto magis nos (quos oportet arbitrari rapinam, eſſe nos æquales aliĳs: qa minores in aliquo ſumus) debemus ſuperiores nobis inuicē arbitrari? Rurſus, ſatisfacere quod inuenitur hoc exēplum præcedētibus immediate verbis: ſcilicet non quæ ſua ſunt ſinguli conſiderantes, ſed ea quæ aliorum: qm̄ hinc habemus quod Chriſtus Ieſus quum eſſet filius dei, non quæ ſua ſunt, ſcilicet diuinā æqualitatem puram conſiderauit ſeruandam, ſed ad ſalutem aliorum exinaniuit ſemetipſum formam ſerui accipiens. Et ſi altius ſcrutat⁹ fueris, inuenies maximum humilitatis exemplum: qm̄ quum in forma dei eſſet, & ſecundum dei formā nec haberet nec habere poſſet vllo modo ſuperiorem, ſecundum vero perſonam nō haberet quoq; ſuperiorem, nec habere poſſet ſuperiorem ſeruata puritate æqualitatis: maluit euacuare ſuam perſonam puritate æqualitatis formam ſerui accipiendo vt haberet ſuperiorem, quàm in ſuæ æqualitatis puritate pſiſtere. Propter quod formaliſsime apoſtolus non dixit formam creatā, ſed formā ſerui: vt æqualitati minoritatem ſeruilem adiūxiſſe intelligeres, non ſolum ad cōfundēdam noſtram ſuperbiā qua ſuperiorem vllum ſi fieri poſſet nollemus, ſed ad impellendum ad humilitatem qua ſuperiores nobis inuicem arbitremur imò ad tādiu vacandum humilitatis affectui donec ſentiamus in nobis quod & in Chriſto Ieſu ſentimus: donec affectemus ob aliorum bonum ſuperiores alios nobis facere, euacuando nos circūdātibus nos condignitatibus noſtris. & inferiorum aut etiam ſubditorū perſonas agēdo, & ſi nō ſemper extra, ſaltē intus.

Ad verba aūt deſcēdendo, dicitur quod oportuit apoſtolū meminiſſe æqualitatis dū tractaret de extremis, ſcilicet ſuperiore & inferiore (dixerat em̄ ſuperiores ſibĳnuicem arbitrātes) æquale enim medium eſt inter maiorē & minorē. Oportuit quoq; de arbitrio æqualitatis loqui: dum de cauſa rationali, hoc eſt agēte à propoſito tractabat. Rapinā quoq; inſeruit: qm̄ rapina ęqualitatis ita contrarium humilitatis ſignificat, vt radicem humilitatis ſcilicet minoritatem oſtendat. Et ſcito quod vt contextus planus literæ habeatur, negatio ſuper verbum conſtruēda eſt: ita quod litera ſic ordinetur:

Qui quum in forma dei esset, nō est arbitratus rapinam esse se æqualem deo, siue ęqualitate intrinseca, siue ęqualitate pura: hoc est, non ex iudicio rapinæ æqualitatis: sed semetipsum exinaniuit (in quo claudit qđ voluntarie se exinaniuit) formā serui accipiens. Et sic aduersatiua coniunctio habet cui aduersetur, dum causa aduersat causæ: hoc est voluntas aduersatiue ponitur ad non iudiciū rapinæ. verba enim hæc licet non per modum causæ inducantur quantum ad sonū verborum, vt causas tamen continentia intelligenda sunt. Et sic intellecta, per aduersatiuā coniunctionē causa affirmata scilicet voluntas cōtraponitur causæ negatæ: scilicet nō arbitrio rapinæ æqualitatis: & significatur quod nō ex iudicio rapinę, sed spōte exinaniuit semet ipsum: Hæc de secundo.

Circa tertium Apoc. iiij. Omnia creasti, & per tuam voluntatem erāt & creata sunt: difficultas occurrit quo pacto verificat hoc qđ omnia quæ deus creauit, per suam voluntatē erāt, & postea creata sunt. Dupliciter em̄ res dicuntur esse: vel in seipsis, vel in suis causis: sicut domus dicitur esse vel in seipsa quando est facta, vel in mente artificis anteq̄ fiat. Neutro autē modo verificari possunt hæc verba. Non de esse rerum in seipsis: quia tale esse non habēt anteq̄ creatę sint: in textu autem dicitur, erant & creata sunt. Nec de esse in arte diuina: qm̄ creatura secundum esse quod habet in deo, est creatrix essentia, & est ipse deus: iuxta illud Ioā. j. Quod factum est in ipso, vita erat, ac per hoc non dependēt secundum tale esse à volūtate dei. & consequēter falsum est dicere quod per voluntatē tuā erāt: sicut falsum est dicere qđ ipse deus est per voluntatē suā. debuit em̄ dicere, & per naturam tuam erāt, aut saltem per intellectum tuum erant.

Ad hoc dicitur qđ procul dubio sermo iste intelligitur de creaturis secūdum quod sunt in mēte dei summi omnium artificis. Et quum obijcitur qđ creaturæ non sunt in mēte dei per voluntatem dei, sed per naturam seu intellectū eius: respondetur quod creaturę dupliciter intelliguntur esse in ipso summo opifice. Primo, simpliciter & absolute, vt effectus sunt in causa à qua ꝓduci possunt. secundo vt effectus producēdi sunt in causa. Et vt percipias hanc distinctionē, cōsidera qđ præter creaturas productas &

producendas, multa sunt alia in diuina potestate quæ posset producere, quæ tamen nūquā produxit nec producet. Et ex his eleua mentis oculos, & cōsidera deum gloriosum in duplici signo naturæ, hoc est considera primo ipsum secūdum se, hoc est nō cōsiderata determinatione voluntatis eius ad producendū aliquas creaturas & sic videbis oēs creaturas tā qn̄q3 productas seu producendas ꝙ nunq̄ ꝑductas seu producendas habere esse in deo vt in causa potente illas producere. Et loquēdo de tali esse creaturarū in deo, dicēdum est qđ sunt in deo per naturam & nō per voluntatem dei: qm̄ hoc conuenit deo ex sua natura, & non ex libero arbitrio. Si vero cōsideres ipsum deum gloriosum, deinde in secundo signo (hoc est quum voluntas sua libere determinauit se ad ꝑducendum ita istas creaturas, puta quæ sunt, fuerunt, sunt, aut erūt in hoc mundo, quod nō alias quæ nunꝙ fuerunt, sunt aut erunt) videbis differētiam inter creaturas & creaturas in deo: in hoc quod quædā sunt in eo solum in potentia, quia scilicet possunt ab ipso fieri. quædam vero sunt in eo non solum sic, sed etiam vt producendæ: & quod creaturæ quæ sunt in eo hoc secundo modo scilicet vt producendæ, per voluntatem ipsius dei habēt hūc essendi modum: qm̄ ex libera dei voluntate quasi translatæ sunt de ordine possibiliū absolute ad ordinē producendorum qn̄q3. Et de creaturis secūdum tale esse Apoca. loquitur. Et verum dicit: qm̄ per voluntatem dei quæ creata sunt, erāt producibilia, quāuis per naturam dei erant simpliciter possibilia. Et sic creaturę vt producendæ erant in arte dei per suā voluntatem, & createę sunt per eandem voluntatē. Ad obiectionem autem in oppositū, quod creatura in deo est creatrix essentia & vita &c. respondetur distinguendo, formaliter, vel identice: hoc est quod creaturæ in deo secundū illam rem in qua sunt, non sunt per voluntatem, quia sic sunt ipsa deitas: sed formaliter vt sunt producendæ, sunt per volūtatem: quemadmodum actus liberi arbitrij diuini formaliter est per diuinam voluntatem in deo. nam quia vult, eligit: & idē ipse actus identice (hoc est secundū rem quæ est) quia est ipsa deitas, per naturam est, non per voluntatem.

Hæc de tertio. Budæ, die vigesima Aprilis. M.D.xxiiij.

INCIPIT duodecimum Ientaculum: in quo quinque tractantur.

OCCVRRVNT duodecimo consideranda circa res gestas quinq;. Primũ, Luc̨e.vij. quo pacto mulier peccatrix stãs lauerit pedes domini lachrymis

Secundum, vnde constet ex euangelio hãc mulierem peccatricem esse Mariam Magdalenam & sororem Lazari.

Tertium, Cur Marci.viij. dominus cæcum illuminauit paulatim, ita quod primo imperfecte, dum dixit, Video homines ambulantes sicut arbores. & secũdo impositiõe manuum perfecte, vt claré videret omnia. Quartum, Cur Paulus apostolus tam.j.ad Timo.iij. quàm ad Titum.j. tradens cõditiones requisitas ad episcopum, tradat tãtummodo positiuas (puta sobriũ, prudentem &c.) & nunquàm meminit conditionis comparatiuæ: scilicet quod sit dignior aliis. Quintum, Cur tẽtator Christi in prima & secũdà tẽtatione dixit, si filius dei es: in tertia autem hoc nõ dixit, sed ad maximum scelus ausus est Christum prouocare.

AD primum horũ dicitur: quod Lucas euangelista exuberantiam fletus & lachrymarum in illa peccatrice descripsit ex hoc qđ non potuit continere lachrymas, imò lachrymarum profluuium, vsq; ad sui prostrationem ad pedes Christi: sed tanta erat commotio ad fletũ, & affectus ad irrigandum pedes, lachrymis, vt adhuc stãs, idest erecta profluuiũ lachrymarũ inceperit ad pedes emittere. Propter qđ signanter euãgelista non dicit quod stans rigauit pedes eius, sed qđ stans cœpit rigare: significans p hoc incontinentiam & exuberãtiã lachrymarum.

AD secundum dicitur qđ ex euangelio Marci vlti. habetur Mariã Magdalenam esse illã de qua dominus eiecerat septem dæmonia. Et qm̃ Marcus ideo descripsit eam à septẽ dæmoniis, vt denotaret dignitatem hominum peccatorum qui ad Christum cõuersi sunt, per hoc quod Christus mulieri olim tam peccatrici resurgens primo apparuit: consequẽs est vt per septem dæmonia in-

telligantur vniuersa vitia: vt Greg. optime exposuit. alioquin nõ fuissent ex hoc peccatores dignificari. Nam vexari corporaliter hominẽ à septẽ dæmonĳs, nõ est peccatũ, sed pœna, ac per hoc non fuisset denotata mulier peccatrix: sed mulier afflicta à demonĳs. Quũ itaq; Maria Magdalena cui Christus resurgẽs primo apparuit, sit illa quæ vniuersis vitĳs erat subiecta: & nulla alia legatur nisi illa quæ erat in ciuitate adeò peccatrix vt etiam proprio nomine nõ meruerit nominari: rationabilis valde apparet communis opinio eandẽ dicens Mariam Magdalenã, & peccatricem apud Lucã. Et cõfirmat̃ ex eo quod Lucas ipse post lachrymas mulieris peccatricis, sequenti capitulo ponens mulieres christi sequaces, ante oẽs ponit Mariã Magdalenã: nominans eã iam Christi pedissequã, cuius peccatricis nomẽ tacuerat. Simile eñ qd fecit de Matthæo euãgelista: dum sedẽtẽ ad teloniũ noĩat Leui, quẽ postea in catalogo apostolorũ noĩat Matthæũ.

Firmat̃ quoq; nõ solũ eadẽ sentẽtia, sed etiã quod ipsa fuerit soror Lazari, ex verbis Ioannis euãgelistæ, dicẽtis de Maria sorore Lazari, Maria aũt erat quæ vnxit pedes dñi vnguento. Ex tẽpore eñ quo Ioãnes hęc verba dixit, habet̃ ipsam fuisse que olim vnxerat pedes dñi vnguento. nam per hæc verba descripta est ante resurrectionẽ Lazari, ac per hoc ante tempus cœnæ in qua Lazarus resuscitatꝰ vnus erat ex discũbẽtibus ante sex dies Paschæ, quando Maria iterũ vnxit pedes dñi. Ex quo enim Ioannes scripturus erat cœnã illã & vnctionẽ quæ ibi facta postea fuit, nõ erat soror Lazari describẽda per futurã vnctionẽ verbo præteriti temporis, scilicet vnxit: sed ad significãdũ præteritã vnctionẽ quã descriptã sciebat à Luca euangelista, descripsit eam à præterito actu: vt ad quãtam gratiã sint peccatores à Christo admissi, significaret. Vnde & vtit̃ simili modo loquẽdi quo vtitur in descriptione aliarũ personarum ex præteritis actibus. Quũ enim describit Nicodemũ sepeliẽtẽ Christum, dicit quòd ipse est qui venerat primũ ad eũ nocte, Et similiter quũ describit Cayphan iudicantẽ Christũ, ait: Erat autẽ Cayphas qui consilium dederat Iudæis &c. Ita quoq; de sorore Lazari dicit: Maria autem erat quæ vnxit pedes domini vnguento, &

extersit capillis suis. Constat enim quod nulla alia pro tūc erat quæ vnxit pedes domini, & extersit capillis suis, nisi peccatrix apud Lucā. Nec solū ex tempore, sed etiam ex loco idē confirmatur. Nam in eadē domo vtraq; vnctio facta insinuat eandē esse personam vngentem cui cōmoda erat illa domus. Prima siquidem vnctio facta est in domo Simonis Pharisæi. Secunda quoq; in domo Simonis leprosi: quia dominus curauerat eū à lepra, vt glossa dicit. Ex quo apparet quòd tam cō moda, imo & familiaris domus Simonis erat Mariæ sorori Lazari: vt fortè (quòd etiā aliqui putant) in eadem domo sub diuersa tamē continuatione habitaret Maria Magdalena. Quod ex tribus elici quodāmodo potest. Primo, ex eo quòd domesticè videtur ingressa super cōuiuantes quādo primū rigauit pedes eius, vt cognouit quod accubuisset in domo Simonis Pharisæi, quasi nacta loci cōmoditatem. Secundo, ex eo quod quasi ad manū habens dum cœnaretur ante sex dies Paschæ, accepit alabastrum vnguenti &c. Tertio, ex eo quod in domo Simonis Martha ministrabat. Et cōfirmatur adhuc eadē sententia ex fiduciali augmento familiariū tactuū. Nam quum dominus Iesus à mulierū cōuersatione esset tam alienus, vt discipuli vidētes eum loqui cū Samaritana, mirarētur quòd cū muliere loquebatur: credibile nō est quod mulier aliqua ausa fuerit prima vice vngere caput ipsius: sed quod mulier illa quæ prima vice pedes lachrymis lauit, & gratū suum officiū fuisse experta est dum audiuit ꝓpterea sibi dimissa esse peccata multa: post multum tēporis animæquior facta ex multis sibi monstratis beneuolētiæ signis, & multis perceptis effectibus gratię spiritalis, tantū fiduciæ acceperit vt iterū pedes & caput simul vnxerit: rationalis processus fiduciæ admittit: q vsq; adeò excreuit, vt ad resurgentis domini amplexū amoris ardor magnitudoq; lætitię incitauerit: quum prohibita est à dño dicēte, Noli me tāgere. Quod enim tunc in amplexū ruere volebat, insinuat primo ipsa domini prohibitio: qui tamē non prohibuit eam osculari sibi pedes: quoniā scriptū est, Accesserūt & tenuerūt pedes eius. Attestari etiā dicitur incorrupta adhuc caro in sola fronte capitis eius perseuerās:

vt pote quam dominus manu immortali tetigit, phibēs eā. Noli me tāgere, hoc est enī signum quod vultuū suum magdalena nō ad terram versus pedes dirigebat, sed nesciens quid faceret, ad amplexum. Et hæc dicta sint, vt percipiatur quod vnam et persona fuit quæ primo pro remissione peccatorū lachrimis rigauit pedes eius: postea animæquior facta ad caput vngendum ascēdit: & post resurrectionē ardēs magistri amore in amplexus ruere voluit. huiusmodi enim fiduciæ progressus identitatem personæ mōstrat. Et quū constet quod Maria Magdalene fuit quæ fecit hunc vltimum actum: & quod soror Lazari fuit quę fecit penultimum & quod peccatrix mulier quæ fecit primū: consequens ex hoc & tot aliīs antedictis est, vt ex euangelicis dictis credamus vnam & eandem esse Mariam Magdalenā, sororem Lazari: quæ erat in ciuitate peccatrix: vt ecclesiasticum etiam officium testatur. Hæc de secundo.

AD tertiū dicitur quod ratio talis quasi imperfecti modi curādi fuit duplex, vna ex parte cæci: quia scilicet indispositus erat ad recipiēdum subitam sanitatem perfectā: vt patet ex eo quod ipse non rogabat pro seipso, sed aliī rogabant pro eo. Hæc tamen causa non est sufficiens: quoniam legitur dominum subito curasse paralyticum submissum per tegulas, ad fidem aliorum, ipso paralytico tacente. Vnde altera causa ex parte domini simul cum prædicta concurrit: scilicet vt doceret nos miraculosa dei opera non solum esse quæ subito pfecte fiunt: sed etiā procedendo de imperfecto ad imperfectum. Et quidē cæcus ille ita erat dispositus vt nō esset capax perfectæ sanitatis vno ictu: sed paulatim sicut dispositio erat fidei & deuotiōis, ita etiā paulatim sanitatis donū concessum est. Quod in paralytico non est obseruatū: quia ratio alia vrgebat: scilicet vt sciatis quia filius hominis habet potestatē in terra hominibus dimittendi peccata. Instruimur ergo ex hac per partes illuminatione cæci, recognoscere etiam diuinam gratiā quū post votum emissum ob sanitatē consequendam, paulatim sani simus, & similiter quū sanitatē animæ paulatī a deo consequimur: procedentes de imperfecto ad minus imperfectū: & inde ad aliquam pfectionem: & inde ad aliā &c.

Hmôi enim ſanādi modū ex ſpeciali gratia dei ꝓcedere ex hoc dñi facto inſtruimur: & nō ſolū ea quæ ſtatim pfecta ſunt opera diuino eſſe tribuē da miraculo. Hæc de tertio.

AD quartū dicit quod Paulus apoſtolus ad illius tēporis epiſcopos reſpexit, quādo epiſcopatus non erat honoris, ſed oneris: nō habebat annexū beneficium bonorū temporaliū, ſed erat tantū ſuperintēdens ſpiritalibus, & temporalium per diaconos adminiſtrator. In impoſitione autē onerum ſufficit eligere idoneū ad tale onus ſuſtinendū, & nō oportet digniorem alijs præferre: quoniā ratio exigēs cōditionem cōparatiuam (ſcilicet qđ ſit alijs dignior) fundat ſuper exhibitionē boni debiti: onus autē nō clauditur ſub genere bonorum, ſub quo claudūtur honores, dignitates, beneficia &c. Sed hæc reſponſio licet vera dicat, nō tamē ſatiſfacit: quoniam apoſtolus ſcripſit epiſtolas ad inſtruēda nō ſolū illa tempora, ſed omnia ſuccedētia. Similiter nō ſatisfacit reſpōſio, dicens quod locus ab autoritate negatiue parū aut nihil valet: & ſic per hoc quod Paulus tacuit cōditionē cōparatiuam, nō poteſt deduci, ergo conditio cōparatiua nō requirit. Deficit ſiquidem hæc reſpōſio in propoſito propter duo. Primo, quia Titus pluſquā legitimā excuſationē habuiſſet erroris ſui, præficiendo epiſcopos, & nō adhibendo diligentiā vtrū ſit aliquis dignior. Nam Paulus apoſtolus ſcribit ei quod inſtituat epiſcopos in Creta: & dat ei regulā circa cōditiones eligēdorū ad epiſcopatū. nullus certe culpare poſſet Titum præficientem epiſcopos iuxta regulā Pauli præciſe, ac per hoc non cunctantē de cōparatiuis. potuiſſet em̄ ſemp dicere: feci iuxta regulam à te mihi traditā: tu in culpa es ſi inſufficienter me inſtruxiſti. Secūdo, quia ipſe Paulus apoſtolus Act. xx. ait ad Epheſios in perſona omnium quibus prædicauerat: Mundus ſum à ſanguine omniū. nō enim ſubterfugi quo minus annunciarem omne conſiliū dei vobis. Quomodo nanq; omne conſilium dei annunciaſſet, ſi tradendo regulam de eligendis epiſcopis, tam neceſſariā conditionem tacuiſſet.

DIcendū ergo videtur quod propterea Paulus apoſtolus hāc cōditionē cōparatiuam tacuit, quia per ſe loquēdo nō eſt ne-

cessaria. Dico autē per se: quia episcopatus dupliciter cōside rari pōt. vel secundū id quod cōuenit ei per se: vel secūdum sibi annexa. Et siquidē cōside retur secūdū sibi annexa (scilicet superioritatē, honorē, dignitatē, bñficiū ecclesiasticū) sic est in genere bonorum. Et quoniam hmōi annexa sunt cōia bona ecclesiastica, & debita mēbris ecclesiæ vt distribuantur illis: idcirco secundū hæc exigit cōditio cōparatiua: vt scilicet digniori maiora dentur. & oppositū facere, est vitiū acceptionis personarū. Et iuxta hoc intelligenda est doctrina dicentiū quod oportet in foro conscientiæ eligere digniorē ad hoc, & non sufficit eligere bonū seu dignum: quia vitiū acceptionis personarū est exhibere bona debita sic vt minus dignus præponatur magis digno. Si verò cōsideret episcopatus secūdū id quod cōuenit sibi per se, sic est in genere onerum: vt patet ex actu sibi ꝓprio, qui est pascere oues & agnos Christi: iuxta verbū dñi Ioannis vltimo. hoc eīn onerosum manifeste est. & purè onerosnm. Propter quod dñs voluit qđ Petrus ex amore quem haberet ad ipsum dominum, subiret tale onus. Et Paulus apostolus docet dicens, Qui episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. non bonā dignitatem, non gradum, non beneficium, non honorē &c. sed opus tantum, ac per hoc onus. vnde & merces operario debetur: iuxta illud Matthæi. xx. Voca operarios, & redde illis mercedē. Nec obstat puritati oneris, quod pastorale officium gradum potestatemq; superiorem per se supponit aut constituit: quoniam huiusmodi gradus ac potestas non concurrit vt bonum personæ quæ assumitur ad pastorale onus: quia non datur ei vt bene sibi sit, sed propter necessitatē aut vtilitatem ouium. Et vt vnico dicatur verbo, totū pastorale officium ordinatur per se ad bonum nō pastoris, sed ecclesiæ Christi: ac per hoc in genere non bonorum, sed onerum distribuendorū personis ecclesiasticis, per se loquatur. Cōsiderando itaq; episcopatum ꝑ se, nulla apparet ratio quod requiratur conditio comparatiua: nam ex parte personæ quæ eligitur, cessat ratio acceptionis personarum: quia nō distribuitur cōmune bonū, sed cōmune onus. vnde non cadit acceptio personarū, nisi forte plus grauando illū cui

datur. Ex parte vero ecclesiæ cui superintendere debet, nõ est maius debitum quàm vt sufficienter ei prouideat:quia ecclesia non habet ius nisi ad sufficiẽtem habendũ pastorẽ. Cuius signum est quod non est locus quærelæ si sufficiẽter ei prouidetur. Et ad supererogationis bonũ spectat si plusquã sufficiens ei detur pastor. Et cõfirmatur ex cæteris promissionibus officialium quæ in mundo fiunt. nam vbiq; rectæ rationi satisfit, si sufficiẽter ciuitatib9, oppidis, regnis, administrationibus &c. ꝓuidetur. Et ad hanc sententiam ducunt duæ prius inductæ rationes pro sufficientia doctrinæ ab apostolo traditę: ambę enim multum cogunt. Et si contra hanc sententiam applicetur illa ratio: scilicet quare eligis ex duobus sufficiẽtibus minus dignũ? in promptu est responsio, quia non teneor eligere meliorem: sed multis existentibus sufficientibus, locus est gratificationi nec est acceptio personarum præeligere minus dignum, sufficientem tamen, sed libertas. Et si his adiunxeris quod temporalia bona annexa pastoralibus officijs, per accidens concurrunt: videbis consequenter quod omnibus consideratis sufficit etiam in foro conscientiæ ad euitandum peccatum mortale, eligere sufficiẽtem: quoniã actus humanus iudicãdus ex suo genere est scd̃m id quod est per se: quãuis peccet postponês digniorem sine rationabili causa: eo quod præter rectam rationem temporalia annexa dispensat. Et spectat hoc peccatũ reductiue ad vitium acceptionis personarũ. Dico autem reductiue: quia nõ per se in hoc actu fit dispẽsatio bonorum sed per viam cõcomitantiæ. Qui autem in dispensatione pastoraliũ officiorum ad bona dignitatis, honoris, prębẽdæ &c. dispensanda directe respiciunt, vitiũ per se incurrunt acceptionis personarũ si digniorẽ absq; rationabili causa postponunt: & mortale cõsequẽter ex suo genere peccatum incurrunt. Hæc de quarto.

AD quintum de tertia Christi tẽtatione. dicitur quod diabolus eadẽ intẽtione qua duas præcedentes tertiã exercuit tentationem: scilicet animo explorandi si ille homo erat filius dei. Sed nõ eodem modo ingessit tertiam quo ingesserat primã & secundã. nam illas aperte hoc cõtinentes proposuit, istam vero occulte & in-